

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1965: 41

Justitiedepartementet

Sou

1965: 41 A

PENSIONSSTIFTELSE

II

LAGFÖRSLAG OM TRYGGANDE AV PRIVATA

PENSIONER M. M.

PENSIONSSTIFTELSEUTREDNINGEN

Stockholm 1965

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1965

Kronologisk förteckning

1. Sveriges sjöterritorium. Kihlström. 135 s. + 1 utviksblad. U.
2. Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 1: Allmänna uttalanden samt 1 och 2 kap. i förslaget till regeringsform. Norstedt & Söner. 188 s. Ju.
3. Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 2: Kap. 3, 4 och 5 i förslaget till regeringsform. Norstedt & Söner. 120 s. Ju.
4. Tandvårdsförsäkring. Kihlström. 186 s. S.
5. Måttenheter. Kihlström. 47 s. F1.
6. Om den kommunala självstyrelsens lokala förankring. Esselte. 100 s. I.
7. Praktik- och feriearbetsförmedling. Esselte. 177 s. I.
8. Skånes och Hallands vattenförsörjning. Esselte. 513 s. + 5 st. kartbilagor. K.
9. Arbetsmarknadspolitik. Esselte. 567 s. I.
10. Antikvitetskollegiet. Esselte. 281 s. E.
11. Utbyggnaden av universitet och högskolor. Lokalisering och kostnader I. Esselte. 280 s. E.
12. Utbyggnaden av universitet och högskolor. Lokalisering och kostnader II. Specialutredningar. Esselte. 741 s. E.
13. Rättegångshjälp. Norstedt & Söner. 186 s. Ju.
14. Godtrosvörvärv av lösöre. Norstedt & Söner. 241 s. Ju.
15. De svenska utlandsförsamlingarnas ekonomi. Esselte. 129 s. E.
16. Ny jordförvärvslag. Hæggeström. 193 s. Jo.
17. Fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap. Beckman. 94 s. Ju.
18. Fartygs befälhavare. Gemensamt haveri och dispasch. Ansvarsbestämmelser m. m. Esselte. 221 s. Ju.
19. Friluftslivet i Sverige. Del II. Friluftslivet i samhällsplaneringen. Svenska Reproduktions AB. 383 s. + 1 st. kartbilaga. K.
20. Radions och televisionens framtid i Sverige I. Bakgrund och förutsättningar, programfrågor, Organisations- och finansieringsfrågor. Hæggeström. 530 s. K.
21. Radions och televisionens framtid i Sverige. Bildnings- och undervisningsverksamhet. Föreläsningsfrågor. Hæggeström. 227 s. K.
22. Dagstidningarnas ekonomiska villkor. Esselte. 212 s. + 1 st. kartbilaga. Ju.
23. Uppbördsfrågor. Esselte. 228 s. F1.
24. Institutet för arbetshygien och arbetsfysiologi. Kihlström. 88 s. S.
25. Studieplaner för lärarutbildning. Esselte. 490 s.
26. Ändringar i ensittarlagen m. m. Esselte. 61 s.
27. De svenska jordbruksprodukternas distributivitet och marginalförhållanden. Esselte. 192 s. Jo.
28. Nytt skattesystem. Remissyttranden. Esselte. 633 s. F1.
29. Lärarutbildningen IV: 1. Esselte. 714 s. E.
30. Lärarutbildningen IV: 2. Esselte. Utkommer näre.
31. Specialundersökningar om lärarutbildning V. Esselte. 441 s. E.
32. Höjd bostadsstandard. Esselte. 569 s. I.
33. Vägmarken. Kungl. Luftfartsstyrelsen. 274 s.
34. Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 4. Kap. 7, 8, 9 och 10 i förslaget till regeringsform samt övergångsbestämmelserna. Esselte. 103 s. Ju.
35. Nykterhet i trafik. Esselte. 91 s. K.
36. Sveriges släktnamn 1965. AB E G Johanssons Btryckeri, Karlshamn. 476 s. H.
37. Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 5. Förslaget till riksdagsordning. Norstedt & Söner. 46 s. Ju.
38. Affärstiderna. Del I. Motiv och lagförslag. Esselte. 152 s. I.
39. Affärstiderna. Del II. Konsumentundersökningar. Esselte. 116 s. I.
40. Kommunala bolag. Esselte. 348 s. I.
41. Pensionsstiftelser II. Esselte. 302 s. Ju.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1965:41

Justitiedepartementet

PENSIONSSSTIFTELSE

II

LAGFÖRSLAG OM TRYGGANDE AV PRIVATA
PENSIONER M. M.

PENSIONSSSTIFTELSEUTREDNINGEN

ESSELTE AB, STOCKHOLM 1965

STATES OF NEW YORK

IN SENATE

REPORT

OF

THE COMMISSIONERS OF THE LAND OFFICE

IN ANSWER TO A RESOLUTION

PASSED BY THE SENATE

ALBANY: 1854.

Innehåll

Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet	17
Huvudpunkter	9

LAGFÖRSLAG

Förslag till lag om tryggande av pensionslöften	13
Förslag till lag om personalstiftelse	23
Förslag till lag om införande av lagen om tryggande av pensionslöften och lagen om personalstiftelse	25
Förslag till lag om ändrad lydelse av 7 § bokföringslagen	29
Förslag till lag angående ändring i lagen om aktiebolag	30
Förslag till lag angående ändring i lagen om ekonomiska föreningar	38
Förslag till lag angående ändring i lagen om sparbanker	40
Förslag till lag angående ändring i lagen om tillsyn över stiftelser	43
Förslag till lag om ändring i 17 kap. handelsbalken	44
Förslag till lag om ändring i konkurslagen	47
Förslag till lag om ändring i utsökningslagen	50
Förslag till lag om ändring i avtalslagen	50
Förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen	52
Förslag till förordning angående ändrad lydelse av 7 § förordningen om statlig inkomstskatt	61
Förslag till förordning angående ändrad lydelse av 33 § taxeringsförordningen	63

MOTIV

Begreppsbestämningar	64
<i>Allmän del</i>	
I. Allmän motivering	66
II. Överenskommelser om pensionering inom arbetsmarknaden	84
III. Tryggande av pension till huvuddelägare i aktiebolag och ekonomisk förening	91

Speciell del

IV.	Förslag till lag om tryggande av pensionslöften	105
	1 kap. Inledande bestämmelser	105
	2 kap. Bokföring av pensioner	107
	3 kap. Pensionsstiftelse	153
	4 kap. Upphörande av rörelse m. m.	197
	5 kap. Tillsyn	211
V.	Förslag till lag om personalstiftelse	218
VI.	Förslag till lag om införande av lagen om tryggande av pensionslöften och lagen om personalstiftelse	237
VII.	Förslag till ändringar i vissa civilrättsliga lagar	247
	1. bokföringslagen	247
	2. aktiebolagslagen	248
	3. lagen om ekonomiska föreningar	252
	4. lagen om sparbanker	253
	5. lagen om tillsyn över stiftelser	253
	6. handelsbalken	254
	7. konkurslagen	267
	8. utskökningslagen	275
	9. avtalslagen	275
VIII.	Förslag till ändringar i skatterättslig lagstiftning (kommunalskattelagen samt förordningen om statlig inkomstskatt och taxeringsförordningen)	280

Bilagor

1.	Statistik angående förmögenhet i pensionsstiftelser m. m.	294
2.	Statistik angående personalstiftelser	298

FÖRKORTNINGAR

AL. Aktiebolagslagen.

Betänkande I. Utredningens första betänkande (SOU 1961: 14).

FPG. Försäkringsbolaget Pensionsgaranti, ömsesidigt.

FPG/PRI-systemet. Uppgörelse den 26 oktober 1960 i anslutning till ITP-planen
innebärande tryggande av ITP-pensioner genom skuldredovisning (avsättning till
PRI-stiftelse) och genom kreditförsäkring i FPG.

HB. Handelsbalken.

HD. Högsta domstolen.

Införandelagen. Utredningens förslag till lag om införande av lagen om tryggande av
pensionslöften och lagen om personalstiftelse.

ITP-planen. Uppgörelse den 30 juni 1960 mellan Svenska arbetsgivareföreningen,
å ena sidan, och Svenska industritjänstemannaförbundet och Sveriges arbets-
ledareförbund, å andra sidan, om kompletterande pensioner (ITP-pensioner) m. m.

KP. Kooperationens pensionsanstalt.

NJA. Nytt juridiskt arkiv.

Personalstiftelselagen. Utredningens förslag till lag om personalstiftelse.

PRI. Pensionsregistreringsinstitutet.

RÅ. Regeringsrättens årsbok.

SPP. Svenska personal-pensionskassan.

SoJT. Svensk Juristtidning.

UL. Utsökningslagen.

Tryggandelagen. Utredningens förslag till lag om tryggande av pensionslöften.

1929 års lag. Lagen den 24 maj 1929 om tillsyn över stiftelser.

1937 års lag. Lagen den 18 juni 1937 om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser.

1961 års lag. Lagen den 8 december 1961 med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse.

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet

Utredningen, som tillkallades efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 25 februari 1955, har erhållit direktiv den 30 december 1954 samt tilläggsdirektiv den 4 september och den 18 december 1959. Direktiven har återgivits i utredningens första betänkande, Pensionsstiftelser I (SOU 1961: 14). Utredningen har utöver Pensionsstiftelser I utgivit två häften med tabeller för beräkning av pensionsreserv i pensionsstiftelse (SOU 1961: 61 och 1964: 28).

I det arbete som utförts efter avgivande av Pensionsstiftelser I har följande personer deltagit som ledamöter, nämligen professorn Folke Schmidt, ordförande, samt sekreteraren i Landsorganisationen Bertil Bolin, direktören i Sveriges juristförbund Styrbjörn von Feilitzen, Industriens skattesakkunnige docenten Dag Helmers, direktören i Försäkringsbolaget Pensionsgaranti, ömsesidigt, Sven Hydén, lagbyråchefen i finansdepartementet Sture Lundell, landskamreraren Gösta Löfstedt och förbundsjuristen i Svenska industritjänstemannaförbundet Axel Wahlberg och som experter, direktören i SPP Gunnar Ericsson (fr.o.m. den 5 december 1962), fil. lic. Erik Hahr, rättsavdelningschefen i socialdepartementet Bengt Hamdahl, kammar-rättsassessorn Lennart Huss (biträdande sekreterare t. o. m. den 31 december 1962), professorn Sven-Erik Johansson (fr. o. m. den 5 december 1962) samt hovrättsassessorn Bengt Rydin (sekreterare t. o. m. den 18 februari 1962). Som huvudsekreterare har tjänstgjort hovrättsassessorn Allan Ekström.

Utredningen redovisar härmed den andra etappen av sitt arbete. Denna omfattar utredningens slutliga överväganden angående de civilrättsliga och skatterättsliga frågor som har samband med tryggande av privata pensioner. Pensionsstiftelse med tillgångar bestående av reversfordran på stiftaren-

arbetsgivaren, föreslås ersatt av en skuldpost i arbetsgivarens balansräkning. Pensionsstiftelse med reallånggångar föreslås skola bestå och får en självständig ställning gentemot arbetsgivaren. Fordran på pension erhåller bättre ställning i arbetsgivarens konkurs. Särskilda regler föreslås för att skydda pensionsfordran, om arbetsgivaren upphör med sin rörelse. Villkor, att löfte om pension skall bero av att arbetstagaren kvarstår i tjänst, föreslås underkastat en särskild ogiltighetsregel. Ett förslag till lag om personalstiftelse framlägges.

Av utredningsuppdraget kvarstår att behandla en civilrättslig, från utredningsuppdraget i övrigt artskild fråga, nämligen åtgärder för att säkerställa arbetstagarers intressen i det fall arbetsgivaren underlåter att inbetala premier för pensionsförsäkring till försäkringsinrättning. Utredningen beräknar att framlägga förslag i sistnämnda fråga under hösten 1965.

Utredningen får härmed överlämna

- 1) Förslag till lag om tryggande av pensionslöften
- 2) Förslag till lag om personalstiftelse
- 3) Förslag till lag om införande av lagen om tryggande av pensionslöften och lagen om personalstiftelse
- 4) Förslag till lag om ändringar i och tillägg till bokföringslagen, aktiebolagslagen, lagen om ekonomiska föreningar, sparbankslagen, tillsynslagen, handelsbalken, konkurslagen, utsökningslagen och avtalslagen samt
- 5) Förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen och till förordning om ändring i förordningen om statlig inkomstskatt och i taxeringsförordningen.

Utredningens förslag är enhälligt.

Stockholm den 24 juni 1965.

Folke Schmidt

Bertil Bolin

Styrbjörn von Feilitzen

Dag Helmers

Sven Hydén

Sture Lundell

Gösta Löfstedt

Axel Wahlberg

/ Allan Ekström

Huvudpunkter

Utredningens förslag tager sikte främst på de civilrättsliga och skatterättsliga frågor, som har samband med förekomsten av pensionsstiftelser och som i övrigt har sitt upphov i tryggnade av privata pensioner.

Den centrala punkten utgöres av en särskild lag om tryggnade av pensionslöften.

Enligt gällande rätt kan en pensionsstiftelse såsom tillgångar ha fordran mot stiftareföretaget eller kontanter och liknande. Beroende på tillgångarnas art kan man tala om reversstiftelse eller realstiftelse. Enligt utredningens beräkningar uppgick den samlade förmögenheten i pensionsstiftelser vid utgången av år 1964 till omkring 7,5 miljarder kronor, varav i fordringar mot stiftaren-arbetsgivaren 6 miljarder kronor. Reversstiftelserna (såväl bundna som fria) föreslås avskaffade och ersatta med en särskild skuldpost i arbetsgivarens balansräkning, benämnd Avsatt till pensioner. Därigenom vinnes betydande lagtekniska och administrativa fördelar utan att pensionsborgnärernas intressen eftersättes.

Förslaget fäster särskild vikt vid pensioner, som grundar sig på överenskommelser på arbetsmarknaden (allmänna pensionsplaner). Under rubriken Avsatt till pensioner får aktiebolag, ekonomiska föreningar och motsvarande arbetsgivare med avdragsrätt vid inkomsttaxering redovisa skuld för löften om pension, som ingår i allmän pensionsplan. Övergångsvis må dessa subjekt under denna rubrik med avdragsrätt i skattehänseende redovisa även övriga pensionslöften, som för närvarande får föranleda avdragsgill reversavsättning till pensionsstiftelse. Handelsbolag, som för närvarande är uteslutna från reversavsättning, föreslås få redovisa under Avsatt till pensioner pension som ingår i allmän pensionsplan.

Summan av kapitalvärdena av de fribrev, som får beaktas vid skuldredovisning under rubriken Avsatt till pensioner, kallas arbetsgivarens pensionsreserv; häri ingår även åtagande enligt pensionsplan att säkerställa tillägg till pension.

Arbetsgivares årsredovisning skall innehålla uppgift om hans pensionsåtaganden.

Vad som redovisas under rubriken Avsatt till pensioner är bundet, så länge arbetsgivarens pensionsreserv icke har full täckning. Finnes å andra sidan på posten stående mera än vad som är bundet, skall överskjutande

belopp (disponibla pensionsmedel) återföras till beskattning i viss takt. Sistnämnda regel utgör motsvarighet till nuvarande avtappningsregel som föreslås upphävd.

Efter genomförandet av utredningens förslag kommer i det väsentliga att finnas endast pensionsstiftelser med realltillgångar. Pensionsstiftelses ändamål skall vara uteslutande pensionering. Denna föreskrift, som syftar till att skapa ett »rent» pensionsstiftelsebegrepp, överensstämmer med gällande skattelags villkor för avdragsrätt. Vill arbetsgivare främja annan välfärd än pensionering, har han att bilda en personalstiftelse. Såväl pensions- som personalstiftelse skall ha styrelse med lika representation för arbetsgivaren och arbetstagarna. Avsättning till dessa båda slag av stiftelser måste ske med kontanter eller motsvarande. Det blir således icke längre tillåtet för ett företag att trygga pension genom att överlämna en revers. För pensioner, som må skuldredovisas under rubriken Avsatt till pensioner, uppnår företaget dock på denna punkt samma resultat som med reversavsättning till pensionsstiftelse.

I likhet med tidigare må arbetsgivare taga i anspråk pensionsstiftelses överskottsmedel för gottgörelse. Förutsättningarna för gottgörelse föreslås dock utvidgade bland annat därigenom att stiftelsens avkastning får utnyttjas för löpande pensioner, ändå att stiftelsen icke har överskott. Beräknar arbetsgivare vid taxering till beskattning sin inkomst enligt bokföringsmässiga grunder, skall gottgörelsen — till skillnad från vad nu gäller — avse kostnad i stället för utgift.

Särskilda regler föreslås för stiftelses likvidation, syftande bland annat till att framtvinga upplösning av medel som icke längre behöves för sitt ändamål eller är uppenbart otillräckliga.

Den situationen, att en arbetsgivare upphör med sin rörelse, omgärdas med särskilda bestämmelser. En rörelse kan upphöra av olika anledningar såsom att den nedlägges eller överlåtes. I sådana fall får arbetsgivaren regelmässigt icke längre ha pensionsskulden inestående hos sig, utan är skyldig att inköpa pensionsförsäkring. Är anledningen till att arbetsgivaren upphör med rörelsen den, att han vill överlåta rörelsen å annan (efterträdaren), gäller icke detta krav, därest efterträdaren med pensionsborgenärernas samtycke åtager sig ansvaret för pensionsskulden. Vägrar den enskilde att lämna samtycke, kan tillstånd till överflyttande av pensionsskulden utverkas av myndighet.

Reglerna om huvuddelägare i familjebolag föreslås underkastade väsentliga förändringar. Huvuddelägare blir likställd med andra arbetstagare vid pensionering enligt allmän pensionsplan. Familjebolag tillåtes avsätta medel till pensionsstiftelse för att trygga huvuddelägarpension.

Tillsynsmyndighet blir genomgående länsstyrelse. Försäkringsinspektionens befattning med visst slag av stiftelser (bundna stiftelser) föreslås upphävd.

Vad angår sambandet mellan civilrätt och skatterätt innebär förslaget, att de materiella bestämmelserna lämnas i civillag och att skattereglerna i allt väsentligt refererar till de civilrättsliga bestämmelserna. För vad som må redovisas under rubriken Avsatt till pensioner, föreligger sålunda avdragsrätt.

Särskilda bestämmelser föreslås införda i handelsbalken för att skydda pensionsfordran i arbetsgivarens konkurs. Pensionsfordran erhåller generellt förmånsrätt enligt 17 kap. 11 § handelsbalken, d. v. s. efter fastighets- och förlagsinteckning. Förmånsrätt framför förlagsinteckning men efter fastighetsinteckning (17:6 a) tillerkännes fordran tillkommande personer födda år 1907 eller tidigare. I sistnämnda fall får fribrevet dock utgöra högst ett basbelopp.

Värdering av pensionsfordran föreslås — med ändring av gällande regler i konkurslagen — ske efter samma beräkningsgrund som enligt tryg-gandelagen gäller för pensionsskulden.

Är till pensionslöfte knutet villkor av innebörd att rätten till pension skall vara beroende av att arbetstagaren kvarstår i tjänst vid tiden för inträdet i pension (antastbart pensionslöfte), må villkoret kunna jämkas eller lämnas utan avseende, där dess tillämpning skulle vara uppenbarligen stridande mot god sed på arbetsmarknaden eller eljest otillbörlig. Bestäm-melse härom föreslås införd i avtalslagen.

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 mars 1967 för att tillämpas första gången vid 1968 års taxering. Lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser (1937 års lag) samt lagen med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse (1961 års lag) föreslås upphävd.

1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880

1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890

1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

I. Förslag till

Lag om tryggande av pensionslöften

Härigenom förordnas som följer.

1 KAP.

Inledande bestämmelser

1 §.

Arbetsgivare må på sätt angives i 2 kap. trygga löften om pension till arbetstagare eller deras efterlevande genom att i balansräkningen bland skulderna redovisa en post, benämnd *Avsatt till pensioner*.

Sådan redovisning må företagas av

- a) aktiebolag, ekonomisk förening, ömsesidigt försäkringsbolag och sparbank samt
- b) handelsbolag, som antagit allmän pensionsplan för arbetstagare.

För de under a) upptagna arbetsgivarna må redovisningen avse de åtaganden som angivas i 2 kap., medan för handelsbolag redovisning är tillåten i fråga om åtaganden enligt allmän pensionsplan.

Konungen må medgiva jämväl annan arbetsgivare än nu sagts att redovisa en post, *Avsatt till pensioner*.

2 §.

Vad som avses med *pensionsstiftelse* och vilka bestämmelser, som gälla för sådan stiftelse, framgår av 3 kap. samt av lagen om införande av lagen om tryggande av pensionslöften och lagen om personalstiftelse.

3 §.

Om verkan av *upphörande av rörelse*, såvitt angår pensionsborgenärs rätt, stadgas i 4 kap.

4 §.

Om *tillsynsmyndighet* stadgas i 5 kap.

2 KAP.

Bokföring av pensioner

1 §.

I balansräkningen må bland skulderna upptagas en post, benämnd Avsatt till pensioner. Där redovisas:

- a) vad arbetsgivaren enligt allmän pensionsplan åtagit sig att redovisa såsom Avsatt till pensioner samt
- b) ett belopp högst motsvarande arbetsgivarens skuld för upplupen del av löfte om pension till arbetstagare född år 1907 eller tidigare eller till sådan arbetstagares efterlevande, dock att härvid pensionslöfte icke må antagas gälla högre pension än vad som vid räkenskapsårets utgång utgör sammanlagt tre sådana basbelopp som avses i lagen om allmän försäkring och
- c) ett belopp högst motsvarande arbetsgivarens skuld för upplupen del av löfte om pension intill pensionens belopp den 31 december 1966.

Fanns vid föregående räkenskapsårs utgång ett högre belopp redovisat såsom Avsatt till pensioner, må i stället detta belopp upptagas med de avdrag som framgå av 6 §.

Vid redovisning av skuld för pensionslöften enligt b) och c) må arbetsgivare, som är aktiebolag eller ekonomisk förening, icke taga i betraktande löfte om pension till arbetstagare eller efterlevande med bestämmande inflytande över bolaget eller föreningen under den tid inflytandet består; arbetsgivaren obetaget att redovisa skuld för pensionslöfte till sådan arbetstagare för tid, innan detta inflytande uppkommit. Till grund för bedömandet huruvida en person har bestämmande inflytande skall läggas hans eget, föräldrars, makes, avkomlings och avkomlings makes samlade innehav av aktier eller andelar.

Vid redovisning av skuld för pensionslöften enligt b) och c) avdrages vad som har täckning i pensionsstiftelses förmögenhet. Samma gäller redovisning av åtaganden enligt a), om stiftelsen enligt sina stadgar särskilt avser att trygga åtaganden enligt allmän pensionsplan.

2 §.

Med upplupen del av pensionslöfte förstås kapitalvärdet av den pension, som arbetstagaren intjänat vid beräkningstillfället.

Vid varje beräkningstillfälle anses arbetstagaren hava intjänat så stor del av pensionen, som motsvarar förhållandet mellan antalet förflutna tjänsteår och antalet tjänsteår från anställningen till pensionsåldern, varvid dock skall bortses från tjänsteår längre tid tillbaka än fyrtio år före pensionsåldern.

Hava andra regler om intjänande knutits till pensionslöfte, äga dessa tillämpning.

3 §.

Beräkning av kapitalvärde sker med ledning av räntefot och övriga åtaganden, som fastställas av Konungen eller av den myndighet Konungen förordnar.

4 §.

Med allmän pensionsplan avses allmänna grunder för pensionering av samtliga eller viss grupp av arbetstagare eller deras efterlevande. Planen skall innehålla regler om tryggnad av arbetsgivarens åtaganden genom kreditförsäkring, avsättning till pensionsstiftelse eller annan likvärdig anordning och vara på arbetstagaransidan godkänd av sådan organisation, som enligt lagen om förenings- och förhandlingsrätt är att anse såsom huvudorganisation.

5 §.

Med arbetsgivarens pensionsreserv avses dennes skuld dels enligt allmän pensionsplan dels ock för upplupen del av sådana löften om pension, som angivas i 1 § första stycket b) och c), med bortseende från löften omnämnda i 1 § tredje stycket.

Vad som är redovisat såsom Avsatt till pensioner är bundet intill måttet för arbetsgivarens pensionsreserv, där denna reserv icke har täckning i pensionsstiftelsens förmögenhet enligt vad som närmare framgår av tredje stycket. Belopp, som ej är bundet, benämnes disponibla pensionsmedel.

Till den del arbetsgivarens pensionsreserv utgöres av löften om pension, som tryggas jämväl av pensionsstiftelse, skall pensionsreserven täckas av stiftelsen, så långt stiftelsens förmögenhet förslår. Tryggar stiftelsen samtidigt löfte, som icke må medräknas i pensionsreserven, skall stiftelsen i första hand anses täcka upplupen del av sådant löfte. Höra flera pensionsstiftelser till arbetsgivaren och tjäna dessa helt eller delvis till tryggnad av samma pensionslöften, skall upplupen del av löfterna täckas i första hand av stiftelse, som omfattar en trängre krets av personer, eller, om stiftelserna omfatta samma krets av personer, av den äldre stiftelsen.

Att pensionsstiftelse, där ej annat avsetts, icke tryggar arbetsgivarens åtaganden enligt allmän pensionsplan framgår av 3 kap. 1 §.

6 §.

Sker avsättning till pensionsstiftelse, skola disponibla pensionsmedel minskas med ett belopp som motsvarar avsättningens storlek. Lika med avsättning till pensionsstiftelse anses inköp av pensionsförsäkring.

Vid räkenskapsårets utgång skola disponibla pensionsmedel minskas med det lägsta av följande två belopp, nämligen de disponibla medlen vid årets ingång och en tiondel av pensionsreserven vid samma tidpunkt.

Hava disponibla pensionsmedel vid utgången av vart och ett av de tre närmast föregående räkenskapsåren överstigit en tiondel av pensionsreser-

ven, får vid årets utgång på posten Avsatt till pensioner icke redovisas disponibla pensionsmedel.

7 §.

Arbetsgivare skall årligen verkställa försäkringsteknisk beräkning av sina pensionsåtaganden. Är sannolikt att disponibla pensionsmedel saknas, behöves sådan beräkning dock icke ske oftare än vart tredje år.

Med ledning av denna beräkning skall inom linjen i balansräkningen anmärkas:

- a) storleken av arbetsgivarens pensionsreserv, fördelad på avsättning enligt allmän pensionsplan och övriga pensionslöften,
- b) belopp som beräknas motsvara vad som kan komma att utgå med förmansrätt enligt 17 kap. 6 a § handelsbalken,
- c) förmögenhet hos pensionsstiftelse och vilken grupp av personer som omfattas av stiftelsens ändamål samt
- d) belopp som beräknas motsvara arbetsgivarens skuld för upplupen del av samtliga pensionslöften efter avdrag med den del av arbetsgivarens skuld, vilken redovisas enligt 1 § första stycket eller har täckning i pensionsstiftelse.

8 §.

Arbetsgivare, vilken uppsåtligen eller av grov oaktsamhet otillåtligen minskar vad som redovisats såsom Avsatt till pensioner eller eljest underlåter att iakttaga föreskrifterna i detta kapitel, dömes till dagsböter.

3 KAP.

Pensionsstiftelse

1 §.

Med pensionsstiftelse avses stiftelse med ändamål att i arbetsgivarens intresse främja pensionering av arbetstagare eller deras efterlevande.

Arbetsgivare må i stiftelseurkunden förordna, att pensionsstiftelse skall omfatta endast viss grupp av arbetstagare eller efterlevande. Stiftelse anses icke hava till ändamål att trygga åtaganden enligt allmän pensionsplan, med mindre stiftelsen särskilt avser att trygga sådana åtaganden.

Pensionsstiftelse, som hör till aktiebolag eller ekonomisk förening, må icke trygga förmåner åt sådan arbetstagare eller efterlevande som avses i 2 kap. 1 § tredje stycket utöver vad som inom branschen är sedvanligt för arbetstagare med motsvarande uppgifter.

Är pensionsstiftelse gemensam för flera arbetsgivare, skall det vid stiftandet bestämmas grunder angivande gemenskapen i stiftelsens tillgångar och i stiftelsens gäld.

Pensionsstiftelse är underkastad den tillsyn som gäller för stiftelser i allmänhet, även om stiftaren förordnat annorlunda.

2 §.

Pensionsstiftelse säges hava överskott å kapitalet, när stiftelsens tillgångar överstiga — förutom den gäld stiftelsen själv må hava ådragit sig — upplupen del av de löften om pension, som tryggas av stiftelsen.

Avser pensionsstiftelsen att trygga åtaganden enligt allmän pensionsplan, är avgörande vad arbetsgivaren åtagit sig att redovisa som pensionsreserv enligt pensionsplanen.

3 §.

Pensionsstiftelse gottgör arbetsgivaren för

- a) förfallna pensionsposter, avgifter för pensionsförsäkring och övriga utgifter i samband med pensionering,
- b) engångsunderstöd till arbetstagare vid långvarig oförmåga till arbete på grund av sjukdom, lyte eller annat men eller vid avgång ur tjänsten på grund av uppnådd ålder samt engångsunderstöd till efterlevande vid arbetstagarens frånfälle eller för försäkring av sådana understöd samt
- c) vad som i bokföringen avsatts till fullgörande av bestämmelse i allmän pensionsplan.

Vid gottgörelse enligt a) har pensionsstiftelse att beakta samtliga de begränsningar, som må avse stiftelsens ändamål, och vid gottgörelse enligt b) och c) allenast den begränsningen att fråga är om arbetstagare, som omfattas av stiftelsens ändamål.

Gottgörelse sker ur överskott å kapitalet. För gottgörelse enligt a) må dock användas årets avkastning, ehuru pensionsstiftelsen icke har överskott å kapitalet. Föreskrift i stiftelsens stadgar att avkastning, helt eller delvis, skall läggas till kapitalet länder till efterrättelse, så länge stiftelsen icke har överskott å kapitalet.

Gottgörelse må avse löpande utgifter eller de utgifter arbetsgivaren haft under det närmast föregående räkenskapsåret.

Beräknar arbetsgivare vid taxering till beskattning sin inkomst enligt bokföringsmässiga grunder, skall gottgörelsen avse kostnad i stället för utgift.

Gottgörelse för avgift till försäkring för tilläggspension må avse den del av avgiften, som kan anses hänföra sig till lön eller annan ersättning åt person vilken omfattas av stiftelsens ändamål.

4 §.

Pensionsstiftelse äger att för arbetsgivarens räkning till arbetstagare eller deras efterlevande betala pensionspost eller annat som avses i 3 §, när den berättigade icke kan antagas erhålla betalning av arbetsgivaren utan avsevärt dröjsmål.

Tillsynsmyndighet må medgiva pensionsstiftelse att verkställa betalning

även eljest, när särskilda skäl föranleda därtill. I tillståndet må angivas villkoren för sådan betalning, såsom att den får ske endast ur överskott å kapitalet.

5 §.

Har pensionsstiftelse efter fullgörande av sådan betalning som föranledes av bestämmelserna i 3 och 4 §§ överskott å kapitalet, må stiftelsen av överskottet anslå medel till arbetstagares och deras efterlevandes allmänna välfärd ävensom till välgörande eller annat allmännyttigt ändamål.

6 §.

Pensionsstiftelse må icke från arbetsgivaren mottaga egendom på villkor, som begränsa dess befogenhet att förfoga över denna tillgång.

Pensionsstiftelse må icke från arbetsgivaren mottaga fordran mot denne.

Pensionsstiftelse, som hör till aktiebolag, må ej äga aktier i bolaget. Äger annat aktiebolag huvudparten av aktierna i stiftarebolaget, må stiftelsen icke heller äga aktier i det förra bolaget eller i aktiebolag, i vilket stiftarebolaget äger huvudparten av aktierna.

7 §.

Pensionsstiftelse må ej utlova pension. Sker det ändå, är löftet ogiltigt.

Har arbetsgivaren till pensionslöfte knutit villkor att pensionen skall utgå i den mån pensionsstiftelses medel förslå därtill, är villkoret ogiltigt, och svarar arbetsgivaren för sitt löfte utan avseende å villkoret.

8 §.

Vad i lagen om tillsyn över stiftelser är föreskrivet om anmälningsplikt, stadgar samt åligganden och ansvar för styrelse eller ledamot därav skall äga motsvarande tillämpning på pensionsstiftelse med följande ändringar och tillägg.

Ledamöter och suppleanter i styrelsen väljas till lika antal av arbetsgivaren och av arbetstagarna. Val sker för en tid av tre år, om stadgarna icke föreskriva annat. Ledamöterna må utse ordförande, om de äro ense härom. Valet må falla på ledamot eller utomstående. Kunna ledamöterna ej enas, utses ordförande av tillsynsmyndigheten. Tryggar pensionsstiftelsen löfte om pension till sådan arbetstagare eller efterlevande som avses i 2 kap. 1 § tredje stycket, skall ordförande städse utses av tillsynsmyndigheten.

Består styrelse av enbart arbetsgivare- och arbetstigareledamöter och uppnås icke flertal, skall styrelsen hos tillsynsmyndigheten hemställa om förordnande av ordförande att delta i ärendets avgörande.

Arbetstagarnas ledamöter och suppleanter utses av organisation, som företräder det stora flertalet av arbetstagarna. Finnas flera organisationer, som sammanlagt företräda detta flertal, utses ledamöterna gemensamt av dessa. Val må ske även vid sammanträde med arbetstagarna. Saknas i tjänst va-

rande arbetstagare eller förekomma eljest särskilda skäl, varför sammanträde icke bör anordnas, må tillsynsmyndigheten utse arbetstagarnas ledamöter.

Arbetsgivaren äger att för tiden fram till dess ordförande utsetts tillsätta lämplig person härtill.

Styrelsens ordförande skall i god tid före utgången av valperioden erinra arbetsgivaren och behörigt organ för arbetstagarna om deras rätt att utse ledamöter samt i förekommande fall utlysa sammanträde.

Arbetsgivaren åligger att utse revisor. Tillsynsmyndigheten äger utse särskild revisor, när anledning därtill finnes. Revisorns berättelse skall åtfölja styrelsens årsredovisning, som skall ingivas till tillsynsmyndigheten inom sex månader efter räkenskapsårets utgång.

Ledamot av styrelsen och revisor må av stiftelsen åtnjuta skäligt arvode för sitt uppdrag ävensom ersättning för kostnader och utlägg.

9 §.

Pensionsstiftelse skall träda i likvidation, när stiftelsens medel under avsevärd tid varit helt otillräckliga att tjäna ändamålet eller när befintliga medel få anses icke längre behövlige. Stiftelse skall ock träda i likvidation, om arbetsgivaren blir försatt i konkurs eller upphör med sin rörelse utan att stiftelsen i samband med upphörandet överföres till efterträdaren på sätt stadgas i 4 kap.

Likvidationen skall handhavas av stiftelsens styrelse. Om styrelseledamots ansvar gäller vad i aktiebolagslagen är stadgat om likvidation.

Äger pensionsstiftelse fordran mot arbetsgivaren, är denna genast förfallen till betalning.

Sedan medel avsatts för den gäld pensionsstiftelsen själv må hava ådragit sig, betalar stiftelsen förfallna pensionsposter.

Återstående belopp användes till inköp av försäkring för arbetstagares och efterlevandes fordringar å pension, om icke tillsynsmyndigheten finner särskilda skäl tala för att medel utbetalas till fordringshavaren.

Finnas ytterligare medel, användas dessa till pensioner och understöd åt arbetstagare eller efterlevande. Vid medlens fördelning beaktas vad som må anses utgöra skälig pension för den som haft motsvarande anställningstid och anställningsförmåner.

Skulle medel ändå återstå, anslås dessa till välgörande eller eljest allmännyttigt ändamål efter tillsynsmyndighetens medgivande.

Förslå icke pensionsstiftelsens medel till att infria skuld på grund av löften om pension, som tryggas av stiftelsen, fördelas medlen efter de grunder som skulle hava gällt i arbetsgivarens konkurs.

10 §.

Finnes icke längre någon, som omfattas av pensionsstiftelsens ändamål,

eller överstiger stiftelsens kapital väsentligen vad som kan komma att fordras för tillgodoseende av ändamålet eller förekomma eljest särskilda skäl att ändra stadgarnas innehåll, må tillsynsmyndigheten efter ansökan av stiftelsen förordna om erforderlig ändring. Förordnandet må avse även, att pensionsstiftelse sammanslås med annan sådan stiftelse.

Bedömer tillsynsmyndigheten ärendet vara av sådan beskaffenhet, att det bör ankomma på Konungen att fatta beslut, må ärendet av myndigheten underställas Konungen för avgörande.

11 §.

Vägrar pensionsstiftelse att efterkomma arbetsgivares framställning om gottgörelse ur stiftelsen, äger arbetsgivaren hänskjuta saken till tillsynsmyndighetens avgörande. Samma rätt tillkommer arbetstagare eller annan, som förmenar att ersättning till honom bort utgå från stiftelsen. Grundas tvisten på frågan, huruvida giltigt pensionslöfte föreligger eller huruvida person omfattas av stiftelsens ändamål, skall dock talan väckas vid domstol. Stiftelsen sökes vid rätten i den ort, där arbetsgivaren har sitt hemvist.

4 KAP.

Upphörande av rörelse m. m.

1 §.

Upphör arbetsgivare, som lämnat löfte om pension, med sin rörelse eller med rörelsegren och friställes i samband härmed en väsentlig del av arbetstagarna, gäller beträffande pensionsborgenär, vars rätt beröres av upphörandet, vad som stadgas i 2—4 §§. Arbetsgivaren skall i god tid före upphörandet vidtaga de åtgärder, som ankomma på honom.

Arbetsgivarens rörelse anses icke hava upphört, så länge rörelsen efter hans död fortsättes av dödsboet.

2 §.

Skall rörelse eller rörelsegren i samband med försäljning eller eljest övergå på annan, må företrädaren avtala med efterträdaren, att ansvaret för företrädarens pensionslöfte skall överflyttas på efterträdaren.

Företrädaren har att begära pensionsborgenärs samtycke till överflyttningen. Utverkas icke samtycke, må tillstånd till överflyttning lämnas av tillsynsmyndigheten, om efterträdaren får anses vara god för pensionslöftet.

Har ansvaret för pensionslöfte sålunda överflyttats på efterträdaren, är

pensionsborgenär beträffande löftets rättsverkningar att anse såsom anställd hos efterträdaren från dagen för anställningen hos företrädaren. Genom överflyttningen är företrädaren fri från ansvar för sitt löfte.

Vid fusion jämlikt lagen om aktiebolag och lagen om ekonomiska föreningar äger beträffande pensionsborgenärs samtycke enligt andra stycket vad i dessa lagar är stadgat om borgenär motsvarande tillämpning.

3 §.

Hör till företrädaren pensionsstiftelse, skall tillsynsmyndigheten med beaktande av stiftelsens ändamålsbestämning avgöra, huruvida stiftelsen må överföras till efterträdaren.

Har pensionsstiftelse överskott å kapitalet, skall tillsynsmyndigheten särskilt ange de ändamål för vilka detta må användas, såsom för inköp av ytterligare pensioner åt företrädarens arbetstagare.

Tillsynsmyndigheten må, om särskilda skäl föranleda därtill, förordna, att pensionsstiftelse efter överförandet skall trygga endast företrädarens pensionsborgenärer. Skall stiftelsen enligt sina stadgar omfatta viss grupp av arbetstagare eller deras efterlevande, skall denna föreskrift iakttagas, såvida förordnande icke gives om ändring på sätt stadgas i 3 kap. 10 §.

Tillsynsmyndigheten skall bereda pensionsstiftelsens styrelse tillfälle att yttra sig i ärendet.

Överföres icke pensionsstiftelse, gäller vad som stadgas i 3 kap. 9 §.

4 §.

Finnes ingen efterträdare eller har ansvaret för pensionslöfte icke överflyttats, är arbetsgivaren, där löftet ej är kreditförsäkrat eller särskilda skäl eljest föranleda annat, skyldig att teckna pensionsförsäkring för löftet hos försäkringsbolag och att betala engångspremie för upplupen del av löftet.

Yrkande att arbetsgivaren skall fullgöra vad sålunda åligger honom framställs vid domstol. Organisation av arbetstagare är behörig att tala för den som icke själv för sin talan, om denne tillhör den grupp av personer organisationen enligt sina stadgar avser att företräda.

Domstol äger förordna, att domen må verkställas utan hinder av att den icke äger laga kraft.

5 §.

Har pensionsborgenär, som är anställd hos arbetsgivare med del i gemensam pensionsstiftelse, övergått i tjänst hos annan arbetsgivare med del i samma stiftelse och har efterträdaren övertagit ansvaret för företrädarens pensionslöfte, må stiftelsen efter tillsynsmyndighets tillstånd överflytta tillgångar från företrädarens till efterträdarens del i stiftelsen. Pensionsborgenären anses därefter beträffande pensionslöftets rättsverkningar såsom anställd hos efterträdaren från dagen för anställningen hos företrädaren.

Tillstånd till överflyttning må givas, när detta kan ske utan eftersättande av de pensionsborgenärers intressen, som den gemensamma stiftelsen har till uppgift att trygga. Sådant tillstånd må avse viss tidrymd men kan när som helst återkallas.

Föreskriften i 2 § om tillsynsmyndighets befogenhet att lämna tillstånd till överflyttning av ansvaret för pensionslöfte skall gälla i tillämpliga delar.

5 KAP.

Tillsyn

1 §.

Tillsynsmyndighet är länsstyrelsen i det län, där arbetsgivaren har sitt hemvist.

2 §.

Om tillsynsmyndighetens närmare åligganden och befogenheter med avseende å pensionsstiftelse skall i tillämpliga delar gälla vad som stadgas i lagen om tillsyn över stiftelser.

3 §.

Talan mot tillsynsmyndighetens beslut föres hos Konungen genom beivring. Såvitt angår beslut grundade på lagen om tillsyn över stiftelser, gälla de föreskrifter nämnda lag innehåller.

II. Förslag till Lag om personalstiftelse

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

Med personalstiftelse avses stiftelse med ändamål att i arbetsgivarens intresse främja arbetstagares eller deras efterlevandes välfärd. Till personalstiftelse må likväl icke anslås medel för avlöning eller pension eller annan förmån, som arbetsgivaren är pliktig att utgiva till enskild arbetstagare.

Arbetsgivare må i stiftelseurkunden förordna, att personalstiftelse skall omfatta endast viss grupp av arbetstagare eller efterlevande.

Personalstiftelse är underkastad den tillsyn som gäller för stiftelser i allmänhet, även om stiftaren förordnat annorlunda.

2 §.

För personalstiftelse skall finnas styrelse. Ordföranden förordnas av tillsynsmyndigheten. Övriga ledamöter utses till lika antal av arbetsgivaren och av arbetstagarna.

För personalstiftelse äger i övrigt vad som stadgas i 3 kap. 8 § lagen om tryggande av pensionslöften motsvarande tillämpning.

3 §.

Personalstiftelse må icke från arbetsgivaren mottaga fordran mot denne eller försträcka denne medel. Rörande innehav av annan tillgång gäller vad om pensionsstiftelse är föreskrivet i 3 kap. 6 § lagen om tryggande av pensionslöften.

4 §.

Personalstiftelse gottgör arbetsgivaren för utgifter, som denne haft inom ramen för stiftelsens ändamål.

Finnas ytterligare medel tillgängliga, förfogar stiftelsen själv över dessa. Personalstiftelsen må vägra gottgörelse, om stiftelsen skulle nödgas avstå fast egendom eller fast anläggning som nyttjas till personalens välfärd. Stiftelsen är icke heller skyldig att för gottgörelse avstå från medel, som fordras för underhåll och skötsel av sådan egendom eller anläggning under de närmaste åren.

Gottgörelse må avse arbetsgivarens löpande utgifter eller utgifter under det närmast föregående räkenskapsåret.

Beräknar arbetsgivaren vid taxering till beskattning sin inkomst enligt bokföringsmässiga grunder, skall gottgörelsen avse kostnad i stället för utgift.

5 §.

Personalstiftelse skall träda i likvidation, när befintliga medel få anses icke längre behövlige. Stiftelse skall ock träda i likvidation, om arbetsgivaren blir försatt i konkurs eller, där ej annat följer av 6 §, upphör med sin rörelse. Hava personalstiftelses medel under avsevärd tid varit helt otillräckliga att tjäna ändamålet, skall tillsynsmyndigheten förordna, att stiftelsen skall träda i likvidation.

Likvidationen skall handhavas av stiftelsens styrelse. Om styrelseledamots ansvar gäller vad i aktiebolagslagen är stadgat om likvidation.

Sedan medel avsatts för den gäld personalstiftelsen själv må hava ådragit sig, användes återstoden till att bestrida pensioner eller att på annat sätt främja deras välfärd, som omfattas av stiftelsens ändamål. Skulle medlen ej åtgå härför, användas dessa till välfärd åt andra arbetstagare och efterlevande eller, i sista hand, till allmännyttigt ändamål efter tillsynsmyndighetens medgivande.

6 §.

Har rörelse eller rörelsegren övergått från en arbetsgivare till en annan, skall tillsynsmyndigheten med beaktande av personalstiftelsens ändamålsbestämning avgöra, huruvida stiftelsen må överföras till efterträdaren.

7 §.

Vad som är stadgat i 3 kap. 10 och 11 §§, 4 kap. 3 § och i 5 kap. lagen om tryggande av pensionslöften skall äga motsvarande tillämpning beträffande personalstiftelse.

III. Förslag till

Lag om införande av lagen om tryggande av pensionslöften och lagen om personalstiftelse

1 §.

Lagen om tryggande av pensionslöften och lagen om personalstiftelse träda i kraft den 1 mars 1967, där ej nedan annat särskilt föreskrives. Genom nämnda lagar upphävas lagen den 18 juni 1937 (nr 521) om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser samt lagen den 8 december 1961 (nr 583) med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse.

Med övergångsåret avses det räkenskapsår för arbetsgivaren, som utgår närmast efter den 28 februari 1967.

2 §.

Är stiftelse, som tillgodoser pensionering eller annat personaländamål, knuten till flera arbetsgivare, skola grunder upprättas angivande gemenskapen i stiftelsens tillgångar och i stiftelsens gäld, där så erfordras. Om så anses lämpligt må grunderna avse, att gemensam stiftelse uppdelas på flera stiftelser.

Förslag till grunder underställes tillsynsmyndigheten för avgörande senast tre månader före övergångsårets slut.

3 §.

Tillgodoser stiftelse, som är knuten till arbetsgivare, utöver pensionering annat personaländamål, skall stiftelsen per den 1 mars 1967 bilda en pensionsstiftelse eller — om medlen förslå därtill — uppdelas på en pensionsstiftelse och en personalstiftelse.

Pensionsstiftelsen tilldelas samtliga fordringar mot arbetsgivaren. Stiftelsen tillföres därefter av andra tillgångar ett belopp motsvarande den ursprungliga stiftelsens gäld samt upplupen del av de löften om pension, vilka tryggas av stiftelsen. Återstå tillgångar tillräckliga att under särskild förvaltning tjäna ett eget ändamål, bildas av dessa en personalstiftelse.

Förslag till grunder för förfogande över stiftelsens medel underställes tillsynsmyndigheten för avgörande senast tre månader före övergångsårets slut.

4 §.

För pensionsstiftelse, som hör till arbetsgivare vilken avses i 1 kap. 1 §

andra stycket a) och fjärde stycket lagen om tryggande av pensionslöften, gäller vad som stadgas i denna paragraf och i 5—8 §§ nedan.

Pensionsstiftelsens fordran mot arbetsgivaren bildar till den del denna överstiger värdet av mottagen säkerhet en reversstiftelse. Övriga medel utgöra en pensionsstiftelse enligt lagen om tryggande av pensionslöften. Med tillsynsmyndighetens medgivande må till reversstiftelse föras även reallånggångar av mindre omfattning.

Sedan arbetsgivaren per den 1 mars 1967 vidtagit de åtgärder som angivas i 5 §, 6 § första och andra styckena samt 7 §, är reversstiftelsen att anse som upplöst.

5 §.

Pensionsstiftelsens gäld hänföres till reversstiftelsen, så långt dennas tillgångar förslå. Har fordringshavare in-teckning eller annan säkerhet för sin fordran i stiftelsens tillgångar, hänföres dock gälden till den kvarstående pensionsstiftelsen.

Som gäld betraktas icke pension, som utlovats av pensionsstiftelse med stöd av den rätt som gällde före den 13 december 1961.

6 §.

Reversstiftelsens tillgångar tillföras arbetsgivaren och denne övertager stiftelsens gäld.

Har reversstiftelse utlovat egna pensioner, övertager arbetsgivaren ansvaret för löfterna. Uppgår vad som tillgodoförts arbetsgivaren enligt första stycket icke till upplupna delar av pensionslöfterna, må löfterna dock nedskrivas till pensioner med sammanlagt kapitalvärde motsvarande det övertagna beloppet.

Arbetsgivaren skall underrätta pensionsborgenär om nedskrivning av pensionslöfte. Har underrättelse icke avsänts till denne i sådan tid, att den bort hava kommit honom tillhanda före den 1 mars 1968, är arbetsgivaren ansvarig för upplupen del av löftet. Har arbetsgivaren icke tillgång till borgenärens adress, har han att, om han vill undgå ansvar, införa underrättelsen i tidning inom orten.

7 §.

Arbetsgivaren skall per den 1 mars 1967 på särskilt konto avsatt till pensioner upptaga skillnaden mellan tillgångar och skulder överförda enligt 6 § första stycket.

8 §.

Om reversstiftelsens upplösning skall arbetsgivaren göra anmälan till den myndighet, som den 28 februari 1967 hade tillsyn över stiftelsen. Anmälan skall göras senast två månader efter övergångsårets slut samt vara åtföljd

av utdrag ur stiftelsens senaste räkenskapshandlingar och ur arbetsgivarens räkenskaper utvisande den redovisning som föränledes av 7 §.

9 §.

För pensionsstiftelse enligt lagen om tryggande av pensionslöften och personalstiftelse enligt lagen om personalstiftelse skall ny styrelse utses senast två månader efter övergångsårets slut. Saknades styrelse, har arbetsgivaren att vidtaga de åtgärder som ankomma på arbetsgivare vid tillkomsten av ny stiftelse.

10 §.

Under övergångsåret är arbetsgivare icke skyldig att minska disponibla pensionsmedel på sätt som sägs i 2 kap. 6 § andra stycket lagen om tryggande av pensionslöften.

11 §.

Är en av arbetsgivare bildad pensions- eller personalstiftelse den 1 mars 1967 icke längre knuten till viss arbetsgivare, har tillsynsmyndigheten att med ledning av bestämmelserna i 4 kap. lagen om tryggande av pensionslöften besluta, huruvida stiftelsen skall likvidera eller bestå, samt i sistnämnda fall meddela grunder för stiftelsens fortsatta verksamhet.

12 §.

Är arbetsgivare, till vilken är knuten pensionsstiftelse, i konkurstillstånd den 1 mars 1967, äro stadgandena i 4—8 §§ icke tillämpliga.

13 §.

Pensionsstiftelse, som enligt äldre rätt givit pensionslöfte, äger betala pensionspost eller använda medel för inköp av pensionsförsäkring för sådant löfte.

Vad som stadgas i 3 kap. 7 § lagen om tryggande av pensionslöften avser icke pensionslöfte, som äger giltighet enligt äldre rätt.

Aktier, som innehavas av pensionsstiftelse enligt lagen om tryggande av pensionslöften eller av personalstiftelse enligt lagen om personalstiftelse i strid med i dessa lagar upptagna stadganden, skola avyttras, då så lämpligen kan ske.

Personalstiftelse må utan hinder av föreskriften i 3 § lagen om personalstiftelse hava såsom tillgång fordran mot arbetsgivaren, när fordringen tillkommit senast den 28 februari 1967. Fordran, som förfallit till betalning, skall likväl indrivnas, då så lämpligen kan ske. Har stiftelsen enligt vad därom är stadgat trätt i likvidation, är fordran mot arbetsgivaren genast förfallen till betalning.

Tillhandahåller personalstiftelse den 28 februari 1967 arbetstagare bo-

stad eller annan förmån, må förmånen alltfört utgivas utan hinder av att den icke rymmes under 1 § första stycket lagen om personalstiftelse.

14 §.

Utgår pension på grund av löfte givet före den 1 januari 1960, må vid tillämpning av 2 kap. lagen om tryggande av pensionslöften beaktas även tillägg till pensionen avsett att täcka levnadskostnadernas ökning.

Upplupen del av tillägget inräknas i arbetsgivarens pensionsreserv.

15 §.

Konungen må efter ansökan förklara, att viss stiftelse ej skall utgöra pensionsstiftelse eller personalstiftelse, när stiftelsens tillgångar helt eller till huvudsaklig del hänföra sig till avsättning, för vilken vid taxering avdrag icke begärts eller erhållits, eller eljest särskilda skäl föreligga.

16 §.

Arbetsgivare, som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåter att iakttaga bestämmelserna i denna lag, dömes till dagsböter.

IV. Förslag till ändring av vissa civilrättsliga lagar

Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 7 § bokföringslagen den 31 maj 1929 (nr 117)

Härigenom förordnas att 7 § bokföringslagen¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 §.

Inventariet skall upptaga den bokföringsskyldiges samtliga tillgångar i fastigheter, varulager, övriga lösören, fordringar, värdepapper, kontanta penningar och annat ävensom hans samtliga skulder, evad tillgångarna och skulderna ingå i rörelsen eller ej. De skola specificeras och för varje post skall värde därå utsättas. Lösören, som icke ingå i rörelsen, må dock upptagas i en post. Jämväl i övrigt må i en post sammanföras sinsemellan likartade tillgångar eller skulder, så framt de äro med åsatta värden överskådligt införda i handelsbok eller bilaga och hänvisning göres till boken eller bilagan. Tillgångar och skulder skola var för sig sammanräknas och skillnaden mellan slutsummorna utsättas.

Inom linjen skola angivas dels samtliga borgens- och övriga ansvarsförbindelser för annan, vilka den bokföringsskyldige iklätt sig, i den

Inventariet skall upptaga den bokföringsskyldiges samtliga tillgångar i fastigheter, varulager, övriga lösören, fordringar, värdepapper, kontanta penningar och annat ävensom hans samtliga skulder, evad tillgångarna och skulderna ingå i rörelsen eller ej. De skola specificeras och för varje post skall värde därå utsättas. Lösören, som icke ingå i rörelsen, må dock upptagas i en post. Jämväl i övrigt må i en post sammanföras sinsemellan likartade tillgångar eller skulder, så framt de äro med åsatta värden överskådligt införda i handelsbok eller bilaga och hänvisning göres till boken eller bilagan. Tillgångar och skulder skola var för sig sammanräknas och skillnaden mellan slutsummorna utsättas. *Den bokföringsskyldiges pensionsåtaganden behöva icke upptagas bland skulderna.*

Inom linjen skola angivas *dels de pensionsåtaganden, som ej upptagits bland skulderna*, dels samtliga borgens- och övriga ansvarsförbindelser

¹ Senaste lydelse se SFS 1929:117.

(Nuvarande lydelse)

mån de icke upptagits bland skulderna, dels ock samtliga av den bokföringsskyldige ställda panter, evad förbindelserna eller panterna äga samband med rörelsen eller icke.

(Föreslagen lydelse)

för annan, vilka den bokföringsskyldige iklätt sig, i den mån de icke upptagits bland skulderna, dels ock samtliga av den bokföringsskyldige ställda panter, evad förbindelserna eller panterna äga samband med rörelsen eller icke.

Bolag, som _____ hos bolagsman.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1967.

Förslag till

Lag angående ändring i lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag¹

Härigenom förordnas att 9, 67, 68, 72, 100, 101, 111, 112, 113, 156, 161, 165, 174, 213 och 216 §§ aktiebolagslagen² skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

9 §.

2 mom.. Ej må _____ 177 §§ sägs.

Ej heller må i bolagsordningen intagas bestämmelse, som inskränker bolagsstämmans rätt att besluta om bildande av stiftelse enligt lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser eller om överföring av vinstmedel till sådan stiftelse.

67 §.

1 mom. Beslut om _____ rättens tillstånd.

Rättens tillstånd _____ ansökningen bifallen.

Har stiftelse, som bildats enligt lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, hos bolaget fordran, som avses i 2 § nämnda lag,

¹ Motsvarande ändringar som i aktiebolagslagen bliva erforderliga i lagen om bankrörelse och lagen om försäkringsrörelse.

² Senaste lydelse av 9, 67, 100, 101, 111, 112, 113, 156, 161, 165, 213 och 216 §§ se SFS 1944: 705, av 68 och 174 §§ se 1946: 850 samt av 72 § se 1959:253.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

utgöra fordringen ej hinder mot bifall till ansöknings, där inför rätten visas att å fordringen avbetalats så stor del som svarar mot nedsättningen av aktiekapitalet.

Om ansökan, ————— till registreringsmyndigheten.

Rättens beslut, ————— av lagakraftbevis.

Aktiekapitalet skall ————— blivit registrerat.

68 §.

Innefattar beslut ————— svarande belopp.

Ansökan om ————— äga rum.

Har stiftelse, som bildats enligt lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, hos bolaget fordran, som avses i 2 § nämnda lag, utgöra fordringen ej hinder mot bifall till ansöknings om tillstånd till vinstutdelning; men skall, där vinstutdelning äger rum innan aktiekapitalet enligt verkställd registrering ökats med ett mot nedsättningen svarande belopp, skyldighet åvila bolaget att erlägga betalning för så stor del av stiftelsens fordran vid tiden för nedsättningsbeslutet som vinstutdelningen motsvarar av aktiekapitalet efter nedsättningen. Sådan skyldighet upphöre, när å fordringen avbetalats så stor del som svarar mot nedsättningen av aktiekapitalet.

Rättens beslut, ————— av lagakraftbevis.

72 §.

2 mom. Vid tillämpning av bestämmelserna i 1 mom. skall ej bland skulderna inräknas:

a) gäld, för vilken ——— erbjuda motsvarande säkerhet;

b) gäld, för ————— mot totalförlust;

c) disponibla pensionsmedel på posten *Avsatt till pensioner*.

Har för ————— bland skulderna.

Där förskott ————— är tillverkat.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

100 §.

- 2 mom. Utan hinder ————— användes till
- a) erforderlig avskrivning på värdet av andra anläggningstillgångar eller
 b) sådan ökning av aktiekapitalet b) *redovisning bland skulderna av pensionsskuld förut anmärkt inom linjen eller*
 varom stadgas i 64 §.
- c) sådan ökning av aktiekapitalet
 varom stadgas i 64 §.

I fråga ————— fastställda taxeringsvärdet.

11 mom. Om redovisning av viss pensionsskuld stadgas i 2 kap. lagen om tryggande av pensionslöften.

101 §.

Vid uppställande ————— nedan iakttagas.

1 mom. Följande poster ————— god köpmannased:

A. Bland tillgångarna.

————— för räkenskapsåret.

B. Bland skulderna.

I. Aktiekapitalet, reservfonden ————— var för sig.

II. Värdeminskningskonton med ——— särskilda tillgångsposterna.

III. Långfristiga skulder

III. Långfristiga skulder

1. obligationslån;

1. *pensionsskuld med särskilt angivande av hur stor del därav som redovisas under rubriken Avsatt till pensioner;*

2. andra långfristiga skulder.

2. obligationslån;

3. andra långfristiga skulder.

IV. Kortfristiga skulder.

————— kortfristiga skulder.

V. Oguldna, på ————— före balansdagen.

VI. Vinst å

————— för räkenskapsåret.

Har bolag ————— god köpmannased.

5 mom. Fond må ej redovisas under benämningen pensionsfond eller understödsfond eller under annan benämning, som utmärker att fonden bildats för tryggande av pension eller eljest för anställdas eller deras anhörigas välfärd. Har efter vad i

(Nuvarande lydelse)

lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser är stadgat sådan stiftelse bildats, skall skuld på grund av överföring av medel från bolaget till stiftelsen redovisas i särskild post med upptagande av stiftelsens benämning, därvid skuld på grund av överföring som beslutats vid balansräkningens fastställande, skuld för ränta för det år balansräkningen avser, i den mån den ej avräknats mot utgifter, och skuld på grund av tidigare överföringar skola angivas för sig.

7 mom. Inom linjen ————— dess slag.

Inom linjen skall ock angivas sammanlagda beloppet för år av pensioner, utgående på grund av förpliktelser, vilka ej upptagits såsom skuld i balansräkningen eller motsvaras av där upptagen skuld till pensionsstiftelse. Pensionsförpliktelser, som i närmast föregående balansräkning upptagits såsom skuld, må ej redovisas inom linjen.

Inom linjen skall bolaget ock anmärka sina pensionsåtaganden, varvid i förekommande fall är att iakttaga 2 kap. 7 § andra stycket lagen om tryggnad av pensionslöften.

111 §.

1 mom. Det åligger revisorerna ——— må vara erforderliga.

Revisorerna hava ————— mot bolagsordningen.

Om det ————— sådant förbehåll.

Styrelsen och ————— direktör vägras.

Hör till bolaget stiftelse, som bildats enligt lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, skall revisorernas granskning avse jämväl stiftelsens förvaltning samt dess räkenskaper; och skall vad i fjärde stycket är stadgat beträffande bolagets styrelse och verkställande direktör äga motsvarande tillämpning å styrelse eller god man för stiftelsen.

112 §.

Revisorerna skola — — — — — till revisionsberättelsen.

Där stiftelse, som i 111 § 1 mom. sägs, står under särskild förvaltning, skola revisorerna, samtidigt med överlämnande till bolagets styrelse av revisionsberättelsen, till styrelsen eller gode mannen för stiftelsen överlämna särskilt yttrande rörande granskningen av stiftelsens förvaltning och räkenskaper.

113 §.

1 mom. Revisionsberättelsen skall — — — aktieägarnas kännedom. Revisionsberättelsen skall innehålla — — — eller skuldregleringsfond. Har uppskrivning — — — — — i revisionsberättelsen.

Hör till bolaget stiftelse, varom i lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser sägs, skola revisorerna i sin berättelse jämväl yttra sig om granskningen av stiftelsens förvaltning och dess räkenskaper.

Revisor, som — — — — — särskild revisionsberättelse.

156 §.

Det åligger — — — — — och balansräkning.

I inventarium och balansräkning för aktiebolag i likvidation skola upptagas bolagets tillgångar och skulder, tillgångarna till värde som skall beräknas enligt vad i 100 § 4 mom. andra stycket är stadgat. Om vid värdets bestämmande hänsyn tagits därtill att vissa tillgångar eller slag av tillgångar skäligen må antagas kunna försäljas i ett sammanhang, skall det anmärkas i balansräkningen. Aktiekapitalet skall i balansräkningen upptagas inom linjen. Finnes skuld till stiftelse, som bildats enligt lagen om aktiebolags pen-

I inventarium och balansräkning för aktiebolag i likvidation skola upptagas bolagets tillgångar och skulder, tillgångarna till värde som skall beräknas enligt vad i 100 § 4 mom. andra stycket är stadgat. Om vid värdets bestämmande hänsyn tagits därtill att vissa tillgångar eller slag av tillgångar skäligen må antagas kunna försäljas i ett sammanhang, skall det anmärkas i balansräkningen. Aktiekapitalet skall i balansräkningen upptagas inom linjen. I övrigt skall beträffande inventarium och balansräkning för aktiebolag i likvidation

(Nuvarande lydelse)

sions- och andra personalstiftelser, skall skulden i balansräkningen redovisas i särskild post. I övrigt skall beträffande inventarium och balansräkning för aktiebolag i likvidation gälla vad i 7 och 8 §§ bokföringslagen är stadgat.

Likvidatorerna skola — — — — — till likvidationsrevisorerna.

(Föreslagen lydelse)

gälla vad i 7 och 8 §§ bokföringslagen är stadgat.

161 §.

Inom en månad efter det redovisningshandlingarna överlämnats till likvidationsrevisorerna skola de till likvidatorerna avlämna berättelse över granskningen av deras förvaltning och bolagets räkenskaper för räkenskapsåret. Revisionsberättelsen, som skall vara underskriven av likvidationsrevisorerna, skall innehålla uttalande, huruvida enligt deras mening likvidationen onödigt fördröjes eller icke. Om revisionsberättelsens innehåll i övrigt och om redovisningshandlingarnas återställande och förseende med påskrift skall i tillämpliga delar gälla vad i 112 § första stycket och 113 § 1 mom. är stadgat. *Hör till bolaget stiftelse som i 111 § 1 mom. sägs, skall 112 § andra stycket äga motsvarande tillämpning.*

Inom en månad efter det redovisningshandlingarna överlämnats till likvidationsrevisorerna skola de till likvidatorerna avlämna berättelse över granskningen av deras förvaltning och bolagets räkenskaper för räkenskapsåret. Revisionsberättelsen, som skall vara underskriven av likvidationsrevisorerna, skall innehålla uttalande, huruvida enligt deras mening likvidationen onödigt fördröjes eller icke. Om revisionsberättelsens innehåll i övrigt och om redovisningshandlingarnas återställande och förseende med påskrift skall i tillämpliga delar gälla vad i 112 § första stycket och 113 § 1 mom. är stadgat.

165 §.

Sedan likvidatorerna fullgjort sitt uppdrag, skola de så snart ske kan avgiva slutredovisning för sin förvaltning genom avlämnande av förvaltningsberättelse rörande likvidationens gång från likvidationens början till dess avslutande. Berättelsen skall ock innehålla redogörelse för utskiftning. Vid berättelsen skola fogas redovisningshandlingar för hela

Sedan likvidatorerna fullgjort sitt uppdrag, skola de så snart ske kan avgiva slutredovisning för sin förvaltning genom avlämnande av förvaltningsberättelse rörande likvidationens gång från likvidationens början till dess avslutande. Berättelsen skall ock innehålla redogörelse för utskiftning. Vid berättelsen skola fogas redovisningshandlingar för hela

(Nuvarande lydelse)

likvidationstiden. Berättelsen och redovisningshandlingarna skola i huvudskrift eller avskrift avlämnas till likvidationsrevisorerna samt, där god man förordnats, till denne. Likvidationsrevisorerna hava att inom en månad därefter avgiva en av dem underskriven revisionsberättelse över förvaltningen under likvidationen och återställa handlingarna. Om revisionsberättelsens innehåll och om redovisningshandlingarnas återställande och deras förseende med påskrift skall i tillämpliga delar gälla vad i 112 § första stycket och 113 § 1 mom. är stadgat. *Hör till bolaget stiftelse som i 111 § 1 mom. sägs, skall 112 § andra stycket äga motsvarande tillämpning.*

Efter det ————— nämnda handlingar.

174 §.

1 mom. Äger moderbolag ————— rättens tillstånd.

Inom fyra ————— fusion förfallen.

Senast fyra ————— till registreringsmyndigheten.

Rättens beslut, ————— av lagakraftbevis.

När rättens ————— av moderbolaget.

Hör till dotterbolaget stiftelse, som bildats enligt lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, skall vad i nämnda lag är stadgat rörande överförande av aktiebolags personalstiftelse till annat aktiebolag äga tillämpning vid fusionen. Rättens tillstånd till fusionsavtalets verkställande må ej meddelas, med mindre det styrkes, att tillsynsmyndigheten givit sitt tillstånd till stiftelsens överförande till moderbolaget. Anmälan för registrering rörande stiftelsens överförande skall göras samtidigt med anmälan varom i fjärde stycket stadgas.

(Föreslagen lydelse)

likvidationstiden. Berättelsen och redovisningshandlingarna skola i huvudskrift eller avskrift avlämnas till likvidationsrevisorerna samt, där god man förordnats, till denne. Likvidationsrevisorerna hava att inom en månad därefter avgiva en av dem underskriven revisionsberättelse över förvaltningen under likvidationen och återställa handlingarna. Om revisionsberättelsens innehåll och om redovisningshandlingarnas återställande och deras förseende med påskrift skall i tillämpliga delar gälla vad i 112 § första stycket och 113 § 1 mom. är stadgat.

Hör till dotterbolaget pensionsstiftelse, gäller om stiftelsens överförande till moderbolaget vad i 4 kap. 3 § lagen om tryggnad av pensionslöften är stadgat. Hör till dotterbolaget personalstiftelse, gäller om stiftelsens överförande vad i 6 § lagen om personalstiftelse är stadgat.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

213 §.

Med dagsböter eller —————

————— sändes till aktieägare;

5. styrelseledamot eller verkställande direktör, där han vid upprättande av balansräkning, vinst- och förlusträkning eller förvaltningsberättelse, som avses i 98, 146 eller 154 §, uppsåtligen förfar i strid mot bestämmelserna i 100 §, 101 § 2—7 mom., 102 § första stycket, 103 § eller 146 §;

6. likvidator som vid upprättande av balansräkning, likvidationsräkning eller förvaltningsberättelse, som avses i 156, 160 eller 165 §, uppsåtligen förfar i strid mot bestämmelserna i nämnda lagrum; så ock likvidator som vid upprättande av balansräkning, som avses i 172 §, uppsåtligen förfar i strid mot vad som stadgas i 146 § samt 100 § eller 101 § 2—7 mom.;

7. revisor, likvidationsrevisor ——— därtill föreligger;

8. revisor eller likvidationsrevisor, där han uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift i yttrande, vilket enligt 112 § andra stycket, 161 § eller 165 § överlämnas till styrelse eller god man för stiftelse som avses i lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser.

216 §.

Med dagsböter straffas —————

————— 160 § fjärde stycket;

7. revisor, vilken underlåter att iakttaga föreskrift som meddelats i 112 §, 113 § 1 mom. fjärde stycket, 127 § fjärde stycket, 154 § andra stycket eller i 154 § tredje stycket,

5. styrelseledamot eller verkställande direktör, där han vid upprättande av balansräkning, vinst- och förlusträkning eller förvaltningsberättelse, som avses i 98, 146 eller 154 §, uppsåtligen förfar i strid mot bestämmelserna i 100 §, 101 § 2—4 och 6—7 mom., 102 § första stycket, 103 § eller 146 §;

6. likvidator som vid upprättande av balansräkning, likvidationsräkning eller förvaltningsberättelse, som avses i 156, 160 eller 165 §, uppsåtligen förfar i strid mot bestämmelserna i nämnda lagrum; så ock likvidator som vid upprättande av balansräkning, som avses i 172 §, uppsåtligen förfar i strid mot vad som stadgas i 146 § samt 100 § eller 101 § 2—4 och 6—7 mom.;

7. revisor, vilken underlåter att iakttaga föreskrift som meddelats i 112 §, 127 § fjärde stycket, 154 § andra stycket eller i 154 § tredje stycket, jämfört med 112 §, så ock

(Nuvarande lydelse)

jämfört med 112 § eller 113 § 1 mom. fjärde stycket, så ock likvidationsrevisor, som försummar att fullgöra vad i 161 § första punkten, tredje punkten, jämförd med 112 § första stycket eller 113 § 1 mom. fjärde stycket, eller fjärde punkten eller 165 § första stycket femte punkten, sjätte punkten, jämförd med 112 § första stycket eller 113 § 1 mom. fjärde stycket, eller sjunde punkten eller 172 § tredje stycket finnes stadgat;

8. god man — — — — —
tredje stycket;

9. ledamot i styrelse eller god man för aktiebolags personalstiftelse, där han underlåter att iakttaga vad honom enligt 111 § 1 mom. femte stycket åligger; samt

10. förvaltare i aktiebolags konkurs, som bryter mot vad i 169 § tredje stycket är stadgat.

Där föreskrift — — — — — allenast denne.

Förseelse mot — — — — — varje aktieägare.

(Föreslagen lydelse)

likvidationsrevisor, som försummar att fullgöra vad i 161 § första punkten, tredje punkten, jämförd med 112 § första stycket, eller fjärde punkten, eller 165 § första stycket femte punkten, sjätte punkten, jämförd med 112 § första stycket, eller sjunde punkten eller 172 § tredje stycket finnes stadgat;

8. god man — — — — —
tredje stycket; samt

9. förvaltare i aktiebolags konkurs, som bryter mot vad i 169 § tredje stycket är stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1967.

Förslag till

Lag angående ändring i lagen den 1 juni 1951 (nr 308) om ekonomiska föreningar

Härigenom förordnas att 17, 40, 41 och 97 §§ lagen den 1 juni 1951 om ekonomiska föreningar¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

17 §.

3 mom. Vid tillämpning av bestämmelserna i 1 mom. skola icke bland

¹ Senaste lydelse se SFS 1951:308.

(Nuvarande lydelse)

2 mom. Utan hinder av vad ovan stadgats må anläggningstillgångar, vilka måste anses äga ett bestående värde väsentligt överstigande det belopp vartill de äro uppförda i närmast föregående balansräkning, upptagas till högst detta värde, såframt det belopp varmed uppskrivning sker användes till erforderlig avskrivning på värdet av andra anläggningstillgångar. I fråga om fast egendom må dock uppskrivning ej ske över senast fastställda taxeringsvärdet.

Har fordran ————— till anskaffningskostnaden.

6 mom. Om redovisning av viss pensionsskuld stadgas i 2 kap. lagen om tryggande av pensionslöften.

41 §.

Vid uppställande ————— nedan iakttagas.

1 mom. Följande poster ————— anses påkallat:

A. Bland tillgångarna

————— för räkenskapsåret.

B. Bland skulderna.

I. Långfristiga skulder.

I. Långfristiga skulder.

1. pensionsskuld med särskilt angivande av hur stor del därav som redovisas under rubriken *Avsatt till pensioner*;

2. andra långfristiga skulder.

II. Kortfristiga skulder.

III. Oguldna skatter ————— utgång.

IV. Eget kapital.

————— för räkenskapsåret.

(Föreslagen lydelse)

skulderna inräknas disponibla pensionsmedel på posten *Avsatt till pensioner*.

40 §.

2 mom. Utan hinder av vad ovan stadgats må anläggningstillgångar, vilka måste anses äga ett bestående värde väsentligt överstigande det belopp vartill de äro uppförda i närmast föregående balansräkning, upptagas till högst detta värde, såframt det belopp varmed uppskrivning sker användes till erforderlig avskrivning på värdet av andra anläggningstillgångar eller till redovisning bland skulderna av pensionsskuld förut anmärkt inom linjen. I fråga om fast egendom må dock uppskrivning ej ske över senast fastställda taxeringsvärdet.

(Nuvarande lydelse)

4 mom. I balansräkningen ————— egendomens slag.

I balansräkningen skall ock anmärkas *sammanlagda beloppet för år av pensioner, utgående på grund av förpliktelser vilka ej upptagits såsom skuld i balansräkningen. Pensionsförpliktelse, som i närmast föregående balansräkning upptagits såsom skuld, skall fortfarande redovisas som sådan.*

(Föreslagen lydelse)

I balansräkningen skall ock anmärkas *föreningens pensionsåtaganden, varvid i förekommande fall är att iakttaga 2 kap. 7 § andra stycket lagen om tryggande av pensionslöften.*

97 §.

Senast fyra ————— till länsstyrelsen.

Rättens beslut ————— lagakraftbevis.

När rättens ————— fusionen genomförd.

Hör till den överlåtande föreningen pensionsstiftelse, gäller om stiftelsens överförande till den övertagande föreningen vad i 4 kap. 3 § lagen om tryggande av pensionslöften är stadgat. Hör till den överlåtande föreningen personalstiftelse, gäller om stiftelsens överförande vad i 6 § lagen om personalstiftelse är stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1967.

Förslag till**Lag angående ändring i lagen den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker**

Härigenom förordnas att 48, 78, och 97 §§ lagen den 3 juni 1955 om sparbanker¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

48 §.

6 a. Om redovisning av viss pensionsskuld stadgas i 2 kap. lagen om tryggande av pensionslöften.

11. Inom linjen skall anmärkas

11. Inom linjen skall anmärkas

¹ Senaste lydelse se SFS 1962: 234.

(Nuvarande lydelse)

sammanlagda beloppet av sparbankens ansvarsförbindelser, i den mån de icke upptagits bland skulderna. Tillika skall inom linjen upptagas av sparbanken ställda panters sammanlagda bokförda värde. Inom linjen skall ock *angivas sammanlagda beloppet för år av pensioner utgående på grund av förpliktelser, vilka ej upptagits såsom skuld i balansräkningen. Pensionsförpliktelser, som i närmast föregående balansräkning upptagits såsom skuld, må ej redovisas inom linjen.* Ytterligare skall inom linjen uppföras ränta å garantifond eller grundfond, som till följd av reglerna i 19 § icke kunnat utbetalas.

Vad i ————— eller bilaga.

78 §.

3 mom. Senast fyra ————— till verkställighet.

Tillsynsmyndighetens ————— allmän synpunkt.

När lagakraftvunnet ————— övertagande sparbanken.

Hör till den överlåtande sparbanken pensionsstiftelse, gäller om stiftelsens överförande till den övertagande sparbanken vad i 4 kap. 3 § lagen om tryggnad av pensionslöften är stadgat. Hör till den överlåtande sparbanken personalstiftelse, gäller om stiftelsens överförande vad i 7 § lagen om personalstiftelse är stadgat.

97 §.

Sparbank må icke överföra medel till annan pensionsstiftelse än sådan, som bildats uteslutande för pensionering av personal, som är eller varit anställd i sparbankens tjänst, eller efterlevande till sådan personal.

Sparbank må trygga löften om pension till arbetstagare eller deras efterlevande på det sätt och i den ordning, som stadgas i lagen om tryggnad av pensionslöften.

(Föreslagen lydelse)

sammanlagda beloppet av sparbankens ansvarsförbindelser, i den mån de icke upptagits bland skulderna. Tillika skall inom linjen upptagas av sparbanken ställda panters sammanlagda bokförda värde. Inom linjen skall ock *anmärkas sparbankens pensionsåtaganden, varvid i förekommande fall är att iakttaga 2 kap. 7 § lagen om tryggnad av pensionslöften.* Ytterligare skall inom linjen uppföras ränta å garantifond eller grundfond, som till följd av reglerna i 19 § icke kunnat utbetalas.

(Nuvarande lydelse)

Överföringen må icke ske med mindre dels överföringen erfordras för att uppbringa stiftelsens förmögenhet till belopp, som motsvarar kapitalvärdet vid överföringstillfället av intjänade pensioner jämte dyrtidstillägg eller andra därmed jämförliga tillägg, vilka enligt gjorda utfästelser eller inom sparbanken tillämpad sedvänja högst skola utgå, dels ock överskott vid upplösning av stiftelsen skall i enlighet med stiftelsens stadgar användas främst till betalning av pensionspremier för anställda hos sparbanken och i övrigt för allmännyttigt eller välgörande ändamål, som icke på grund av gällande författning skall tillgodoses genom skattebidrag.

Beträffande stiftelse, vars förmögenhet huvudsakligen härrör från medel, som tillskjutits av sparbank, skall tillsynsmyndigheten tillse, att stiftelsens tillgångar äro placerade på sätt som med beaktande av stiftelsens ändamål och med hänsyn jämväl till vad i denna lag är föreskrivet beträffande placering av sparbanksmedel bereder skälig säkerhet. Har så ej skett, må tillsynsmyndigheten förelägga stiftelsen att vidtaga rättelse. Det åligger dem som företräda stiftelsen att, närhelst myndigheten begär det, hålla stiftelsens kassa och övriga tillgångar samt böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning ävensom lämna myndigheten alla de upplysningar rörande stiftelsen, som äskas av myndigheten. Vad som stadgas i detta stycke skall ej gälla stiftelse, vars förmögenhet huvudsakli-

(Föreslagen lydelse)

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

gen härrör från medel, som sparbank
tillskjutit med stöd av 17 § andra
stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1967. Om befintlig pensionsstiftelses
anpassning till lagen om tryggande av pensionslöften lämnas föreskrifter i
lagen om införande av nämnda lag och av lagen om personalstiftelse.

Förslag till

Lag angående ändring i lagen den 24 maj 1929 (nr 116)

om tillsyn över stiftelser

Häriigenom förordnas att 2, 3 och 8 §§ lagen om tillsyn över stiftelser¹
skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

2 §.

Anmälningsskyldighet föreligger ej beträffande:

- 1) stiftelse, vars ————— i riksräkenskapsverket;
- 2) stiftelse, som ————— fastställt stadgar;
- 3) stiftelse, som ————— anordnad tillsyn;
- 4) stiftelse, anförtrodd ————— annat samfund;
- 5) stipendiestiftelse vid enskild undervisningsanstalt;
- 6) stiftelse till ————— vissa släkter;
- 7) stiftelse, vars ————— tiotusen kronor; samt
- 8) stiftelse, varom i lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser stadgas; samt
- 8) stiftelse, som genom Konungens förordnande eller stiftarens föreskrift är undantagen från tillsyn enligt denna lag.
- 9) stiftelse, som genom Konungens förordnande eller stiftarens föreskrift är undantagen från tillsyn enligt denna lag.

Anmälningsskyldighet föreligger dock
stadse beträffande stiftelse, som avses i lagen med vissa bestämmelser
om pensionsstiftelse och icke är sådan
stiftelse varom ovan under 8.
förmäles.

Anmälningsskyldighet föreligger dock
stadse beträffande pensionsstiftelse
och personalstiftelse.

¹ Senaste lydelse se SFS 1961: 585.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 §.

Anmälningsplikt skall av stiftelsens styrelse fullgöras inom sex månader efter det styrelsen mottagit sitt uppdrag eller, där uppdraget mottagits under stiftarens livstid, inom sex månader efter hans död. Pensionsstiftelse, som avses i 2 § andra stycket, skall av styrelsen alltid anmälas inom sex månader efter det styrelsen mottagit sitt uppdrag.

Finnes vid ————— med styrelse.

Har vid ————— årets utgång.

8 §.

Anmäld stiftelse skall stå under KB:s tillsyn, där KB finner stiftelsen främja ett allmännyttigt ändamål. KB äge dock från tillsyn undantaga stiftelse, som redan är underkastad nöjaktig tillsyn eller för vilken tillsyn enligt denna lag eljest på grund av särskilda omständigheter finnes icke vara behövlig. Har stiftelses förmögenhet nedgått under tiotusen kronor, må KB jämväl undantaga stiftelsen från tillsyn, där ej fråga är om pensionsstiftelse som avses i 2 § andra stycket.

För stiftelse, ————— 9—18 §§ stadgas.

Anmäld stiftelse skall stå under KB:s tillsyn, där KB finner stiftelsen främja ett allmännyttigt ändamål. KB äge dock från tillsyn undantaga stiftelse, som redan är underkastad nöjaktig tillsyn eller för vilken tillsyn enligt denna lag eljest på grund av särskilda omständigheter finnes icke vara behövlig. Har stiftelses förmögenhet nedgått under tiotusen kronor, må KB jämväl undantaga stiftelsen från tillsyn, där ej fråga är om pensionsstiftelse eller personalstiftelse.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1967.

Förslag till

Lag om ändring i 17 kap. handelsbalken

Härigenom förordnas dels att 17 kap. 4 och 11 §§ handelsbalken¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives dels ock att i kapitlet skall införas en ny paragraf, betecknad 6 a §, med nedan angiven lydelse.

¹ Senaste lydelse av 4 och 11 §§ se SFS 1953:74.

4 §.

Är gäldbunden man död, och ha-
ver någon försträckt penningar, eller
varor, till hans begravning; det skall
först gäldas, sedan det gods avskilt
är, som förr är sagt. Därefter den
kostnad, som å egendomens upp-
teckning skäligen gjord är, sedan läkare-
lön, läkedom och föda under den dö-
das sista sjukdom, deras arvode, som
honom däri skött hava, så ock borge-
närs kostnad för gäldenärens försät-
tande i konkurs eller för beslut om
egendomens avträde till förvaltning
av boutredningsman, betjänters och
tjänstehjorns lön för sista året, annan
arbetares dagspenning eller avlöning,
den där ej stått inne längre än sex
månader efter förfallodagen, samt
sådan begravningshjälp eller för de
tre sista månaderna upplupen sjuk-
hjälp eller livränta, som det enligt
lag angående ersättning för skada till
följd av olycksfall i arbete åligger
gäldenären att utgiva. Vad nu är
stadgat om förmånsrätt för arbete-
ares avlöning äge ock tillämpning
i avseende å skadestånd, som i hän-
delse av obehörigt avskedande eller
arbetsavtals hävande må tillkomma
arbetaren i stället för avlöning, som
skulle med förmånsrätt utgått. Inne-
står hos arbetsgivare viss del av ar-
betares lön till säkerhet för arbete-
rens fullgörande av sina skyldighe-
ter, äge arbetaren för sålunda inne-
stående lön enahanda förmånsrätt
som nu angående arbetares avlöning
är sagd, evad fordringen stått inne
längre eller kortare tid.

Förmånsrätt i den ordning, som i

Är gäldbunden man död, och ha-
ver någon försträckt penningar, eller
varor, till hans begravning; det skall
först gäldas, sedan det gods avskilt
är, som förr är sagt. Därefter den
kostnad, som å egendomens upp-
teckning skäligen gjord är, sedan läkare-
lön, läkedom och föda under
den dödas sista sjukdom, deras ar-
vode, som honom däri skött hava, så
ock borgenärs kostnad för gäldenä-
rens försättande i konkurs eller för
beslut om egendomens avträde till
förvaltning av boutredningsman, be-
tjänTERS och tjänstehjorns lön för
sista året, annan arbetares dagspen-
ning eller avlöning, den där ej stått
inne längre än sex månader efter för-
fallodagen, samt sådan begravnings-
hjälp eller för de tre sista månader-
na upplupen sjukhjälp eller livränta,
som det enligt lag angående ersätt-
ning för skada till följd av olycksfall
i arbete åligger gäldenären att utgiva.
Vad nu är stadgat om förmånsrätt
för arbetares avlöning äge ock till-
ämpning i avseende å *dels utestän-
de försäkringsavgift för sista året
för privat pension åt gäldenärens
arbetare dels* skadestånd, som i hän-
delse av obehörigt avskedande el-
ler arbetsavtals hävande må tillkom-
ma arbetaren i stället för avlöning,
som skulle med förmånsrätt utgått.
Innestår hos arbetsgivare viss del av
arbetares lön till säkerhet för arbete-
rens fullgörande av sina skyldighe-
ter, äge arbetaren för sålunda inne-
stående lön enahanda förmånsrätt
som nu angående arbetares avlöning

(Nuvarande lydelse)

första stycket stadgas för betjänters och tjänstehjons lön, gälle ock för fordran å pension, som tillkommer pensionstagare på grund av tjänst eller annan arbetsanställning, vilken innehafts av honom själv eller av anhörig till honom, dock ej för längre tid än sammanlagt ett år och ej heller för längre tid tillbaka än ett år innan konkursansökningen gjordes. Samma förmånsrätt äge ock pensionsstiftelse, som bildats enligt lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, för fordran varom i 2 § nämnda lag sägs, i den mån fordringen motsvarar pensionsfordringar som utgå med förmånsrätt efter vad nu är sagt, dock allenast såvitt fordringarna avse pension intill belopp varom stadgas i 9 § sista stycket nämnda lag.

Har på ————— innehållna beloppet.

Därefter skall ————— lag sägs.

(Föreslagen lydelse)

är sagd, evad fordringen stått inne längre eller kortare tid.

Förmånsrätt i den ordning, som i första stycket stadgas för betjänters och tjänstehjons lön, gälle ock för fordran å pensionsposter, som äro förfallna till betalning före den dag från vilken tiden för klander mot utdelningsförslag är att räkna, dock högst ett års pension. Pensionen skall tillkomma borgenären på grund av tjänst eller annan arbetsanställning, vilken innehafts av honom själv eller av anhörig till honom. Förmånsrätten avser även pension, som intjänats hos föregående arbetsgivare, när gäldenären övertagit ansvaret för pensionen under de betingelser som angivas i 4 kap. lagen om tryggande av pensionslöften.

6 a §.

Den som är född år 1907 eller tidigare så ock dennes efterlevande åtnjuter i arbetsgivarens konkurs förmånsrätt för fordran å framtida pension, dock att intjänad del av löfte om pension icke må antagas gälla högre pension än ett sådant basbelopp som avses i lagen om allmän försäkring. Från pensionen för ett år avdrages pension från gäldenären för samma år enligt allmän pensionsplan eller privat pensionsförsäkring.

Förmånsrätten avser även pension, som intjänats hos föregående arbetsgivare, när gäldenären övertagit ansvaret för pensionen under de betingelser som angivas i 4 kap. lagen om tryggande av pensionslöften.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

Beträffande fast egendom gäller förmånsrätten enligt denna paragraf först närmast efter de i 9 § angivna fordringarna.

11 §.

Därefter skola _____ är sagd.

Sedan uttages _____ innehållna beloppet.

Förmånsrätt efter vad i andra stycket sägs tillkomme pensionsstiftelse, som bildats enligt lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, för fordran varom i 2 § nämnda lag sägs, i den mån fordringen icke utgår med förmånsrätt enligt 4 §.

Förmånsrätt efter vad i andra stycket sägs åtnjutes i arbetsgivarens konkurs för fordran å framtida pension, i den mån fordringen icke utgår med förmånsrätt enligt 6 a §. Samma förmånsrätt åtnjuter borgensman till allmän pensionsplan för vad han utgivit till inköp av privat pensionsförsäkring åt gäldenärens arbetstagare. Har utgiften gjorts tidigare än ett år före dagen för konkursansökan, må förmånsrätt dock ej avse mer än ett belopp motsvarande kapitalvärdet av pensioner å nämnda dag.

Förmånsrätten avser även pension, som intjänats hos föregående arbetsgivare, när gäldenären övertagit ansvaret för pensionen under de betingelser som angivas i 4 kap. lagen om tryggnad av pensionslöften.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1967. Äldre rätt skall äga tillämpning i konkurs, vari beslut om egendomsavträde tidigare meddelats.

Förslag till

Lag om ändring i konkurslagen

Härigenom förordnas att 28 a, 29, 32 a, 100 och 139 §§ konkurslagen¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

¹ Senaste lydelse av 28 a § se SFS 1955:185, av 29 § se 1955:236, av 32 a § se 1944:707 samt av 100 och 139 §§ se 1921:225.

28 a §.

Har, på sätt i lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser stadgas, beslut fattats om överföring av medel från aktiebolag, bankaktiebolag eller försäkringsaktiebolag till pensionsstiftelse eller annan personalstiftelse, som hör till bolaget, och finnas bolagets borgenärer därav hava lidit märklig skada, skall, om den balansräkning enligt vilken medlens överföring skett icke till registreringsmyndigheten eller, såvitt angår bankaktiebolag, till tillsynsmyndigheten inkommit tidigare än etthundraåttio dagar innan konkursansökningen gjordes, eller, där registrering av stiftelsen skett först efter det balansräkningen inkommit, registreringen icke ägt rum tidigare än nyss är sagt, överföringen av medlen på talan av konkursboet återgå.

Har gäldenären inom etthundraåttio dagar innan konkursansökningen gjordes eller under tiden därefter till dess beslutet om egendomsavträde meddelades överlämnat medel till pensionsstiftelse och har stiftelsen därigenom erhållit överskott å kapitalet, skall överskottet på talan av konkursboet återgå. Har gäldenären inom samma tid överlämnat medel till personalstiftelse, skola även dessa medel återgå till konkursboet.

29 §.

Har gäldenären ————— konkursboet åter.

Har borgenär ————— inteckningens dödande.

Vad sålunda ————— om konkursansökningen.

Vad i första stycket stadgas äger motsvarande tillämpning i fråga om överlämnande av medel till pensionsstiftelse.

32 a §.

Till aktiebolags konkursbo må från aktieägare, som på grund av sitt aktieinnehav har eller hade ett bestämmande inflytande över bolaget, eller från sådan aktieägares make eller den, som är hans avkomling eller gift med hans avkomling, åter-

Till aktiebolags konkursbo må från person, som har eller hade ett bestämmande inflytande över bolaget, återvinning enligt 28—32 §§ äga rum, ändå att åtgärd, som för varje fall avses, blivit företagen tidigare än i nämnda paragrafer sägs; dock

(Nuvarande lydelse)

vinning enligt 28—32 §§ äga rum, ändå att åtgärd, som för varje fall avses, blivit företagen tidigare än i nämnda paragrafer sägs; dock ej om den vidtagits mer än ett år innan konkursansökningen gjordes.

(Föreslagen lydelse)

ej om den vidtagits mer än ett år innan konkursansökningen gjordes. *Till grund för bedömandet huruvida en person har bestämmande inflytande skall läggas hans eget, föräldrars, makes, avkomlings och avkomlings makes samlade innehav av aktier.*

Har person, _____ konkursboet åter.

100 §.

I konkurs _____ egendomsavträde meddelades.

Fordran må _____ till betalning.

Pensionsfordran må icke bevakas till den del den gäldas av pensionsstiftelse. Fordran, som överlämnats till pensionsstiftelse i syfte att säkerställa pensioner, må icke bevakas till större del än vad som återstår efter avdrag för de belopp stiftelsens pensionsborgenärer själva bevakat i konkursen.

139 §.

Vid upprättande _____ ortens pris.

I den mån fordran på ränta eller annan dylik förmån, som skall utgå under någons livstid, icke är förfallen å den dag, från vilken tiden för klander mot utdelningsförslag, vari fordringen upptagits, är att räkna, varde fordringen efter en räntefot av fem för hundra om året uppskattad till sitt kapitalvärde å nämnda dag. Uppskattningen skall ske med användande av den dödlighets- och livslängdstabell för riket, som av vederbörande myndighet sist blivit utgiven.

Fordran på pension, som icke är förfallen till betalning å den dag från vilken tiden för klander mot utdelningsförslag är att räkna, uppskattas till det belopp, som motsvarar upplupen del av pensionslöftet å nämnda dag. Uppskattningen sker med ledning av 2 kap. 2 och 3 §§ lagen om tryggnad av pensionslöften. Fordran på ränta eller annan förmån, som skall utgå under någons livstid, uppskattas på motsvarande sätt.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1967. Äldre rätt skall äga tillämpning i konkurs, vari beslut om egendomsavträde tidigare meddelats.

**Förslag till
Lag om ändring i utsökningslagen**

Härigenom förordnas att 110 och 149 §§ utsökningslagen¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

110 §.

Fordran, som ————— äga rum.

Ränta eller annan dylik fordran, som ej är till kapitalet bestämd, varde efter samma räntefot uppskattad till sitt kapitalvärde å fördelningsdagen. Är fråga om livränta, skall uppskattningen ske *med användande av den dödlighets- och livslängdstabell för riket, som av vederbörande myndighet sist blivit utgiven.*

Ränta eller annan dylik fordran, som ej är till kapitalet bestämd, varde efter samma räntefot uppskattad till sitt kapitalvärde å fördelningsdagen. Är fråga om livränta, skall uppskattningen ske *med ledning av 2 kap. 2 och 3 §§ lagen om tryggande av pensionslöften.*

149 §.

Skall ersättning ————— ortens pris.

Kapitalvärdets beräkning skall ske efter en räntefot av fem för hundra om året och, där rättigheten är någon för livstiden tillförsäkrad, med användande av den dödlighets- och livslängdstabell för riket, som av vederbörande myndighet sist blivit utgiven.

Kapitalvärdets beräkning skall ske efter en räntefot av fem för hundra om året. *Är fråga om livränta, skall uppskattningen ske med ledning av 2 kap. 2 och 3 §§ lagen om tryggande av pensionslöften.*

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1967. Äldre rätt skall äga tillämpning i fall, då utmätning skett dessförinnan.

**Förslag till
Lag om ändring i avtalslagen**

Härigenom förordnas att i avtalslagen skall införas en ny paragraf, betecknad 38 a §, av nedan angiven lydelse.

¹ Senaste lydelse se SFS 1912:211.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

38 a §.

Har arbetsgivare till löfte om pension, som ännu icke börjat utgå, knutit villkor av innebörd att rätten till pension skall vara beroende av att arbetstagaren kvarstår i tjänst vid tiden för inträdet i pension, må villkoret jämkas eller lämnas utan avseende, där dess tillämpning skulle vara uppenbarligen stridande mot god sed på arbetsmarknaden eller eljest otillbörlig.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1967 och länder till efterrättelse jämväl i fråga om äldre pensionslöfte, där sådant villkor göres gällande först efter lagens ikraftträdande.

V. Förslag till ändring i kommunalskattelagen, i förordningen om statlig inkomstskatt och i taxeringsförordningen

Förslag till

Lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370)

Härigenom förordnas, dels att 19 §, 28 § 1 mom., 29 § 4 mom., 41 § och 53 § 1 mom. d) ävensom punkt 3 av anvisningarna till 21 §, punkt 1 av anvisningarna till 22 §, punkt 2 av anvisningarna till 29 § samt punkt 8 av anvisningarna till 53 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, dels att i samma lag¹ skall till anvisningarna till 24 § fogas en ny punkt, betecknad punkt 8, till anvisningarna till 25 § en ny punkt, betecknad punkt 6, och till anvisningarna till 28 § en ny punkt, betecknad punkt 5, av nedan angiven lydelse och dels att punkt 6 av anvisningarna till 53 § samma lag skall upphöra att gälla.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

19 §.

Till skattepliktig — — — — — räknas icke:
vad som — — — — — likartad form;

gottgörelse till arbetsgivare från pensions- eller personalstiftelse ur beskattade medel vid första tillfälle sådana medel finnas tillgängliga.

(Se vidare anvisningarna.)

(Se vidare anvisningarna.)

28 §.

1 mom. Till intäkt — — — — — honom tillgodo.
Räntor samt — — — — — tillhört rörelsen.
Royalty och — — — — — annan fastighet.
Ersättning, som — — — — — av rörelse.
Belopp, som idkare av rörelse uppburit ur pensions- eller annan personalstiftelse såsom gottgörelse för ut- *Gottgörelse, som arbetsgivare uppburit från pensions- eller personalstiftelse, räknas såsom intäkt av rö-*

¹ Senaste lydelse av 19 §§ se SFS 1964:70, av 28 § 1 mom. och 29 § 4 mom. se SFS 1961:586, av 41 § se SFS 1951:790, av 53 § 1 mom. se SFS 1963:303, av punkt 3 av anvisningarna till 21 § se SFS 1954:45, av punkt 1 av anvisningarna till 22 § och av punkt 2 av anvisningarna till 29 § se SFS 1961:586 samt av punkt 8 av anvisningarna till 53 § se SFS 1951:689.

(Nuvarande lydelse)

gift, räknas som intäkt av rörelse. Vad nu sagts skall dock icke gälla i den mån utgiften föränlett att avdrag vid tidigare års taxering ej fått göras för avgifter, som avses i 29 § 4 mom. sista ledet, eller gottgörelsen skett av medel, för vilka avdrag ej fått göras vid avsättningen till stiftelsen. Gottgörelsen skall i första hand anses hava skett av sådana medel.

(Föreslagen lydelse)

relse, om avsättning till stiftelsen skett enligt 29 §.

Redovisar arbetsgivare enligt 2 kap. lagen om tryggande av pensionslöften i sin balansräkning en post Avsatt till pensioner, som är mindre än denna post vid utgången av föregående räkenskapsår, räknas skillnaden mellan de två beloppen såsom intäkt av rörelse.

29 §.

4 mom. Avdrag får icke göras för:

hyra för ————— i rörelsen;

kostnad för ny-, till- eller ombyggnad av rörelseidkaren tillhörig, i rörelsen använd fastighet eller annan anläggning eller för grundförbättring därå;

avgifter från arbetsgivare enligt lagen om försäkring för allmän tilläggspension till den del kostnaden härför motsvaras av under räkenskapsåret erlagda dylika avgifter, för vilka den skattskyldige ägt gottgöra sig enligt 5 § lagen med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse men för vilka han icke uttagit gottgörelse, dock att vad nu sagts skall gälla endast i den mån gottgörelsen kunnat uttagas utan att stiftelsens förmögenhet bringats att underskrida ett belopp motsvarande etthundratjugu procent av stiftelsens pensionsreserv.

(Se vidare anvisningarna.)

kostnad för ny-, till- eller ombyggnad av rörelseidkaren tillhörig, i rörelsen använd fastighet eller annan anläggning eller för grundförbättring därå.

(Se vidare anvisningarna.)

41 §.

Inkomst av rörelse skall beräknas enligt bokföringsmässiga grunder, i den mån dessa icke stå i strid med särskilda bestämmelser i denna lag. Jämväl inkomst av jordbruksfastighet skall beräknas på sätt nyss sagts,

Inkomst av rörelse skall beräknas enligt bokföringsmässiga grunder, i den mån dessa icke stå i strid med särskilda bestämmelser i denna lag. Inkomst av jordbruksfastighet skall beräknas på samma sätt, därest den

(Nuvarande lydelse)

därest den skattskyldige för räkenskaper enligt vad därom särskilt stadgas.

(Föreslagen lydelse)

skattskyldige utgör aktiebolag, ekonomisk förening, ömsesidigt försäkringsbolag eller sparbank. Även annan skattskyldig må beräkna inkomst av jordbruksfastighet enligt bokföringsmässiga grunder, om han för föreskrivna räkenskaper.

I andra _____ ägt rum.

(Se vidare anvisningarna.)

(Se vidare anvisningarna.)

53 §.

1 m o m. Skyldighet att _____ av rörelse;

d) akademier, Nobelstiftelsen samt stiftelsen Dag Hammarskjölds Minnesfond, så ock allmänna undervisningsverk, sådana sammanslutningar av studerande vid rikets universitet och högskolor i vilka de studerande enligt gällande stadgar äro skyldiga att vara medlemmar, sjömanshus, svenska skeppshypotekskassan, norrlandsfonden, malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete, järnkontoret, så länge kontorets vinstmedel användas till allmänt nyttiga ändamål och kontoret icke lämnar utdelning åt sina delägare, aktiebolaget tipstjänst, svenska penninglotteriet aktiebolag, allmänna pensionsfonden, allmänna sjukförsäkringsfonden, pensionsstiftelser, allmänna försäkringskassor, understödsföreningar, som icke bedriva till livförsäkring hänförlig verksamhet, *jämlikt lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser bildade stiftelser för arbetslöshetsunderstöd, sjukhjälp eller hjälp vid olycksfall*, sådana ömsesidiga försäkringsbolag för försäkring av egendom, å vilka lagen om försäkringsrörelse icke äger tillämpning eller vil-

d) akademier, Nobelstiftelsen samt stiftelsen Dag Hammarskjölds Minnesfond, så ock allmänna undervisningsverk, sådana sammanslutningar av studerande vid rikets universitet och högskolor i vilka de studerande enligt gällande stadgar äro skyldiga att vara medlemmar, sjömanshus, svenska skeppshypotekskassan, norrlandsfonden, malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete, järnkontoret, så länge kontorets vinstmedel användas till allmänt nyttiga ändamål och kontoret icke lämnar utdelning åt sina delägare, aktiebolaget tipstjänst, svenska penninglotteriet aktiebolag, allmänna pensionsfonden, allmänna sjukförsäkringsfonden, pensionsstiftelser, allmänna försäkringskassor, understödsföreningar, som icke bedriva till livförsäkring hänförlig verksamhet, *personalstiftelser*, sådana ömsesidiga försäkringsbolag för försäkring av egendom, å vilka lagen om försäkringsrörelse icke äger tillämpning eller vilkas verksamhetsområden falla utanför Stockholm och omfatta allenast visst län eller del av län, ävensom sådana ömsesidiga försäkrings-

(Nuvarande lydelse)

kas verksamhetsområden falla utanför Stockholm och omfatta allenast visst län eller del av län, ävensom sådana ömsesidiga försäkringsbolag, som avses i lagen om yrkesskadeförsäkring:

för inkomst av fastighet;

e) kyrkor, andra — — — — — eller rörelse.

Riksskattenämnden må, — — — — — icke föras.

(Föreslagen lydelse)

bolag, som avses i lagen om yrkesskadeförsäkring:

för inkomst av fastighet;

Anvisningar

till 21 §.

3. Såsom intäkt — — — — — stadgandena i 35 §.

Gottgörelse, som arbetsgivare uppburit från pensions- eller personalstiftelse, räknas såsom intäkt av jordbruksfastighet, om avsättning till stiftelsen skett enligt 22 §.

Därest inkomst — — — — — om jordbruksfastighet.

Redovisar arbetsgivare enligt 2 kap. lagen om tryggande av pensionslöften i sin balansräkning en post Avsatt till pensioner, skall vad i 28 § 1 mom. sjätte stycket samt i punkt 5 av anvisningarna till 28 § stadgas angående rörelse äga motsvarande tillämpning i fråga om jordbruksfastighet.

Har skattskyldigs — — — — — i stället tillämpas.

till 22 §.

1. Såsom driftkostnad — — — — — ny sådan.

Värdet av — — — — — som driftkostnad.

Avdrag för avsättning av medel till pensions- eller personalstiftelse må ske på det sätt och i den ordning, som enligt punkt 2 av anvisningarna till 29 § gäller för rörelse.

Därest inkomst — — — — — nedan sägs.

Kostnad för anskaffande av djur får alltid avdragas, enär djuren an-

Kostnad för anskaffande av djur får alltid avdragas, enär djuren an-

(Nuvarande lydelse)

ses såsom varor i jordbruket. Kostnad för anskaffande av maskiner och andra dylika för stadigvarande bruk avsedda inventarier får däremot avdragas endast genom årliga värdeminskningsskattavdrag. Är sådan tillgång underkastad hastig förbrukning, vilket vanligen kan anses vara fallet, när den beräknas hava en varaktighetstid av högst tre år, får dock under anskaffningsåret avdragas hela kostnaden för dess anskaffande. *Vad i övrigt i punkterna 3 och 4 av anvisningarna till 29 § stadgas angående avdrag för värdeminskning av inventarier i rörelse skall äga motsvarande tillämpning beträffande sådant avdrag i fråga om jordbruksfastighet.*

Bestämmelserna i punkt 2 av anvisningarna till 29 § angående avdrag för överföring av medel till pensionsstiftelse eller annan personalstiftelse, såvitt angår rörelse, ävensom bestämmelserna i 28 § 1 mom. sista stycket och 29 § 4 mom. sista ledet avseende rörelseidkare, som äger gottgöra sig för utgift ur sådan stiftelse, skola äga motsvarande tillämpning i fråga om jordbruksfastighet.

Värdet av ----- som intäkt.

till 24 §.

8. Gottgörelse, som arbetsgivare uppburit från pensions- eller personalstiftelse, räknas såsom intäkt av annan fastighet, om avsättning till stiftelsen skett enligt 25 §.

till 25 §.

6. Avdrag för avsättning av medel till pensions- eller personalstiftelse

(Föreslagen lydelse)

ses såsom varor i jordbruket. Kostnad för anskaffande av maskiner och andra dylika för stadigvarande bruk avsedda inventarier får däremot avdragas endast genom årliga värdeminskningsskattavdrag. Är sådan tillgång underkastad hastig förbrukning, vilket vanligen kan anses vara fallet, när den beräknas hava en varaktighetstid av högst tre år, får dock under anskaffningsåret avdragas hela kostnaden för dess anskaffande.

Vad som stadgas i punkt 2 av anvisningarna till 29 § angående post Avsatt till pensioner och i punkterna 3 och 4 angående avdrag för värdeminskning av inventarier i rörelse skall äga motsvarande tillämpning i fråga om jordbruksfastighet.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

må ske på det sätt och i den ordning, som enligt punkt 2 av anvisningarna till 29 § gäller för rörelse.

till 28 §.

5. Som intäkt upptages det belopp, varmed disponibla pensionsmedel enligt 2 kap. 6 § lagen om tryggande av pensionslöften skolat minskas under räkenskapsåret, ändå att posten Avsatt till pensioner jämfört med föregående års balansräkning minskats med lägre belopp.

Upphör arbetsgivare med sin rörelse, upptagas disponibla pensionsmedel såsom intäkt av rörelse det räkenskapsår händelsen inträffar. Träder arbetsgivare i likvidation upptagas dessa medel såsom intäkt senast räkenskapsåret efter det, då beslutet om likvidation fattades. För fusion som avses i 28 § 3 och 4 mom. gäller vad där föreskrivits.

Beskattade medel räknas icke som intäkt enligt 28 § 1 mom. sjätte stycket eller enligt föreskrifterna i första och andra styckena här ovan första gången dessa medel finnas tillgängliga.

Riksskattenämnden äger medgiva, att intäkt som avses i första stycket må fördelas till beskattning på högst sex räkenskapsår. Över riksskatte- nämndens beslut må klagan icke föras.

till 29 §.

2. a. Skattskyldig må åtnjuta avdrag för medel, som avsatts till pensionsstiftelse varom förmåles i punkt

2. a. Arbetsgivare åtnjuter avdrag för medel, som avsatts till personalstiftelse, när medlen kunna beräknas

(Nuvarande lydelse)

6 av anvisningarna till 53 §.

Avdrag må icke medgivas med mindre avsättningen avser pensionering, som anordnats på sätt i anvisningarna till 31 § föreskrives som villkor för att livförsäkring skall hänföras till pensionsförsäkring.

För rätt till avdrag kräves vidare att medlen kontant eller i form av aktier, obligationer eller därmed jämförliga tillgångar till ett värde motsvarande den gjorda avsättningen överlämnats till stiftelsen. Är fråga om aktiebolag, ekonomisk förening, ömsesidigt försäkringsbolag, sparbank, Sveriges allmänna hypoteksbank, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, hypoteksförening, svenska bostadskreditkassan eller bostadskreditförening, må med tillgångar som nyss sagts jämföras med den skattskyldige utfärdad och till stiftelsen överlämnat skuldebrev. Såsom förutsättning härför skall gälla, att skuldebrevet innefattar utfästelse om att ränta skall utgå med lägst tre och högst sex procent om året och om att räntan årligen skall tillföras huvudstolen. Avdrag må dock medgivas även om skuldebrevet innehåller förbehåll att skyldighet att utgiva ränta ej föreligger, när stiftelsens förmögenhet uppgår till ett belopp motsvarande etthundratjugu procent av stiftelsens pensionsreserv.

För rätt till avdrag kräves jämväl att avsättningen tjänar till tryggande av den skattskyldiges utfästelser om pension. Utfästelse skall vara gjord av den skattskyldige till arbetstagare eller arbetstagares efterlevande. Utfästelse till arbetstagare

(Föreslagen lydelse)

komma till användning under de närmaste åren.

b. Arbetsgivare åtnjuter avdrag för medel, som avsatts till pensionsstiftelse för att uppbringa stiftelsens tillgångar till vad som motsvarar — efter avdrag för den gäld stiftelsen själv må hava ådragit sig — upplupen del av de löften om pension, som tryggas av stiftelsen. Att stiftelsens ändamål icke må omfatta pension för vissa personer utöver visst belopp framgår av 3 kap. 1 § tredje stycket lagen om tryggande av pensionslöften.

Avser pensionsstiftelsen att trygga pensionslöften enligt allmän pensionsplan, åtnjutes avdrag för avsättning för att täcka pensionsreserv enligt pensionsplanen.

c. Redovisar arbetsgivare enligt 2 kap. lagen om tryggande av pensionslöften i sin balansräkning en post Avsatt till pensioner, som är större än denna post vid utgången av föregående räkenskapsår, åtnjutes avdrag för skillnaden mellan de bägge posterna. Har arbetsgivare under ett tidigare räkenskapsår nedsatt posten Avsatt till pensioner under bundet belopp och har åtgärden icke berott på ursäktligt förbiseende, skall dock avdrag vägras för ett motsvarande belopp.

d. Vid beräkning av avdrag enligt b. och c. ovan får pensionslöfte beaktas endast under förutsättning, att försäkring tecknad för löftet skulle hava varit pensionsförsäkring i den mening, som anges i punkt 1 av anvisningarna till 31 §.

e. Vederlag, som arbetsgivare ut-

(Nuvarande lydelse)

om pension, som ännu ej börjat utgå, skall innefatta att denne vid avgång ur tjänsten utan samband med inträffat pensionsfall har rätt till den del av pensionen som intjänats vid avgången (fribrev). Avdraget för avsättningen må uppgå till högst det belopp som fordras för att uppbringa stiftelsens förmögenhet vid beskattningsårets utgång till vad som motsvarar en enligt 10 § lagen med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse beräknad pensionsreserv för sådana utfästelser som ovan sagts.

Om aktierna i aktiebolag eller andelarna i ekonomisk förening till huvudsaklig del ägas eller på därmed jämförligt sätt innehavas — direkt eller genom förmedling av juridisk person — av en fysisk person eller ett fåtal fysiska personer, må vid tillämpning av bestämmelserna i nästföregående stycke hänsyn icke tagas till pensionsutfästelse avseende någon, vilken genom eget eller anhörigs innehav av aktier eller andelar har ett avgörande inflytande i bolaget eller föreningen, eller ock efterlevande till någon varom sålunda är fråga.

b. Skattskyldig må åtnjuta avdrag för medel, som avsatts till annan personalstiftelse än pensionsstiftelse, därest medlen kontant eller i form av aktier, obligationer eller därmed jämförliga tillgångar till ett värde motsvarande den gjorda avsättningen överlämnats till stiftelsen och under förutsättning tillika att stiftelsens ändamål är sådant, att den skattskyldige vid direkt omkostnad för dylikt ändamål är berättigad till

(Föreslagen lydelse)

giver till efterträdare i rörelse eller i rörelsegren för att denne övertagit ansvaret för pensionslöfte, räknas icke till driftkostnad.

(Nuvarande lydelse)

avdrag, att stiftelsen, om den icke bildats enligt lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser eller är knuten till bankaktiebolag eller sparbanks, står under tillsyn enligt lagen om tillsyn över stiftelser samt att stiftelsen i övrigt uppfyller villkor motsvarande dem som i punkt 6 av anvisningarna till 53 § stadgats beträffande pensionsstiftelse.

(Föreslagen lydelse)

till 53 §.

8. Frågan om skattskyldigheten för stiftelse skall bedömas med hänsyn till det ändamål som tillgodoses i den bedrivna verksamheten. Om stiftelse under längre tid icke bedrivit eller icke kan väntas komma att bedriva verksamhet i en omfattning som skäligen svarar mot avkastningen å stiftelsens tillgångar, skall stiftelsen, oavsett dess ändamål, anses hänförlig under 53 § 1 mom. f). Stiftelse, som i sin verksamhet främjar flera ändamål, anses hänförlig under 53 § 1 mom. e), därest verksamheten huvudsakligen avser att tillgodose ändamål av sådan beskaffenhet som i nämnda stadgande omförmäles. Detta anses vara fallet, om i verksamheten allenast i ringa omfattning främjas ändamål av annan art.

Vad nu sagts om stiftelse skall jämväl gälla förening, dock att, därest under föreningens förvaltning fin-

8. Frågan om skattskyldigheten för stiftelse skall bedömas med hänsyn till det ändamål som tillgodoses i den bedrivna verksamheten.

Stiftelse, som i sin verksamhet främjar flera ändamål, anses hänförlig under 53 § 1 mom. e), därest verksamheten huvudsakligen avser att tillgodose ändamål av sådan beskaffenhet som i nämnda stadgande omförmäles. Detta anses vara fallet, om i verksamheten allenast i ringa omfattning främjas ändamål av annan art.

Om stiftelse under längre tid icke bedrivit eller icke kan väntas komma att bedriva verksamhet i en omfattning som skäligen svarar mot avkastningen å stiftelsens tillgångar, skall stiftelsen, oavsett dess ändamål, anses hänförlig under 53 § 1 mom. f). *Att pensionsstiftelse lägger avkastning till kapitalet, skall icke medföra sådan påföljd, med mindre stiftelsen har överskott å kapitalet.*

Vad i denna punkt sagts om stiftelse skall jämväl gälla förening, dock att, därest under föreningens

(Nuvarande lydelse)

nes stiftelse, frågan om skattskyldigheten skall för stiftelsen och föreningen var för sig bedömas på sätt ovan angives.

(Föreslagen lydelse)

förvaltning finnes stiftelse, frågan om skattskyldigheten skall för stiftelsen och föreningen var för sig bedömas på sätt ovan angives.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1967 och skall tillämpas första gången vid 1968 års taxering. Äldre bestämmelser skola fortfarande gälla i fråga om 1967 års taxering samt i fråga om eftertaxering för år 1967 eller tidigare år. Vid ikraftträdandet skall följande iakttagas. Vid första taxering enligt de nya bestämmelserna anses skattskyldig i sin balansräkning föregående räkenskapsår hava en post Avsatt till pensioner, som svarar mot vad han enligt 7 § lagen om införande av lagen om tryggande av pensionslöften och lagen om personalstiftelse skall hava fört till konto Avsatt till pensioner. Att skattskyldig icke är skyldig att under övergångsåret minska disponibla pensionsmedel på sätt i 2 kap. 6 § andra stycket lagen om tryggande av pensionslöften sågs framgår av 10 § lagen om införande av lagen om tryggande av pensionslöften och lagen om personalstiftelse.

Förslag till**Förordning angående ändrad lydelse av 7 § förordningen om statlig inkomstskatt**

Häri genom förordnas, att 7 § förordningen om statlig inkomstskatt den 26 juli 1947¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

7 §.

Från skattskyldighet — — — — — ävensom hushållningssällskap:
för all inkomst;

e) akademier, Nobelstiftelsen samt stiftelsen Dag Hammarskjölds Minnesfond, så ock allmänna undervisningsverk, sådana sammanslutningar av studerande vid rikets universitet och högskolor i vilka de studerande enligt gällande stadgar äro skyldiga att vara medlemmar, sjömanshus, svenska skeppshypotekskassan,

e) akademier, Nobelstiftelsen samt stiftelsen Dag Hammarskjölds Minnesfond, så ock allmänna undervisningsverk, sådana sammanslutningar av studerande vid rikets universitet och högskolor i vilka de studerande enligt gällande stadgar äro skyldiga att vara medlemmar, sjömanshus, svenska skeppshypotekskassan,

¹ Senaste lydelse av 7 § se SFS 1963:27.

(Nuvarande lydelse)

norrlandsfonden, malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete, järnkontoret, så länge kontorets vinstmedel användas till allmänt nyttiga ändamål och kontoret icke lämnar utdelning åt sina delägare, aktiebolaget tipstjänst, svenska penninglotteriet aktiebolag, allmänna pensionsfonden, allmänna sjukförsäkringsfonden, pensionsstiftelser, allmänna försäkringskassor, understödsföreningar, med undantag för dem, vilka enligt sina stadgar äga meddela annan kapitalförsäkring än sådan som omfattar kapitalunderstöd å högst 500 kronor för medlem, *jämlikt lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser bildade stiftelser för arbetslöshetsunderstöd, sjukhjälp eller hjälp vid olycksfall*, sådana ömsesidiga försäkringsbolag för försäkring av egendom, å vilka lagen om försäkringsrörelse icke äger tillämpning eller vilkas verksamhetsområden falla utanför Stockholm och omfatta allenast visst län eller del av län, ävensom sådana ömsesidiga försäkringsbolag, som avses i lagen om yrkesskadeförsäkring:

för all inkomst;

f) kyrkor, andra — — — — — hänförlig verksamhet.

Riksskattenämnden må, — — — — — icke föras.

Aktiebolag och — — — — — bolagens verksamhet.

Om aktierna — — — — — lös egendom.

Riksskattenämnden må, — — — — — icke föras.

Att personer, — — — — — samma paragraf.

(Föreslagen lydelse)

norrlandsfonden, malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete, järnkontoret, så länge kontorets vinstmedel användas till allmänt nyttiga ändamål och kontoret icke lämnar utdelning åt sina delägare, aktiebolaget tipstjänst, svenska penninglotteriet aktiebolag, allmänna pensionsfonden, allmänna sjukförsäkringsfonden, pensionsstiftelser, allmänna försäkringskassor, understödsföreningar, med undantag för dem, vilka enligt sina stadgar äga meddela annan kapitalförsäkring än sådan som omfattar kapitalunderstöd å högst 500 kronor för medlem, *personalstiftelser*, sådana ömsesidiga försäkringsbolag för försäkring av egendom, å vilka lagen om försäkringsrörelse icke äger tillämpning eller vilkas verksamhetsområden falla utanför Stockholm och omfatta allenast visst län eller del av län, ävensom sådana ömsesidiga försäkringsbolag, som avses i lagen om yrkesskadeförsäkring:

för all inkomst;

f) kyrkor, andra — — — — — hänförlig verksamhet.

Riksskattenämnden må, — — — — — icke föras.

Aktiebolag och — — — — — bolagens verksamhet.

Om aktierna — — — — — lös egendom.

Riksskattenämnden må, — — — — — icke föras.

Att personer, — — — — — samma paragraf.

Denna förordning träder i kraft den 1 mars 1967 och skall tillämpas första gången vid 1968 års taxering. Äldre bestämmelser skola fortfarande gälla i fråga om 1967 års taxering samt i fråga om eftertaxering för år 1967 och tidigare år.

**Förslag till
Förordning angående ändrad lydelse av 33 § taxeringsförordningen
den 23 november 1956 (nr 623)**

Härigenom förordnas, att 33 § taxeringsförordningen den 23 november 1956¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

33 §.

Är stiftelse — — — — — till beskattning.

Uppgiftsskyldighet, som i första stycket sägs, åligger

1) pensionsstiftelse,

1) pensionsstiftelse,

2) jämlikt lagen om aktiebolags

2) personalstiftelse,

pensions- och andra personalstiftelser bildad stiftelse för arbetslöshetsunderstöd, sjukhjälp eller hjälp vid olycksfall,

3) stiftelse som — — — — — statlig inkomstskatt.

Uppgift avfattas — — — — — från skattskyldighet.

Uppgift avlämnas — — — — — nämnda skyldighet.

Det åligger — — — — — föreningens skattskyldighet.

Denna förordning träder i kraft den 1 mars 1967 och skall tillämpas första gången vid 1968 års taxering.

¹ Senaste lydelse av 33 § se SFS 1963:28.

Begreppsbestämningar

Aktuell pension. Pension, som börjat utgå och alltjämt utgår.

Allmän pensionsplan. Allmänna grunder för pensionering i plan godkänd av arbetstagarresidan genom huvudorganisation och innehållande regler om tryggande av pension; se 2 kap. 4 § tryggandelagen.

Allmän pensionsstiftelse. Pensionsstiftelse med ändamål att trygga pension åt samtliga arbetstagare.

Antastbart pensionslöfte. Pensionslöfte, vartill arbetsgivaren knutit villkor av innebörd att rätten till pension skall vara beroende av att arbetstagaren kvarstår i tjänst vid tiden för inträdet i pension.

Arbetsgivares pensionsreserv. Summan av kapitalvärdena av de fribrev å pension, som får beaktas vid skuldredovisning enligt 2 kap. tryggandelagen, jämte i allmän pensionsplan ingående åtagande att säkerställa tilllägg till pension.

Avsatt till pensioner. Den rubrik i arbetsgivarens balansräkning, varunder skuldredovisning skall ske enligt 2 kap. tryggandelagen.

Avtappingsregeln. Bestämmelse i 29 § 4 mom. kommunalskattelagen i dess nuvarande lydelse, innebärande att arbetsgivare icke får göra avdrag för ATP-avgift i den mån han kunnat gottgöra sig ur pensionsstiftelse, dock att stiftelsens pensionsreserv härvid må uppräknas med 20 procent.

Beredandestiftelse. Pensionsstiftelse med uppgift att utbetala pensioner eller utlova och utbetala pensioner.

Bunden pensionsstiftelse. Stiftelse bildad enligt 1937 års lag.

Bunden personalstiftelse. Stiftelse bildad enligt 1937 års lag.

Bundet belopp. Det belopp under rubriken Avsatt till pensioner, som enligt 2 kap. 5 § tryggandelagen icke får minskas. Beloppet är lika med arbetsgivarens pensionsreserv, om pensionsstiftelse icke finnes.

Destinatär. Person som rymmes under stiftelses ändamålsbestämning.

Disponibla pensionsmedel. Den del av beloppet under rubriken Avsatt till pensioner, som överskjuter bundet belopp; se 2 kap. 5 § andra stycket tryggandelagen.

Fribrev. Den del av utlovad pension, som pensionsborgenär intjänat; se 2 kap. 2 § tryggandelagen.

Fri pensionsstiftelse. Stiftelse, som ej är bunden.

Fri personalstiftelse. Stiftelse, som ej är bunden.

Huvuddelägare. Person, tillika arbetstagare, som själv eller jämte viss anhörig har bestämmande (avgörande) inflytande i aktiebolag eller ekonomisk förening; 2 kap. 1 § tredje stycket tryggandelagen.

Kapitalvärde av fribrev. Den fordran å pension, som tillkommer pensionsborgenär; se 2 kap. 2 och 3 §§ tryggandelagen.

Minskingsregeln. Föreskrift i 2 kap. 6 § andra stycket tryggandelagen, som angiver det belopp varmed disponibla pensionsmedel på posten Avsatt till pensioner minst skall minskas.

Pensionsborgenär. Arbetstagare med pensionslöfte. Är löftet tryggt av pensionsstiftelse, är arbetstagaren pensionsborgenär även i förhållande till stiftelsen.

Pensionskostnad. Arbetsgivarens pensionskostnad motsvarar pensions- skuldens förändring (tagen med + eller —) ökad med årets pensionsutbetalningar.

Pensionslöfte. Löfte eller utfästelse å pension.

Pensionsstiftelse. Stiftelse, som i arbetsgivarens intresse främjar pensionering av arbetstagare; se 3 kap. tryggandelagen.

Pensionsstiftelses pensionsreserv. Summan av kapitalvärdena av de fribrev å pension, som tryggas av pensionsstiftelsen. Avser stiftelsen att trygga åtaganden enligt allmän pensionsplan, ingår i pensionsreserven även vad arbetsgivaren åtagit sig att avsätta utöver nämnda kapitalvärden.

Permutation. Myndighets ändring av stiftelsestadgars innehåll.

Personalstiftelse. Stiftelse, som i arbetsgivarens intresse främjar arbetstagaras välfärd, dock icke pensionering.

Planpension. Pension, som bestämts enligt allmän pensionsplan.

PRI-stiftelse. Pensionsstiftelse, dit arbetsgivare ansluten till FPG/PRI-systemet avsätter medel till fullgörande av åtagande enligt detta system.

Realstiftelse. Pensionsstiftelse, som ej är reversstiftelse.

Reversstiftelse. Pensionsstiftelse, vars tillgångar vid tryggandelagens ikraftträdande utgöres av fordran mot arbetsgivaren utan säkerhet. Stiftelsen måste dock vara knuten till aktiebolag eller annat rättssubjekt som nämnes i 1 kap. 1 § tryggandelagen. Se vidare 4 § införandelagen.

Särskild pensionsstiftelse. Pensionsstiftelse med ändamål att trygga pension åt viss grupp av arbetstagare.

Upplupen del av pensionslöfte. Arbetsgivarens skuld för kapitalvärdet av fribrev (= pensionsborgenärens fordran å pension).

Ännu ej aktuell pension. Pension, där utbetalning ännu icke påbörjats.

Övergångsåret. Det räkenskapsår för arbetsgivaren, som utgår närmast efter den 28 februari 1967; se 1 § andra stycket införandelagen.

Överskott å kapitalet. Tillgångar i pensionsstiftelse, som överstiger vad som åtgår till att täcka stiftelsens pensionsreserv och dess egen gäld.

I

Allmän motivering till den föreslagna lagstiftningen

Utredningen framlägger förslag till lag om tryggande av pensionslöften (tryggandelagen) och lag om personalstiftelse jämte förslag till åtskilliga ändringar i andra lagar. Samtidigt föreslår utredningen upphävande av lagen den 18 juni 1937 om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser och av lagen den 8 december 1961 med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse.

Som allmän motivering anför utredningen.

Pension kan tillkomma den enskilde antingen på grund av lagstiftning eller — om han intager ställning av arbetstagare — genom överenskommelse med arbetsgivaren i kollektivavtal eller genom utfästelse i pensionsreglemente eller i personligt avtal. De förra benämnes lämpligen allmänna pensioner, de senare privata pensioner. Detta förslag rör enbart privata pensioner.

Förut var det ej ovanligt, att en arbetsgivare efter läglighet betalade ut pensioner åt personer, vilka varit i hans tjänst. Sådana trotjänarpensioner spelar dock numera liten roll. Viktigare är de privata pensioner, som bygger på ett *pensionslöfte* av arbetsgivaren. Ett sådant löfte innebär enligt numera vedertaget synsätt, att den arbetstagaren sålunda tillerkända rätten att erhålla pension tillkommer honom på grund av det arbete han utfört för arbetsgivarens räkning. Detta förhållande brukar uttryckas så, att arbetstagaren fortlöpande *intjänar* rätten till pension. Han säges ha ett »fribrev» på den intjänade delen. Intjänandet anses, om intet annat avtalats, fördela sig över hela anställningstiden. Detta förhållande behandlas närmare i 2 kap. 2 § i tryggandelagen. Resonemanget förutsätter, att pensionslöftet givits åt arbetstagaren redan före inträdet i pensionsåldern.

Tidigare förekom ofta, att arbetsgivaren till sitt löfte om pension knöt det villkoret att arbetstagaren skulle kvarstå i tjänst fram till pensionsfallet. Arbetstagaren erhöll med andra ord ingen pension, ifall han slutade sin anställning i förväg. Ett sådant löfte plägar kallas antastbart pensionslöfte. Som framgår av Betänkande I i avsnittet »Från trotjänarpensioner till pensioner med fribrev» har på senare tid den uppfattningen alltmer vunnit insteg bland parterna på arbetsmarknaden, att ett pensionslöfte skall vara ovillkorligt eller oantastbart. Löftet är med andra ord försett med fribrev.

Utredningen har ansett det angeläget att kodifiera denna uppfattning, och i förslag till tillägg till avtalslagen har utredningen därför upptagit en bestämmelse, enligt vilken ett antastbart villkor kan jämkas eller lämnas utan avseende om dess tillämpning skulle anses uppenbarligen otillbörlig. Med hänsyn härtill finnes icke längre anledning att lika strängt som tidigare göra åtskillnad mellan löften av olika slag. I detta betänkande har den som bär ett pensionslöfte betecknats som pensionsborgenär, oavsett om löftet är oantastbart eller icke.

Arbetsgivarens *kostnad* för pensioner under ett visst år består i dels kapitalvärdet av det ytterligare fribrev som intjänats under året dels ock ökningen under året av kapitalvärdena av tidigare intjänade fribrev. Och i den mån beloppet icke utbetalats, såsom premie till en försäkringsinrättning eller pensionskassa, blir beloppet att anse som en skuldökning. I verkligheten bestämmer man icke skuldökningen för varje löfte för sig. Man beräknar i stället pensionsskulden¹ vid årets början och vid årets slut med utgångspunkt i hela beståndet av pensionslöften. Är skulden större vid årets slut, är skillnaden lika med arbetsgivarens pensionskostnad för året. Har arbetsgivaren pensionärer, tillkommer som ytterligare kostnad de löpande pensionsutbetalningarna.² Till årets kostnad hör också avgift för pensionsförsäkring.

Enligt bokföringslagen och aktiebolagslagen är arbetsgivaren väl berättigad att i sin balansräkning upptaga kapitalvärdet av pensionsförpliktelserna såsom skuld. Skyldighet att förfara så anses dock icke föreligga. Enligt gällande skattelagstiftning har skattskyldig icke avdragsrätt vid inkomsttaxering för vanlig pensionsskuld och därför förekommer praktiskt sett icke att pensionsåtaganden redovisas i balansräkningen som skuld.

I stället kan arbetsgivare redovisa *avsättning till pensionsstiftelse*. Sådan avsättning skänker nämligen arbetsgivaren avdragsrätt under vissa betingelser. Avsättningen tillgår så, att arbetsgivaren till stiftelsen överlämnar antingen kontanter eller motsvarande eller — vilket förtjänar att redan här särskilt framhållas — en revers, som han själv utställt. I fråga om avsättning medelst revers uppställer dock skatteförfattningarna vissa inskränkningar.

Institutet pensionsstiftelse tillskapades genom 1937 års lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser; stiftelser bildade enligt denna

¹ Pensionsskulden är lika med kapitalvärdet av intjänade fribrev. Det försäkringstekniska begreppet pensionsreserv kan vara snävare, vilket är händelsen då icke alla fribrev beaktas.

² I ett företag med enbart i tjänst varande personer utgöres årets pensionskostnad av pensionsskuldens ökning under året. I ett företag, där pensionsskulden består av skuld enbart till pensionärer, uppkommer, även om dödsfall icke inträffar, en skuldminskning, mot vilken skall ställas årets pensionsutbetalningar. Årets pensionskostnad utgöres då av skillnaden mellan utbetalningarna och skuldminskningen. I ett företag, där pensionsskulden avser löften både till i tjänst varande och till pensionärer, uppkommer för vardera gruppen motsvarande verkan. Årets pensionskostnad motsvarar pensionsskuldens förändring (tagen med + eller —) ökad med årets pensionsutbetalningar.

lag plägar kallas bundna pensionsstiftelser. Såsom i annat sammanhang närmare skall beröras kom pensionsstiftelser likväl att bildas vid sidan av 1937 års lag och med stöd av allmänna stiftelserättsliga grundsatser (fria stiftelser). Den på utredningens förslag tillkomna lagen 1961 med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse giver dock vissa regler för alla pensionsstiftelser (bundna såväl som fria).

Ekonomiskt väger reversstiftelserna mycket tyngre än stiftelser med kontanta medel eller motsvarande tillgångar (realstiftelser). Enligt den statistik, som finnes fogad till Betänkande I, fördelade sig pensionsstiftelsernas tillgångar år 1958 med omkring 4 880 miljoner kronor avseende reversfordringar å det egna företaget och med omkring 1 085 miljoner kronor avseende övriga tillgångar.

Pensionsstiftelse äger icke utlova pension utan dess medel står som pant för arbetsgivarens pensionslöften. Avsättning till pensionsstiftelse är frivillig. Avsatt belopp må avdragas vid beräkning av arbetsgivarens skattepliktiga inkomst. Maximum för avdragsgillt belopp utgöres av kapitalvärdet av den pension, som pensionsborgenärerna intjänat. Institutet pensionsstiftelse utgör sålunda ett instrument för företagen att efter gottfinnande reservera medel motsvarande upplupna kostnader för sina pensionsåtaganden. Om avsättning till stiftelsen göres medelst revers, behåller arbetsgivaren mot avsättningen svarande likvida medel i sin rörelse. Samma resultat kan han nå vid avsättning av kontanta medel, om han får återlåna medlen från stiftelsen. Förutsättning för återlån föreligger främst i de fall, då arbetsgivaren antingen i stiftelseurkunden inryckt villkor därom eller han tillförsäkrat sig ett avgörande inflytande i stiftelsens styrelse.

Vid bedömandet av *nuvarande ordning* att trygga pensionering förtjänar till en början följande allmänna omständigheter beaktande.

Först kan man fråga, om det är lämpligt att arbetsgivaren tillåtes att själv ansvara för sina pensionslöften och även genom avdragsrätt vid beskattning uppmuntras därtill. Åtager sig arbetsgivaren att betala en arbetstagare ålderspension med t. ex. 10 000 kronor per år, innebär detta, att han är skyldig att erlægga detta belopp för varje år från det arbetstagaren uppnår pensionsåldern — vanligen vid 65 års ålder — till dess denne avlider. Skulle arbetstagaren leva länge, kan pensionslöftet giva upphov till en ekonomisk belastning för arbetsgivaren utöver vad det skulle ha kostat att betala premier för en försäkring. Självfallet kan belastningen motverkas av det förhållandet, att en annan arbetstagare med pensionslöfte dör tidigt, kanske före pensionsåldern. Icke desto mindre finnes möjlighet, att dödsfallen inträffar enligt en ordning som i ekonomiskt hänseende är ogynnsam för arbetsgivaren. Det anförda är av särskild betydelse, när gruppen arbetstagare är så liten att någon riskutjämning icke kommer att äga rum. Antag att arbetsgivaren har fem pensionsborgenärer anställda, som är lika gamla och har samma pensionsålder (65 år), och att arbetsgivaren fortlöpande till pensionsstiftelse avsatt vad som motsvarar upplupen kostnad för deras pensio-

nering. De medel, som pensionsstiftelsen sålunda äger vid tidpunkten för borgenärernas inträde i pensionsåldern, förslår visserligen till att då inköpa pensionsförsäkring mot engångspremie i en försäkringsinrättning. Däremot är det ej alls säkert, att medlen räcker till att betala pension till var och en av pensionärerna. Under inga förhållanden räcker medlen, om alla lever till exempelvis 85 år. Enligt de normer, som ligger till grund för beräkning av pensionsreserv, är den återstående medellivslängden för en 65-årig man 16,53 år. För att medlen skall förslå måste dödsfallen ha en viss »spridning» kring den antagna medellivslängden. För att uppnå en utjämning kräves att beståndet av pensionsborgenärer är tillräckligt stort. Det kan påpekas att en understödsförening, som avser att bereda ålderspension, måste bestå av minst 50 medlemmar; 3 § lagen om understödsföreningar.

Bortsett från konsekvenserna av bristande riskutjämning kan man fråga sig, huruvida arbetsgivaren lämpligen bör själv bära det ekonomiska ansvaret för pensioner till arbetstagarna. Alternativet är då att anförtro pensioneringen åt en försäkringsinrättning. Frågan är så mycket mera befogad som avsättning till pensionsstiftelse enligt gällande rätt är frivillig och därtill må ske i form av överlämnande av revers utan säkerhet. I sistnämnda fall blir ju stiftelsens fordran för sitt värde rent faktiskt beroende av arbetsgivarens ekonomiska ställning. Fribrevens kapitalvärde representerar enligt vad som redovisas längre fram ofta mycket stora belopp. Vill man trygga arbetstagarnas anspråk på pension på ett så effektivt sätt som möjligt, bör försäkringsformen därför obetingat ha företräde.

Bedömningen av den ställda frågan påverkas likväl av åtskilliga faktorer. Enligt vedertagen uppfattning är en arbetsgivare icke skyldig att lämna sina arbetstagare pension; här bortses då från den allmänna tilläggspensionen. Förmånen av pension har nämligen ej ansetts utgöra del av anställningsförhållandet på samma sätt som lön och semester. Kravet på tecknande av pensionsförsäkring, som är ekonomiskt sett hårdare för arbetsgivaren än avsättning till pensionsstiftelse, skulle därför kunna motverka arbetsgivarens benägenhet att lämna pensionslöften. Att försäkringsformen är hårdare för arbetsgivaren beror på att han i sådant fall måste till försäkringsinrättningen avstå från likvida medel motsvarande premien. Premieinbetalningarna giver honom ej rätt till återlån. Enligt lagen om försäkringsrörelse är försäkringsbolag bundet beträffande placeringen bland annat av medel motsvarande försäkringsfonden för livförsäkringar; med försäkringsfonden avses bolagets skuld på grund av dels inträffade försäkringsfall dels löpande försäkringar dels ock, där rörelsen avser livförsäkring, tilldelad återbäring (274 och 262 §§).

Vidare måste den privata pensioneringen ses mot bakgrund av folkpensionen och den allmänna tilläggspensionen. Genom utbyggnaden av dessa allmänna pensioner har den privata pensioneringens betydelse som grundval för existensen på ålderdomen minskat i avsevärd mån.

Den privata pensioneringen har även numera ändrat karaktär därigenom

att den pension som utlovas mestadels lämnas i enlighet med bestämmelser i kollektivavtal eller i rekommendation antagen av arbetsmarknadens parter. Sådan pension kallas av utredningen i det följande för pension enligt allmän pensionsplan eller kortare uttryckt för planpension. Planerna innehåller regelmässigt bestämmelser, som är avsedda att garantera pensionens utgående. I detta hänseende må hänvisas till det avsnitt, som behandlar nu gällande pensionsplaner.

Enligt vad som framgått av det föregående kan det sägas, att pensionsförsäkring generellt sett är att föredraga för arbetstagaren. Systemet med reversstiftelser har emellertid vunnit hävd. För arbetsgivaren har möjligheten att behålla pensionsmedlen i sin rörelse avsevärd betydelse. Utredningen har ej ansett, att det finnes tillräckliga skäl att ändra det bestående utan har i stället inriktat sitt arbete på att göra nuvarande form för finansiering av privata pensioner arbetsduglig. Uppgiften har underlättats av att arbetsmarknadsparterna i pensionsplanerna på olika sätt sört för trygghandesynpunkter, varigenom planpensionerna för den enskilde blivit alltmer likvärdiga med pensioner tryggade genom pensionsförsäkring.

Vid privata pensioner, där pensionsmedlen behålles i arbetsgivarens rörelse, blir en huvudfråga, huruvida arbetsgivaren bör vara skyldig att årligen avsätta medel till pensionsstiftelse eller vidtaga motsvarande åtgärd för den kostnad som pensioneringen utgör. Spörsmålet kan nämligen också formuleras så här: Finnes anledning att inom pensionsområdet göra avsteg från vedertagna bokföringsprinciper om att alla skulder skall redovisas i balansräkningen? Och som berörts föreligger en skuld för vad som motsvarar den pension, som arbetstagaren intjänat genom sitt arbete hos arbetsgivaren. Enligt gällande rätt föreligger som nämnt icke sådan redovisningsplikt. Enligt utredningen skulle icke endast borgenärsintressen tala för en ändring på denna punkt, så att pensionsskulden skulle redovisas. Man skulle tillika vinna den finanspolitiska fördelen, att pensionsskulden icke längre skulle kunna användas i syfte att utjämna vinst från ett år till ett annat. Vinstutjämning skulle i stället ske efter regler, som strikt tog sikte på detta ändamål.³ Ett förslag om obligatorisk redovisning av pensionsskulden skulle även för huvuddelen av näringslivet framstå som naturligt och riktigt. Många företag anser redan nu, att pensionsskulden bör ha full täckning. Flertalet större företag har en sådan ställning, att de under en övergångsperiod på fyra eller fem år skulle kunna bygga upp nödiga reserver. Emellertid finnes skäl, som manar till försiktighet. Inom vissa branscher — t. ex. husbyggnad och väg- och vattenbyggnad — finnes företag, som arbetar med litet eget kapital i förhållande till omsättningen. Det har sagts, att en föreskrift om att pensionsskuld omedelbart skall upptagas till redovisning skulle kunna få till följd att flera företag inom nämnda bran-

³ Jfr bestämmelserna i skattelag om värdering av varulager och om avsättning till investeringsfond.

scher, som i sig vore fullt bärkraftiga, kunde komma att tvingas att likvidera, beroende på att aktiekapitalet skulle anses ha gått förlorat till mer än två tredjedelar (jfr 142 § aktiebolagslagen).

Utredningen har därför funnit klokt att vänta och att tillsvidare stanna vid frivillig avsättning jämte spärr för avsatta medel. Det bör nämnas, att för planpensionerna — vilka för framtiden blir de dominerande — gäller avtalsenliga åtaganden för arbetsgivaren att göra årliga avsättningar för sin pensionsskuld. Ett led i utredningens förslag är en föreskrift, att arbetsgivaren skall uträkna sin faktiska skuld med vissa mellanrum, vare sig skulden upptagits i själva balansräkningen eller ej. Sedan den nya ordningen varit i tillämpning en tid, blir det därför möjligt att erhålla uppgifter om pensionsskuldens faktiska storlek och att således bedöma verkningarna av ett krav på obligatorisk skuldredovisning.

Enligt vad som framgått är ett pensionslöfte, som grundar sig på allmän pensionsplan (planlöfte), att föredraga från arbetstagarens synpunkt framför löften, som ej alls tryggas eller tryggas blott genom pensionsstiftelse med reverstillgångar. Planlöften är nämligen säkerställda, t. ex. genom garantiåtagande av särskild borgensman. Detta förhållande har utredningen ansett sig böra uppmuntra.⁴ Såvitt avser redovisning i balansräkningen med stöd av 2 kap. tryggandelagen har det därför föreslagits, att avdragsrätt vid taxering skall föreligga för upplupen del av planlöften. För övriga pensionslöften däremot medgives icke avdragsrätt vid sådan redovisning. Övergångsvis föreligger dock avdragsrätt även för vissa icke-planlöften.

Ett kännetecken på en pensionsfordran är, att den kan sägas utestå under en mycket lång tidrymd. Om en 30-åring tillerkännes pension, anses han för varje år i sänder intjäna en viss del av den utlovade pensionen. Lever han till 80 år, kommer vad som motsvarar det första arbetsårets intjänande (upplupen del av pensionen = kapitalvärdet av fribrevet) att på sätt och vis bestå i 50 år. Före pensionsåldern får arbetstagaren icke några medel i sin hand. Dessa förvaltas under pensionens uppbyggnadsperiod av arbetsgivaren. Om man så vill, kan pensionsfordringen sägas vara långfristig; den kan avse betydande belopp. Dessa omständigheter förtjänar uppenbarligen särskilt beaktande. En följd av fordringens långfristiga karaktär är ju, att pensionsborgenären blir beroende av arbetsgivarens ekonomiska ställning. Försämras denna ställning, inverkar detta på fordringens faktiska värde. Denna beskrivning är gällande rätts. Vill man ändra på denna ordning utan att likväl påbjuda försäkringsalternativet, ligger det nära till hands att tillförsäkra borgenären en uppsägningsrätt. Rätt till förtida uppsägning skulle då föreligga, om arbetsgivaren-gäldenären finge sin ekonomiska ställning försämrad i sådan grad att hans utgivande av pension kunde antagas bli äventyrat. Det må erinras om förlagsgivares rätt till förtidsuppsägning, ifall förlagsgivarens säkerhet kan befaras komma att

⁴ Se vidare s. 114.

märkligt minskas; 11 § KF 1883 ang. förlagsinteckning och 20 § förslaget till lag om företagsinteckning (SOU 1964: 10). Utredningen har övervägt även denna fråga men har ej ansett tillräckliga skäl föreligga för att föreslå ändring av gällande rätt på denna punkt. Ett avgörande skäl till detta ståndpunktstagande har varit svårigheten att bestämma villkoren för en förhandsuppsägning, betingad av att arbetsgivarens ekonomiska ställning ej är tillfredsställande. Det är tänkbart att problemet skulle bli enklare att lösa, om man i framtiden finge föreskrift om obligatorisk skuldföring. Behovet av en dylik regel om förtidsuppsägning kan dock sägas ha minskat i och med tillkomsten av allmänna pensionsplaner, i vilka är sört för tryggnade av arbetsgivarens på planen grundade pensionslöften.

Avsaknaden av en regel om förtidsuppsägning gör det särskilt angeläget med andra bestämmelser till pensionsborgenärernas skydd. Utredningen föreslår sålunda förmånsrätt enligt handelsbalken för pensionsfordran. För närvarande saknas förmånsrätt för sådan fordran, bortsett från förmånsrätt för viss förfallen pension. Å andra sidan åtnjuter bunden — till skillnad från fri — pensionsstiftelse förmånsrätt för sin fordran å arbetsgivaren. Förslaget innebär, att fordran å framtida pension, d. v. s. å pension som ej är förfallen vid konkursens slut, förlänas förmånsrätt enligt 17 kap. 11 § handelsbalken, vilket är en förmånsrätt efter fastighets- och förlagsinteckning. Förmånsrätt med ännu bättre rang (förmånsrätt före förlagsinteckning) föreslås för pensionsfordran tillkommande personer, tillhörande åldersgrupper, som icke blivit delaktiga av den allmänna tilläggs pensionen i full omfattning, dock endast för pension intill visst belopp. Utredningen har dragit gränsen så, att den nämnda förmånsrätten reserveras för fordran på pension till person född år 1907 och tidigare samt deras efterlevande. I gengäld förordas bunden stiftelses förmånsrätt avskaffad. Vidare har utredningen beaktat en situation, där pensionsborgenärernas rätt generellt sett är särskilt i fara. Så är förhållandet, då arbetsgivaren nedlägger sin rörelse eller låter den övergå å annan. Utredningens förslag på denna punkt är närmare utvecklade i inledningen till 4 kap. tryggandelagen.

I det föregående har på flera ställen talats om pensionsfordran. En särskild fråga är att värdera denna fordran. Från arbetsgivarens synpunkt blir det i stället frågan om »värdering» av den skuld, som så att säga står emot fordringen. I detta hänseende är att skilja mellan två fall. Enligt bokföringslagen råder icke förbud att värdera skulder för högt. Däremot godtager icke det allmänna, att skulder värderas till för högt belopp i den redovisning som ligger till grund för taxering. Beträffande beräkningen av pensionskulden har utredningen kunnat bygga på sitt arbete under den första etappen. Här må särskilt hänvisas till den s. k. fyrtioårsregeln i 10 § tredje stycket 1961 års lag, vilket stycke föreslås överflyttat till tryggandelagen.

Reglerna om värdering av pensionskulda tager sikte på arbetsgivarens bokföring eller avsättning till pensionsstiftelse. Om en pensionsborgenär i

arbetsgivarens konkurs bevakar sin fordran, äger värderingsreglerna i 10 § i 1961 års lag icke tillämpning. I stället gäller 139 § konkurslagen. Konkurslagens regler om värdering av livsvariga förmåner är till sin innebörd oklara. Vid tillämpningen utnyttjas tabeller, som bygger på en föråldrad befolkningsstatistik (avseende årtiondet 1901—1910); härtill kommer konkurslagens föreskrift om en räntefot om fem procent. Utredningen föreslår, att konkurslagens värderingsregler ändras och anpassas efter de normer som förordas gälla för värdering av pensionsskulden.

Den nu lämnade översiktliga redogörelsen har avsett vissa allmänna förhållanden, som har samband med privat pensionering. Mot denna bakgrund skall härefter uppmärksammas själva pensionsstiftelseinstitutet och dess roll i sammanhanget.

Som förut framhållits åtnjuter arbetsgivare enligt gällande rätt skatteavdrag för avsättning av medel till pensionsstiftelse. Grunden för avsättningen är upplupna kostnader för pensionering. Skyldighet till avsättning föreligger icke. För aktiebolag och därmed likställt subjekt tillåtes avsättning ske i den formen, att arbetsgivaren överlämnar en fordran på sig i ett skuldebrev, och arbetsgivaren behåller följaktligen de likvida medlen i sin rörelse.

Som en bakgrund till följande kritiska bedömning må uppmärksammas lagstiftarens syfte med institutet pensionsstiftelse. För arbetsgivaren kan vara naturligt att främst fästa vikt vid möjligheten till avsättning med skatteavdrag. Grunden för bildandet av institutet har likväl varit en annan, nämligen att tillgodose pensionsborgenärernas intressen. Genom avsättningarna tillföres stiftelsen medel, kontanter eller fordringar, och dessa medel skall »tjäna till tryggnad av» pensioner. Att kontanter och med dessa jämförliga slag av tillgångar fyller uppgiften att trygga pensionen inses lätt. Består stiftelsens tillgångar av fordran mot arbetsgivaren är läget delvis annorlunda. Stiftelsen uppträder då som en bland andra fordringsägare. Går arbetsgivaren i konkurs, bevakar den sin fordran enligt vissa regler och vad som därigenom erhålles kommer stiftelsens pensionsborgenärer till del.

Den nuvarande ordningen med pensionsstiftelser är förenad med allvarliga brister och har efter hand också utsatts för kritik. Av det skälet tillattes år 1954 pensionsstiftelseutredningen. Utredningen vilade under tiden november 1956—den 30 september 1959 i avbidan på de allmänna pensionsfrågornas lösning. När arbetet därefter återupptogs, inriktades det på anpassningen till den då beslutade allmänna tilläggs pensionen samt på frågor, som eljest bedömdes vara brådskande. Utredningens första betänkande utmynnade i 1961 års lag med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse. Lagen hade provisorisk karaktär. Den lades så att säga ovanpå det då befintliga rättsläget, oavsett om detta i sig självt var ändamålsenligt. Lagen undanröjde endast några av de mest påtagliga bristerna. Det kunde icke

förhindras, att rättsläget förblev invecklat och svåröverskådligt. Det nu framlagda förslaget åsyftar en prövning av rättsområdet i hela dess vidd. Häri ingår då även de grundvalar, på vilka 1961 års lag vilar.

Enligt gällande rätt är en pensionsstiftelse att beteckna antingen som bunden eller som fri. Olika rättsregler gäller för dessa båda grupper. Bunden stiftelse äger sålunda *förmånsrätt* för sin fordran hos stiftareföretaget, medan fri stiftelse saknar dylik förmånsrätt. Detta förhållande förtjänar att särskilt beaktas eftersom de fria stiftelserna sammanlagt äger en förmögenhet som är omkring elva gånger så stor som de bundna stiftelsernas. Frånvaron av förmånsrätt för fri stiftelse utgjorde för övrigt en av huvudanledningarna till tillkomsten av pensionsstiftelseutredningen. Skiljaktigheterna inskränker sig dock icke till förmånsrätten. Båda typerna äger rätt att oavsett förmånsrätten bevaka sin fordran i arbetsgivarens konkurs men det bevakningsgilla beloppet beräknas dock olika för bunden och för fri stiftelse.

Båda slagen av pensionsstiftelse står under *tillsyn* av offentlig myndighet. De bundna stiftelserna står genom föreskrift i 1937 års lag under tillsyn av försäkringsinspektionen. För de fria stiftelsernas del åter fanns till en början inga särskilda föreskrifter. Enligt vad som gällde stiftelser i allmänhet tillerkändes rättsverkan åt stiftares förordnande att stiftelsen skulle vara undantagen tillsyn enligt 1929 års tillsynslag. År 1955 uppställdes dock som villkor för avdragsrätt vid taxering för avsättning till stiftelse, att stiftelsen låtit ställa sig under tillsyn. På utredningens förslag infördes år 1961 bestämmelser om att fria pensionsstiftelser alltid skulle stå under tillsyn enligt 1929 års lag.⁵ Nu angivna skiljaktigheter, som bidrager till att göra rättsreglerna invecklade och svåröverskådliga, saknar berättigande.

Ett annat förhållande, som givit anledning till kritik, är frånvaron av regler för *överförande* av fri stiftelse från ett företag till ett annat. Läget har då varit, att en arbetsgivare vill överlåta sin rörelse till annan arbetsgivare. Det kan även vara fråga om fusion. Enligt vad utredningen har sig bekant har det till och med förekommit, att företagsekonomiskt angelägna sammanslagningar av företag fördröjts eller ännu icke kommit till stånd av den anledningen att man icke kunnat bedöma hur man skulle förfara med det upphörande företagens pensionsstiftelser. Frånsett 1937 års lag, som avser bundna stiftelser, saknas nämligen bestämmelser för hur stiftelse skall överföras till annat företag. Liknande svårigheter kan inställa sig, då en arbetsgivare med två eller flera stiftelser vill överföra medel från en stiftelse till en annan. Ej heller finnes för de fria stiftelsernas del regler om att stiftelse skall träda i likvidation, då arbetsgivaren upphör med sin rö-

⁵ Det anmärkta förhållandet, att pensionsstiftelse numera undantagslöst står under tillsyn, betyder dock icke, att alla stiftelser med pensioneringsändamål är underkastade tillsyn. Det finns nämligen fria stiftelser, för vilka pensioneringen enligt stadgarna ej är det huvudsakliga ändamålet. Sådan stiftelse är icke hänförlig under 1961 års lag och lyder därmed ej heller under 2 § sista stycket av 1929 års lag, som refererar till 1961 års lags pensionsstiftelsebegrepp.

relse. Det finnes därför för närvarande stiftelser, som icke är knutna till någon arbetsgivare och som således för en självständig tillvaro. Det är känt, att detta förhållande ställt tillsynsmyndighet inför särskilda svårigheter.

De sålunda påtalade bristerna har riktat utredningens uppmärksamhet på frågan om befogenheten av själva stiftelseinstitutet. Man har då i åtanke det förhållandet, att stiftelses förmögenhet får bestå av och i flertalet fall också består av blott en fordran mot stiftaren-arbetsgivaren. Den trygghet stiftelsen bjuder blir i flertalet fall således lika med värdet av stiftelsens fordran. Är arbetsgivarens företag bärkraftigt, kan det självt svara för pensionsåtagandena, och stiftelsen behöver således icke alls anlitas. Är arbetsgivaren åter insolvent och går i konkurs är stiftelsens fordran icke mera värd än en lika stor fordran i en pensionsborgenärs hand. Atminstone är detta fallet, när stiftelsens fordran — såsom är fallet beträffande fria stiftelser — saknar förmånsrätt. Stiftelsen har vidare icke rätt att uppsäga fordringen till betalning för att säkerställa sig inför hotet av en kommande konkurs. Ej heller torde arbetsgivaren vara pliktig att i efterhand säkerställa en gjord avsättning genom överlämnande av pant (SOU 1937: 13 s. 166 och 1954: 19 s. 333). Härtill kommer, helt allmänt, att institutet ju innebär bildande av särskilda juridiska personer med den omgång i olika sammanhang, som ofrånkomligen följer därav.

Det skildrade tillståndet föranledde som nämnt tillsättandet av pensionsstiftelseutredningen. I fråga om innehållet i direktiven hänvisas till Betänkande I.

Utredningens första etapp hade inriktats bland annat på följande frågor:

- a) spärr för medel i en pensionsstiftelse, som erfordrades för att täcka pensionsreserven;
- b) arbetsgivarens rätt att oavsett stadgeföreskrifter erhålla gottgörelse ur pensionsstiftelsens överskott för av honom erlagda pensionsutgifter, bland dem arbetsgivarens avgift för den allmänna tilläggspensionen;
- c) det s. k. skattetaket för avsättning av medel till pensionsstiftelse samt
- d) arbetsgivarens skyldighet att från stiftelse till rörelsen återföra medel, som icke längre erfordrades för att säkerställa pensioner.

I sitt fortsatta arbete — den andra etappen — har utredningen funnit det angeläget att till granskning upptaga samtliga de rättsliga frågor, som har sitt upphov i tryggandet av privata pensioner. Prövningen har därför kommit att avse även ändamålsenligheten av själva pensionsstiftelseinstitutet såsom medel för tryggande av pensionslöften.

Efter att ha prövat olika uppslag fann utredningen att man som lämplig utgångspunkt kunde taga *arbetsgivarens bokföring*. Resonemanget var då i korthet följande: Huvuddelen av de pensionsstiftelser som nu finnes har — enligt vad som framgått — såsom tillgång fordringar mot arbetsgivaren (reversstiftelse). Från arbetsgivarens synpunkt innebär det förhållandet, att stiftelsen har en fordran å honom, att han i sin balansräkning måste ha

en skuldpost redovisad till samma belopp. Utredningen har ställt frågan: Behövs stiftelsekonstruktionen för att i balansräkningen åstadkomma en skuldpost, som har upphov i lämnandet av pensionslöften? Anledningen till att gällande rätt arbetar med reversstiftelser är att söka i förhållandena enligt 1910 års aktiebolagslag, som var föregångare till den nuvarande aktiebolagslagen av år 1944. Enligt 1910 års lag kunde i balansräkning uppföras »fonder», avsedda att trygga utbetalningar av pensioner. Fonderna, som tillkom genom avsättning av vinst, betraktades såsom en del av det egna kapitalet eller sålunda som likställda med aktiekapital, reservfond och dispositionsfond. Enligt denna bedömning av fondernas karaktär hade bolagsstämman rätt och även skyldighet att använda dessa till täckande av bokföringsmässig förlust. Uttryckligt stadgades att reservfonden icke finge tagas i anspråk, förrän andra fonder tillgripits (53 § sista stycket). Fonderna för pensionering var således icke skyddade mot upplösning. Till förebyggande av missförstånd må framhållas att fonderna icke hade »egna medel». Fonderna hade i likhet med andra poster på passivsidan blott till uppgift att upplysa om hur företagets tillgångar var finansierade. För att hindra att till pensionering anslagna medel på angivet sätt skulle kunna »upplösas» ansåg lagstiftaren det nödvändigt att ställa som bärare av »pensionsfonden» en juridisk person, nämligen pensionsstiftelsen, till vilken medlen kunde överföras. Intet hindrade dock att det som överfördes var en fordran på företaget självt. Tvärtom förutsattes att så skulle vara det normala. Sålunda tillkom 1937 års lag om (bundna) pensionsstiftelser. Det dröjde icke länge, förrän den lagen ansågs opraktisk. Samma skattemässiga förmåner kunde nämligen uppnås utan att arbetsgivaren behövde underkasta sig lagens omfattande reglering av stiftelseinstitutet. Andra stiftelsebildningar (fria stiftelser) såg därför dagens ljus.

Enligt utredningens mening är stiftelseinstitutet icke erforderligt för att skydda en för pensionering tillskapad post i balansräkningen från att upplösas i bokföringsteknisk mening. Här har då förutsatts att arbetsgivaren är ett aktiebolag eller motsvarande subjekt.⁶ Samma funktion som en reversstiftelse fyller nämligen ett i lag inskrivet *förbud* mot att upplösa posten. Att lagstiftaren icke år 1937 umgicks med sådan tanke, kan ha berott på att fondering för pensionering då skulle ske av *vinstmedel*. Åtgärden att avsätta till pensionsstiftelse medförde däremot, att avsättningsbeloppet fick verklig skuldkaraktär hos arbetsgivaren. Enligt nu vedertaget synsätt är denna väg icke nödvändig. Man når samma verkan genom föreskrift att reservering för pensioner skall redovisas *bland skulderna* tillika med förbud mot upplösning av denna skuldpost. En pensionsstiftelse, som ej innebär mera än en bärare av den mot posten i balansräkningen svarande fonderingen, är en överflödig juridisk konstruktion.

Enligt gällande rätt är en viktig rättsverkan knuten till stiftelseinstitutet. Bunden pensionsstiftelse har för sin fordran förmånsrätt enligt handels-

⁶ Angående denna förutsättning hänvisas till inledningen till 2 kap. tryggandelagen.

balken. Fria stiftelser saknar däremot förmånsrätt. De enskilda pensionsborgenärerna har icke heller förmånsrätt bortsett från den förmån som enligt 17 kap. 4 § handelsbalken tillkommer förfallna pensionsposter. Enligt utredningens mening synes emellertid intet avgörande hinder finnas mot att utrusta en personlig pensionsfordran med förmånsrätt.

Som framgått innebär skuldredovisning i balansräkningen ett trygghande av pensioner, därigenom att skuldposten erhåller ett motvärde i tillgångarna såsom kollektiv. Upptagande av en skuldpost saknar dock praktisk betydelse, såvida arbetsgivaren icke samtidigt är underkastad andra bestämmelser som »låser» tillgångarna i rörelsen. Av det skälet har förfarandet med skuldredovisning icke ansetts kunna utsträckas till andra rättssubjekt än dem, för vilka gäller bokföringsregler med detta innehåll. Det är fråga om samma grupp av subjekt, som enligt gällande rätt tillåtes att företaga reversavsättning till pensionsstiftelse, nämligen främst aktiebolag och ekonomiska föreningar. Tryggheten för pensionsborgenärerna består följaktligen i att arbetsgivaren binder tillgångar i rörelsen motsvarande minst pensionsskulden jämte övriga skulder. Som nämnt har parterna på arbetsmarknaden träffat överenskommelser (pensionsplaner), vilkas syfte har varit bland annat att sörja för trygghandet av pensioner. Man har sålunda ansett, att skuldredovisning icke i och för sig generellt sett utgör tillräckligt skydd för pensionsborgenärerna. Pensionsplanerna innehåller därför i regel föreskrift om garantiåtagande (borgen) såsom från kreditförsäkringsbolaget FPG, förutsatt att arbetsgivaren icke tecknar pensionsförsäkring. Genom denna anordning har pensionsrätten ansetts väsentligen lika tryggad som genom pensionsförsäkring.

För utredningen har det framstått som naturligt att beakta den anordning i trygghandesyfte, som parterna på arbetsmarknaden själva bedömt vara riktig och önskvärd. Förekomsten av pensionsplaner har sålunda av utredningen tillmätts betydelse vid de tidigare redovisade ställningstagandena till frågorna om arbetsgivares skyldighet att teckna pensionsförsäkring eller företaga obligatorisk skuldredovisning. Emellertid har utredningen även funnit det socialt önskvärt att verka för tillkomsten av ytterligare pensionsplaner. Utgångspunkten har då varit det förut omvittnade förhållandet, att man på arbetsmarknaden bedömt skuldredovisning icke vara i och för sig ett tillräckligt medel för trygghande av pensioner. Man kan mena, att det allmänna icke bör tillåta skatteavdrag för skuldredovisning av andra pensionslöften än sådana, där pensionsborgenärernas trygghet verkligen är tillgodosedd. Utredningen har gjort denna bedömning och föreslår sålunda i trygghandelagen, att skuldredovisning under rubriken Avsatt till pensioner i arbetsgivarens balansräkning icke får ske för andra pensionslöften än dem, som ingår i allmän pensionsplan. Berättigade till sådan redovisning är aktiebolag och därmed likställt subjekt (2 kap. 1 §). Övergångsvis må dock även andra löften tagas i betraktande.

I det föregående har utgångspunkten varit en jämförelse mellan en pen-

sionsstiftelse, vars förmögenhet består av en fordran mot arbetsgivaren (reversstiftelse), och en för pensionering tillskapad post i arbetsgivarens balansräkning utan samband med stiftelse. Jämförelsen gav vid handen, att en sådan stiftelsetyp icke skänkte den enskilde pensionsborgenären några fördelar som icke lika väl kunde uppnås med enbart bokföring av pensions-skuld i arbetsgivarens balansräkning.

För stiftelser med andra tillgångar än fordran mot arbetsgivaren (realstiftelse) blir bedömningen en annan. En sådan stiftelse erbjuder för pensionsborgenärerna en pant, som har självständigt värde. Dessa stiftelser bör därför få bestå, men lagstiftaren bör giva närmare regler om förvaltning och tillsyn, som siktar till att göra stiftelsen ekonomiskt fristående från arbetsgivaren. En annan nyhet är förslag om arbetstagares representation i styrelsen.

Pensionsstiftelse kan sägas utgöra en säregen typ av stiftelse. Ett kännetecken på stiftelser i allmänhet är, att stiftelsen skall vara inriktad på varaktighet. 1929 års lag om tillsyn över stiftelser avser sålunda fall då »någon anslagit egendom att såsom självständig förmögenhet *fortvarande* tjäna ett bestämt ändamål». Med pensionsstiftelse förhåller det sig delvis annorlunda. Sådan stiftelse bildas av en arbetsgivare för att tjäna till tryggnad av pensioner, som lämnats av honom. Stiftelsen är därför knuten till arbetsgivaren och beroende av honom. Upphör arbetsgivaren med sin rörelse eller har han icke längre någon pensionsreserv, har stiftelsen spelat ut sin roll. Som en följd härav skall enligt utredningens förslag stiftelsen då likvidera, därest den icke överflyttas till någon som övertagit arbetsgivarens rörelse. Det skulle därför från rättslig synpunkt kunna göras gällande, att för pensionering anslagna medel bör klädas i en annan juridisk form. Emellertid är pensionsstiftelse en inarbetad konstruktion. Den rättsliga beteckningen är för övrigt av underordnad betydelse. Avgörande är i stället att den reglering av stiftelseinstitutet, som 1929 års lag lämnar, är användbar för den bindning av medel, som här är i fråga.

Med pensionsstiftelse avser utredningen — till skillnad från den beskrivning som lämnas i 1961 års lag — stiftelse med pensionering som utslutande ändamål. Det har nämligen från olika synpunkter befunnits ändamålsenligt att tillskapa en särskild stiftelseform för det fall att arbetsgivaren vill främja annan välfärd för arbetstagare än pensionering. Sådan stiftelse benämnes personalstiftelse. Bestående stiftelser med »blandat» ändamål uppdelas i enlighet härmed i en pensionsstiftelse och en personalstiftelse.

Det förda resonemanget har lett till följande *förslag*. För aktiebolag och motsvarande subjekt avskaffas institutet reversstiftelse och ersättes med en särskild skuldpost i arbetsgivarens balansräkning, benämnd Avsatt till pensioner. Under nämnda rubrik må arbetsgivaren med avdragsrätt vid beskattning redovisa skuld för sådana löften, som ansetts böra uppmuntras från allmän synpunkt. Här är då frågan om pensionslöften, som ingår i all-

män pensionsplan. Sådana löften innehåller en särskild garanti till förmån för pensionsborgenären. Övergångsvis må dock även övriga löften, som för närvarande får beaktas, föranleda kostnadsredovisning med skatteavdrag. Utredningen framför dock icke något förslag om att avdragsgill pensions-skuld skall redovisas i sin helhet. Vad sålunda redovisats under rubriken Avsatt till pensioner må icke bortföras, så länge arbetsgivarens pensions-reserv icke har full täckning. Pensionsborgenär tillerkännes förmånsrätt i arbetsgivarens konkurs för sin fordran på fribrevets kapitalvärde. Värderingen av fordran å pension sker efter samma regler, som gäller för pensionskulden. Upphör arbetsgivaren med sin rörelse, skall till pensions-borgenärernas skydd antingen arbetsgivaren inköpa pensionsförsäkring eller efterträdaren — om rörelsen överlåtes — övertaga ansvaret för pensions-skulden. Realstiftelse består oförändrad men skall ha representanter för arbetstagarna i styrelsen. Ändamålet skall vara uteslutande pensionering. Vill arbetsgivaren främja annan välfärd än pensionering, har han att bilda en personalstiftelse.

Förslaget om skuldredovisning i bokföringen är avsett att ersätta även *befintliga* reversstiftelser. Skulle så icke ske, skulle de lagtekniska och praktiska fördelar, som står att vinna med förslaget, till stor del utebliva. Tvärtom skulle den föreslagna lagstiftningen, om den endast innebar förbud mot inrättande av nya reversstiftelser, leda till en ytterligare kompli-cering av det gällande rättstillståndet genom att förslaget i sådant fall så att säga lades ovanpå det befintliga splittrade rättsläget.

Man måste dock först fråga sig, om ett avvecklande av befintliga revers-stiftelser innebär förfång för dem som avses med stiftelserna (destina-tärerna). Särskilt kommer här de bundna stiftelserna i blickpunkten. Dessa stiftelser har till uppgift att i huvudsak trygga i första hand de borgenärer, som inträtt i pensionsåldern eller har oantastbara pensionslöften, samt i andra hand sådana, som har antastbara pensioner och ännu ej nått pen-sionsåldern. För sin fordran har stiftelsen förmånsrätt. En jämförelse mel-lan nuläget och förslaget (innefattande personlig förmånsrätt för alla pen-sionslöften, särskild lagreglering av antastbara pensionslöften och värde-ring av pensionsfordran i konkurs m. m.) lämnar till resultat, att destina-tärerna normalt sett icke kommer att få sin ställning försämrad i fram-tiden. I ett fall kan dock möjligen en viss försämring inträda, nämligen om stiftelsens förmånsberättigade fordran överstiger kapitalvärdet av de pensionslöften som stiftelsen tryggar. Bevakningen får då avse hela stif-telsefordringen. Det kan dock synas tvevelaktigt, om gällande rätts inne-håll på denna punkt är riktigt. Vill man av sociala skäl tillgodose en borge-när framför en annan, bör detta ske genom att dennes fordran utrustas med förmånsrätt och icke genom att fordringen göres större än vad den i verk-ligheten är, vilket blir möjligt genom anlitan- de av en särskild juridisk person.

Sambandet mellan civilrätt och skatterätt bör slutligen uppmärksammas. Utredningen har ansett det vara ändamålsenligt att undvika, att regler av likartat materiellt innehåll lämnas såväl i civillag som i skattelag. Utredningen har därför eftersträvat att lagtekniskt utforma sina förslag till tryggandelag och personalstiftelselag på sådant sätt, att skattereglerna i allt väsentligt kan referera till dessa. Särskilt tryggandelagen har därigenom samtidigt fått karaktär av bokföringslag.

Vad angår *utländsk rätt* har utredningen undersökt förhållandena särskilt i Danmark, Finland, Norge, Förbundsrepubliken Tyskland, Storbritannien och Förenta staterna. Utredningen har icke funnit några förebilder att bygga på. I betänkandet har därför icke intagits någon redogörelse om främmande rätt.

Utredningen har sökt att bedöma betydelsen för näringslivet i den närmaste framtiden av privata pensioner, tryggade med medel i rörelsen eller genom pensionsstiftelse. Den samlade förmögenheten i pensionsstiftelserna kan bedömas med ledning av utredningens statistik i Betänkande I rörande förmögenhet i pensionsstiftelser vid utgången av år 1958 (s. 163 f.) samt de uppgifter som lämnas i Bilaga 1 om bland annat pensionsstiftelser knutna till börsnoterade aktiebolag vid utgången av år 1962.

Den *samlade förmögenheten hos pensionsstiftelserna* utgjorde vid utgången av år 1958 omkring 6 000 miljoner kronor. Nämda år avsattes till stiftelserna ett belopp om närmare 600 miljoner kronor. Med ledning av förhållandena under år 1958 och tidigare år⁷ samt de uppgifter som lämnas i Bilaga 1 torde kunna antagas, att förmögenheten hos stiftelserna under åren 1959 och 1960 ökade med sammanlagt ungefär 1 000 miljoner kronor och sålunda vid utgången år 1960 uppgick till 7 000 miljoner kronor.

Genom 1961 års lagstiftning, vilken tillämpats från och med 1962 års taxering, infördes en snävare ram för avdragsrätt vid avsättning till pensionsstiftelse. Med 1964 års taxering trädde den s. k. avtappningsregeln i tillämpning, innebärande att överskott i pensionsstiftelse avräknas mot ATP-avgift. Å andra sidan bör beaktas, att företagen må tillföra pensionsstiftelse ränta på revers.

Efter år 1960 torde arbetsgivare endast i ringa omfattning ha givit nya pensionslöften till arbetare. Tvärtom har arbetarpensioner, utlovade dessförinnan, stundom reducerats med hänsyn till SAF:s standardvillkor, varigenom arbetsgivaren förbehållit sig rätten att minska den utlovade pensionen med det belopp som arbetaren erhåller i allmän tilläggspension. Tjänstemännen åter har genom olika överenskommelser, av vilka flera trätt i kraft

⁷ Förmögenheten i pensionsstiftelser uppgick vid utgången av år 1952 till 1 900 miljoner kronor och hade vid utgången av år 1958 ökat med omkring 4 100 miljoner kronor. Den genomsnittliga ökningen per år under nämnda period uppgick sålunda till omkring 680 miljoner kronor (Jfr SOU 1954: 19 s. 274).

den 1 januari 1960, tillerkänts planpensioner. Den viktigaste av dessa, den s. k. ITP-planen, avser ålderspension, för män från 65 år och för kvinnor från 60 år, med en garanterad pensionsnivå av 65 procent av lönen intill en lön om 7,5 basbelopp samt 32,5 procent av lönedelar upp till 15 basbelopp. Från planpension avräknas allmän tilläggspension. Efter full utbyggnad av denna har en tjänsteman från 67 års ålder en planpension om 10 procent av lön intill 7,5 basbelopp samt 32,5 procent av lön mellan 7,5 och 15 basbelopp. I begränsad omfattning har arbetsgivare utlovat ytterligare pensionsförmåner. Vid en del företag har tjänstemännen sålunda familjepension som en komplettering till planpensioner. I viss utsträckning har arbetstagare med ställning av företagsledare tillerkänts ålderspension vid sidan av planpensioner. Ekonomiskt spelar sistnämnda pensionsförmåner icke större roll.

Det är icke möjligt att för perioden 1961—1964 lämna exakta uppgifter om betydelsen av olika tillskott till och uttag från pensionsstiftelserna. En blick på enskilda företag synes likväl bekräfta antagandet, att den samlade förmögenheten hos pensionsstiftelser ökat något även efter år 1960. Sålunda har såsom framgår av Bilaga 1 förmögenheten hos pensionsstiftelser knutna till börsnoterade aktiebolag ökat avsevärt under åren 1958—1962. En del av denna ökning torde kunna hänföras till åren 1961—1962. Även övriga statistiska uppgifter i Bilaga 1 tyder på att stiftelsernas samlade förmögenhet ökat från 1960 till 1964. Storleken av pensionsstiftelsernas förmögenhet torde vid utgången av år 1964 ha uppgått till åtminstone 7 500 miljoner kronor.

Enligt utredningens statistik för år 1958 bestod pensionsstiftelsernas förmögenhet då till ungefär 80 procent av fordringar på stiftarföretaget (arbetsgivaren). Under de sex åren fram till år 1964 har stiftelsernas reelltillgångar, såsom aktier och fastigheter, ökat avsevärt i värde. De nytillskott, som skett till stiftelserna under samma tid, torde likväl till allt övervägande del bestå av reverser. Förhållandet i den samlade stiftelseförmögenheten år 1964 mellan reversfordringar och övriga tillgångar får antagas vara i stort sett oförändrat eller sålunda 80 procent resp. 20 procent. Av beloppet 7 500 miljoner kronor skulle då 6 000 miljoner kronor avse reversfordringar och återstoden, 1 500 miljoner kronor, reelltillgångar.

Den frågan kan nu ställas, huruvida upplupna delar av löften avseende privata pensioner — med en annan benämning *arbetsgivarnas samlade pensionsskuld* — är täckta av förmögenhet i pensionsstiftelser. Vid besvarandet av den ställda frågan kan den samlade pensionsskulden lämpligen uppdelas i PRI-skuld (pensionsskuld för ITP-pensioner) och »övrig pensionsskuld».

Varje arbetsgivare, som har PRI-skuld, är enligt åtagande i pensionsplan skyldig att ha skulden täckt genom avsättning till pensionsstiftelse. Enligt uppgift inhämtad från Pensionsregistreringsinstitutet uppgick den samlade

PRI-skulden vid utgången av år 1964 till omkring 1 400 miljoner kronor.⁸ Med denna siffra må jämföras en sammanlagd lönesumma för år 1964 om 4 800 miljoner kronor för de arbetstagare som omfattas av ITP-planen; lönedelar över 15 basbelopp har dock därvid icke medräknats.

För arbetsgivare med »övrig pensionsskuld» är läget växlande. Av utredningens statistik för år 1962 avseende hörnsnoterade aktiebolag framgår följande. De 69 bolag, som för nämnda år lämnade upplysningar om både förmögenhet i pensionsstiftelser och storleken av pensionsskuld, hade en samlad förmögenhet i stiftelserna om 1 992 miljoner kronor och en samlad pensionsskuld om 1 338 miljoner kronor. Endast 10 av bolagen hade underskott i sina stiftelser, tillhoppa 33 miljoner kronor. Om man antager att dessa uppgifter i stort är representativa för arbetsgivare i allmänhet, skulle således »övrig pensionsskuld» vid utgången av 1964 vara täckt av stiftelseförmögenhet för det stora flertalet arbetsgivare. Den samlade förmögenheten i pensionsstiftelser torde vid samma tidpunkt icke ha understigit värdet då av den samlade pensionsskulden.

Utvecklingen av arbetsgivarens pensionsskuld i framtiden blir beroende av ett stort antal faktorer. PRI-skulden beräknas under år 1965 öka med omkring 400 miljoner kronor och skulle då uppgå till 1 800 miljoner kronor vid utgången av året. Under förutsättning av oförändrade pensionsförmåner torde PRI-skulden komma att öka under de närmaste tio åren i ungefär samma takt som hittills. »Övrig pensionsskuld» — som vid utgången av år 1964 kan antagas ha legat omkring 6 000 miljoner kronor — hänför sig i huvudsak till följande kategorier av pensionslöften, nämligen a) äldre arbetarepensioner, b) fribrev åt tjänstemän intjänade före den 1 januari 1960 samt c) pensioner vid sidan av planpensioner till tjänstemän inom företagsledarskiktet. Löftena enligt a) kommer att minska i värde i de fall arbetsgivarna reducerar pensioner med utgående ATP. Skulden enligt b), som svarar för den övervägande delen av »övrig pensionsskuld», beräknas öka något under den närmaste 10-årsperioden, för att därefter minska, till en början långsamt, men sedan allt hastigare och nedgå till 0 i början av 2000-talet. Skulden för löften enligt c) kan väntas undergå en liknande utveckling.

Det kan vara av visst intresse att jämföra förmögenheten i pensionsstiftelserna med de medel, som på andra håll finnes reserverade för att trygga privata pensioner. Den samlade förmögenheten i pensionsstiftelser uppgick enligt utredningens beräkningar vid utgången av år 1964 som nämnt till omkring 7 500 miljoner kronor. Vid samma tidpunkt fanns hos SPP medel till belopp av omkring 7 000 miljoner kronor avsedda att trygga hos SPP försäkrade pensioner. I understödsföreningar fanns då avsatta omkring 2 500 miljoner kronor för att trygga där försäkrade pensioner. Ett antal livförsäkringsbolag ombesörjer i egen regi pensionering av sin personal. För

⁸ PRI-skulden uppgick år 1960 till 150, år 1961 till 350, år 1962 till 650 och år 1963 till 1 000, allt miljoner kronor vid utgången av resp. år.

tryggande av denna pensionering torde vid utgången av år 1964 ha funnits omkring 200 miljoner kronor. I dessa bolag har även arbetsgivare tecknat pensionsförsäkringar för sina anställda. Premiereserven härför torde uppgå till ett ej obetydligt belopp. Slutligen må i detta sammanhang nämnas, att i allmänna pensionsfonden redovisades vid nämnda tidpunkt ett sammanlagt belopp av 7 296 miljoner kronor, varav under förvaltning av första fondstyrelsen (i huvudsak avgifter från stat och kommun) 2 042 miljoner kronor, av andra fondstyrelsen (avgifter från arbetsgivare som sysselsatt minst 20 arbetstagare) 3 934 miljoner kronor samt av tredje fondstyrelsen (avgifter från arbetsgivare som sysselsatt mindre än 20 arbetstagare samt egenavgifter för pensionsgrundande inkomst av annat förvärvsarbete än anställning) 1 320 miljoner kronor. Under år 1964 har till allmänna pensionsfonden inbetalats ATP-avgifter med sammanlagt 2 440 miljoner kronor, varav till första fondstyrelsen 657 miljoner kronor, till andra fondstyrelsen 1 310 miljoner kronor och till tredje fondstyrelsen 475 miljoner kronor. Under år 1964 utbetalades ATP-pensioner med sammanlagt omkring 86 miljoner kronor. Enbart under år 1964 har pensionsfonden således tillförts omkring 2 350 miljoner kronor.

II

Överenskommelser om pensionering inom arbetsmarknaden

I sitt förslag till tryggandelag har utredningen fäst stor vikt vid allmänna pensionsplaner. Det har därför syntts lämpligt med en kartläggning av de vanligaste pensionsplanerna och andra överenskommelser om pensionering, som finnes på arbetsmarknaden. Uppmärksamhet har dessutom ägnats åt en för konsumentkooperationen gemensam pensionsstiftelse. Med hänsyn till att pensionsplanerna utgör en påbyggnad av den allmänna pensioneringen har framställningen ansetts böra inledas med en kortfattad redogörelse för denna.

Den allmänna pensioneringen behandlas i lagen om allmän försäkring och omfattar folkpension samt tilläggs pension. Storleken av pensionen i det enskilda fallet står i relation till ett basbelopp. Detta, som fastställs för varje månad, utgör 4 000 kr. och förändras efter förhållandet mellan det allmänna prisläget i september 1957 och det allmänna prisläget tredje månaden före den som beloppet avser. Basbeloppet utgjorde vid ingången av år 1965 5 000 kr.

Folkpension kan tillkomma svenska medborgare, som är mantalsskrivna i riket. Folkpension utgöres av ålderspension, förtidspension eller familjepension. Ålderspension utgår fr. o. m. den månad, då den pensionsberättigade fyller 67 år. Enligt lagen om allmän försäkring skall den utgöra för år räknat 90 procent av basbeloppet eller, för gift pensionsberättigad vars make också är pensionsberättigad, 67,5 procent av basbeloppet. Fram till den 1 juli 1968 utgår dock pensionen enligt särskilda övergångsbestämmelser med lägre belopp. I juli 1965 utgör pensionen för år räknat 4 075 kr. för ensam pensionär och 3 185 kr. för envar av två pensionsberättigade makar. De nu nämnda folkpensionsförmånerna bekostas av statsmedel. Som bidrag till kostnaderna erlägges folkpensionsavgift av fysiska personer. Avgiften utgår fr. o. m. år 1966 med fyra procent av den beskattningsbara inkomsten, dock med högst 1 200 kr per år.

Tilläggs pension (ATP) omfattar liksom folkpensionen ålderspension, förtidspension och familjepension. Rätten till ATP grundas på inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete. Pensionsgrundande inkomst kan beräknas för varje år fr. o. m. det då den försäkrade fyller 16 år t. o. m. det då han fyller 65 år. Den utgöres av summan av inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete, i den mån summan överstiger det vid årets ingång gällande basbeloppet. Den pensionsgrundande inkomsten kan dock uppgå till högst 6,5 gånger basbeloppet. För varje år då pensionsgrundande inkomst fastställs för en försäkrad, skall pensionspoäng tillgodoräknas honom. Pensionspoäng är den pensionsgrundande inkomsten, delad med det vid årets ingång gällande basbeloppet. Ålderspension tillkommer svensk medborgare fr. o. m. den månad, varunder han fyller 67 år, under förutsättning att pensionspoäng tillgodoräknats honom för minst tre år. Ålderspensionens belopp utgör 60 procent av produkten av basbelopp-

pet för den månad, för vilken pension skall utgivas, och medeltalet av de pensionspoäng, som tillgodoräknats den försäkrade, eller, om pensionspoäng tillgodoräknats honom för mer än 15 år, medeltalet av de 15 högsta poängtalerna. För full ålderspension fordras pensionspoäng för 30 år. Har pensionspoäng tillgodoräknats för mindre än 30 år, begränsas pensionen med $1/30$ för varje år, varmed antalet poängår understiger 30. Under en övergångstid gäller särskilda regler. Dessa innebär, att de som är födda år 1914 och senare kan förvärva full pension, medan de som är födda 1896—1913 alltid får reducerad pension. ATP finansieras med avgifter. Finansieringen bygger på den s. k. fördelningsmetoden. För varje år erlägges avgifter av arbetsgivarna i förhållande till löneutgifterna, till den del dessa generellt sett är pensionsgrundande för de anställda, och av de försäkrade själva i förhållande till pensionsgrundande inkomst av annat förvärvsarbete än anställning. Avgifterna uppsamlas i en särskild fond, Allmänna pensionsfonden, som tillhandahåller medel för pensionsutbetalningar och förvaltningsutgifter.

Den 30 juni 1960 träffades uppgörelse mellan *Svenska arbetsgivareföreningen* (SAF), å ena sidan, och *Svenska industritjänstemannaförbundet* (SIF) och *Sveriges arbetsledareförbund* (SALF), å andra sidan, om plan för kompletterande pensionsförmåner samt plan för grupplivförsäkring. Uppgörelsen plägar kallas för *ITP-planen* (industriens tilläggs-pension för tjänstemän).

ITP-planens pensionsförmåner omfattar ålderspension, intjänad fr. o. m. den 1 januari 1960, invalidpension och änkepension. Änkepensionen utgår dock endast i undantagsfall.

Ålderspension intjänas fr. o. m. månaden efter den, varunder manlig arbetstagare uppnår 25 års ålder och kvinnlig arbetstagare uppnår 30 års ålder. Invalid- och änkepensionsskydd inträder fr. o. m. den månad, då vederbörande fyller 21 år.

Pensionsåldern är 65 år för man och 60 år för kvinna, om ej annat bestämts. Pensionsgrundande är lön intill femton gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. För full pension kräves en tjänstetid av 360 månader (30 år).

Ålderspensionens storlek beräknas olika för tiden före och tiden efter 67 års ålder, då folkpension och ATP inträder.

Före 67 års ålder utgår ålderspensionen med 65 procent av lön eller lönedel intill 7,5 gånger basbeloppet och 32,5 procent av lönedel däröver, dock ej över 15 gånger basbeloppet. Efter 67 års ålder utgår ålderspension med 10 procent av den förra lönen eller lönedelen och 32,5 procent av den senare delen. Det må tillfogas, att full ålderspension enligt folkpensionering och ATP uppskattats motsvara ungefär 55 procent av lön eller lönedel upp till 7,5 gånger basbeloppet. Skulle före 67 års ålder utgå förtidspension enligt den allmänna pensioneringen m. m., minskas ålderspensionen därmed, så att de sammanlagda förmånerna motsvarar full ålderspension enligt ITP-planen (s. k. bruttosamordning).

Ålderspensionen beräknas i princip på slutlönen. Lönehöjningar under de sista fem åren före pensionsåldern får dock endast begränsad verkan.

Änkepension enligt ITP-planen utgår endast i ett särskilt fall, nämligen när änkepension från ATP ej utgår och anledningen därtill är att äkten- skapet varit mindre än fem år och gemensamt barn saknas. I övrigt gäller beträffande rätt till änkepension i tillämpliga delar SPP:s allmänna försäkringsvillkor. Det innebär bland annat, att rätten upphör vid pensionstaga- rens omgifte. Änkepension utgår utan hinder av samtidigt utgående ålders- eller invalidpension enligt ITP-planen. Någon samordning sker alltså ej här.

Änkepensionens belopp utgör 40 procent av mannens ålderspension före 67 års ålder, såvitt denna är beräknad på lön eller lönedel intill 7,5 gånger basbeloppet. Änkepension beräknas ej på lönedel över 7,5 gånger basbe- loppet.

Enligt ITP-planen skall pensionsförmånerna »beredas» (tryggas) enligt det enskilda företagens bestämmande antingen genom tecknande av pen- sionsförsäkring eller »på annat sätt, som kan anses vara betryggande».

Enligt en uppgörelse den 26 oktober 1960 mellan nämnda parter, som tog sikte på tryggande i annan ordning än genom pensionsförsäkring, anses ålderspensionering utan försäkring vara anordnad på ett betryggande sätt, om den sker i följande ordning: Pensioneringen administreras av företagen med hjälp av en av parterna stiftad ideell förening, Pensionsregistrerings- institutet (PRI). Arbetsgivarna tecknar kreditförsäkring i ett kreditförsäk- ringsbolag, Försäkringsbolaget Pensionsgaranti, ömsesidigt (FPG). Arbets- givarna avsätter mot pensionsskulden svarande medel till en för ändamålet särskilt inrättad pensionsstiftelse, »PRI-stiftelse».

ITP-planen har formen av en rekommendation från SAF till de anslutna arbetsgivareförbunden. Rekommendationen har antagits av samtliga för- bund med SIF och SALF som motparter. Det allt övervägande antalet en- skilda arbetsgivare har anslutit sig till planen. Den tillämpas även för arbetstagare, som icke är organiserade i SIF eller SALF. För de av SAF:s förbund, som har andra motparter än SIF och SALF, träffades — som fram- går av den följande redogörelsen — i allt väsentligt liknande uppgörelser. ITP-planen gäller med en ömsesidig uppsägningstid om sex månader. Upp- sägning må dock icke ske före den 1 januari 1966.

Såsom ovan berörts har ITP-planen i stor utsträckning varit normerande för *andra pensionsuppgörelser* för motsvarande grupper av anställda på övriga delar av den enskilda arbetsmarknaden. Pensionsuppgörelserna har antingen fått karaktären av en särskild rekommendation — såsom ITP- planen — eller ingått som en del av kollektivavtalet för branschen. Av intresse för utredningen är framför allt sådana pensionsuppgörelser, som föreskriver att privata pensioner skall eller kan tryggas genom avsättning till en pensionsstiftelse. En redogörelse för de viktigaste pensionsuppgörel- serna lämnas nedan.

Mellan *Handelns arbetsgivareorganisation, Centrala gruppen, och Han- delstjänstemannaförbundet* träffades en pensionsuppgörelse den 9 septem-

ber 1960, som hade karaktär av en rekommendation. Uppgårelsen innebar godkännande av en pensionsplan, som beträffande såväl förmåner som i övrigt överensstämmer med ITP-planen. Parterna har därefter överenskommit om att tryggande av pensionerna får ske under samma betingelser, som gäller enligt förenämnda uppgörelse av den 26 oktober 1960. Liknande uppgörelser i form av en rekommendation träffades vidare under hösten 1960 mellan å ena sidan *Livsmedelsbranschens arbetsgivareförbund* och *Biltrafikens arbetsgivareförbund* samt å andra sidan *Handelstjänstemannaförbundet*.

Överenskommelser om rekommendation av liknande pensionsplaner som ITP-planen med motsvarande bestämmelser om säkerställande av pensionerna har antagits för tjänstemän, arbetsledare och motsvarande grupper vid *tidningar, restauranger, statsägda bolag, inom lantbruket* samt för *kontorsanställda vid rederier*. För *ombordanställda vid rederier* gäller enligt ett kollektivavtal motsvarande förmåner, men säkerställandet av pensioner för denna grupp sker genom försäkring, huvudsakligen i Sjöbefällets Pensionskassa, understödsförening.

För arbetstagare vid flertalet affärsbanker samt vid sparbanker och försäkringsbolag återfinnes bestämmelserna om pension i det för varje bransch gällande kollektivavtalet.

För arbetstagare vid affärsbanker anslutna till *Bankernas förhandlingsorganisation (BFO)* träffades den 12 oktober 1960 en pensionsöverenskommelse mellan *BFO* och *Svenska bankmannaförbundet* avsedd att komplettera då gällande kollektivavtal. Denna överenskommelse upptog en pensionsplan, som beträffande förmånerna i stort överensstämmer med ITP-planen. Pensionen skall tryggas huvudsakligen genom försäkring i Bankanställdas Pensionskassa, understödsförening, eller i annan försäkringsanstalt. Gällande bestämmelser återfinnes i kollektivavtal av den 1 juni 1964. En motsvarande pensionsöverenskommelse beträffande privata pensioner och dessas säkerställande träffades den 21 oktober 1960 mellan *Sparbankernas förhandlingsorganisation* och *Svenska bankmannaförbundet*. Gällande bestämmelser återfinnes i kollektivavtal av den 9 juni 1964.

Kollektivavtal mellan *Försäkringsbolagens förhandlingsorganisation* och *Försäkringstjänstemannaförbundet* den 3 november 1960 upptog en pensionsplan med pensionsförmåner som i huvudsak överensstämmer med ITP-planens förmåner. Gällande bestämmelser återfinnes i kollektivavtal av den 3 juni 1964. Pensionerna tryggas för arbetstagare i försäkringskoncern med livbolag och för arbetstagare i självständigt livbolag genom tecknande av försäkring hos arbetsgivaren och i övrigt huvudsakligen genom försäkring i Försäkringsanställdas Pensionskassa, understödsförening.

Inom den *konsumentkooperativa rörelsen* är pensioneringen ordnad på särskilt sätt.

Under hösten 1960 träffades — mot bakgrund av ITP-uppgörelsen — sex

överenskommelser om privata pensioner för tjänstemän samt sådana övriga arbetstagare, som hade pensionsrätt den 31 december 1959. Dessa uppgörelser berörde på arbetsgivaresidan Kooperationens förhandlingsorganisation (KFO) och Folksam samt på arbetstagersidan SIF, SALF, Kooperativa tjänstemännens förbund, Föreningsledarnas förbund, Handelsanställdas förbund, LO, Försäkringstjänstemannaförbundet, Folksams kontoristförening samt Försäkringsfunktionärernas förbund. Pensionsöverenskommelserna benämnes KTP:s (Kooperationens tilläggs pensionering) A-plan. KFO har vidare genom två överenskommelser med LO och Handelsanställdas förbund antagit en pensionsplan, som omfattar privata pensioner för sådana fast heltidsanställda arbetstagare, som icke rymmes under A-planen. Denna senare plan benämnes KTP:s B-plan. Pensionsmedförande lön är enligt A-planen lön intill 15 gånger basbeloppet och enligt B-planen lön intill 7,5 gånger basbeloppet. B-planen skiljer sig vidare från A-planen därigenom att utbetalning av pension enligt B-planen upphör, när pensionstagaren uppnår 67 års ålder, och att pensionsåldern för kvinnorna är 63 år enligt B-planen medan den endast är 60 år enligt A-planen. Kostnaderna för den privata tilläggs pensioneringen enligt såväl A-planen som B-planen bestrides helt av företagen. Planerna innehåller bestämmelser om att pensionerna skall säkerställas genom tecknande av försäkring eller på annat sätt som kan anses betryggande. Någon direkt motsvarighet till uppgörelsen den 26 oktober 1960 mellan SAF, SIF och SALF finnes dock icke.

Enligt en år 1963 fastställd »konstitution» för den konsumentkooperativa pensioneringen administreras all pensionering av ett nyinrättat förvaltningsorgan, Kooperationens pensionsanstalt (KP), som är en ideell förening. Medlemmar i denna förening är Konsumentkooperationens pensionskassa, understödsförening (benämnes i fortsättningen pensionskassan) och Konsumentkooperationens pensionsstiftelse (benämnes i fortsättningen pensionsstiftelsen).

Alderspension, intjänad före den 1 januari 1960, är — till den del den var bekostad av de anställda själva — försäkrad i pensionskassan. Övrig ålderspensionering tryggas genom avsättning till pensionsstiftelsen. All familje- och invalidpension är försäkrad i pensionskassan.

Alla pensioner inom konsumentkooperationen utbetalas av KP. Medel härtill erhåller KP såvitt fråga är om pensioner som är försäkrade i kassan från denna och i övrigt från de till pensioneringssystemet anslutna företagen. KP har — bortsett från sambandet med kassan — samma administrativa funktion som PRI.

Från utredningens synpunkt är pensionsstiftelsen av särskilt intresse. Den tillhör med utredningens terminologi kategorien »gemensamma pensionsstiftelser»; se härom 3 kap. 1 § och 4 kap. 5 § tryggandelagen samt 2 § införandelagen. Enligt stadgarna har stiftelsen till ändamål att från

Kooperativa Förbundet (KF) och från föreningar och andra företag, anslutna till KF, mottaga medel, som inbetalas för beredande av pension ävensom att förvalta och disponera sådana medel. Efter godkännande av KF:s förvaltningsråd må även konsumentkooperationen närstående företag och organisationer anslutas till stiftelsen. Stiftelsens medel må enligt stadgarna av styrelsen placeras såsom fordran hos anslutet företag mot revers utan säkerhet. Styrelsen tillser, att stiftelsens medel placeras på ett betryggande sätt, även när fråga är om försträckning till ett anslutet företag.

För varje till stiftelsen anslutet företag har stiftelsen att enligt stadgarna upplägga ett konto, som utvisar »företagets i stiftelsen inestående pensionsfond», d. v. s. andel av stiftelsens behållna förmögenhet. Varje företags »pensionsfond» kan bestämmas med ledning av förhållandet mellan, å ena sidan, det enskilda företagets och, å andra sidan, samtliga företags avsättningar till och gottgörelser ur stiftelsen. I praktiken bestämmes ett företags pensionsfond vid utgången av ett visst räkenskapsår med utgångspunkt i fondens belopp vid årets ingång och med beaktande såväl av företagets avsättningar till och gottgörelser ur fonden under ifrågavarande år som av fondens andel i resultatet av stiftelsens kapitalförvaltning under samma år. Resultatet av kapitalförvaltningen fördelas härvid på pensionsfonderna i förhållande till dessas medelstorlek under räkenskapsåret.

Det åligger enligt stadgarna stiftelsens styrelse att tillse, att företagets inbetalningar till stiftelsen är lämpligt avvägda i förhållande till de av företagets pensionsutfästelser som tryggas av stiftelsen. Detta tolkas så, att varje företag vid behov årligen skall tillskjuta medel i sådan omfattning att företagets pensionsskuld är täckt. Stiftelsens styrelse har även uttryckligen beslutat, att sådan avsättning skall ske till stiftelsen. Förutom styrelsen utövar även KP tillsyn över att erforderlig avsättning göres. Företag, som bryter mot kravet på avsättning, kan skiljas från stiftelsen. Sker det, överföres företagets pensionsfond till pensionskassan för att gottskrivas vederbörande pensionsborgenär.

KP:s styrelse har beslutat, att pensionsborgenär inom det konsumentkooperativa pensioneringssystemet skall få pensionstillägg enligt ungefärligen samma normer, som gäller för arbetstagare försäkrade i SPP. De enskilda företagen har biträtt detta beslut. Pensionstilläggen utbetalas av KP och bestrides för närvarande av företagen.

En bestämmelse i det konsumentkooperativa pensioneringssystemet är av särskilt intresse. Om en pensionsborgenär övergår från ett till stiftelsen anslutet företag till ett annat företag anslutet till stiftelsen, överföres enligt stadgarna ett belopp, motsvarande kapitalvärdet av hans intjänade pensionsrätt, från det förra företagets pensionsfond i stiftelsen till det senare företagets pensionsfond. Överföringen har till syfte att täcka efterträdarens skuld för pensionsborgenärens fordran å pension. Då som ovan nämnt varje

företag skall ha sin pensionsreserv täckt, förutsättes företagets pensionsfond icke kunna uppvisa underskott i förhållande till pensionsreserven. Däremot kan pensionsfonden tänkas ha överskott i förhållande till pensionsreserven. I sådant fall överflyttas icke överskottet till det andra företagets pensionsfond. Är fråga om fusion mellan anslutna företag överföres däremot hela pensionsfonden och sålunda även befintligt överskott.

III

Tryggande av pension till huvuddelägare i aktiebolag och ekonomisk förening

1. Inledning

Med begreppet *huvuddelägare* avses här en person som ensam eller jämte anhöriga genom innehav av aktier eller andelar utövar ett bestämmande (avgörande) inflytande över ett aktiebolag eller en ekonomisk förening och som dessutom arbetar i bolaget eller föreningen. Här införes vidare begreppet *familjebolag*, varmed förstås ett aktiebolag eller en ekonomisk förening, vari finnes en eller flera huvuddelägare. Vad som i fortsättningen säges om aktiebolag gäller i lika mån ekonomisk förening.¹

Vid beräkning av inkomst av rörelse medgives enligt kommunalskattelagen arbetsgivare avdrag för lön till anställd och utgående pension till förutvarande anställd ävensom för premie avseende pensionsförsäkring för sådan person. I stället för »anställd» talar utredningen om »arbetstagare» och sistnämnda uttryck användes i fortsättningen i samma betydelse som anställd. När fråga är om ett familjebolags rätt till avdrag i nu angivna hänseenden räknas en huvuddelägare såsom en vanlig arbetstagare och bolaget medgives sålunda avdrag för både pension och pensionsförsäkringspremier avseende huvuddelägaren. En förutsättning är givetvis, att vad som utgives står i rimlig proportion till huvuddelägarens arbetsinsats. Denna likställighet mellan huvuddelägare och övriga anställda gäller däremot icke, om bolaget önskar göra avdrag för avsättning till pensionsstiftelse för att trygga pension åt huvuddelägare.

Bestämmelser om rätt till avdrag för avsättning till pensionsstiftelse vid beräkning av inkomst av rörelse återfinnes i punkt 2. a., femte stycket, av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen. För familjebolagen får vid avsättning till pensionsstiftelse hänsyn icke tagas till utfästelse om pension avseende huvuddelägare i bolaget eller anhörig till sådan person. Stadgandet lyder:

Om aktierna i aktiebolag eller andelarna i ekonomisk förening till huvudsaklig del ägas eller på därmed jämförligt sätt innehavas — direkt eller genom förmedling av juridisk person — av en fysisk person eller ett fåtal fysiska personer, må vid tillämpning av bestämmelserna i föregående stycke (= gränsen

¹ 1951 års lag om ekonomiska föreningar tillåter icke ekonomisk förening av »familjebolags-typ». En förening av sådan typ kan dock finnas, bildad enligt äldre rätt. Se därom vidare å s. 121.

för det belopp som må avdragsgillt avsättas) hänsyn icke tagas till pensionsutfästelse avseende någon, vilken genom eget eller anhörigs innehav av aktier eller andelar har ett avgörande inflytande i bolaget eller föreningen, eller ock efterlevande till någon varom sålunda är fråga.

Begränsningen avseende huvuddelägare infördes år 1955 på föranledande av företagsbeskattningskommittén (SOU 1954: 19) och tillämpades första gången vid 1956 års taxering; se närmare nedan under avsnitt 2.

Pensionsstiftelseutredningen behandlade över huvud icke familjebolagen i Betänkande I. I åtskilliga remissyttranden över betänkandet upptogs emellertid frågan om avsättningsrätt för huvuddelägare. Från vissa håll föreslogs, att sådana löften om pension skulle jämväl i fråga om rätt till avsättning till pensionsstiftelse jämföras med övriga pensionslöften.

Alltsedan begränsningen för huvuddelägarpension infördes har nästan årligen i riksdagen motionerats om att begränsningen måtte utgå. Riksdagen har dock städse avvisat dessa yrkanden. Se därom närmare nedan under avsnitt 4.

2. Närmare om tillkomsten av nuvarande begränsning i familjebolagens rätt till avdrag för avsättning till pensionsstiftelse för att trygga pension till huvuddelägare

a) Företagsbeskattningskommitténs förslag

Företagsbeskattningskommittén (SOU 1954: 19), som hade till uppgift att överse bestämmelserna om företagsbeskattningen, ägnade sig bland annat åt frågan om avdrag för avsättning till pensionsstiftelse.

För att belysa begreppet huvuddelägare återgives till en början kommitténs inställning till frågan om rätt till sådant avdrag för att trygga pension åt ägare av enskild firma samt delägare i handelsbolag och kommanditbolag:

Då kretsen av de personer, vilkas rätt till pension kan tryggas genom avsättning till pensionsstiftelse, bestämmas av uttrycket personal, följer härav att innehavaren av en enskild firma inte kan erhålla avdrag vid beskattningen för avsättning avseende egen pension. En viss tveksamhet har tidigare förelegat huruvida handelsbolag och kommanditbolag kan erhålla avdrag vid beskattningen för avsättning till tryggande av i företaget verksam delägars pension. Då delägarrens inkomst från sådant bolag enligt kommunalskattelagens bestämmelser icke beskattas såsom löneinkomst och följaktligen aldrig kan utgöra en för bolaget avdragsgill omkostnad, kan enligt numera stadgad praxis avdrag emellertid icke erhållas för avsättning avseende delägarrens pension. Härutinnan avser kommittén ej att föreslå någon ändring.

I fråga om aktiebolagens avdragsrätt för pension till huvuddelägare åter anmärkte kommittén, att hinder mot avsättning icke mötte för sådan pension enligt den praxis som rådde då kommittén började sitt arbete år 1952.

Som ett led i utredningsarbetet begärde kommittén hos landskamrerarna

i riket att få upplysning om deras erfarenheter rörande avsättning för huvuddelägarpension och i synnerhet, huruvida anmärkning kunde göras mot dåvarande bestämmelser i ämnet. Landskamrerarna riktade i sina svar en stark kritik mot det sätt, på vilket familjebolagen handhade stiftelserna. Man påvisade hur aktieägarna i familjebolag kunde gynnas på ett otillbörligt sätt, särskilt om huvuddelägaren vore den ende anställda i bolaget. Flera ifrågasatte anordningar, som skulle utesluta möjligheten för aktieägare att kunna förfoga över pensionsstiftelses medel.

Kommittén — som förordade att aktiebolag och ekonomiska föreningar liksom dittills skulle äga rätt att avdragsgillt avsätta medel till pensionsstiftelse i form av revers — ingick därefter på frågan, huruvida pensioner till vissa anställda i sådana företag borde vara undantagna vid beräkning av storleken av avdragsgill avsättning, samt anförde därvid bl. a. följande:

Om en person genom eget eller anhörigas innehav av aktier respektive andelar har ett avgörande inflytande över företaget måste uppmärksammas, att han inte utnyttjar sin ställning för att kringgå beskattningsreglerna. Ett kringgående kan ske på exempelvis följande två sätt, båda syftande till att genom förtäckt vinstutdelning undvika dubbelbeskattning.

1. Delägaren är formellt men icke reellt anställd hos företaget och uttager företagets vinst i form av lön eller pension. Härigenom bortfaller ena ledet i den avsedda dubbelbeskattningen. Om delägare endast har en skenanställning bör han betraktas som icke anställd och avdrag vägras för avsättning avseende pension till honom.

2. Även om delägaren utför verkligt arbete, som bör berättiga till pension, kan han bereda sig förtäckt vinstutdelning genom att tillförsäkra sig oskäligt stor pension.

Kommittén framhöll för egen del, att, om ägaren av ett familjebolag verkligen utfört arbete i bolaget, det syntes mest tilltalande att medgiva avdrag för avsättning till tryggnad av dennes pension i likhet med vad som gällde övrig personal. En förutsättning måste dock vara, att pensionen med hänsyn till förhållandena vore rimlig. Två olika lösningar diskuteras.

Enligt den *ena* lösningen skulle få beaktas pension, som kunde anses skälig, varvid man dock borde uppställa ett maximibelopp.

Mot denna metod kunde enligt kommittén dock invändas, att enda garantien mot missbruk låg i att maximera pensionen till ett mycket lågt belopp. Detta skulle dock vara meningslöst från pensioneringssynpunkt. Metoden skulle ej heller vara framgångsrik beträffande de många familjebolag, som icke hade andra anställda än ägaren och där denne kvarstod i tjänst långt efter normal pensionsålder, ofta till dess han avled. I sistnämnda fallet skulle någon pension aldrig komma att utbetalas.

Enligt det *andra* alternativet skulle avdrag för avsättning för huvuddelägarpension göras beroende av att avsättning skedde även för andra arbetstagare.

Detta senare alternativ skulle enligt kommittén uppmuntra familjebolag att pensionera övrig personal. Det skulle dock vara svårt att finna ett lämpligt relationstal. Helt omöjligt vore detta, om företaget icke hade någon annan arbetstagare än huvuddelägaren.

Kommittén framhöll fortsättningsvis, att ingendera lösningen kunde anses duglig då det gällde att skapa garantier för att avsatta medel skulle komma till användning för sitt ändamål. Det dittills anförda ledde enligt kommitténs uppfattning till den ståndpunkten, att det icke vore möjligt att utan risk för missbruk generellt bibehålla familjebolagen vid avdragsrätt i angivet hänseende.

Härefter diskuterade kommittén som ett tänkbart alternativ en lagreglering, som lämnade stiftelseformen öppen enbart för de större familjebolagen. Det förelåg enligt kommittén icke samma risk för missbruk från dessas sida. Det framhölls dessutom, att de mindre familjebolagen till sin natur stod den enskilda firman nära och att innehavare av enskild firma icke kunde — sett från skattesynpunkt — utnyttja pensionsstiftelse för sin pensionering. Detta alternativ förutsatte emellertid, att man uppdrog en gräns mot de bolag som icke skulle erhålla rätt till avsättning. Aktie- eller andelskapital samt omsättning kunde enligt kommittén ej användas som mätare på bolagens storlek. En gränsdragning, som tog sikte på antalet anställda, skulle leda till besvärliga tröskelproblem och ej heller giva någon absolut garanti mot missbruk. På grund av svårigheterna med gränsdragningen förkastade kommittén även alternativet att lämna stiftelseformen öppen för de större bolagen.

Kommitténs slutsats utmynnade i att avsättning till stiftelse icke borde tillåtas för att trygga huvuddelägarers pension.

Kommittén tillade, att en lagstiftning av antytt slag icke behövde medföra några större betänkligheter från materiell synpunkt. Pensionering av huvuddelägare skulle även fortsättningsvis kunna ordnas med avdragsrätt vid beskattningen genom att bolaget tecknade pensionsförsäkring. Pension kunde också tryggas genom att delägaren uttog högre lön ur bolaget för att sedan själv inbetala vid taxeringen avdragsgilla försäkringspremier.

Härefter övergick kommittén till att behandla hur den föreslagna begränsningen i familjebolagens avdragsrätt skulle *utformas i tekniskt hänseende*. Kommittén dryftade till en början den lösning, som sedermera kom att bli lag, nämligen att man vid beräkning av högsta tillåtna avsättning (skattetaket) ej skulle få taga hänsyn till pensionslöfte åt huvuddelägare. Bolag med huvuddelägaren som ende anställd skulle då effektivt uteslutas från avdragsrätt. För de större familjebolagen skulle en sådan regel dock enligt kommitténs uppfattning sakna nämnvärd betydelse och detta av följande skäl.

Att avdrag vägrades vid avsättning av medel avseende huvuddelägars pension, hindrade icke bolaget från att utlova huvuddelägaren pension. För denna pension kom bolagets pensionsstiftelse därigenom civilrättsligt att svara så länge huvuddelägaren tillhörde destinatärskretsen. Eftersom enligt kommitténs förslag i övrigt även utfästelser om antastbar pension skulle berättiga till avdrag samt ett visst antal anställda med sådana löften erfarenhetsmässigt slutade i förtid, skulle stiftelseförmögenheten kunna komma att överstiga faktisk pensionssskuld för de enbart anställda, med påföljd att stiftelsen icke så sällan skulle förslå till att trygga även huvuddelägars pension. Beträffande familjebolag med få anställda skulle det förhållandet, att pensionsstiftelse sålunda kunde komma att avse tryggande även av huvuddelägars pension ehuru medel ej fått skattefritt avsättas för att täcka denna pension, kunna leda till missbruk och äventyra övriga anställdas pensionsrätt. Sett från skattemässig synpunkt ansåg kommittén visserligen att någon egentlig erinran ej kunde resas mot att en huvuddelägare på angivet sätt erhöll del av stiftelseförmögenheten. Emellertid skulle mindre nogräknade bolag kunna kringgå en regel av antydd innebörd exempelvis så, att — sedan avdrag erhållits för medel avsatta för att bereda pension till enbart anställda — dessa anställda avskedades och utfästelse i stället lämnades till huvuddelägaren.

Kommittén stannade därför för en annan utformning av den föreslagna begränsningen, nämligen inskränkning av stiftelsens ändamålsbestämning. En pensionsstiftelse borde aldrig få ha till ändamål att trygga pension till huvuddelägare i familjebolag. Skillnaden mellan de olika metoderna kan med en av pensionsstiftelseutredningen — i 1961 års lagstiftning — använd terminologi uttryckas så, att enligt den ena metoden (metod nr 1) pensionslöfte åt huvuddelägaren icke fick medräknas vid bestämmande av den skatterättsliga pensionsreserven medan däremot löftet ingick i den civilrättsliga pensionsreserven. Med andra ord, avsättning för löftet tilläts icke trots att stiftelsen i civilrättslig mening tryggade löftet, t. ex. vid arbetsgivarens konkurs. Enligt metoden nr 2 (den av kommittén förordade) inskränktes stiftelsens civilrättsliga ändamålsbestämning så att pension till huvuddelägare ej innefattades.

Vid utformningen av sitt förslag anknöt kommittén till den i 54 § tredje stycket kommunalskattelagen redan existerande definitionen på familjebolag. Kommittén framförde sålunda följande förslag till ett tillägg till punkt 6 av anvisningarna till 53 § kommunalskattelagen:

Om aktierna i aktiebolag eller andelarna i ekonomisk förening till huvudsaklig del ägas eller på därmed jämförligt sätt innehavas — direkt eller genom förmedling av juridisk person — av en fysisk person eller ett fåtal fysiska personer, skall dock beträffande stiftelse, bildad av sådant bolag eller förening, gälla att stiftelsen icke må hava till ändamål att bereda pension åt någon eller efterlevande till någon, vilken genom eget eller anhörigas innehav av aktier eller andelar har ett avgörande inflytande i bolaget eller föreningen.

b) Remissyttranden

Flertalet statliga myndigheter, som avgav yttrande i anledning av kommitténs betänkande i denna del, tillstyrkte eller anförde i vart fall ej erinringar mot förslaget att inskränka pensionsstiftelsens ändamålsbestämning beträffande huvuddelägare i familjebolag.

Riksförsäkringsanstalten avstyrkte likväl. 1937 års lag torde nämligen icke medgiva, att man i fråga om bunden pensionsstiftelse inskränkte ändamålsbestämningen på sätt föreslagits. Det skulle därför bli en konsekvens av förslaget, att avsättningar från familjebolag till bunden pensionsstiftelse överhuvudtaget icke längre medförde avdragsrätt vid taxeringen.

Försäkringsinspektionen kände sig icke övertygad om lämpligheten att uppställa den föreslagna specialregeln för familjebolag.

Länsstyrelsen i Kristianstads län hävdade, att möjlighet att beakta pensionsförmåner till huvuddelägare vid avsättning till pensionsstiftelse medförde så påtagliga fördelar för bolaget, att hinder för en sådan avsättning icke borde uppställas av skattetekniska skäl. Befarade missbruk borde kunna förhindras genom ökade befogenheter för kontrollmyndigheten.

Näringslivets remissorgan ansåg det icke önskvärt med en särbestämmelse för familjeföretag och avstyrkte kommitténs förslag. *Sveriges grossistförbund* ansåg sålunda, att skäl icke förebragts för att undantaga huvuddelägare i familjebolag vid pensionering genom pensionsstiftelse. Gällande praxis vore tillfyllest för att förhindra missbruk. Likväl kunde tänkas en bestämmelse, som direkt utpekade en högsta gräns för pension åt huvuddelägare. *Näringslivets skattedelegation* yttrade sig i samma riktning och *Sveriges köpmannaförbund* fann förslaget upprörande och diskriminerande. *SACO* samt *Svenska företagens riksförbund* avstyrkte likaledes.

c) Departementsbehandlingen

Chefen för finansdepartementet framhöll i prop. 1955:100 (s. 358 ff.), att frågan om rätten till avdrag för avsättning till pensionsstiftelse beträffande huvuddelägare, som endast formellt vore anställda, tarvade särskilt övervägande. Han anslöt sig till kommitténs uppfattning, att man med hänsyn till risken för missbruk icke kunde i allo jämställa familjebolagen med andra bolag. Liksom kommittén menade han, att rätt till avdrag icke borde medgivas för stiftelseavsättning för att trygga pension till huvuddelägare. Departementschefen hänvisade till riksförsäkringsanstaltens påpekande, att det enligt 1937 års lag icke var medgivet att till bunden stiftelse knyta en ändamålsbestämning av den art kommittén åsyftat, men drog därav en annan slutsats än riksförsäkringsanstalten. I propositionen framhålles att en följd av detta förhållande skulle bli att just de fa-

miljebolag med tanke på vilka de inskränkande bestämmelserna tillkommit skulle fortsättningsvis övergå till bundna stiftelser och på så sätt kringgå de av skatteflyktsskäl uppställda reglerna. Chefen för finansdepartementet förordade därför en bestämmelse byggd på den lösning som förut betecknats som metod nr 1. Vid beräkning av avdragsgill avsättning (skattetaket) skulle hänsyn icke få tagas till pensionsförmån tillförsäkrad huvuddelägare. Det för riksdagen framlagda lagförslaget utformades i anslutning härtill.

Departementschefen ansåg icke, att gränsdragningsproblemen skulle bli alltför svåra. Han anförde i denna del i huvudsak följande:

Begreppet familjeföretag anknyter nära till definitionen i 54 § tredje stycket kommunalskattelagen. Vid tillämpningen av detta stadgande hade utbildats en vägledande praxis. Frågan huruvida en i familjeföretag anställd person genom eget eller anhörigas innehav av aktier eller andelar skulle anses ha ett avgörande inflytande över företagens handlande får bedömas med hänsyn till förhållandena i det särskilda fallet. Principen vid avgörandet bör — såsom kommittén framhållit — vara, huruvida den anställde direkt eller indirekt är en verklig intressent i företaget och kan bestämma företagens handlande. I svårbedömda gränfall finnes möjligheten att hos riksskattenämnden inhämta förhandsbesked. Nämnden kan även verka för en enhetlig praxis genom vägledande uttalanden. På riksskattenämnden borde ankomma att i samband med upprättande av deklara-tionsformulär få avgöra, huruvida för bedömning av yrkande av familjeföretag om avdrag för stiftelseavsättning erforderliga uppgifter bör avfordras redan å formuläret i fråga.

d) Riksdagsbehandlingen (jfr även avsnitt 4.)

Bevillningsutskottet framhöll i betänkande 1955:45, att rätten till avdrag för avsättning till pensionsstiftelse måste bedömas med hänsyn till pensionsstiftelsernas verkliga syfte, nämligen att trygga de anställdas pensionering. Den omständigheten, att familjeföretagen med den föreslagna regleringen skulle från kapitalförsörjningssynpunkt ställas i annat läge än andra aktiebolag och ekonomiska föreningar, vore enligt utskottet i princip ovidkommande. Utskottet delade departementschefens uppfattning, att speciella bestämmelser rörande familjeföretag i förevarande hänseende icke kunde undvaras men framhöll även, att vissa olägenheter vore förenade med den i propositionen valda linjen. Ett familjeföretag kunde sålunda förfara så, att företaget gjorde stiftelseavsättningar, grundade på pensionsförpliktelser gentemot andra anställda än delägare, var-efter stiftelseförmögenheten i större eller mindre omfattning användes för delägarnas pensionering. Utskottet fann dock ej denna invändning vara avgörande.

Utskottet berörde det fallet, att ett familjebolag vid den nya lagstiftningens ikraftträdande redan bildat en pensionsstiftelse avseende såväl huvuddelägare som annan anställd. Avdragsgill avsättning till sådan stiftelse skulle icke kunna ske med mindre stiftelsens förmögenhet, inberäk-

nat på delägaren belöpande avsättningar, understeg det för annan personal gällande skattetaket. Det vore nämligen uteslutet att fastställa till vilken del stiftelsens förmögenhet kunde anses belöpa på huvuddelägaren resp. på annan. Utskottet framhöll vidare, att ett familjebolag i en sådan situation kunde öka utrymmet för avsättningar genom att teckna en pensionsförsäkring för huvuddelägaren med anlåtande av stiftelsens medel.

Ytterligare anförde utskottet i sistnämnda fråga:

Det var önskvärt med åtgärder som möjliggjorde att på huvuddelägaren belöpande del av stiftelseförmögenheten icke påverkade avsättningen för de anställdas räkning, även om den antydda möjligheten att teckna pensionsförsäkring ej utnyttjades. Detta torde icke kunna ske med mindre en fördelning av stiftelsens förmögenhet kunde göras med en för vederbörande bindande verkan. Att inom ramen för en skattelagstiftning reglera dessa spörsmål syntes emellertid för närvarande vara uteslutet. Utskottet förutsatte däremot att denna problemställning beaktades vid den igångsatta utredningen rörande pensionsstiftelsernas civilrättsliga ställning. Skulle det därvid befinnas möjligt att tillskapa regler, varigenom — sedan samförstånd mellan stiftelsens styrelse, stiftaren och förmånstagarna uppnåtts — en bindande uppdelning av stiftelsens förmögenhet på de olika förmånstagargrupperna kunde göras, syntes det utskottet som om också förutsättningar tillskapats för en i alla lägen tillfredsställande skattemässig reglering av stiftelseavsättningarna. Utskottet fann dock denna fråga vara av den vikt, att utskottet förutsatte att Kungl. Maj:t prövade varje möjlighet att bringa den till en lösning.

Utskottet tillstyrkte propositionen och förslaget antogs sedermera av riksdagen.

3. 1961 års lagstiftning

Såsom tidigare är nämnt upptog utredningen icke familjebolagen till behandling i Betänkande I. Emellertid fick de förslag i andra hänseenden, som framlades i detta betänkande och som sedan i huvudsak lagfästes, betydelse för familjebolagen. Enligt 1961 års lagstiftning beaktas pensionslöfte till huvuddelägare — oavsett tidpunkten för dess tillkomst — vid bestämmande av den civilrättsliga pensionsreserven. Den s. k. avtappningsregeln, som stadgar att företagen vid beräkning av skatt skall anses ha uttagit gottgörelse för ATP-avgift ur pensionsstiftelsens överskott, bygger likaledes på det civilrättsliga pensionsreservsbegreppet. Pensionslöfte till huvuddelägare kan således i förekommande fall förhindra avtappning. Beträffande rätten till avsättning till pensionsstiftelse behölls tidigare reglering, att pension till huvuddelägare icke får beaktas (den skatterättsliga pensionsreserven).

4. Redogörelse för riksdagens behandling under åren 1956—1965 av motioner med yrkande om upphävande av begränsningen i familjebolagens rätt till avdrag för avsättning till pensionsstiftelse

Sedan begränsningen i rätten att göra avdrag för avsättning till pensionsstiftelse för huvuddelägarers pension infördes år 1955 (med verkan fr. o. m.

1956 års taxering), har i riksdagen varje år — med undantag för år 1958 — motionsvis framförts yrkande om att begränsningen skulle upphävas. Därvid har såsom skäl i huvudsak anförts, att risken för missbruk av familjebolagen av en avdragsrätt för att trygga även huvuddelägare-pension vore ringa samt att de för landets näringsliv betydelsefulla familjebolagen borde från kapitalförsörjningssynpunkt ställas lika som övriga bolag. Riksdagens majoritet har i samtliga fall avvisat yrkandena.

För fullständighetens skull må först erinras om att även till 1955 års riksdag (vårsessionen) avlämnades motioner med enahanda yrkande — se avsnitt 2 d) — nämligen av herr Magnusson m. fl. (I: 460), herrar Ohlon och Svärd (I: 464), herr Strandh m. fl. (II: 574) samt herrar Hagberg i Malmö och Schmidt (II: 573). Bevillningsutskottet avstyrkte i bet. 1955: 45 yrkandena i motionerna. Sju ledamöter av utskottet reserverade sig dock för bifall till motionsyrkandena. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan.

År 1956 (vårsessionen). I motioner av herrar Magnusson och Kronstrand (I: 115) samt herr Strandh m. fl. (II: 162) framfördes yrkande om att fjärde stycket i punkt 2. a. av anvisningarna till kommunalskattelagen måtte utgå. Nämnda stycke innehöll fram till den 13 december 1961 den ifrågavarande begränsningen beträffande huvuddelägare. Bevillningsutskottet hänvisade i bet. 1956: 22 till vad som anförts i samma fråga i utskottets bet. 1955: 45 samt avstyrkte motionerna. Mot beslutet reserverade sig 7 ledamöter för bifall till motionärernas förslag.

Vid samma riksdag lämnades motioner av herr Ewerlöf m. fl. (I: 442) samt herr Hjalmarson m. fl. (II: 571) med yrkande, att enskild rörelseidkare samt jordbrukare måtte medgivas rätt att göra skattefria avsättningar för egen pensionering. Utskottet framhöll i denna fråga, att en sådan rättighet skulle innebära införande i svensk skattelagstiftning av ett nytt och oprövat institut. Ett så genomgripande beslut kunde ej fattas utan en grundlig utredning. Utskottet hänvisade även till pensionsutredningens förslag om allmän pensionsförsäkring, som då var föremål för remissbehandling, samt hemställde, att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Mot utskottets beslut reserverade sig 7 ledamöter med yrkande, att riksdagen måtte anhålla att Kungl. Maj:t ville verkställa en utredning i frågan.

Riksdagen beslöt i båda frågorna i enlighet med utskottets förslag.

År 1957 (vårsessionen). I likalydande motioner yrkade herr Sveningsson (I: 372) samt herr Strandh m. fl. (II: 381), att fjärde stycket punkt 2. a. av anvisningarna måtte utgå. Bevillningsutskottet avstyrkte motionerna i bet. 1957: 31. Mot beslutet reserverade sig 7 ledamöter för bifall till motionärernas förslag. Riksdagen beslöt enligt utskottets förslag.

År 1959 (vårsessionen). I likalydande motioner av herrar Gustaf Henry Hansson och Kronstrand (I: 158) samt herrar Stenberg och Magnusson i Borås (II: 201) framfördes samma yrkande som vid 1957 års riksdag be-

träffande familjebolagens rätt till avdrag för avsättning till pensionsstiftelse.

Bevillningsutskottet erinrade i bet. 1959: 34 om att riksdagen hade under behandling ett förslag om försäkring för allmän tilläggspension, att enligt förslaget rätten till tilläggspension vore beroende av den försäkrades arbetsinkomst samt att även en i ett familjebolag arbetande huvuddelägare skulle vara berättigad till sådan pension. Det funnes därför enligt utskottet skäl för översyn av bestämmelserna om rätt till avdrag för avsättning till pensionsstiftelse i fråga om familjebolagen. Emellertid ansåg utskottet, att resultatet av pensionsstiftelseutredningens arbete först borde avvaktas, innan frågan upptogs till behandling. Utskottet avstyrkte därför motionerna. Mot beslutet reserverade sig 8 ledamöter för bifall till förslaget. Riksdagen beslöt enligt utskottets förslag.

År 1960 (vårriksdagen). Enahanda yrkande som till föregående års riksdag framfördes i motioner av herr Sveningsson (I: 425) och herr Magnusson i Borås m. fl. (II: 521).

Bevillningsutskottet anförde i bet. 1960: 26, att frågan kommit i ändrat läge, sedan beslut fattats om införande av en lagfäst allmän tilläggspensionering. Eftersom lagstiftningen ägde tillämpning även på en aktieägare, som hade verklig anställning i bolaget, kunde behovet för familjebolagen av att göra avsättningar till pensionsstiftelser antagas komma att minska avsevärt. Frågan hade därigenom reducerats till att i stort sett avse kompletterande pensionsförmåner. Under hänvisning till pensionsstiftelseutredningens pågående arbete avstyrkte utskottet yrkandet. Mot beslutet reserverade sig 7 ledamöter för bifall till förslaget. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan.

År 1961 (vårsessionen). Änyo framställdes motionsvis samma yrkande beträffande familjebolagen av herr Stefanson m. fl. (I: 41) samt herr Magnusson i Borås m. fl. (II: 48).

Bevillningsutskottet uttalade i bet. 1961: 8 sammanfattningsvis följande: Tillräckliga garantier finge anses föreligga mot missbruk för familjebolagens del av rätt till avdrag för avsättning till pensionsstiftelse även för att trygga pension till huvuddelägare. Främst åberopades därvid det krav på tillsyn över sådana stiftelser, som infördes år 1955. Frågan om avsättning för familjebolagens del hade vidare kommit i ett förändrat läge genom införandet av allmän tilläggspension. Vid 1961 års taxering hade dessutom rätten till avdrag för avsättning till pensionsstiftelse starkt begränsats i förhållande till vad tidigare gällt, vilket vore ytterligare ett skäl att slopa begränsningen i familjebolagens avdragsrätt. Ytterligare åberopades, att ett stort antal aktiebolag hade registrerats under senare år och att de nya bolagen i den mån de hade karaktär av familjebolag borde erhålla samma möjligheter till pensionsstiftelseavsättning som bolag i allmänhet. Utskottet tillstyrkte, att begränsningsregeln upphävdes fr. o. m.

1963 års taxering. Mot beslutet reserverade sig hälften av utskottets ledamöter. Reservanterna avstyrkte de i motionerna framförda yrkandena. Enligt reservanterna borde pensionsstiftelseutredningens förslag i frågan avvaktas, innan en lagstiftningsåtgärd övervägdes. Riksdagen biföll reservanternas hemställan och motionsyrkandet föranledde således ingen åtgärd.

År 1961 (höstsessionen). I likalydande motioner yrkades av herr Gösta Jacobsson (I: 707) och herrar Palm och Darlin (II: 851), att i det förslag till ny lydelse av punkt 2. a. av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen, som framlagts i prop. 1961: 178, orden i femte stycket »genom eget eller anhörigs innehav av aktier eller andelar» måtte utbytas mot »genom eget innehav av aktier eller andelar».

Bevillningsutskottet — som konstaterade att pensionsstiftelseutredningen icke behandlat familjebolagen i sitt första betänkande — ansåg i bet. 1961: 78, att utredningens behandling av frågan i dess fortsatta arbete borde avvaktas samt avstyrkte motionerna. Mot beslutet reserverade sig 4 ledamöter. Riksdagen fattade beslut enligt utskottets förslag.

År 1962 (vårsessionen). I motioner av herrar Gustaf Henry Hansson och Boman (I: 226) samt herr Boija m. fl. (II: 344) yrkades, att femte stycket i punkt 2. a. av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen måtte utgå. Bevillningsutskottet avstyrkte i bet. 1962: 23 yrkandena under hänvisning till pensionsstiftelseutredningens pågående arbete. Mot beslutet reserverade sig 8 ledamöter för bifall till yrkandena. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag.

År 1963 (vårsessionen). Enahanda yrkande som vid 1962 års riksdag framfördes av herr Stefanson m. fl. (I: 262) samt herr Darlin m. fl. (II: 299). I bet. 1963: 26 avstyrkte bevillningsutskottet yrkandena, liksom föregående år med hänvisning till pensionsstiftelseutredningens arbete med frågan. Mot beslutet anförde 10 ledamöter reservation och yrkade bifall till förslaget i motionerna. Riksdagen beslöt enligt utskottets förslag.

År 1964 (vårsessionen). Samma yrkande beträffande familjebolagen framfördes även detta år i motioner av herr Stefanson m. fl. (I: 82) samt herr Magnusson i Borås m. fl. (II: 99). Bevillningsutskottet avstyrkte i bet. 1964: 17 med samma motivering som tidigare år. Hälften av utskottets ledamöter reserverade sig för bifall till förslaget. Riksdagen beslöt enligt utskottets förslag.

År 1965 (vårsessionen). Även detta år motionerades i samma fråga med enahanda yrkande av herr Ottosson m. fl. (I: 49) samt herr Gustafsson i Borås m. fl. (II: 60). Bevillningsutskottet anförde i bet. 1965: 5, att pensionsstiftelseutredningen väntades framlägga sitt slutbetänkande våren 1965 samt avstyrkte i avvaktan därpå yrkandena. Mot beslutet reserverade sig 7 ledamöter för bifall. Riksdagen beslöt enligt utskottets förslag och femte stycket i förut nämnda anvisningspunkt förblev sålunda orubbat.

5. Utredningen

Såsom framgått av redogörelsen under avsnitt 2. var grunden till den år 1955 införda begränsningen för huvuddelägare att söka i en önskan att skydda det allmänna mot missbruk av avdragsrätten. Framför allt hade man haft uppmärksamheten riktad på förhållandet, att huvuddelägarepension kunde avse större belopp än vad som var befogat med hänsyn till huvuddelägarens arbete i bolaget och därigenom innefatta förtäckt utdelning. Risken härför ansågs vara särskilt stor i det fall, att huvuddelägaren var den ende anställde.

Enligt utredningen saknas anledning att i och för sig bedöma ett pensionslöfte till en huvuddelägare annorlunda än ett löfte till en annan arbetstagare. Det är därför angeläget att slopa den nuvarande särregleringen för huvuddelägare, så långt detta låter sig göra utan att inleda till missbruk.

Vad först angår begreppet *huvuddelägare* är att märka, att begreppet tolkas olika i civillag och skattelag. Sålunda överensstämmer bestämmningen i 32 a § konkurslagen icke med den tolkning, som i skattepraxis givits åt anvisningspunkt 2 a femte stycket till 29 § kommunalskattelagen (eget eller anhörigs innehav). Medan t. ex. syskons aktieinnehav enligt bestämmelsen i konkurslagen icke skapar ett huvuddelägareförhållande, anses motsatsen gälla i skattepraxis. Enligt utredningens mening föreligger behov av ett enhetligt huvuddelägarebegrepp. I tryggandelagen har därför i 2 kap. 1 § tredje stycket införts en definition av begreppet huvuddelägare; jfr kommentaren till nämnda stadgande. Eftersom enligt förslaget skatterätten är anpassad efter tryggandelagen, har definitionen på huvuddelägare verkan för såväl civilrätt som skatterätt. I förhållande till gällande skattepraxis innebär förslaget en begränsning av de släktband, som grundar huvuddelägarskap.

I likhet med gällande skatterätt innebär förslaget, att huvuddelägarskap endast beaktas, om sådan egenskap föreligger vid beräkningstidpunkten, d. v. s. normalt vid räkenskapsårets utgång. Till skillnad från skatterätten föreslås egenskapen av huvuddelägare dock endast få verkan för den tidsperiod själva inflytandet består, vilket får betydelse i det fall att en person varit omväxlande vanlig arbetstagare och huvuddelägare. Det sagda skall närmare belysas genom ett *exempel*:

Antag att en person haft egenskap av vanlig arbetstagare i åldern 30—40 år (period 1), varit huvuddelägare i åldern 41—60 år (period 2) och efter försäljning av sitt aktieinnehav ånyo blivit vanlig arbetstagare i åldern 61—66 år (period 3). Antag vidare att personen erhållit ett pensionslöfte, då han började sin anställning, och att fråga om skuldredovisning för pensionslöftet uppkommer under perioderna 2 och 3. Vid skuldredovisning enligt 2 kap. tryggandelagen under period 2 må därvid beaktas den del av pensionen, som är intjänad under period 1. Enligt gällande skatterätt får däremot intjänande under period 1 icke beaktas; pensionen får sålunda icke till någon del tryggas genom avsättning med skatteavdrag. Såvitt angår

skuldredovisning under period 3 får enligt förslaget avsättning ske för hela den del av pensionen, som är intjänad vid beräkningstillfället, alltså även vad som är intjänat under perioderna 1 och 2. Detta är även gällande skatterätts ståndpunkt.

Enligt 2 kap. 1 § a) tryggandelagen må aktiebolag och vissa andra därmed likställda rättssubjekt göra avsättning i bokföringen för vidare redovisning i balansräkningen under rubriken *Avsatt till pensioner* i syfte att trygga pensionslöften, som ingår i allmän pensionsplan. Ett familjebolag jämställs härvid helt med övriga bolag. Anknytningen till pensionsplan har ansetts utesluta risk för missbruk av en sådan avdragsrätt. En pensionsplan kommer nämligen till stånd genom överenskommelser mellan parterna på arbetsmarknaden och innehåller regler bland annat om pensionens nivå och om pensionsålder. Härigenom hindras en huvuddelägare från att tillförsäkra sig oskäligen pension så ock att efter behag uppskjuta mottagande av pensionen. I detta sammanhang må påpekas att parterna vid uppgörande av pensionsplaner har möjlighet att gå tillmötes huvuddelägares intresse av att trygga pension även till den del denna är grundad på intjänande för tid som ligger före den dag, då bolaget vann anslutning till planen. En pensionsplan kan nämligen avse även anställning, som ligger i tiden för inträdet. Pension enligt t. ex. ITP-planen skulle följaktligen kunna förklaras avse intjänande före den 1 januari 1960.

Enligt tryggandelagen 2 kap. 1 § medges enligt b) och c) skuldredovisning under rubriken *Avsatt till pensioner* även för vissa andra pensionslöften än sådana som ingår i pensionsplan (löften om högst 3 basbelopp till personer födda år 1907 eller tidigare och löften givna före den 1 januari 1967 intill pensionens belopp nämnda dag). Utredningen har granskat olika uppslag att även på denna punkt jämställa huvuddelägarelöften med andra pensionslöften utan att dock finna en lösning, som avvärjar den gängse kritiken. Regleringen i gällande skatterätt har därför bibehållits med de ändringar, som angivits ovan vid redogörelsen för innebörden av begreppet huvuddelägare. Särställningen för huvuddelägare i nämnda avseende torde dock på lång sikt icke ha någon större ekonomisk betydelse, eftersom skuldredovisning enligt b) och c) har karaktären av en övergångsföreteelse.

Enligt utredningens förslag kommer *pensionsstiftelse* regelmässigt att äga realmedel. Den kommer att ha styrelse med lika antal representanter för arbetsgivare och arbetstagare. Styrelsen äger anslå överskott i stiftelsen till välgörande ändamål. Även eljest har uppställts vissa föreskrifter för pensionsstiftelse. Denna reglering har likväl ej ansetts tillräcklig för att förebygga risk för missbruk, då det gäller avsättning för huvuddelägarelöften. Utredningen har därför uppställt ytterligare regler för att kunna medgiva såväl att pensionsstiftelse får ha till ändamål att trygga huvuddelägarelöften som att arbetsgivaren får göra avsättning för sådana löften. I anslutning till motsvarande föreskrifter i pensionsplan har därför föreslagits, att pensionsstiftelse icke får trygga pension åt huvuddelägare till högre belopp än

vad som är sedvanligt i branschen för arbetstagare med motsvarande uppgifter. Tillsynsmyndighet skall utse ordförande i styrelsen i sådan stiftelse. Genom angivna bestämmelser har de påtalade riskerna för missbruk ansetts undanröjda. I följd härav föreslås att gällande rätts bestämmelser, som utesluter löften till huvuddelägare vid avsättning till pensionsstiftelse, upphäves.

Till och med 1955 års taxering fick med skatteavdrag avsättning ske till pensionsstiftelse för att trygga alla slag av pensionslöften och sålunda även löfte till en huvuddelägare. Från och med 1956 års taxering har pensionslöfte till sådan person icke fått beaktas vid stiftelseavsättning. Från och med 1964 års taxering gäller en särskild bestämmelse i skattelag om avtappning ur pensionsstiftelses överskott. Vid bedömandet av »avtappningsgolvet» (civilrättslig pensionsreserv enligt 1961 års lagstiftning uppräknad med 20 procent), äger arbetsgivaren beakta även löften åt huvuddelägare, under förutsättning att dessa ej har karaktär av förtäckt vinstutdelning. Härmed skall då jämföras utredningens förslag, innebärande att endast löften enligt allmän pensionsplan får inräknas i arbetsgivarens pensionsreserv, då fråga är om löften åt huvuddelägare. Vad som överstiger arbetsgivarens pensionsreserv — vari även ingår löften enligt 2 kap. 1 § b) och c) tryggandelagen till andra än huvuddelägare — har egenskap av överskottsmedel (disponibla pensionsmedel). Enligt förslaget får den nuvarande avtappningsregeln sin motsvarighet i regler i 2 kap. 6 § tryggandelagen om minskning av disponibla pensionsmedel på posten Avsatt till pensioner. Som framgår av förslaget i övrigt skall arbetsgivare under rubriken Avsatt till pensioner i balansräkningen upptaga reversstiftelses behållning. I enstaka fall kan detta leda till att medel, som för huvuddelägares räkning avsatts före år 1955 till en reversstiftelse, erhåller karaktär av disponibla pensionsmedel. Som framgår av utredningens förslag på skattesidan, punkt 5 av anvisningarna till 28 § kommunalskattelagen fjärde stycket, har riksskattenämnden möjlighet att från likviditetssynpunkt mildra verkningarna av nämnda regler om minskning genom att medgiva fördelning på högst sex år av den skatt som föranledes av intäktsposten. En särskild anledning för riksskattenämnden att tillämpa denna bestämmelse och att därvid utnyttja hela tidsskalan föreligger enligt utredningen i det fall, då familjebolag gjort avsättning till stiftelse före år 1955 och det icke synes uteslutet att överskottsmedlen härrör från denna tid.

Som framgått utgör egenskapen av huvuddelägare i familjebolag icke hinder för att en person anses som arbetstagare. Utredningens förslag bygger på det vedertagna arbetstagarebegreppet.² Det har ej ansetts möjligt att i detta sammanhang utvidga detta begrepp så att därunder skulle falla enskild rörelseidkare eller delägare i handelsbolag.³

² Se närmare s. 121, 161 och 262.

³ All inkomst som delägare i handelsbolag uppstår från bolaget betraktas enligt kommunalskattelagen såsom inkomst av den förvärvskälla, varur bolagets inkomst härflutit. Ersättning till delägare som betecknas såsom »avlönning» utgör sålunda icke inkomst av tjänst (punkt 9 av anvisningarna till 32 §).

IV

Lag om tryggande av pensionslöften

1 kap. Inledande bestämmelser

Enligt en av utredningens huvudpunkter må aktiebolag och motsvarande rättssubjekt trygga pensioner genom att i balansräkningen upptaga en post, benämnd Avsatt till pensioner.¹ Detta förfarande är avsett att ersätta den nuvarande ordningen med avsättning av medel till pensionsstiftelse, som göres i form av överlämnande av en revers utställd av stiftaren — arbetsgivaren (reversstiftelse). Att härigenom uppnås betydande lagtekniska och administrativa fördelar har påpekats i den allmänna motiveringen.

Institutet pensionsstiftelse föreslås bestå såsom ett medel att trygga pensioner men pensionsstiftelse erhåller en annan karaktär än hittills. Avsättning skall ske med reala medel. Stiftelsen skall ha en självständig ställning i förhållande till arbetsgivaren, vilket markeras genom föreskrifter om styrelsens sammansättning och stiftelsemedlens användning. Avsättning till stiftelse står öppen för envar arbetsgivare. Stiftelse får endast ha pensionering till ändamål. Annan välfärd skall tillgodoses genom särskilda personalstiftelser.²

Förslaget återverkar på de befintliga stiftelserna. Reversstiftelserna föreslås avskaffade och »inflyttade» i bokföringen. De närmare föreskrifterna härom lämnas i en särskild lag med övergångsbestämmelser (införandelagen).

En annan av förslagets huvudpunkter rör förhållandet mellan arbetsgivarens rörelse och pensionsskulden. Den omständigheten, att en rörelse upphör — t. ex. därför att rörelsen nedlägges eller överlåtes på annan — kan nämligen lända pensionsborgenärerna till förfång. Utgångspunkten är då, att anknytningen av skulden till rörelsen som sådan antages bereda borgenärerna ett visst skydd. Upphör arbetsgivaren med sin rörelse, bör han

¹ För undvikande av missförstånd må framhållas att termen »Avsatt till pensioner» icke syftar på vad som under året må ha upptagits som kostnad i vinst- och förlusträkningen utan tager sikte på ackumulerade avsättningar för pensionsskuld i balansräkningen. Från redovisnings-synpunkt skulle det därför te sig mera adekvat att använda ordet »pensionsskuld» för nämnda balanspost. Innebörden härav skulle då bliva, att pensionsskulden värderades till det belopp, som arbetsgivaren funnit lämpligt att avsätta, helt oavsett storleken av den fordran som motsvarar skulden. Från juridisk synpunkt har det dock varit att föredraga att ordet pensionsskuld begagnades som en motsvarighet till arbetsgivarens samtliga pensionsåtaganden, varvid löfte om pension är en skuld lika med kapitalvärdet av intjänad del utav pensionen.

² Se närmare s. 218.

fördenskull vara skyldig att infria skulden genom att inköpa pensionsförsäkring. Är avsikten att rörelsen skall övergå å annan (efterträdaren), kan parterna i överlåtelseavtalet överenskomma om att efterträdaren övertager ansvaret för pensionskulden. Från allmän synpunkt finnes vanligen icke något att erinra mot en sådan ordning; pensionskulden kommer då även fortsättningsvis att ha rörelsen som motvärde. Överflyttas sålunda pensionskulden till efterträdaren med borgenärernas samtycke, förfaller kravet på inköp av pensionsförsäkring. Förslaget innehåller vidare regler, syftande till att underlätta sådan överflyttning av pensionskulden.

I fråga om det allmännas tillsyn över pensionsstiftelserna föreslås att länsstyrelse skall vara tillsynsmyndighet och att försäkringsinspektionens befattning med visst slag av stiftelser (de bundna) upphäves.

1 §.

Arbetsgivare må på sätt angives i 2 kap. trygga löften om pension till arbetstagare eller deras efterlevande genom att i balansräkningen bland skulderna redovisa en post, benämnd *Avsatt till pensioner*.

Sådan redovisning må företagas av

- a) aktiebolag, ekonomisk förening, ömsesidigt försäkringsbolag och sparbank samt
- b) handelsbolag, som antagit allmän pensionsplan för arbetstagare.

För de under a) upptagna arbetsgivarna må redovisningen avse de åtaganden som angivas i 2 kap., medan för handelsbolag redovisning är tillåten i fråga om åtaganden enligt allmän pensionsplan.

Konungen må medgiva jämväl annan arbetsgivare än nu sagts att redovisa en post, *Avsatt till pensioner*.

2 §.

Vad som avses med *pensionsstiftelse* och vilka bestämmelser, som gälla för sådan stiftelse, framgår av 3 kap. samt av lagen om införande av lagen om tryggande av pensionslöften och lagen om personalstiftelse.

3 §.

Om verkan av *upphörande av rörelse*, såvitt angår pensionsborgenärs rätt, stadgas i 4 kap.

4 §.

Om *tillsynsmyndighet* stadgas i 5 kap.

Som ett särskilt inledande kapitel har upptagits huvudpunkterna i lagförslaget om tryggande av pensionslöften (tryggandelagen). Kapitlet kan sägas ha karaktär av en innehållsförteckning i det att varje paragraf har motsvarighet i ett särskilt kapitel, där de materiella bestämmelserna lämnas.

I ett avseende är första kapitlet av materiell betydelse, nämligen beträffande lagens *tillämpning*. 1 § innehåller sålunda en uppräknig av de olika rättssubjekt, som må företaga den i 2 kap. närmare beskrivna skuldredovis-

ningen i balansräkningen. Motsättningsvis framgår att exempelvis enskild rörelseidkare icke må företaga sådan redovisning samt ej heller handelsbolag annat än i begränsad omfattning. De närmare skälen härför angives lämpligen under rubriken till 2 kapitlet. Här kan dock framhållas att avgörande vikt tillmätts de bokföringsregler, som är tillämpliga för de olika juridiska former under vilka verksamheten bedrives. Av en jämförelse mellan 1 §, å ena sidan, och de övriga paragraferna, å den andra sidan, framgår att 3—5 kapitlen är tillämpliga på envar arbetsgivare, oberoende av den form som han valt för drivandet av sin rörelse. Betydelsen härav ligger bland annat däri att en enskild rörelseidkare visserligen icke har möjlighet att upptaga en post Avsatt till pensioner i sin balansräkning och där redovisa belopp, för vilka avdrag erhålles vid taxering, men däremot har frihet att bilda en pensionsstiftelse och dit avsätta medel med avdragsrätt.

2 kap. Bokföring av pensioner

Såsom framhållits i inledningen bestämmes 2 kapitlets *tillämpningsområde* av 1 kap. 1 §. De rättssubjekt som där nämnes under a) överensstämmer väsentligen med dem, som enligt gällande anvisningar till 29 § kommunal-skattelagen äger rätt att med avdrag verkställa avsättning till pensionsstiftelse medelst revers.

Såsom utvecklats i den allmänna motiveringen är reglerna om redovisning av pensionsåtaganden förestavade av syfte att *trygga* arbetstagarnas rätt till pension. Upptagande i balansräkningen av en skuldpost, benämnd Avsatt till pensioner, åstadkommer, såsom framhållits, dock icke ett tryggande under alla omständigheter. Man kommer emellertid flera steg närmare detta mål genom föreskrifter av innehåll, att vad som redovisas under rubriken Avsatt till pensioner icke fritt får upplösas, att närvaron av posten under i övrigt tillämpliga förutsättningar begränsar rätten till vinstutdelning samt att de enskilda personer, som äger företaget, icke har möjlighet att efter behag förfoga över tillgångarna för egen räkning.

Ett förbud mot upplösning av skuldposten Avsatt till pensioner i balansräkningen är som nämnt icke i och för sig tillräckligt för att åstadkomma ett tryggande av pensioner. Detta förhållande, som närmare utvecklas i det följande, har legat till grund för utformningen av tillämpningsområdet för ifrågavarande kapitel.

Enligt *gällande rätt* är icke envar arbetsgivare berättigad att åtnjuta avdrag vid taxering för avsättning till pensionsstiftelse, som sker i den formen att han överlämnar en av honom själv utställd revers. Anledningen härtill är den, att avsättning i sådan form stundom kan tänkas vara tillkommen

mera i syfte att erhålla skatteavdrag än av omtanke om pensionsborgenärerna. Erhålles skatteavdrag, kommer arbetsgivaren att i sin rörelse kvarhålla obeskattade medel. Av det skälet är rätten att åtnjuta avdrag för avsättning medelst revers begränsad till att avse de fall, då avsättning kan sägas innefatta »en verklig förmögenhetsöverflyttning» (SOU 1954: 19 s. 296 och prop. 1955: 100 s. 353). Detta icke helt adekvata uttryck bör så förstås, att såsom villkor för att arbetsgivaren skall erhålla avdrag för avsättning medelst revers uppställts kravet att reversskulden skall beaktas vid bedömningen av frågan om tillgångar är bundna i rörelsen. Utredningen delar den bedömning, som uppbär de nuvarande avdragsreglerna. Tillämpningsområdet för 2 kapitlet — som träder i stället för reglerna om avsättning medelst revers — har därför utformats i enlighet härmed. Några undantag har dock föreslagits, vilket framgår av 1 kap. 1 § punkten b) och sista stycket.

Hur åstadkommes nu ökad trygghet för pensionsborgenärerna? Till en början nås ett tryggande genom att hinder uppställs mot ett fritt upplösande av skuldposten Avsatt till pensioner. Föreskrift härom har intagits i 2 kap. 5 §, som förbjuder att posten må minskas i den mån medlen icke har egenskap av disponibla pensionsmedel. Denna regel kommer emellertid icke att erhålla någon praktisk betydelse, såvida arbetsgivaren icke samtidigt är underkastad *andra* bestämmelser, som »låser» tillgångarna i rörelsen. Härmed åsyftas bestämmelser, enligt vilka tillgångar icke får uttagas ur rörelsen när dessa icke förslår till att i bokföringshänseende täcka samtliga skulder jämte en säkerhetsmarginal. I detta hänseende är bestämmelserna i 72 och 142 §§ aktiebolagslagen närmast av intresse.

Till grund för 72 § aktiebolagslagen ligger uppfattningen att ett bolag bör arbeta med lika mycket eget som främmande kapital (skulder). Genom att finansieringen sålunda bör ske till hälften med det egna kapitalet är å andra sidan sagt, att tillgångarna bör vara dubbelt så stora som skulderna ($T = S + E$; $S = E$; $T = 2S = 2E$). En nytillkommen skuldpost kan följaktligen lätt rubba de uppställda förhållandetalen. I så fall inträder skyldighet för bolaget att företaga ytterligare fondering. Syftet härmed är, att bolagets konsolidering och utveckling skall främjas. Så snart de lagfästa förhållandetalen återställts, förfaller kraven på särskild fondbildning. Fonderingen åstadkommes på två skilda sätt. Dels skall av årsvinsten 10 procent avsättas till reservfonden eller en skuldregleringsfond. Dels får av den återstående vinsten icke utdelas mer än vad som motsvarar fem procent av bolagets behållna förmögenhet, med mindre ett lika stort belopp som det vilket därutöver utdelas ytterligare avsättes till reservfonden eller i förekommande fall skuldregleringsfonden. 72 § kompletteras i sin tur av andra regler, som anger hur tillgångarna skall *värderas*. Det är sålunda icke utan vidare tillåtet att öka dessas värde. Finge det ske, kunde syftet med 72 § lätt kringgås.

Såsom framgått är syftet med 72 § att åstadkomma konsolidering³, något som skall ske medelst vinstmedel. Bestämmelsen hindrar således icke något bolag från att fortsätta en verksamhet, som går med förlust. Först om förskjutningen mellan eget kapital och skulder lett ända dithän, att den bokföringsmässiga förlusten måste täckas med aktiekapitalet, träder sanktioner till. Härom handlar 142 §. Enligt denna bestämmelse föreligger anledning till tvångslikvidation, därest aktiekapitalet »gått förlorat» till två tredjedelar. Läget är då så, att tillgångssidan i balansräkningen icke förslår att täcka såväl skulderna som minst en tredjedel av aktiekapitalet. Påpekas må att aktiekapitalets storlek icke behöver uppgå till någon bestämd andel av skulderna, varför regeln om skyldighet att träda i likvidation verkar mycket ojämnt. Aktiebolagslagens regler om fondering och om likvidationstvång har icke gått fria från kritik. Det pågående arbetet med revision av de nordiska aktiebolagslagarna kan komma att leda till förslag till ändringar. Icke desto mindre utgör de även i sitt nuvarande skick ett betydelsefullt skydd till förmån för borgenärerna och således även för pensionsborgenärerna.

Syftet med 72 § är att begränsa *aktieägarnas* uttag av medel från rörelsen. Uttag får såsom framgått icke ske annat än om bolagets ekonomiska ställning enligt det synsätt, som uppbär bestämmelsen, kan anses tillfredsställande. Emellertid förhindrar bestämmelsen icke, att en aktieägare gör uttag i annan form än såsom vinst. Härmed åsyftas uttag av aktieägaren för lön och arvoden från bolaget. Utgör denna ersättning ett rimligt vederlag för den arbetsinsats som tillförts bolaget, saknas visserligen anledning till erinran. Ersättningen kan emellertid vara högre och innefatta förtäckt vinstutdelning. Erfarenheten har visat, att förtäckt vinstutdelning är att befara särskilt i de fall, där aktieägaren äger ett bestämmande inflytande över bolaget, och vidare att aktiebolagslagens regler icke ensamma erbjuder borgenärerna tillräckligt skydd. Härtill kommer ytterligare ett skäl av central betydelse för utredningen, nämligen att avdragsrätt vid beskattning bör vara medgiven endast i de fall, då pensionerna utgör skäligen vederlag för arbetsinsats i bolaget. Vissa begränsningar bör därför uppställas för avdragsrätt vid avsättning i det fall, att arbetstagaren tillika intager ställning av huvuddelägare. Härtill återkommer framställningen vid behandlingen av 2 kap. 1 § tredje stycket.

³ Jfr SOU 1957: 7 s. 145. I betänkandet — avgivet av den allmänna pensionsberedningen — dryftades såsom ett alternativ till ATP en påbyggnad av folkpensioneringen genom frivillig pensionsförsäkring. Vid bedömandet av pensioneringsskuldens inverkan på balansräkningen anfördes bland annat:

I samband med viss förordad utredning bör undersökas om det icke är rationellt att genomföra en sådan ändring av 72 § AL, att pensioneringsskuld icke behöver medräknas vid bedömande av skyldigheten att göra avsättning till skuldregleringsfond. För närvarande medräknas icke vid bedömande av nämnda skyldighet de pensionsförpliktelser, som redovisas inom linjen. Det synes därför knappast skäligen, att blott den omständigheten att en pensionsskuld *passiveras*, vilket redan i och för sig *framtvingar en konsolidering*, bör medföra skyldighet till den ytterligare konsolidering som en avsättning till skuldregleringsfond skulle kräva. (Kursiveringen gjord av utredningen.)

De sålunda gjorda övervägandena ligger till grund för utformningen av 1 kap. 1 § första stycket a). Att där uppräknas även andra former av juridiska personer än aktiebolag, nämligen ekonomisk förening, ömsesidigt försäkringsbolag och sparbank, beror på att en redovisning av posten Avsatt till pensioner hos dessa rättssubjekt ansetts bereda pensionsborgenärerna en likartad trygghet. Denna bedömning motsvarar gällande skatterätts.

Punkten b) och *sista stycket* i 1 kap. 1 § tager sikte på 1960 års pensionsöverenskommelse mellan Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), å ena sidan, och Svenska industritjänstemannaförbundet (SIF), och Sveriges arbetsledareförbund (SALF), å andra sidan. Vidare åsyftas därmed andra liknande pensionsöverenskommelser, som finnes eller kan komma till stånd i framtiden. Över huvud taget har utredningen fäst stor vikt vid förekomsten av dylika överenskommelser och strävat efter att anpassa det föreslagna regelsystemet därtill. I detta hänseende må hänvisas till en särskild framställning i den allmänna delen, där de viktigaste pensionsöverenskommelserna beskrives. Här skall därför endast erinras om att såsom ett led i dessa överenskommelser kan ingå krav att arbetsgivaren skall företaga avsättning, för närvarande till en särskilt inrättad pensionsstiftelse. I den mån arbetsgivaren driver rörelse i aktiebolagets form uppkommer icke något bekymmer; han är ju då hänförlig under 1 kap. 1 § punkt a). Emellertid kan överenskommelserna beröra även arbetsgivare, som driver rörelse i annan juridisk form än under a) sagts.

Det har syntts skäligt att den avsättning, som må vara påbjuden, får ske med obeskattade medel jämväl av arbetsgivare, som ej rymmes under a). En följd av punkten b) är, att till det s. k. FPG/PRI-systemet anslutna handelsbolag blir berättigade till skatteavdrag för den avsättning i bokföringen, som detta system förutsätter. Avsättning får däremot icke ske med åberopande av andra löften om pension än dem ITP-planen tryggar. Orsaken härtill är den tidigare angivna, nämligen att de bokföringsregler som är tillämpliga på handelsbolag icke i sig själva garanterar det tryggande, som åstadkommes genom bindning av tillgångar.

Sista stycket blir enligt utredningens uppfattning av betydelse i två hänseenden. Sålunda förutsätter utredningen till en början, att Kungl. Maj:t kommer att giva följande rättssubjekt rätt att tillämpa 2 kap., nämligen Sveriges allmänna hypoteksbank, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, hypoteksföreningarna, Svenska bostadskreditkassan och bostadskreditföreningarna. Dessa subjekt har enligt gällande skattelag rätt att erhålla avdrag för avsättning till stiftelse medelst revers. Möjligheten att göra avdrag för pensionsmedel som behålles i rörelsen har ansetts icke böra rubbas av den omständigheten, att enligt förslaget systemet med reversavsättning till en stiftelse ersättes med redovisning av en särskild skuldpost i balansräkningen under rubriken Avsatt till pensioner. De grundläggande bestämmelserna om dessa institutioner återfinnes i förordningen den 29 november

1963 (nr 573) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, förordningen samma dag (nr 575) om Svenska bostadskreditkassan och om bostadskreditföreningar samt förordningen den 4 mars 1955 (nr 110) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar. I nämnda förordningar samt i av Kungl. Maj:t utfärdade reglementen har meddelats utförliga föreskrifter om förvaltning, revision m. m. Därjämte har det allmänna tillförsäkrats direkt inflytande över institutionerna genom att vissa styrelseledamöter och vissa revisorer utses av offentlig myndighet. (Jfr prop. 1956:47.)

Förutom de nu nämnda rättssubjekten har utredningen haft i siktet ideella föreningar, som driver rörelse. Såsom exempel på en rörelsedrivande ideell förening må nämnas Ångpanneföreningen, som har en årlig omsättning å omkring 30 miljoner kronor och har mer än femhundra personer anställda. Föreningen, som ägnar sig åt konsulterande verksamhet inom bland annat elindustrin, är försäkringstagare i kreditförsäkringsbolaget FPG. Ångpanneföreningen synes böra medgivas rätt att tillämpa 2 kap. i lagförslaget. Om sålunda föreningen gör avsättning enligt nämnda regler till särskilt skuldkonto, blir avsättningen avdragsgill. Det är tänkbart att sådana organisationer såsom Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen och Tjänstemännens centralorganisation samt till dessa knutna organisationer i framtiden kan komma att ha intresse av att få rätt att tillämpa bestämmelserna om bokföring av pensioner. Den omständigheten, att arbetsgivares inkomst av förvärvsverksamhet stundom kan hänföras under andra förvärvskällor än inkomst av rörelse, torde icke i och för sig böra lägga hinder i vägen för tillämpning av 2 kapitlet. Även stiftelser bör kunna tillerkännas samma rätt. Såsom exempel på stiftelse, som är försäkringstagare i FPG, kan nämnas Bokförlaget Natur & Kultur.

Sedan sålunda angivits vilka olika *slag av rättssubjekt* som må tillämpa 2 kap. avseende redovisning av medel för pensionsändamål, skall uppmärksammas det närmare innehållet i 2 kap. 1 §.

1 §.

I balansräkningen må bland skulderna upptagas en post, benämnd Avsatt till pensioner. Där redovisas:

- a) vad arbetsgivaren enligt allmän pensionsplan åtagit sig att redovisa såsom Avsatt till pensioner samt
- b) ett belopp högst motsvarande arbetsgivarens skuld för upplupen del av löfte om pension till arbetstagare född år 1907 eller tidigare eller till sådan arbetstagares efterlevande, dock att härvid pensionslöfte icke må antagas gälla högre pension än vad som vid räkenskapsårets utgång utgör sammanlagt tre sådana basbelopp som avses i lagen om allmän försäkring och
- c) ett belopp högst motsvarande arbetsgivarens skuld för upplupen del av löfte om pension intill pensionens belopp den 31 december 1966.

Fanns vid föregående räkenskapsårs utgång ett högre belopp redovisat såsom

Avsatt till pensioner, må i stället detta belopp upptagas med de avdrag som framgå av 6 §.

Vid redovisning av skuld för pensionslöften enligt b) och c) må arbetsgivare, som är aktiebolag eller ekonomisk förening, icke taga i betraktande löfte om pension till arbetstagare eller efterlevande med bestämmande inflytande över bolaget eller föreningen under den tid inflytandet består; arbetsgivaren obetaget att redovisa skuld för pensionslöfte till sådan arbetstagare för tid, innan detta inflytande uppkommit. Till grund för bedömandet huruvida en person har bestämmande inflytande skall läggas hans eget, föräldrars, makes, avkomlings och avkomlings makes samlade innehav av aktier eller andelar.

Vid redovisning av skuld för pensionslöften enligt b) och c) avdrages vad som har täckning i pensionsstiftelses förmögenhet. Samma gäller redovisning av åtaganden enligt a), om stiftelsen enligt sina stadgar särskilt avser att trygga åtaganden enligt allmän pensionsplan.

I paragrafen lämnas föreskrift att medel må avsättas till ett särskilt skuldkonto för att redovisas i balansräkningen under rubriken *Avsatt till pensioner*.

Gällande rätt. Enligt gällande rätt har arbetsgivaren frihet att för pensioneringsändamål avsätta medel till pensionsstiftelse. De civilrättsliga lagar som finnes, nämligen lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser (1937 års lag) och lagen med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse (1961 års lag), har huvudsakligen till ändamål att bestämma på vad sätt de avsatta medlen får utnyttjas i pensioneringssyfte. Här må endast erinras om de lagtekniska begreppen pensionsreserv, gottgörelse samt överföring. I anslutning till dessa lagar har givits bestämmelser i kommunal-skattelagen, vilka huvudsakligen inriktar sig på storleken av det avdragsgilla beloppet samt på sättet för avsättning — kontant eller med revers. I aktiebolagslagen därefter föreskrives att *inom linjen* i balansräkningen skall angivas sammanlagda beloppet för år av pensioner, utgående på grund av förpliktelser, vilka ej upptagits såsom skuld i balansräkningen eller motsvaras av där upptagen skuld till pensionsstiftelse; 101 § 7 mom. Bestämmelsen innebär, att bolaget har frihet att välja mellan att upptaga det kapitaliserade värdet av pensionsförpliktelser bland bolagets skulder eller ock att inom linjen anmärka sammanlagda beloppet för år av de pensioner, som på grund av bolaget åliggande förpliktelser utgår vid tiden för räkenskapsårets slut. I den mån pensionsförpliktelserna redovisas såsom skuld eller motsvaras av skuld till pensionsstiftelse, föreligger icke skyldighet att angiva större del av beloppet utgående pensioner än som ej är täckt av skulden enligt gällande grunder för beräkning av livräntors kapitalvärde. Finnes pensionsförpliktelser men utgår ännu ej pensioner (ännu ej aktuell pension), är det icke enligt lagen nödvändigt att anmärka förpliktelserna. Sett ur aktiebolagslagens synvinkel har ett aktiebolag således möjlighet att företaga avsättning på grund av pensionsåtaganden på två olika sätt. Avsättningen kan göras till en pensionsstiftelse och sådan avsättning kan i sin tur ske genom överlämnande av reella tillgångar eller genom utställande

av en revers till stiftelsen. Den andra möjligheten är, att bolaget direkt upp-tager en skuldpost motsvarande värdet av pensionsförpliktelse. Påpekas må att såväl förfarandet med att utställa en revers till stiftelse som att direkt skuldföra pensionsförpliktelse innebär, att en skuldpost redovisas i balansräkningen, låt vara att skuldposten redovisas under olika rubriker. Skillnaden inskränker sig således till att i det förstnämnda fallet en utomstående person, stiftelsen, blir bärare av den fordran, varemot avsättningen står. Rätt att erhålla avdrag för avsättningsbeloppet vid taxering föreligger enligt skattepraxis dock endast vid avsättning till stiftelse; RÅ 1950 ref. 38 (AB Finspångs Hästskor, tax. 1944).

Enligt vedertagna regler för bokföring skall den bokföringsskyldige upp-taga *samtliga* sina tillgångar och skulder; jfr 7 § bokföringslagen. Aktiebolagslagens förenämnda bestämmelse kan därför sägas utgöra en inskrän-ning i dessa regler. Frågan om bokföring av pensionsförpliktelser ägnades också stor uppmärksamhet vid tillkomsten av 1944 års aktiebolagslag; se närmare SOU 1941: 9 s. 413 ff och prop. 1944: 5 s. 330—332. Vad som för-anledde denna särskilda behandling av pensionsförpliktelser var främst att »alltför stora såväl praktiskt ekonomiska som rättsliga svårigheter» (prop. s. 332) talade mot skuldföring.

Utredningen. Det framlagda förslaget innebär, att liksom hittills en ar-betsgivare har att *fritt* bestämma huruvida och i vad mån han vill avsätta medel i anledning av lämnade pensionslöften. Sker avsättningen medelst kontanter eller med andra reala tillgångar, kommer med avseende därå att väsentligen gälla samma regler som för närvarande. Medlen överlämnas till en pensionsstiftelse, varom regler gives i 3 kap. Däremot blir det icke längre möjligt att företaga avsättning till stiftelse i den formen att arbetsgivaren överlämnar en fordran å sig själv, vare sig denna klädes i ett skuldebrev eller ej. Såsom tidigare framhållits innebär nämligen utredningens förslag bland annat, att stiftelse icke längre skall få mottaga fordran mot arbets-givaren. Genom att avsätta medel i bokföringen för vidare redovisning un-der rubriken Avsatt till pensioner kan en arbetsgivare emellertid uppnå samma resultat som med det nuvarande förfarandet att överlämna en for-dran på sig själv; här åsyftas då avdragsgillhet vid taxering ävensom det för-hållandet att i rörelsen behålles och bindes motsvarande medel.

Enligt gällande rätt får avsättning till stiftelse äga rum för alla *slag av pensionslöften*. En annan sak är att vid beräkning av skatteavdrag vissa löf-ten icke får tagas i betraktande; löften till s. k. huvuddelägare ävensom an-tastbara löften givna efter den 31 december 1962 får sålunda icke beaktas i skatteväg vid bedömning av rätt till avdrag för avsättning. I detta hänseende innebär utredningens förslag ändring av gällande rätt, därigenom att *endast* de i denna paragraf angivna löfterna om pension får beaktas vid ifrågavaran-de avsättning till särskilt skuldkonto. De samtidigt föreslagna ändringarna i kommunalskattelagen ansluter sig helt härtill. Begränsningen av de löf-

ten, för vilka avsättning må företagas enligt 2 kap., är resultat av skatterättsliga överväganden. För dessa överväganden redogöres nedan under punkten a). Den omständigheten att avdragsrätt vid taxering ej ansetts böra tillkomma alla slag av löften, skulle självfallet i och för sig icke utgöra hinder för att tryggandelagens bokföringsregler utformades på annat sätt. Vägledande för avsättning i bokföringen kunde ju väl sägas vara den i andra sammanhang tillämpade civilrättsliga principen om att alla skulder bör upptagas i balansräkningen. En avsättning, som vore vidsträcktare än den skatterättsliga avdragsrätten, skulle emellertid medföra att arbetsgivaren i sin balansräkning skulle redovisa en skuldpost som innehölle beskattade medel. Ett sådant förfarande måste te sig föga lockande. På grund härav har utredningen funnit det ändamålsenligt att utforma 2 kapitlets bokföringsregler enligt skatterättsliga bedömanden. Genom tryggandelagen uteslutes dock icke möjligheten att under annan rubrik än Avsatt till pensioner redovisa skuld för andra pensionsåtaganden än dem som angivits i förevarande paragraf.

Av paragrafen framgår således vilka slag av löften, som må föranleda redovisning i balansräkningen under rubriken Avsatt till pensioner. En annan fråga är, hur *storleken* av det belopp som sålunda får redovisas skall beräknas. Huvudprincipen är härvidlag, att under rubriken Avsatt till pensioner må redovisas kapitalvärdet av belopp, som motsvarar vad den anställde *intjänat* av den pension han utlovats. Med ett särskilt räkenskapsår för ögonen må erinras om att mot den anställdes arbetsinsats, som giver upphov till en intäkt i företagets rörelse, står såsom kostnad dels den årliga lönen dels ock årets andel i pensionen. Därest kostnad icke föranleder utbetalning under räkenskapsåret, upptages kostnaden i balansräkningen såsom skuld. Med det i lagtexten använda uttrycket »upplupen del av pensionslöftet» avses det sammanlagda beloppet av sådant intjänande i förflutna tid. Under uttrycket kan följaktligen rymmas väsentligt mer än det senaste bokföringsårets kostnad för pensionering (se vidare under 2 §).

Första stycket. Punkt a). Föreskriften under denna punkt tager sikte på allmän pensionsplan, såsom ITP-planen,⁴ och i sådan plan ingående bestämmelse att tryggande av pensioner får ske genom skuldredovisning i arbetsgivarens balansräkning och genom kreditförsäkring. Det synes från social synpunkt angeläget att uppmuntra tillkomsten av pensionsplaner. På grund härav bör den av pensionsplanen förutsatta eller betingade passiveringen få ske i balansräkningen, varigenom — med hänsyn till sambandet med skatterätten — arbetsgivaren kommer i åtnjutande av skatteavdrag.

Enligt utredningens mening hade det varit i och för sig önskvärt, att ifrågakommen avsättning förbehållits pensionslöften, vilkas infriande typiskt sett vore ställt utom varje som helst tvivel. Staten saknar nämligen anledning att medgiva en skatteförmån för andra pensioner än sådana, vilka obe-

⁴ Se mera härom i den allmänna delen och under 4 §.

tingat kan förutskickas utgå. Detta önskemål har likväl icke gått att förverkliga helt, något som kommer att framgå vid den följande behandlingen av punkterna b) och c).

Avsättning enligt punkt a) avser enligt lagtexten »vad arbetsgivaren enligt allmän pensionsplan åtagit sig att redovisa såsom Avsatt till pensioner». Detta kan vara ett större belopp än vad som motsvarar summan av upplupen del av pensionslöftena, d. v. s. summan av kapitalvärdet av utgående pensioner samt i fråga om pensioner som ännu icke börjat utgå kapitalvärdet av utfästa pensioner till den del de enligt utfästelsen intjänats vid tillfället för beräkningen. I 1961 års lag 10 § punkt c) beskrives motsvarande förhållande med orden »medel som därutöver avsatts på grund av åtagandet». Föreskriften i 1961 års lag tog sikte på FPG/PRI-systemet, som tillkom genom uppgörelsen mellan SAF, SIF och SALF. En förutsättning vid uppgörelsen var, att FPG/PRI-systemets pensionsprestationer skulle bli likvärdiga med SPP-försäkringens, varvid man åsyftade att FPG/PRI-pensionerna skulle erhålla samma pensionstillägg som SPP-pensionerna. I SPP finansieras dessa tillägg genom i överskottsfonder uppsamlade återbäringsmedel, som uppkommit genom att det verkliga försäkringsförloppet visat sig gynnsammare än det vid avgiftsberäkningen antagna. Det verkliga försäkringsförloppet sammansättes av flera skilda faktorer, såsom ränta och dödlighet. Eftersom FPG/PRI-pensionerna enligt förutsättningen skulle erhålla samma pensionstillägg som SPP-pensionerna, tedde det sig naturligt att i den enskilda PRI-stiftelsen konstruera en motsvarighet till SPP:s överskottsfonder, varvid man dock beaktade endast den del av beloppen i fonderna som kunde anses ha uppkommit till följd av uppsamlad räntevinst (överränta). Dylig räntevinst uppkommer därigenom att den faktiska marknadsräntan överstiger den som lagts till grund för pensions-skuldsberäkningarna. Som mått på marknadsräntan har i FPG/PRI-systemet normalt valts den förräntning, som SPP uppnått på sina värdehandlingar. Den sålunda konstruerade motsvarigheten till SPP:s överskottsfonder, stundom benämnd »PRI-puckeln», kan därför sägas avse att säkerställa tillägg till utlovade pensioner. Avsättning till PRI-stiftelse för dessa tillägg må ske med avdragsrätt vid taxering.⁵ Utredningen föreslår icke någon ändring på denna punkt.

Såsom nyss framhållits har huvudprincipen varit att posten Avsatt till pensioner borde avse endast de löften, som tryggas genom pensionsplan. Emellertid har vissa undantag ansetts böra göras i denna princip.

Vad först *punkten b)* angår beaktas däri, att den allmänna tilläggspensionen (ATP) icke giver de äldre åldersklasserna samma pensionskydd som tillkommer personer födda år 1914 och senare. Som bekant uteslutes åldersgrupperna 1895 och tidigare från ATP, medan för åldersgrupperna fr. o. m. 1896 t. o. m. 1913 ATP-pensionen utgör en viss andel av full pension; den

⁵ Jfr s. 117.

som är född år 1896 kan sålunda få 10 procent av vad eljest skolat utgå, den som är född år 1897 15 procent o. s. v. För att uppmuntra arbetsgivaren till att lämna privata löften såsom utfyllnad till ATP-pensionen får sådana löften intill visst mått — med avdragsrätt vid taxering — redovisas som skuld i balansräkningen. Vid den avvägning, som sålunda ansetts böra ske mellan statens skatteintresse å ena sidan och de berörda arbetstagarnas intressen å den andra sidan, har uppställts två begränsningar *dels* att den åt vilken pensionslöftet gives får vara född senast år 1907 — en sådan arbetstagare får högst 65 procent av full ATP-pension — *dels* att varje pension får uppgå till högst tre basbelopp. Storleken av basbelopp fastställs av Konungen med stöd av 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring. Med pension förstås det av arbetsgivaren lämnade pensionslöftet.⁶ Genom anknytningen till basbeloppet åstadkommes att pensionens storlek följer penningvärdets förändringar. Att arbetstagaren av annan arbetsgivare kan ha erhållit löfte om pension, saknar således betydelse. Nära samband med den nu behandlade punkten b) har bestämmelsen i 17 kap. 6 a) § handelsbalken, som bereder förmånsrätt åt arbetagare i ifrågakomna åldersgrupper, dock att vid beräkning av förmånsberättigat belopp intjänad del av pensionslöftet — av hänsyn till andra borgenärsgrupper — antages avse högst ett basbelopp.

Punkten c) avser en övergångsföreteelse. Enligt punkten tillåtes avsättning för löften, som gives fram till den 1 januari 1967. Däremot beaktas icke alls löften som lämnas efter denna dag, med mindre löfterna rymmes under punkterna a) och b). Syftet med punkten c) är delvis att bevara gjorda avsättningar till pensionsstiftelse, för vilka skatteavdrag erhållits med stöd av gällande skattelag. På sätt framgår av införandelagen skall nämligen reversstiftelses fordran mot arbetsgivaren redovisas i dennes räkenskaper under rubriken Avsatt till pensioner. Huruvida detta belopp därefter får kvarstå på posten Avsatt till pensioner eller icke avgöres av 2 kap. 5 §, vilken bestämmelse i sin tur utfylles av 2 kap. 1 §. Helt allmänt är förslaget utformat så, att belopp under rubriken Avsatt till pensioner, som utgör överskott, i viss takt skall redovisas såsom intäkt. Önskar man att medel som avsatts till reversstiftelse skall tillåtas kvarstå hos arbetsgivaren såsom obeskattade, är fördenskull erforderligt med en föreskrift, enligt vilken de pensionslöften som föranlett avsättning får beaktas vid bestämmande av bundet belopp jämlikt 5 §. Eljest kan medel i reversstiftelse, som är spärade enligt 10 § i 1961 års lag, komma att utgöra disponibla medel. Som sådana skulle de enligt förslagets 6 § ha kommit att upptagas till beskattning med viss del varje år.

Syftet med punkten c) är icke endast att hindra medel i reversstiftelse från att upptagas till beskattning. Skuldredovisning kan även i fortsättningen få ske för dessa löften. Påpekandet blir närmast av betydelse beträff-

⁶ Härmed avses pensionslöfte bestämt efter nettometoden; se närmare 2 §.

fande ännu ej aktuell pension. Man har här att utgå från den pension, som var utlovad den 31 december 1966. Är pensionens storlek — vilket är vanligt — satt i förhållande till lönen, blir därför nödvändigt att omräkna pensionen till ett belopp i kronor. Skuldredovisning må ske för fortsatt intjänande av pensionen inom den sålunda bestämda ramen.

Det är icke ovanligt, att löfte om pension förses med *indexklausul*. Arbetsgivaren lovar, att arbetstagaren skall få 10 000 kronor i pension jämte ett tillägg, som svarar mot levnadskostnadernas ökning. Indexklausulen kan avse kompensation för levnadskostnadernas fördyring fram till pensionsåldern eller så länge arbetstagaren uppbär pension. När det gäller att bestämma vilket skuldbelopp som svarar mot ett löfte om pension, har man att utgå från förhållandena vid beräkningstillfället. En pension om 10 000 kronor jämte indextillägg omfattar därför de tillägg, som utlösts vid beräkningstillfället, men däremot icke de tillägg, som kan komma att utlösas av framtida ytterligare försämring av penningvärdet.⁷ Utredningen har således icke velat bryta mot hittills gällande princip, att en arbetsgivare vid beräkning av det belopp som må avdragas vid beskattning icke får taga hänsyn till framtida förändringar i penningvärdet.

Av vad nu sagts framgår att såsom pensionsskuld må i bokföringen redovisas ett belopp motsvarande pensionens storlek jämte de indextillägg, som utlösts vid beräkningstillfället. Det sagda gäller utan inskränkning pensionslöften av det slag som avses i 1 § första stycket a) och b). Att märka är dock, att pensionens storlek — dyrtidstillägg inräknade — för löfte enligt b) aldrig får överstiga vad som vid beräkningstillfället motsvarar tre basbelopp.

Beträffande löften enligt 1 § första stycket c) har utredningen dock föreslagit en begränsning. Som nämnt skall pensionens storlek — vare sig pensionen utgår eller icke — beträffande löften av denna typ »läsas» till läget den 31 december 1966. I enlighet härmed må ej heller sådana dyrtidstillägg beaktas, som utlöses efter nämnda dag.

Från sist angivna regler har emellertid i införandelagen införts ett undantag, som betingas av billighetshänsyn. I samband med 1960 års pensionsöverenskommelse avlöstes äldre pensionsåtaganden till tjänstemännen med fribrev. Hade arbetsgivaren försäkring i SPP, erhöll tjänstemännen ett fribrev där. Saknade han däremot sådan försäkring, beräknades i stället ett fribrev i förekommande fall med säkerhet i pensionsstiftelse. Som redan förut angivits får de SPP-försäkrade vissa dyrtidstillägg. Det synes rimligt att arbetsgivare beredes tillfälle att göra avsättningar även för äldre personer, vilkas fribrev ej är försäkrade i SPP, i den mån han avser att utfylla utgående pension enligt löfte givet före den 1 januari 1960 vilket datum enligt pensionsöverenskommelsen är utgångsdatum för intjänande enligt ITP-planen. Föreskrift härom har intagits i 14 § införandelagen.

⁷ Jfr Betänkande I s. 147.

En arbetsgivare äger icke rätt att i balansräkningen redovisa samma skuld mer än en gång. Den omständigheten, att ett och samma pensionslöfte kan falla såväl inom punkt a) som inom punkt b) eller punkt c), får icke tagas till intäkt för en dubbelredovisning. Det har ej ansetts nödvändigt med uttrycklig föreskrift härom.

För belopp, som med stöd av 1 § redovisas såsom Avsatt till pensioner, föreligger *avdragsrätt* vid taxering. Bestämmelse härom är given i anvisningspunkt 2.c. till 29 § kommunalskattelagen. I förhållande till gällande rätt innebär förslaget, att nuvarande olikformigheter mellan civil- och skatterätt undanröjes. Sålunda avlägsnas den gällande kategoriklyvningen mellan pensionslöften med och sådana utan rätt till fribrev ävensom mellan utgående pension, där utgåendet grundar sig på en uttrycklig förpliktelse, och de fall, där pensionen det oaktat utgår. Enligt utredningens förslag kommer ensartade regler att gälla även för huvuddelägare.

Vad först angår frågan om pensionslöftenas beskaffenhet uppställes sålunda för närvarande såsom villkor för avdragsrätt att löftet skall vara förenat med fribrev. Innebörden av ett dylikt löfte är, att arbetstagaren anses intjäna viss del av sin pension under varje anställningsår och att vad sålunda tillkommer honom icke rubbas därav att han lämnar sin anställning före pensionsfallet. Vid fastställande av stiftelses pensionsreserv enligt 10 § 1961 års civillag medräknas däremot alla löften, vilket från ifrågavarande synpunkt betyder att även löften, vilka icke berättigar till fribrev vid förtida avgång (antastbart löfte), skall beaktas. Som 10 § i 1961 års lag i sin tur avgör huruvida i stiftelsen inestår belopp, beträffande vilket den skatterättsliga s. k. avtappningsregeln i 29 § 4 mom. kommunalskattelagen äger tillämpning, har det nuvarande tillståndet onekligen visat sig giva upphov till praktiska svårigheter. Sloandet av denna kategoriklyvning torde därför medföra en praktisk förenkling. Förslaget innebär, att alla de under 1 § upptagna slagen av löften grundar avdragsgill rätt till avsättning i bokföringen. Utredning inför skattemyndigheten om löftenas art blir därför icke längre nödvändig. Upphävandet av det nu gällande skattekravet bör ses i samband med att detta krav saknar betydelse för löften ingående i allmän pensionsplan. Sådana löften kan nämligen förutskickas vara förenade med fribrev. Den omständigheten därefter, att avsättning med åtföljande skatteavdrag utan inskränkning tillåtes jämväl enligt punkterna b) och c), hör vid bedömningen sammanställas med utredningens förslag om tillägg till avtalslagen, innebärande att ett löfte utan rätt till fribrev icke giver arbetsgivaren rätt att undandraga sig fullgörelse om sådant undandragande skulle befinnas stå i strid med god sed på arbetsmarknaden eller eljest vara otillbörligt; tillägget till avtalslagen skall för övrigt gälla även gamla löften.

Såsom framhållits är vidare bedömandet av utgående pension olika enligt gällande civil- och skattelag. Vid fastställande av stiftelses pensionsreserv enligt 10 § 1961 års lag medräknas utgående pension (aktuell pension)

utan inskränkning. Jämlikt punkt 2.a. av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen är rätt till skatteavdrag för avsättning med anledning av pension däremot beroende av att avsättningen »tjänar till tryggande av den skattskyldiges utfästelser om pension». Stadgandet innebär, att skattemyndighet har rätt att kräva, att den skattskyldige visar att han gjort uttryckliga utfästelser. Det är således icke tillräckligt att en pension faktiskt börjat utgå. Förslaget intager en ståndpunkt mellan 1961 års lag och föreskriften i kommunalskattelagen. Kravet, att arbetsgivaren är bunden gentemot arbetstagaren, utgör en garanti mot missbruk av avdragsrätt vid beskattning. Förutsättning för redovisning enligt 2 kap. är också förefintlighet av ett pensionslöfte. Det är dock icke nödvändigt, att löftet skall vara uttryckligt eller klätt i skriftlig form. Skattemyndigheten har att medgiva avdrag för avsättning, så snart enligt allmänna civilrättsliga regler ett pensionslöfte får anses vara för handen.⁸ Den omständigheten, att en pension börjat utgå, bör i allmänhet godtagas som bevis därför, om det icke finnes skäl för antagande att arbetsgivaren önskat ha fria händer att bestämma pensionens belopp år efter år efter hänsyn till rörelsens utfall.

Vid tillämpning av första stycket är att beakta den begränsning som följer av sista stycket för det fall, att pensionsstiftelse är knuten till arbetsgivaren.

Andra stycket. Bestämmelserna i första stycket avser att besvara frågan, vad arbetsgivaren ett visst räkenskapsår må tillföra pensionskonto för vidare redovisning under rubriken Avsatt till pensioner. Detta är det belopp som fordras för att posten Avsatt till pensioner skall täcka de åtaganden eller skulder som angives i första stycket a)—c) jämte i 14 § införandelagen. Hör till arbetsgivaren pensionsstiftelse, skall dock detta förhållande beaktas. Arbetsgivarens pensionsreserv är å sin sida undantagslöst stadd i förändring. Andra stycket behandlar den situationen, att posten i den utgående balansen föregående år utvisar ett högre belopp än det som en beräkning enligt första stycket giver till resultat, t. ex. därför att pensionsreserven nedgått under det aktuella räkenskapsåret. För sådant fall lämnas föreskriften att beloppet enligt föregående års balansräkning ändå må upptagas, sedan avdrag gjorts på grund av regeln i 6 §. Föreskriften bör ses i samband med bestämmelserna i 5 och 6 §§, till vilka må hänvisas.

I tredje stycket behandlas de s. k. huvuddelägarna i aktiebolag och ekonomisk förening. Att arbetstagare, som har ett bestämmande inflytande över det företag vari de är anställda, gjorts till föremål för särbehandling beror såsom tidigare antytts främst på skatterättsliga hänsyn. De frågor, som härvidlag möter, är många och svårbemästrade. Spörsmålet om huvuddelägarnas behandling har därför upptagits till särskilt bedömande i den allmänna delen. Här må endast påpekas, att skuldredovisning för huvuddel-

⁸ Se i frågan Hessler, Om pensionsutfästelser till arbetstagare i enskild tjänst, Festskrift tillägnad Nils Herlitz 1955, s. 169 ff ävensom Betänkande I s. 26 och 108.

ägarnas pensionslöften är tillåten därest löfena ingår i allmän pensionsplan. Detta krav anses nämligen vara tillräckligt för att motverka det missbruk av rätten till skatteavdrag, som eljest kan tänkas förekomma. Att huvuddelägarna behandlas i förevarande paragraf och icke allenast i skattelag beror på den tidigare framhållna omständigheten, att tryggandelagen samtidigt utgör lag om hur bokföring skall vara beskaffad för att kunna läggas till grund för inkomsttaxering.

Om vad som förstås med begreppet huvuddelägare lämnas också besked i paragrafen. Behov har nämligen ansetts föreligga att bestämma begreppet på ett entydigt sätt. I nu gällande skattelag — anvisningspunkt 2.a. femte stycket till 29 § kommunalskattelagen — användes nämligen uttryckssättet »någon, vilken genom eget eller anhörigs innehav av aktier eller andelar har ett avgörande inflytande i bolaget eller föreningen, eller ock efterlevande till någon varom sålunda är fråga». Mot denna beskrivning har riktats invändning på den grund att begreppet anhörig icke giver tillräcklig ledning såvitt avser exempelvis frågan om det inbördes förhållandet mellan syskon, mellan ett syskon och barn till andra syskonet samt mellan kusiner. Vidare har olika meningar uttalats i frågan, huruvida *sammanläggning* får ske av arbetstagarens aktieinnehav med aktier som äges av nära anhörig till honom. I den återgivna lagbestämmelsen står det nämligen »eget eller anhörigs innehav». Inom det civilrättsliga området åter finnes i konkurslagen en bestämmelse som tager sikte på huvuddelägare, nämligen 32 a §. Där beskrives personkretsen på följande sätt: Aktieägare, som på grund av sitt aktieinnehav har eller hade ett bestämmande inflytande över bolaget, eller sådan aktieägares make eller den, som är hans avkomling eller gift med hans avkomling. Såsom anhöriga upptages sålunda här make, avkomling och avkomlings make.

Till förmån för den bestämning, som gives i 32 a § konkurslagen, talar självfallet den omständigheten att all tvekan undanröjes med avseende å frågan vilka släktingar som skall tagas i betraktande. De värderingar, som ligger bakom denna gränsdragning, är enligt utredningens mening godtagbara, dock att tillägg bör göras för föräldrar. Denna ståndpunkt innebär, att begreppet huvuddelägare bestämmes något snävare än i nuvarande skattepraxis. Begreppet »anhörig» omfattar enligt skattepraxis släktingar i rätt upp- och nedstigande led och make till sådan person samt syskon. Däremot räknas icke som anhöriga kusiner samt ett syskon och barn till annat syskon. Praxis är dock icke klar i alla enskildheter. Flertalet av de förhandsbesked i frågan, som lämnats av riksskattenämnden, har ej underställts regeringsrättens prövning.

Vad därefter angår frågan om sammanläggning av de olika anförvanternas aktieinnehav finner utredningen det naturligt, att det sammanlagda aktieinnehavet lägges till grund vid bedömande av huruvida ifrågavarande arbetstagare skall betraktas såsom huvuddelägare eller icke. En dylik sam-

manläggning torde ock vara godtagen i praxis; se Högsta domstolens dom i NJA 1957 s. 747 II, som gällde frågan om betalnings- och förmånsrätt i aktiebolags konkurs. I sammanhanget må framhållas att huvuddelägare enligt gällande rätt äger att i aktiebolags konkurs bevaka kapitalvärdet av sin intjänade pensionsrätt. Däremot kommer huvuddelägaren icke i åtnjutande av förmånsrätt enligt 17 kap. 4 § handelsbalken; se SOU 1941: 9 s. 712 och NJA 1963 s. 51. Frågan om huvuddelägares ställning vid bevakning i arbetsgivarens konkurs beröres även i kommentaren till de föreslagna ändringarna i 17 kap. handelsbalken.

För att uppnå samstämmighet mellan 32 a § konkurslagen och förevarande bestämmelse i tryggandelagen vill utredningen samtidigt föreslå, att 32 a § anpassas till den förordade bestämmelsen i tryggandelagen.

En särskild fråga uppkommer, då en person varit omväxlande huvuddelägare och vanlig arbetstagare. Lagtextens uttryck »under den tid inflytandet består; arbetsgivaren obetaget att redovisa skuld för pensionslöfte till sådan arbetstagare för tid, innan detta inflytande uppkommit» tager sikte härpå. Härvidlag må hänvisas till ett särskilt avsnitt om huvuddelägare i den allmänna delen.

Att i förevarande paragrafs tredje stycke upptagits ekonomisk förening beror på innehållet i den lag om ekonomiska föreningar, som gällde före tillkomsten av 1951 års lag. Enligt 1951 års lag skall en ekonomisk förening vara en »öppen association» av kooperativ typ (1 och 11 §§). Jämlikt äldre rätt däremot kunde en förening göras till en från början slutna samfällighet (NJA II 1951 s. 37). Och i detta förhållande gör 1951 års lag icke någon ändring, såvitt angår förening som registrerats enligt äldre lag.

Att delägare i handelsbolag eller huvuddelägare i kommanditbolag icke beaktas i förevarande sammanhang beror på att dessa enligt fast praxis icke utgör arbetstagare (se bl. a. Riksförsäkringsanstaltens skrift, Vem är arbetstagare? och Adlercreutz, Arbetstagarbegreppet s. 350)⁹ och att tryggandelagen avser endast arbetstagare.¹⁰

I *sista stycket* slutligen uppmärksammas det fall, att till arbetsgivaren finnes knuten en pensionsstiftelse.

Pensionsstiftelsens uppgift är jämlikt 3 kap. 1 § att trygga pensionering av arbetstagare eller deras efterlevande. Tryggandet kan avse samtliga arbetstagare eller en grupp av dem. De som omfattas av stiftelsens ändamål plägar med en stiftelserättslig term kallas för destinatärer. Detta förhållande, att samtliga arbetstagare eller en grupp av dem har en stiftelse såsom säkerhet för sina av arbetsgivaren lämnade pensionslöften, giver emellertid upphov till samordningsspörsmål. Utgångspunkten för dessas bedömande har varit, att skatteavdrag vid taxering ansetts böra ifrågakomma allenast en gång såvitt angår *tryggande av samma pension*. På grund härav har arbetsgivaren

⁹ Jfr även anvisningspunkt 9 till 32 § kommunalskattelagen.

¹⁰ Se ock 3 kap. 1 §. Se även Sv JT 1965 s. 274 ff.

regelmässigt ej ansetts böra ha rätt att i bokföringen till ett skuldkonto av-
sätta belopp, som har avseende å destinatär, till den del dennes pensions-
löfte täckes av stiftelsens förmögenhet. Förslaget vilar med andra ord på
principen, att arbetsgivares pensionsskuld i första hand skall hänföras till
stiftelse. Allmänt sett har det nämligen ansetts värdefullare för pensions-
borgenärerna med avsättning till realstiftelse än med täckning genom
att en post upptages på balansräkningens passivsida.¹¹ Förutsättningen här-
för är å andra sidan, att stiftelsen har till ändamål att trygga ifrågavarande
löfte. Såsom framgår av 3 kap. 1 § skall emellertid stiftelse i normalfallet
icke trygga sådana löften, som ingå i allmän pensionsplan (2 kap. 1 § a).
Enligt FPG/PRI-systemet säkerställs pensionslöften genom kreditförsäk-
ring, och pensionsborgenärernas trygghet är därför praktiskt sett fullstän-
dig. För arbetsgivarna är anordningen med trygghet genom en post i balans-
räkningen fördelaktigare än tryggande genom avsättning av realmedel till
stiftelse. Hålles stiftelserna utanför PRI-löfterna, behöver stiftelsemedlen icke
tagas i anspråk för täckning av PRI-skuld utan blir disponibla för andra
ändamål; se vidare 3 kap. Vid avsättning på grund av löfte enligt 2 kap. 1 §
a) skall därför bortses från stiftelsen, såvida stiftelsens stadgar icke inne-
hålla föreskrift häremot. I normalfallet — som ligger till grund för den
följande framställningen — kommer därför stiftelsen icke att trygga samt-
liga de arbetsgivarens åtaganden, som må föranleda avsättning i bok-
föringen. Stiftelsens pensionsreserv blir med andra ord snävare än arbets-
givarens. Att å andra sidan stiftelse må trygga löften, som ej innefattas un-
der 2 kap. 1 § a)—c) framgår av 3 kap. 2 §. Det anförda må åskådliggöras
med några *exempel*.

I. Behållning i allmän *p.stiftelse* vid
bokföringsårets utgång, årets avkastning
inräknad 250 000 kr.
Avsatt till pensioner vid bokförings-
årets ingång 100 000 kr.

Arbetsgivarens pensionsförpliktelser
jämlikt 2 kap. 1 § b) och c) vid bok-
föringsårets utgång 400 000 kr.

Får ytterligare avsättning ske för redovisning under rubriken Avsatt till
pensioner?

Som första åtgärd hänföres arbetsgivarens pensionsförpliktelser å 400 000
kronor till stiftelsen. Därigenom täckes beloppet till 250 000 kronor. För
återstoden tages posten Avsatt till pensioner i anspråk, så långt denna räcker.
Såsom framgår uppkommer en brist å 50 000 kronor. Härför må avsättning
ske.

II. Behållning i allmän *p.stiftelse* vid
bokföringsårets utgång, årets avkastning
inräknad 500 000 kr.
Avsatt till pensioner vid årets in-
gång 50 000 kr.

Arbetsgivarens pensionsförpliktelser
jämlikt 2 kap. 1 § a)—c) (pensionsre-
serven) vid bokföringsårets utgång...
..... 600 000 kr.

¹¹ Med gällande rätt för ögonen kan posten Avsatt till pensioner sägas motsvara en allmän
reversstiftelse.

Får avsättning företagas i bokföringen?

I detta fall kan icke arbetsgivarens pensionsförpliktelser å 600 000 kronor utan vidare hänföras till stiftelsen. Denna tryggar nämligen icke pensionslöften enligt 2 kap. 1 § a). En uppsjälkning av beloppet å 600 000 kronor måste därför företagas. Här antages att 400 000 kronor avser löften enligt allmän pensionsplan. Vid avgörande, huruvida avsättning i bokföringen får ske för detta belopp (400 000 kronor), bortses från stiftelsen. Utrymmet för ytterligare avsättning, såvitt angår dessa löften, är följaktligen 350 000 kronor. Vad därefter angår upplupen del av löfena jämlikt b) och c) eller 200 000 kronor skall denna hänföras till stiftelsen. Då stiftelsen förslår till att täcka hela detta belopp, är avsättning härför i bokföringen icke tillåten. Svaret på frågan är således, att avsättning får ske med 350 000 kronor. — Med stiftelsen för ögonen innebär exemplet, att stiftelsens förmögenhet å 500 000 kronor icke tages i anspråk för bokföringsmässig täckning till mer än 200 000 kronor. Skulle stiftelsen ej ha till uppgift att trygga andra löften än dem enligt b) och c), har stiftelsen följaktligen överskott å kapitalet till ett belopp av 300 000 kronor. Detta förhållande blir av betydelse vid tillämpning av 3 kap. 3 §. Se vidare under 2 kap. 5 §, där samordningen mellan posten Avsatt till pensioner och pensionsstiftelse närmare behandlas.

I anslutning till det anförda må beröras sambandet med de samtidigt föreslagna *skattereglerna* i kommunalskattelagen. Såsom förut framhållits har tryggandelagen utformats så, att skattereglerna i allt väsentligt refererar till denna. Tryggandelagen kan därför sägas ha karaktär av en bokföringslag, som jämväl anger hur den skattskyldiges kostnader och intäkter i samband med pensionering skall beräknas i skatterättsligt sammanhang. Enligt anvisningspunkt 2.c. till 29 § kommunalskattelagen föreslås således avdragsrätt för medel, som enligt tryggandelagen avsatts i bokföringen. Som ytterligare förutsättning gäller enligt anvisningspunkt 2.d. dock att pensionslöftet är av den art att försäkring, som tecknats för löftet, skulle ha varit pensionsförsäkring i den mening, som anges i anvisningarna till 31 § kommunalskattelagen. Genom uppställande av detta krav å pensionslöftets innehåll — som även är gällande skatterätts — uteslutes bland annat ålderspension, som börjar utgå vid lägre ålder än 55 år. Regleringen i tryggandelagen och kommunalskattelagen är emellertid icke begränsad till att avse vilka avsättningar som är tillåtna. Är posten Avsatt till pensioner större än som betingas av tryggandesyftet, skall dessa medel, som benämnes disponibla pensionsmedel, efter hand redovisas såsom intäkt och göras till föremål för beskattning. Reglerna framgår av 2 kap. 6 § tryggandelagen.

Såsom framhållits i inledningen till detta kapitel är icke tillåtet för arbetsgivaren att utan vidare minska medel avsatta för pensionering. Detta spörsmål behandlas närmare under 5 §. Posten Avsatt till pensioner får likaledes betydelse vid bestämmande av de skuldbelopp, som enligt 72 § aktiebolagslagen skall beaktas vid avsättning till reserv- och skuldregleringsfond;

se tillägg till 2 mom. 72 § AL. Att märka är dock att av posten icke mer tages i betraktande än som utgör bundet belopp.

2 §.

Med upplupen del av pensionslöfte förstås kapitalvärdet av den pension, som arbetstagaren intjänat vid beräkningstillfället.

Vid varje beräkningstillfälle anses arbetstagaren hava intjänat så stor del av pensionen, som motsvarar förhållandet mellan antalet förflutna tjänsteår och antalet tjänsteår från anställningen till pensionsåldern, varvid dock skall bortses från tjänsteår längre tid tillbaka än fyrtio år före pensionsåldern.

Hava andra regler om intjänande knutits till pensionslöfte, äga dessa tillämpning.

3 §.

Beräkning av kapitalvärde sker med ledning av räntefot och övriga antaganden, som fastställas av Konungen eller av den myndighet Konungen förordnar.

Enligt det föregående har vissa arbetsgivare medgivits rätt att avsätta medel i bokföringen till tryggande av vissa slag av pensionslöften. Till vilket belopp, i siffror uttryckt, skall nu ett pensionslöfte översättas? På denna fråga lämnar förevarande paragrafer besked. Läger man därefter samman beloppet av alla de pensionslöften, som får föranleda avsättning, erhålles uppgift om arbetsgivarens pensionsreserv; se vidare härom 5 §.

Översättande av ett pensionslöfte till ett kapitalvärde förutsätter tillgång till uppgifter i följande tre hänseenden, nämligen

a) storleken av den utlovade pensionen,

b) vad av den utlovade pensionen, som är att anse såsom intjänad av den anställda vid bokslutsdagen eller det beräkningstillfälle som eljest är i fråga samt

c) kapitaliseringsfaktorn.

Har pensionen redan börjat utgå (aktuell pension), är självfallet hela pensionen intjänad, vadan beräkning i det av punkten b) avsedda hänseendet i sådant fall bortfaller.

a) *Fastställande av pensionsbeloppet.*

Efter införandet av den allmänna tilläggspensionen (ATP) har det blivit vanligt att skilja mellan löfte om pension bestämd enligt nettometod och löfte om pension bestämd enligt bruttometod. Det är av stor betydelse att veta, huruvida ett löfte avser netto- eller bruttopension.

Vad först nettometoden angår innebär denna, att det utlovade pensionsbeloppet skall utgå vid sidan av och således helt med bortseende från folkpension och ATP. Någon svårighet att fastställa storleken av den utlovade pensionen föreligger fördenskull icke. Pensionsbeloppet är givet i kronor eller utgör viss procent av lönen. Vanligen avser pensionen ett högre belopp före 67 år än därefter. De s. k. ITP-pensionerna är av denna typ.¹²

¹² Härmed avses pension enligt den i avsnittet om pensionsplaner behandlade pensionsöversenskommelsen av år 1960.

Bruttometoden åter innebär, att den av arbetsgivaren utlovade pensionen innefattar ATP eller, alternativt, både ATP och folkpension. Arbetsgivaren har med andra ord att utbetala allenast skillnadsbeloppet. Och avsättning i bokföringen med stöd av 2 kap. 1 § föreligger endast för upplupen del av pensionen å detta belopp. Angiven bruttosamordning är vanlig — förutom vid statlig och kommunal pensionering — vid pensionering av arbetare. Om nu avdrag skall göras för den pension, som kan komma att utgå i ATP, är nödvändigt att kunna fastställa detta pensionsbelopp i penningar. Man är således hänvisad till att uppskatta, till vilket belopp ATP-pensionen kommer att uppgå vid den tidpunkt då vederbörande arbetstagare fyller 67 år. Storleken av ATP-pensionen beror emellertid i sin tur bland annat på inkomsten av förvärsarbete under de 15 bästa åren och på det gällande basbeloppet. Om dessa båda förhållanden vet man självfallet intet bestämt vid bokslutsdagen, då det skall avgöras vilket belopp som må avsättas. Erfarenheterna från efterkrigstiden talar för att levnadskostnaderna kommer att öka och att lönerna kommer att stiga även realmässigt sett. I detta sammanhang bör man likväl utgå från antagande om oförändrad lön och oförändrat basbelopp. Under den förmodade förutsättningen, att såväl löner som levnadskostnader kommer att stiga, blir avdragsposten för ATP-pensionen därigenom lägre än vad som kommer att motsvara verkligheten. Omfattningen av rätten till avsättning för den privata pensionen blir följaktligen i samma mån större. Hithörande spörsmål har behandlats i SOU 1961: 61 s. 6—7 och i prop. 1961: 178 s. 49 i samband med genomförande av 1961 års lag så ock i SOU 1964: 28.¹³ Vad angår invalid- och familjepension enligt bruttometod slutligen bör gälla, att ATP:s förtidspension följer de ovan angivna för ålderspension avsedda normerna medan vid familjepension till ensam änka avdraget utgör 40 procent av ATP:s ålderspensionsbelopp.

b) Uträkning av den del av pensionen, som är intjänad vid beräkningstillfället.

Redan formuleringen av rubriken till punkt b) antyder att pensionen betraktas såsom knuten till arbetstagarens anställningstid i den meningen att ettbart av anställningsåren bildar underlag för pensionsrätten. Från den anställdes synpunkt innebär detta betraktelsesätt, att vederlaget för hans arbetsinsats utgöres dels av lönen dels ock av andel i den utlovade pensionen. Ur arbetsgivarens synvinkel åter innebär samma betraktelsesätt, att hans kostnad för ett visst år består dels av lön dels ock av viss andel utav de samlade framtida pensionsutbetalningarna. Pensionens uppbyggnadsperiod kommer därigenom att sträcka sig över hela anställningstiden, och pensionen kommer vid sådant förhållande att belasta den löpande produktionen på samma sätt som lönekostnader (periodisering). Detta betraktelsesätt ligger till grund för den kostnadsfördelning, som är den vanliga då arbets-

¹³ Ang. SOU 1964: 28 se längre fram.

givare betalar premier för en privat ålderspensionsförsäkring. Uppsamlade medel vid pensionsålderns inträde skall förslå till att bestrida vad som vid denna tidpunkt är engångskostnaden för inköp av en livränta å det utlovade beloppet. Premien är lika stor för varje år. Om en man anställs vid 25 års ålder och då utlovas en pension om 10 000 kronor om året från fyllda 65 år, fördelas således utgifterna för detta pensionslöfte lika på den tjänstetid som återstår till pensionsålderns inträde. Det skall således vara 40 lika årspremier som tillsammans tagna vid den tidpunkt han fyller 65 år giver upphov till ett kapital, som efter ränteintäkter och s. k. arvsvinster förslår till att bestrida kostnaden för alla framtida utbetalningar till den försäkrade. Den nu beskrivna metoden plägar kallas för premiereservsystemet.¹⁴

Utredningens förslag är — i likhet med hittillsvarande lagstiftning angående pensionsstiftelser — grundat på antagandet, att pensionen såsom fallet är beträffande premiereservsystemet skall fördelas på anställningstiden. Vad som avsättes för att trygga en pension likställs följaktligen med lön.¹⁵ Vad därigenom hänföres till ett år, ingår då rätteligen i företagets driftkostnad¹⁶ för samma år. Detta förhållande kunde sägas böra få till följd, att arbetsgivaren — i enlighet med den eljest vedertagna regeln om att alla kostnader och skulder bör föranleda redovisning i bokföringen — förelades *skyldighet* att verkligen bokföra den beräknade kostnadspost, som sålunda framkallas av ett pensionslöfte. Av vad som härom upptagits i den allmänna delen framgår likväl att utredningen *ej ansett sig kunna framlägga förslag i den riktningen*.¹⁷ Betydelsen av påpekandet om pensionens natur från kostnadssynpunkt ligger fördenskull däri, att arbetsgivaren har rättighet att

¹⁴ Motsatsen till premiereservsystemet benämnes fördelningssystemet, vilket kännetecknas av att varje års pensionsutbetalningar skall täckas av inkomster som belöper på året i fråga, d. v. s. den löpande pensionen skall bestridas av löpande intäkter (jfr SOU 1957: 7 s. 89 samt Betänkande I s. 179).

¹⁵ Uppfattningen om att pension i hithörande hänseende är att likställa med lön vann insteg i rättspraxis genom rättsfallet NJA 1936 s. 251, som avsåg gåvoskatt. Enligt äldre åskådning uppfattades utgivande av pension däremot såsom ett understöd närmast av gåvokaraktär. Högsta domstolen uttalade i rättsfallet att vissa medel som avsatts för pensionering måste betraktas som vederlag för utfört arbete (se även SOU 1938: 18 s. 20, SOU 1946: 26 s. 14, SOU 1954: 19 s. 262 och SOU 1957: 7 s. 122). Denna uppfattning ligger vidare till grund för lagändringarna år 1937 av Handelsbalken 17: 4, genom vilka förmånsrätt såsom för lön tillerkändes pension. Ytterligare kan åberopas prop. 1949: 193 s. 2 och 15 ff. I denna erinrade chefen för finansdepartementet om att statliga befattningshavare, som gjort sig skyldiga till brott och i följd därav slutat sin anställning, enligt dittills gällande regler förverkat sin rätt till pension. Dessa regler, vilka kunde betraktas som ett uttryck för åsikten att pensionen utgjorde fortsatt lön (emeritilön) eller ett slags gratifikation grundad på trogen tjänst, borde emellertid upphävas, emedan de icke kunde anses stå i överensstämmelse vare sig med moderna pensioneringsprinciper eller med dämera vedertagen straffrättslig uppfattning. Ett bibehållande av bestämmelserna skulle, förklarades det vidare, stå i strid med grundsatsen om pensionsrättens oantastbarhet. Slutligen kan hänvisas till NJA 1956 s. 719, vari Högsta domstolen uttalade att även den del av ett företags avgifter till SPP, som svarade mot vad företaget självt hade att bestrida, var att betrakta som fordran å inestående lön.

¹⁶ 29 § 1 mom. kommunalskattelagen räknar som driftkostnad bl. a. »avlöningar, pensioner, periodiska understöd eller därmed jämförliga periodiska utbetalningar och andra kostnader för personal».

¹⁷ Jämför dock den i 2 kap. 7 § andra stycket stadgade uppgiftsskyldigheten. Se även Ekonomien 1965, nr 5 s. 1 (Löfgren) och nr 7 sid. 1 (Hanner).

företaga avsättning i bokföringen, med den begränsning som följer av 2 kap. 1 §, för vad som utgör upplupen del av ett pensionslöfte. Upplupen del av ett löfte är lika med kostnaderna för hela den *förflutna* anställningstiden. Medel får sålunda — med avdragsrätt — avsättas i bokföringen även för kostnader, som uppkommit i tiden före det aktuella räkenskapsåret. Härvidlag råder följaktligen överensstämmelse med de nuvarande reglerna om avdrag för avsättning till pensionsstiftelse.

En annan fråga är att bestämma efter vilka närmare grunder kostnaden för en pension skall fördelas mellan förfluten del och kommande del av anställningstiden.

Enligt utredningen bör kostnaden för förfluten del av anställningstiden motsvara kapitalvärdet av den del utav pensionslöftet, som är intjänad vid beräkningstillfället. Självklart kan arbetsgivaren till löftet om pension foga *regler* om hur intjänandet skall beräknas. Så torde vanligen ske i de fall, då löftet avser att arbetstagaren skall få samma fribrev som om arbetsgivaren tecknat en försäkring för hans räkning. Beräkandet sker då efter antagandet, att företaget från dagen för pensionslöftet bekostat en försäkring på det vid varje tidpunkt gällande pensionsbeloppet med en premiekalkyl grundad på principen att premierna fördelas lika över den möjliga återstående anställningstiden. Och sådana föreskrifter länder enligt vad 2 § tredje stycket utvisar till efterrättelse.

Saknas däremot regler för intjänande, måste bestämmelser finnas för att ange för arbetsgivaren vad som skall anses vara »upplupet». Bestämmelse av sådant innehåll finnes i 10 § tredje stycket 1961 års lag. Enligt utredningens mening bör denna bestämmelse ordagrant överflyttas till tryggandelagen. Ur utredningens första betänkande må följande återgivas till klarläggande av de överväganden, som föregått bestämmelsens avfattning, (s. 46):

En regel för bestämmandet av upplupen del av en pension bör bygga på en rimlig fördelning av pensionskostnaderna över hela den beräknade anställningstiden fram till pensionsåldern. Kapitalvärdets storlek bör därför vara beroende av hur stor del av den antagna sammanlagda anställningstiden som har förflutit vid beräkningstillfället. Regeln bör vidare vara lätt att förstå och enkel att tillämpa.

I statens allmänna tjänstepensionsreglemente av 1959 uppställs regler om egenlivränta, varmed avses den livränta som utgår till person som avgått från tjänsten utan samband med pensionsfall. Fulla pensionsförmåner motsvarande 65 procent av anställningshavarens pensionsunderlag förutsätter ett visst antal tjänsteår, dock minst 30 år. Vid beräkning av egenlivränta skall man beakta även tid från avgången intill utgången av den kalendermånad, varunder anställningshavaren fyller 65 år. Har tjänstemannen vid avgången icke fullt antal år, reduceras pensionsförmånen lineärt. Den utgör så stor del av hel pensionsförmån som svarar mot förhållandet mellan antalet tillgodoräknade tjänsteår och det för hel pensionsförmån erforderliga antalet.

Vid pensionering i SPP utgår man regelmässigt från en inträdesålder för män av 25 år och en pensionsålder av 65 år. Pensionens kapitalvärde bygges sålunda

upp på en tid, som icke överstiger 40 år. Enligt den centrala överenskommelsen angående kompletterande pensionsförmåner för tjänstemän gäller en motsvarande föreskrift för män. Om en person anställs efter fyllda 25 år, skall hans pension byggas upp på den kortare tid som återstår fram till pensionsåldern.

I enlighet med det föregående är regeln byggd på följande principer. Upplupen del av ett pensionslöfte är lika med kapitalvärdet av intjänad del av pensionen. Den intjänade delen av pensionen bestämmes lineärt. Till grund lägges nulöftet, vilket innebär att man gör antagandet att arbetstagaren redan vid anställningens början erhöll löfte om pension till det belopp som är utlovat vid beräkningstillfället. Uppbyggnadstiden är lika med tiden från anställningens början fram till pensionsåldern. Pension anses intjänad med så stor del av den vid beräkningstillfället utlovade pensionen, som motsvaras av förhållandet mellan antalet förflutna tjänsteår och antalet tjänsteår från anställningen till den pensionsålder som avses i löftet, varvid dock bortses från tjänsteår fjärmare än fyrtio år före pensionsåldern.

Några *exempel* må åskådliggöra det anförda.

1. En manlig tjänsteman anställs vid 23 års ålder och får då löfte om ålderspension från 65 år med 10 000 kronor om året. Vid beräkningstillfället har tjänstemannen fyllt 30 år. Den tänkbara tjänstetiden är 42 år, men av denna medräknas endast 40 år. Uppbyggnadstiden för pensionen börjar löpa vid den tidpunkt tjänstemannen fyllde 25 år ($65 - 40 = 25$). Vid beräkningstillfället är intjänad en livränta om $\frac{5 \cdot 10\,000}{40} = 1\,250$ kronor från 65 års ålder. Upplupen del av löftet är lika med kapitalvärdet av denna livränta. Detta värde beräknas enligt gällande försäkringstekniska grunder.

2. En kvinnlig tjänsteman anställs vid 30 års ålder och får då löfte om ålderspension från 60 års ålder med 6 000 kronor om året. När hon är 35 år, höjes pensionen till 8 000 kronor om året. Vid beräkningstillfället har hon fyllt 40 år. Uppbyggnadstiden för pensionen är i detta fall 30 år. Intjänad livränta skall beräknas på nulöftet, d. v. s. 8 000 kronor om året. Vid beräkningstillfället är intjänad en ålderspension från 60 års ålder beräknad sålunda: $\frac{10 \cdot 8\,000}{30} = 2\,667$ kronor. Upplupen del av löftet är lika med kapitalvärdet av denna livränta.

3. En manlig tjänsteman anställs vid 35 års ålder och får då löfte om ålderspension med 13 000 kronor om året mellan 65 och 67 års ålder. Från det tjänstemannen fyllt 67 år skall pensionen enligt löftet — med hänsyn till då utgående folkpension och allmän tilläggspension — vara blott 2 000 kronor om året. När tjänstemannen är 40 år höjes den utlovade pensionen till 15 000 kronor respektive 2 500 kronor om året. Vid beräkningstillfället har tjänstemannen fyllt 45 år. Uppbyggnadstiden för pensionen är 30 år. Intjänad del av pensionen skall beräknas på nulöftet, d. v. s. 15 000 kronor om året mellan 65 och 67 års ålder och 2 500 kronor om året för tiden därefter. Vid beräkningstillfället har intjänats en ålderspension om $\frac{10 \cdot 15\,000}{30} = 5\,000$ kronor mellan 65 och 67 års ålder samt om $\frac{10 \cdot 2\,500}{30} = 833$ kronor för tiden därefter. Upplupen del av löftet motsvarar summan av dessa livräntors kapitalvärden.

Den föreslagna — från 1961 års lag hämtade — regeln kan betecknas som lineär i den meningen att intjänad del stiger med lika belopp varje år. Man utgår från nulöftet, d. v. s. löftets innehåll vid beräkningstillfället. Metoden benämndes därför i Betänkande I den lineära nulöftesmetoden.

c) *Kapitaliseringsfaktorn.*

Sedan man med ledning av punkterna a) och b) fastställt storleken av ett fribrev, verkligt eller antaget, återstår att framräkna kapitalvärdet av fribrevet. Denna åtgärd sker genom att fribrevsbeloppet multipliceras med en kapitaliseringsfaktor.

Denna faktor, som i sin tur bygger på antaganden om bl. a. ränta och dödlighet, framräknas med ledning av de försäkringstekniska grunderna. I likhet med vad som stadgas i 1961 års lag skall dessa grunder enligt förslaget fastställas av Konungen eller av den myndighet som Konungen förordnar. För närvarande ankommer denna uppgift på försäkringsinspektionen. Genom beslut den 29 januari 1964 har inspektionen sålunda — med upphävande av de grunder som utfärdats i december 1961 — fastställt nya försäkringstekniska grunder att tillämpas vid beräkning av pensionsreserv. I syfte att underlätta beräkningen av pensionsreserv utgav utredningen i anslutning till sitt första betänkande en tabellsamling, SOU 1961: 61. Med anledning av de nya grunderna har utredningen utarbetat och publicerat ett nytt tabellverk, SOU 1964: 28, som kommer att äga giltighet även enligt förslaget till tryggandelag. Tabellverket innehåller därutöver åtskilliga exempel, till vilka må hänvisas.

I det föregående har varit tal om den belastning å arbetsgivarens sida, som framkallas av ett pensionslöfte, en belastning som grundar rätt till avsättning i bokföringen. Motsvarigheten till denna belastning utgöres ju av arbetstagarens anspråk på grund av löftet. Om detta handlar emellertid icke 2 kapitlet. Såvitt angår ett dylikt anspråks ställning i arbetsgivarens konkurs lämnas föreskrifter i förslag till tillägg till konkurslagen, vilket bör sammanställas med den likaledes föreslagna 38 a § avtalslagen.

4 §.

Med allmän pensionsplan avses allmänna grunder för pensionering av samtliga eller viss grupp av arbetstagare eller deras efterlevande. Planen skall innehålla regler om tryggande av arbetsgivarens åtaganden genom kreditförsäkring, avsättning till pensionsstiftelse eller annan likvärdig anordning och vara på arbetstagaresidan godkänd av sådan organisation, som enligt lagen om förenings- och förhandlingsrätt är att anse såsom huvudorganisation.

I 1 § gives regler för vad som må redovisas under rubriken Avsatt till pensioner. Så må ske bland annat för vad arbetsgivaren åtagit sig att avsätta enligt allmän pensionsplan (1 § a). I förevarande paragraf beskrives vad som förstås med pensionsplan. För innehållet i de vanligaste pensionsplanerna har redogjorts i ett särskilt avsnitt.

En pensionsplan rör en mycket viktig angelägenhet för den enskilde. Till skillnad från bestämmelser om arbetstid eller lön gäller överenskommelser om pension förhållanden för en mycket lång tidsperiod. Mellan den tidpunkt, då den enskilde erhåller löftet om pension, och den tid, då pensionen börjar utgå, antages normalt kunna förflyta fyrtio år (så enligt 2 § andra

stycket). Och åtskilliga personer kan tänkas uppbära pension i tjuugo till trettio år. Av det skälet har utredningen ansett att det till pensionsborge-närernas skydd bör ställas vissa villkor på beskaffenheten av en pensionsplan.

Till en början bör det sålunda vara sört för att de av planen omfattade pensionerna blir tryggade på ett från allmän synpunkt godtagbart sätt. På denna punkt har på sätt lagtexten utvisar — som alternativ till pensionsförsäkring — uppställts kravet på kreditförsäkring, avsättning till pensionsstiftelse (varmed menas stiftelse i tryggandelagens mening) eller annan likvärdig anordning.

Godkännande av planen bör vidare icke få ske av den enskilde arbetstagaren. I olika författningar har medgivits avvikelse från en eljest tvingande ordning genom bestämmelse i kollektivavtal. Vanligen har då fordrats att avtalet på arbetstagesidan skall ha slutits eller godkänts av organisation, som enligt lagen om förenings- och förhandlingsrätt är att anse såsom huvudorganisation. Ett exempel på en sådan föreskrift finnes i 4 § a lagen om arbetstidens begränsning. Utredningen vill ävenledes peka på 6 § andra stycket av 1961 års lag. I anslutning härtill har föreslagits att godkännande av pensionsplan skall lämnas av huvudorganisation enligt lagen om förenings- och förhandlingsrätt.

Med hänsyn till den betydelse, som en pensionsplan äger för den enskilde, hade det varit önskvärt att därutöver kräva att organisationen är av en viss storlek och har erforderlig representativitet. Därigenom skulle också uppnås ett visst enhetligt pensionssystem. I detta hänseende må framhållas att i propositionen till lagen om allmän försäkring (1959:100) såsom villkor för undantagande från försäkringen föreslogs att avtal därom skulle slutas i kollektivavtal mellan arbetsgivare och sådan organisation, som är att anse såsom huvudorganisation och som ensam eller tillsammans med annan dylik organisation »uppenbarligen omfattar flertalet arbetstagare som hos arbetsgivare, vilka skulle bli bundna av ifrågavarande avtal, sysselsätts i därmed avsett arbete». Utredningen har övervägt att föreskriva, att huvudorganisationen skulle ingå i centralorganisation. Denna lösning har likväl avvisats av andra skäl. Vidare skulle kunna tänkas det kravet, att pensionsplanen skulle underställas försäkringsinspektionen för godkännande. Därigenom kunde det allmänna erhålla det inflytande på utformningen av en pensionsplan, som fordrades för att förebygga tillkomsten av planer vilka innehåller olämpliga villkor för de anställda så ock för fiscus. Då utredningen förutsatt att den i lagtexten föreslagna ordningen skall vara tillräckligt betryggande för bildande av vederhäftiga pensionsplaner, har tanken på sådan medverkan från inspektionens sida avvisats.

En pensionsplan, som tillkommit på sätt ovan sagts, kan tillämpas av arbetsgivaren gentemot samtliga arbetstagare utan hinder av att vissa arbetstagare ej är organiserade i den huvudorganisation som godkänt planen (jfr 38 § i nämnda prop.).

Betydelsen av att pension grundas på allmän pensionsplan ligger för arbetsgivaren — såvitt fråga är om tillämpning av 2 kap. tryggandelagen — däri, att han är berättigad att till fullgörande av planens föreskrift om reservering av medel i rörelsen avsätta behövlige medel i bokföringen med skatteavdrag. Det må här påpekas att avsättningen även kan avse medel för dyrtidstillägg. I dessa hänseenden må hänvisas till motiven till 1 § a.

5 §.

Med arbetsgivares pensionsreserv avses dennes skuld dels enligt allmän pensionsplan dels ock för upplupen del av sådana löften om pension, som angivas i 1 § första stycket b) och c), med bortseende från löften omnämnda i 1 § tredje stycket.

Vad som är redovisat såsom Avsatt till pensioner är bundet intill måttet för arbetsgivarens pensionsreserv, där denna reserv icke har täckning i pensionsstiftelsens förmögenhet enligt vad som närmare framgår av tredje stycket. Belopp, som ej är bundet, benämnes disponibla pensionsmedel.

Till den del arbetsgivarens pensionsreserv utgöres av löften om pension, som tryggas jämväl av pensionsstiftelse, skall pensionsreserven täckas av stiftelsen, så långt stiftelsens förmögenhet förslår. Tryggar stiftelsen samtidigt löfte, som icke må medräknas i pensionsreserven, skall stiftelsen i första hand anses täcka upplupen del av sådant löfte. Höra flera pensionsstiftelser till arbetsgivaren och tjäna dessa helt eller delvis till tryggande av samma pensionslöften, skall upplupen del av löfterna täckas i första hand av stiftelse, som omfattar en trängre krets av personer, eller, om stiftelserna omfatta samma krets av personer, av den äldre stiftelsen.

Att pensionsstiftelse, där ej annat avsetts, icke tryggar arbetsgivarens åtaganden enligt allmän pensionsplan framgår av 3 kap. 1 §.

Gällande rätt. Enligt gällande rätt är arbetsgivarens möjligheter att förfoga över en pensionsstiftelsens medel inskränkt till att avse medel, som finnes utöver stiftelsens pensionsreserv; 7 § i 1961 års lag och 8 § i 1937 års lag. Bestämmelserna vilar på den uppfattningen, att stiftelsen icke skall frånhändas medel som behöves för att stiftelsen rent siffermässigt sett skall ha täckning för upplupen del av givna pensionsåtaganden. Stiftelsen har då betraktats som en pant. Begreppet pensionsreserv är bestämt i 10 § 1961 års lag. Detta förbud mot ianspråktagande av stiftelsens medel under den av pensionsreserven bestämda gränsen gäller utan att skyldighet är föreskriven att tillföra stiftelsen medel i ett underskottsfall. Vad som må överstiga pensionsreserven har vanligen kallats för överskott.

Till en arbetsgivare kan finnas knutna flera pensionsstiftelser, vilka har till syfte att helt eller delvis tjäna samma destinatarer. För att i sådant fall bestämma, huruvida överskott finnes i någon stiftelse och i så fall vilken, är nödvändigt att veta, om varje stiftelse *för sig* skall ha täckning för arbetsgivarens pensionsförpliktelser eller om det är tillräckligt att förpliktelserna täckas av endast en stiftelse. Under sistnämnda förutsättning måste ävenledes klarläggas vilken av stiftelserna, som därvid först skall tagas i anspråk. Dessa frågor besvaras av 9 § i 1961 års lag. Paragrafen utsäger, att stiftelserna har gemensam pensionsreserv. Stiftelserna skall med andra ord i för-

hållande till arbetsgivarens förpliktelser icke betraktas var för sig utan som en helhet. Vidare utsäges vilken av stiftelserna som skall svara i första hand och den därefter följande ordningen, allt dock såvitt gäller frågan om överskott finnes. För undvikande av missförstånd må påpekas att 9 § avser att reglera endast frågan, när och i vilken omfattning medel skall vara bundna. Stadgandet åsyftar sålunda icke att avgöra hur medlen skall fördelas mellan borgenärerna i ett konkursfall. För de närmare skälen till 9 § redogöres längre fram under kommentaren till tredje stycket.

Utredningen. Första stycket utgör en motsvarighet till vad som nu gäller beträffande »stiftelses pensionsreserv». Arbetsgivarens pensionsreserv är — om han antages sakna pensionsstiftelse — lika med hela det belopp, som han skulle ha varit berättigad att redovisa under rubriken Avsatt till pensioner i balansräkningen, om han icke tidigare företagit redovisning av belopp under denna rubrik. Av det skälet hänvisar lagtexten till 1 § första och tredje styckena. Som framgår av 14 § införandelagen ingår i pensionsreserven därutöver den höjning, som vissa äldre pensioner må undergå till följd av levnadskostnadernas ökning.

Vid beräkning av pensionsreserven skall man — vilket bör understrykas — bortse från förekomsten av pensionsstiftelse. Pensionsreserven är nämligen ett mått på arbetsgivarens skuld, bestämd enligt tryggandelagen. Och detta mått röner ej inverkan däraf, att viss del av skulden må vara täckt i pensionsstiftelse.

Den omständigheten, att arbetsgivaren ådragit sig en pensionsförpliktelse, betyder icke att han enligt lag är pliktig att upptaga en skuld härför i balansräkningen under rubriken Avsatt till pensioner. Gör han emellertid detta, betager förslaget däremot honom möjligheten att utan vidare upplösa posten i balansräkningen och därigenom upphäva motsvarande bindning av tillgångar. Posten Avsatt till pensioner är inom ramen för pensionsreserven att betrakta såsom en *bunden* post.

För att belysa betydelsen av detta må erinras om läget *före* tillkomsten av nu gällande aktiebolagslag av år 1944. Enligt 1910 års aktiebolagslag betraktades avsättning till förmån för pensioneringsändamål utgöra en del av det egna kapitalet. Avsättningen betraktades med andra ord såsom en kapitalreserv och därtill en *fri* sådan. Att reserven icke var bunden eller spärrad, innebar att den — till skillnad från aktiekapitalet — kunde fritt utnyttjas i förlusttäckningssyfte så ock upplösas av bolagsstämman. Den omständigheten, att de för pensionsändamål avsatta medlen sålunda kunde tagas i anspråk för täckande av bokföringsmässig förlust, framkallade så småningom kritik, se närmare härom inledningen till 3 kap. Mot denna bakgrund tillkom 1937 års lag. Såsom framhållits skall enligt denna lag avsättningar göras av vinstmedel och dessa överföras till särskilt inrättade pensionsstiftelser. Mot skulden i balansräkningen ställdes sålunda i denna lag en fordran å pensionsstiftelsens sida. Med andra ord: en juridisk person ställdes såsom bärare av en fordran mot arbetsgivaren motsvarande avsättningen.

Enligt utredningens förslag avskaffas de pensionsstiftelser, vilkas tillgångar utgöras av fordran mot det egna företaget.¹⁸ Genom förslaget att posten Avsatt till pensioner skall vara bunden uppnås emellertid — utan tillhjälp av en omständlig och tyngande konstruktion med en särskild juridisk person — i väsentliga hänseenden samma resultat som då medel enligt gällande rätt avsättes till stiftelse genom överlämnande av revers. Bestämmelsen i förevarande paragraf är därför av utomordentlig betydelse för det tryggande av pensionslöften, som sker inom bokföringens ram.

Enligt *andra stycket* kallas det belopp, som överskjuter pensionsreserven, för *disponibla pensionsmedel*.¹⁹ Dessa medel är disponibla för arbetsgivaren i den meningen att han fritt kan minska beloppet. Att märka är dock att den omständigheten, att arbetsgivaren har rätt att minska sina disponibla pensionsmedel med valfritt belopp, icke betyder att samma belopp blir tillgängligt för utdelning till aktieägarna. Beloppet måste nämligen först upptagas såsom intäkt i företagets vinst- och förlusträkning, vilket kommer att påverka rörelseresultatet. Skulle företaget uppvisa vinst, blir intäkten föremål för beskattning. Om man bortser från reglerna om avsättning till reservfond (skuldregleringsfond) kan sägas, att vad som i sådant fall återstår efter beskattning kan bli föremål för utdelning till aktieägarna. För att veta vad som är disponibelt måste arbetsgivaren beräkna vad som är bundet på posten Avsatt till pensioner. Enligt huvudregeln är vad som finnes redovisat som Avsatt till pensioner bundet intill måttet för pensionsreserven. Så är dock icke alltid fallet, om pensionsstiftelse finnes. Hela pensionsreserven behöver då icke vara bunden; se härom närmare under tredje stycket.

Tredje stycket behandlar åtskilliga tekniska samordningsfrågor, som för anledes av att arbetsgivaren kan ha en eller flera *pensionsstiftelser*. Såsom framhölls vid genomgången av 1 § sista stycket är icke meningen att arbetsgivarens pensionsåtaganden vid tillämpningen av denna lag skall tagas i betraktande mer än en gång. Vad som är tryggt genom stiftelse skall fördenkskull icke medräknas vid bestämmandet av utrymmet för avsättning i bokföringen (1 § sista stycket). Finnes medel i stiftelse, bör till följd härav det bundna (spärrade) beloppet under rubriken Avsatt till pensioner sättas så mycket lägre som motsvaras av stiftelsens förmögenhet. Avser frågan om avsättning i bokföringen för löften enligt allmän pensionsplan, skall däremot i normalfallet helt bortses från stiftelsen. Tredje stycket kommer fördenkskull icke att bli tillämpligt; löfte enligt 1 § a) täckes ju normalt icke till någon del av stiftelsens förmögenhet.

Då det framhölls att spärren på pensionsreserven skulle sättas så myc-

¹⁸ Undantagsvis kan en sådan stiftelse komma att bestå, nämligen om den är knuten till ett handelsbolag eller en fysisk person.

¹⁹ Begreppsparet »bundna» och »disponibla» medel användes vanligen för en klassificering av det egna kapitalet. Det kan därför te sig mindre lämpligt att bruka samma terminologi på ett företags redovisade pensionsskuld. Svårigheten att finna korta och lättförståeliga synonymer har emellertid lett till att utredningen likväl stannat för uttrycken »bundna» och »disponibla» pensionsmedel.

ket lägre som motsvarade täckningen hos stiftelsen, har förutsatts att täckningen av åtagandena till stiftelsens pensionsborgenärer skall ske *först* medelst *stiftelsen*. Emellertid hade det i och för sig varit möjligt att i stället täcka deras anspråk med de hos arbetsgivaren befintliga tillgångar, vilka bindes genom belopp på posten Avsatt till pensioner. Då frågan är av stor betydelse, skall den av utredningen förordade lösningen närmare belysas och förklaras.

Behållning i <i>p.stiftelse</i> vid bokföringsårets utgång inberäknat årets avkastning	200 000 kr.	Arbetsgivarens pensionsförpliktelser jämlikt 2 kap. 1 § b) och c) vid bokföringsårets utgång	400 000 kr. ²⁰
<i>Avsatt till pensioner</i> vid bokföringsårets ingång	300 000 kr.		

Såsom framgår står emot arbetsgivarens förpliktelser å 400 000 ett sammanlagt belopp å 500 000 kronor. Övertäckning föreligger med andra ord, eftersom den säkerhet som består dels av stiftelsens tillgångar dels ock av de tillgångar på balansräkningens aktivsida som svarar mot posten Avsatt till pensioner, överstiger arbetsgivarens förpliktelser.²¹ Frågan blir i vilken *ordningsföljd* täckningen skall företagas av dessa förpliktelser. Den ena möjligheten är att mot dessa ställs *stiftelsen*. Utföres exemplet från denna utgångspunkt täckes förpliktelserna å 400 000 kronor först med stiftelsens tillgångar, uppgående till 200 000 kronor, och för bristbeloppet tages posten Avsatt till pensioner i anspråk. Posten behöver således utnyttjas endast till beloppet 200 000 kronor, varför posten skulle komma att innehålla 100 000 kronor för mycket. Detta belopp blir då att betrakta såsom disponibla pensionsmedel. Den andra möjligheten — vilken enligt vad nyss angivits förkastats av utredningen — skulle ha varit att mot förpliktelserna ställdes *de hos arbetsgivaren befintliga tillgångar*, vilka svarar mot posten Avsatt till pensioner. Skulle så ske, täcktes genom där redovisat belopp 300 000 kronor av förpliktelserna. Med denna utgångspunkt komme stiftelsen att få 100 000 kronor mer än vad som betingas av trygghetssyftet; se 3 kap. 2 §.

Utredningens förslag, att täckningen tänkes ske först med stiftelsens tillgångar, överensstämmer med den princip som ligger till grund för 9 § i 1961 års lag (Betänkande I s. 97 ff.).

Tredje stycket första punkten upptager i överensstämmelse med vad nu angivits den regeln, att vid bestämmande av *bundet* belopp under rubriken Avsatt till pensioner arbetsgivarens pensionslöften i första hand skall täckas av stiftelsen, förutsatt att stiftelsen tryggar dessa löften. Härmed står den tidigare berörda bestämmelsen i 1 § sista stycket i full samklang. Med återknytande till exemplet lägges beloppet å 400 000 kronor först i stiftel-

²⁰ Från pensionsreserven skall avräknas löften enligt 1 § a), om stiftelse icke särskilt avser tryggande av sådana löften.

²¹ En sådan övertäckning uppstår då arbetsgivarens avsättningar icke tages i anspråk i förut-satt utsträckning. Så blir exempelvis förhållandet om en arbetstagare, som intjänat del av pension, avlider före inträde i pensionsåldern.

sen och vad som överskjuter avräknas på Avsatt till pensioner. Där kommer således att finnas disponibla pensionsmedel till ett belopp å 100 000 kronor.

Andra punkten behandlar det fallet, att stiftelsen samtidigt tryggar även *andra* löften än dem, som ingår i arbetsgivarens pensionsreserv. Detta är möjligt, därigenom att 3 kap., som handlar om pensionsstiftelse, icke — frånsatt vissa regler om löften till huvuddelägare — innehåller några begränsningar för avsättning till stiftelse motsvarande dem i 2 kap. 1 § uppställda. Sålunda gäller för avsättning till stiftelse exempelvis icke den i 2 kap. 1 § c) uppställda begränsningen att det skall vara fråga om pension intill pensionens belopp den 31 december 1966. Den omständigheten, att reglerna för avsättning till pensionsstiftelse och till skuldkonto i bokföringen är olika, medför att det bundna beloppet hos stiftelsen kommer att fastställas på annat sätt än som gäller beträffande belopp under rubriken Avsatt till pensioner; se motiven till 3 kap. 2 §. Ett *exempel* må åskådliggöra spørsmålet.

Behållning i <i>allmän</i> stiftelse	Upplupen del av pensionslöften som
31/12	skall täckas av stiftelsen 300 000 kr., ²²
	varav pensionslöften enligt 2 kap. 1 §
<i>Avsatt till pensioner</i>	b) och c) utgör
1/1	100 000 kr.
	60 000 kr.

Frågan är här, huruvida beloppet å 100 000 kronor — vid det förhållandet att stiftelsen utgör pant för 300 000 kronor — kan anses äga täckning hos stiftelsen. Svaret på frågan framgår av tredje stycket *andra punkten*. Enligt detta stadgande skall stiftelsens behållning i första hand — såvitt nu är i fråga — tagas i anspråk för de pensionslöften, vilka *icke* må medräknas i arbetsgivarens pensionsreserv, eller sålunda 200 000 kronor. Behållningen förslår följaktligen icke alls till att i bokföringshänseende täcka pensionslöftena å 100 000 kronor. Förefintligheten av stiftelsen saknar i detta fall med andra ord betydelse, då det gäller att avgöra vad som skall vara bundet på posten Avsatt till pensioner. Löftena enligt 2 kap. 1 § b) och c) utgör 100 000 kronor, medan på posten i balansräkningen står 60 000 kronor. Hela sistnämnda belopp är följaktligen bundet.²³ Det sagda innebär ingalunda, att stiftelsen i ett *konkursfall* skulle tillgodose de borgenärer först, vilkas fordringar enligt det anförda skall »läggas i botten» av stiftelsen. Pensionsborgenärernas ställning i konkurs beröres närmare i motiven till 3 kap. 9 §.

Tredje stycket tredje punkten tager sikte på det fall att *flera* pensionsstiftelser finnes. Under första och andra punkten har uppmärksamrats samordningen mellan *en* stiftelse och posten Avsatt till pensioner. Föreligger två eller flera stiftelser måste den tidigare beskrivna ordningsföljden ut-

²² Häri ingår icke löften enligt allmän pensionsplan.

²³ Avsättning i bokföringen må ske med 40 000 kronor.

byggas till att omfatta även denna eller dessa stiftelser. Såvitt angår ordningsföljden mellan stiftelserna *inbördes* kan direkt vägledning för frågans bedömande hämtas från 9 § i 1961 års lag. Såsom framgått av beskrivningen utav gällande rätt behandlar 9 § just denna situation. Paragrafen anvisar den rangordningen, att »den gemensamma pensionsreserven» skall hänföras i första hand till den stiftelse som omfattar en trängre krets av personer än annan stiftelse; här bortses då från s. k. PRI-stiftelse. Skulle båda stiftelserna ha samma destinatärskrets, tages den stiftelse först i anspråk som är av äldre datum. Anledning saknas att icke tillämpa samma rangordning i tryggandelagen. Ett *exempel* må åskådliggöra denna situation.

Behållning i <i>särskild</i> stiftelse		Samtliga upplupna åtaganden omfatta-
31/12	200 000 kr.	de av den <i>allmänna</i> stiftelsen 650 000 kr.
Behållning i <i>allmän</i> stiftelse		varav hänförliga till den <i>särskilda</i> stif-
31/12	450 000 kr.	telsen
<i>Avsatt till pensioner</i>		Av samtliga upplupna åtaganden upp-
1/1	60 000 kr.	går förpliktelser enligt 1 § b) och c)
		till 350 000 kr.

Frågan är nu, huruvida beloppet 60 000 kronor under rubriken *Avsatt till pensioner* är helt eller delvis *bundet*?

Av tredje punkten framgår att den *särskilda* stiftelsen först kommer i betraktande. De upplupna åtagandena gentemot den *särskilda* stiftelsens pensionborgenärer, 175 000 kronor, har full täckning i stiftelsen. Åtagandena behöver därför icke till någon del i andra hand hänföras till den *allmänna* stiftelsen. För den *allmänna* stiftelsens vidkommande innebär detta, att den del av upplupna åtaganden, som angår den *särskilda* stiftelsens pensionsborgenärer, i sin helhet frånräknas beloppet å 650 000 kronor. Den *allmänna* stiftelsen skall följaktligen i bokföringshänseende svara för 475 000 kronor (650 000—175 000). Dit kan dock icke föras mer än stiftelsens behållning eller 450 000 kronor. Härefter har av samtliga upplupna åtaganden, 650 000 kronor, täckning givits åt 175 000 + 450 000 kronor eller 625 000 kronor. Återstoden eller 25 000 kronor skall föranleda redovisning på posten *Avsatt till pensioner*. På posten blir därför *bundet* ett belopp å 25 000 kronor. Skillnaden mellan 60 000 och 25 000 kronor under denna post har således egen- skap av disponibla pensionsmedel.

Enligt vad som framgått råder ett direkt samband mellan bestämmelserna om hur det *bundna* beloppet på posten *Avsatt till pensioner* skall beräknas och de stadganden, som anger det yttersta måttet för avsättning i bokfö- ringen jämlikt tryggandelagen. Det *bundna* beloppet är lika med vad som kräves för att nå täckning av de pensionsåtaganden som omnämnes under 1 § första stycket a)—c). Beloppet är lika med summan av pensionsskuld avsedd i dessa stadganden, minskad med vad som är att anse som täckt av pensionsstiftelse. Reglerna i 5 § utfyller med andra ord det i 1 § sista stycket upptagna uttrycket »vad som har täckning i pensionsstiftelses förmögen-

het». För att ytterligare klargöra sambandet må framhållas att avsättning i bokföringen icke är tillåten, därest medlen i så fall finge egenskap av disponibla pensionsmedel på sätt 5 § närmare angiver.

Slutligen kan man fråga sig vilka möjligheter, som finnes att i det sista exemplet med skatteavdrag *avsätta* medel till *stiftelserna*.²⁴ Till den särskilda stiftelsen får självfallet icke avsättning med avdragsrätt ske, eftersom den har överskottsmedel. För täckande av bristbeloppet hos den allmänna stiftelsen må med avdragsrätt avsättas 25 000 kronor. Den här angivna rangordningen blir följaktligen av betydelse även vid besvarandet av detta spörsmål. Att en avsättning till stiftelse i sin tur inverkar på vad som må kvarstå på posten Avsatt till pensioner framgår av 6 § första stycket.

Fjärde stycket har till syfte att erinra om det tidigare berörda förhållandet, att pensionsstiftelse i normalfallet icke må trygga pensionslöften enligt allmän pensionsplan. Vid bedömande av frågan, huruvida avsättning i bokföringen är tillåten för sådana löften, skall därför helt bortses från stiftelsen.

Med tanke på att i framtiden pensionslöften enligt allmän pensionsplan torde komma att svara för huvuddelen av den privata pensioneringen kommer de i tredje stycket behandlade samordningsfrågorna att så småningom förlora i betydelse.

6 §.

Sker avsättning till pensionsstiftelse, skola disponibla pensionsmedel minskas med ett belopp som motsvarar avsättningens storlek. Lika med avsättning till pensionsstiftelse anses inköp av pensionsförsäkring.

Vid räkenskapsårets utgång skola disponibla pensionsmedel minskas med det lägsta av följande två belopp, nämligen de disponibla medlen vid årets ingång och en tiondel av pensionsreserven vid samma tidpunkt.

Hava disponibla pensionsmedel vid utgången av vart och ett av de tre närmast föregående räkenskapsåren överstigit en tiondel av pensionsreserven, får vid årets utgång på posten Avsatt till pensioner icke redovisas disponibla pensionsmedel.

Paragrafen avser att hindra, att disponibla pensionsmedel — varmed förstås medel som överskjuter det belopp, som jämlikt 5 § skall vara bundet — kvarstår på posten Avsatt till pensioner allt framgent. Syftet är helt förestavat av lagens egenskap att vid sidan av ett tryggande angiva den bokföring, som må läggas till grund vid inkomsttaxering. Pensionsborgenärernas intresse har ansetts tillgodosett genom spärregeln i 5 §. Från skattesympunkt åter anses det icke riktigt, att den skattskyldige tillåtes att efter gottfinnande bibehålla obeskattade medel utöver vad som betingas av trygghetskravet.

Gällande rätt. Någon direkt motsvarighet till paragrafen finnes icke enligt gällande rätt. Som bekant sker tryggande av pensionslöften i den formen

²⁴ Bestämmelser om avdragsrätt för avsättning är intagna i förslaget till ny lydelse av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen.

att avsättning göres till pensionsstiftelse. Visserligen möter enligt aktiebolagslagen icke hinder mot att redovisa upplupen del utav pensionslöften såsom skuld i balansräkningen. Avdragsrätt vid taxering åtnjutes dock icke enligt praxis för sådan passivering, med mindre medlen avsättes till en stiftelse; jfr vad som upptagits under 1 §.

Finnes i pensionsstiftelse mera medel än vad som jämlikt 10 § i 1961 års lag erfordras för att uppfylla kravet på tryggande, uppkommer däremot fråga, huruvida dessa medel skall tillåtas stå kvar i stiftelsen eller ej. Frågan är då ställd från skatterättslig synpunkt. Svaret framgår av 29 § 4 mom. kommunalskattelagen, den s. k. avtappningsregeln. Regelns innebörd är, att arbetsgivaren är betagen rätt till avdrag för avgifter till ATP, så snart det varit möjligt för honom att uttaga gottgörelse ur stiftelsen för samma belopp. Vid bestämmandet, huruvida möjlighet finnes till gottgörelse, får stiftelsens pensionsreserv uppräknas med 20 procent. Saken kan ock bokföringsmässigt uttryckas så, att en arbetsgivare med överskott i pensionsstiftelse utöver 120 procent av pensionsreserven måste för att erhålla avdrag för den kostnadspost avgifterna till ATP utgör såsom intäkt upptaga ett motsvarande belopp. Regeln är begränsad till att avse avgifter enligt allmän tilläggspension. I förslaget till lag — Betänkande I — hade dock regeln en mera allmän räckvidd, i det den avsåg alla utgifter för pensioneringsändamål. Till det anförda kan läggas att en stiftelses tillgångar som regel i sin helhet skall användas för allmännyttigt ändamål, därest några destinatärer icke längre finnes eller kan komma att finnas. Denna verkan inträder dock icke genom 1961 års civillag utan beror på anvisningspunkt 6) till 53 § kommunalskattelagen. För att avdrag för avsättning skall få åtnjutas fordras nämligen bland annat, att stiftelsens stadgar innehåller en föreskrift av ovan nämnt innehåll. Därigenom har man velat förebygga, att medel inestår i en fri stiftelse utan funktion i all framtid.

Utredningen. Såsom antytts är 6 § helt ett resultat av skatterättsliga överväganden. Att bestämmelsen likväl är upptagen i tryggandelagen beror på det åtskilliga gånger angivna förhållandet, att lagen är avsedd att utgöra en bokföringslag med ensartade bestämmelser inom det civilrättsliga och skatterättsliga området. Enligt utredningens mening uppnås härigenom en betydande och värdefull förenkling. Först må sambandet med 1 § uppmärksammas. Enligt 1 § är möjligheten att företaga avsättning i bokföringen för redovisning under rubriken Avsatt till pensioner inskränkt i tvenne hänseenden: dels får endast vissa slag av pensionslöften beaktas dels får dessa löften icke beaktas till större del än vad som är upplupen. Hur kan vid sådant förhållande disponibla pensionsmedel uppkomma? Så kan ske antingen till följd av att omfattningen av arbetsgivarens förpliktelser minskat under räkenskapsåret — vilket i sin tur kan ha berott på att personer, som haft intjänad ålderspension, dött under året — eller därigenom att behållningen ökat i en till arbetsgivaren knuten pensionsstiftelse. Vad orsaken än

må vara är gemensamt, att vid beräkningstillfället inestår mera medel än de, för vilka skatteavdrag kunnat åtnjutas, därest avsättning i högsta tillåtna omfattning företagits vid tillfället. Det har därför varit ett starkt skatteintresse att undvika, att obeskattade medel så att säga blir »lagrade» på posten Avsatt till pensioner liksom för övrigt hos stiftelsen. Tillskapades icke regler liknande den för närvarande gällande avtappningsregeln, skulle arbetsgivaren från fiskal synpunkt kunna sägas erhålla en obefogad skatte-kredit. Att märka är att de disponibla medlen till sin natur utgör en intäkt, hänförlig till det år då medlen erhöi egenskapen av disponibla. Och en intäkt skall icke minst av skatteskal normalt redovisas i den löpande vinst- och förlusträkningen.

Vad angår utformningen av en regel med syfte att återföra disponibla medel till beskattning finnes olika möjligheter. Till en början bortses från det mera speciella förhållandet, att avsättning under året ägt rum till pensionsstiftelse. En möjlighet vore, att disponibla medel, så snart de uppkommer, i sin helhet upptoges i vinst- och förlusträkningen såsom intäkt och därigenom gjordes till föremål för beskattning. I likhet med vad fallet är enligt gällande rätt — till vilken redogörelse må hänvisas — bör enligt utredningen likväl beaktas företagets intresse av att fördela sina intäkter över flera år i syfte att undvika ojämnheter i skattetrycket. En stor intäktspost förlagd till ett enda beskattningsår skulle nämligen med hänsyn till intäktens beskattning kunna skapa likviditetssvårigheter. Hinder mot frivilligt upptagande möter däremot icke, ty medel utöver pensionreserven är icke bundna genom lagförslaget. Vid utformningen av sitt förslag har utredningen haft även det förhållandet för ögonen att det är onödigt att tvinga fram en upplösning av »småbelopp», då arbetsgivarens åtaganden redan nästa år kanske ånyo kommer upp till sin tidigare nivå. Såvitt angår gällande rätt må härvidlag hänvisas till det tillägg å 20 procent på stiftelses pensionsreserv, under vilken gräns avtappning — d. v. s. återförande till beskattning — icke behöver ske.

Såsom framgått är målet att finna en formel för återtagande av disponibla medel till beskattning, som är så beskaffad att en rimlig avvägning uppnås mellan det allmännas skatteintresse och arbetsgivarens önskemål att skattebördan blir fördelad över en längre tidrymd. Sålunda kan man som framhållits anknyta återförande av disponibla medel antingen till avgifter för ATP eller därutöver till alla slag av pensionsutgifter. En annan möjlighet är, att bestämma ett mått på återförande, som icke är omedelbart anknutet till pensionsutgifter eller pensionskostnader.

Efter ingående överväganden har utredningen funnit sig böra förorda det sista alternativet, nämligen att måttet för återförande icke direkt knytes till havda kostnader. Därigenom kan man på ett mera ändamålsenligt sätt bestämma omfattningen av återförandet så ock erhålla en enkel schablonregel. Regler härom gives i paragrafens andra stycke. Från bokföringssyn-

punkt innebär såsom framgått ett återförande av medel, att arbetsgivaren har att redovisa beloppet såsom *intäkt* i vinst- och förlusträkningen, som ju utgör ett samlingskonto för saldon å de olika resultatkontona.

I det föregående har uppmärksamheten ägnats åt huvudfallet, nämligen att uppkomsten av disponibla medel icke haft samband med avsättning till pensionsstiftelse. Av lagtekniska skäl inleder de regler, som tagit sikte på huvudfallet, likväl icke paragrafen. Såsom ett första stycke upptages till behandling det fall, att avsättning göres till pensionsstiftelse.

Första stycket. Enligt vad som framhållits under 5 § skall löften om pension tagas i betraktande endast en gång vid tillämpningen av denna lag. Medel i en pensionsstiftelse kan på grund härav erhålla den betydelsen, att det bundna beloppet under rubriken Avsatt till pensioner sättes lägre än för det fall att stiftelse icke funnits; härför har redogjorts under 5 §. Det belopp, som överskjuter det bundna beloppet, benämnes disponibla pensionsmedel. Såsom ovan framhållits har 6 § till syfte att åstadkomma en fortlöpande minskning av de disponibla medlen. Enligt andra stycket skall denna minskning ske i viss långsammare takt. Den förmån för arbetsgivaren, som kan sägas ligga däri att hela det disponibla beloppet icke i ett sammanhang behöver upptagas såsom intäkt och därigenom underkastas beskattning, har dock icke ansetts böra åtnjutas i det fall att arbetsgivaren avsätter medel till stiftelse. Anledningen är den, att arbetsgivaren genom en avsättning till stiftelse eljest skulle kunna påverka rörelseresultatet på två sätt, nämligen dels genom avsättningen som sådan dels ock genom »lagringen» av medel under rubriken Avsatt till pensioner. Vid bedömande av frågan, huruvida utrymme finnes att med skatteavdrag avsätta medel till stiftelsen, bortses helt från förefintligheten av posten Avsatt till pensioner. Avgörande är uteslutande förhållandet mellan stiftelsens behållning och omfattningen av upplupna pensionsåtaganden (stiftelsens pensionsreserv). Den omständigheten, att på skuldkontot redan står eller efter avsättningen kommer att stå disponibla pensionsmedel, hindrar således icke avsättningsåtgärden. Bedömandet av skuldposten kan däremot påverkas av stiftelsen. Vid bedömande av bundet belopp skall ju enligt 5 § andra stycket avdrag göras med vad som täckes av stiftelsens behållning. En avsättning till stiftelsen kan därför få till följd, att disponibla medel uppkommer på posten Avsatt till pensioner. Om förhållandet mellan avsättning till stiftelse och uppkomsten av disponibla medel handlar första stycket. Antag att följande fall föreligger.

Behållning i <i>allmän</i> stiftelse	Upplupna åtaganden enligt såväl 3
31/12	200 000 kr. kap. 2 § som 2 kap. 1 § b) och c)
	225 000 kr.
<i>Avsatt till pensioner</i>	
1/1	60 000 kr.

Under året har till stiftelsen avsatts 50 000 kronor. Beloppet å 200 000 kronor innefattar den gjorda avsättningen.

Den första frågan att besvara är, vilket belopp som vid årets utgång är bundet av vad som vid årets ingång är redovisat under rubriken Avsatt till pensioner. Därigenom vinnes besked, huruvida disponibla pensionsmedel finnes och i så fall storleken av dessa. Såsom framgår av 5 § tredje stycket första punkten skall arbetsgivarens åtaganden i första hand täckas av stiftelsen. Den brist, som följaktligen uppstår å 25 000 kronor, lägges på posten Avsatt till pensioner. Denna post är således bunden intill ett belopp av 25 000 kronor och återstoden, 35 000 kronor, utgör disponibla medel. Tillämpningen av 6 § första stycket leder i detta exempel till att samtliga disponibla medel eller sålunda 35 000 kronor (60 000—25 000) skall redovisas såsom intäkt.²⁵

Pensionsstiftelse kan ha till ändamål att trygga pensionslöften, som *icke* är av den art att de får läggas till grund för skuldredovisning under rubriken Avsatt till pensioner. Stiftelsens pensionsreserv kan med andra ord vara vidare än arbetsgivarens pensionsreserv. Man kan med anledning härav fråga sig, huruvida avsättning till stiftelse med sådant ändamål kommer att giva upphov till minskning enligt ifrågavarande stycke. Svaret framgår av en sammanställning med 5 § tredje stycket andra punkten. Löften, som är av det slag att de allenast får tryggas genom stiftelse, täckas i detta sammanhang av stiftelsen framför andra löften. En avsättning till stiftelse inom ramen för summan av de upplupna åtaganden, för vilken avsättning i bokföringen icke får ske, giver därför icke upphov till disponibla pensionsmedel på posten Avsatt till pensioner. En annan sak är, att på posten kan stå disponibla medel före avsättningsåtgärden. I så fall träder minskningsregeln i verksamhet. Ett *exempel* må åskådliggöra detta.

Behållning i <i>allmän</i> stiftelse	Arbetsgivarens upplupna åtaganden
31/12	60 000 kr.
	700 000 kr.,
	varav de enligt 2 kap. 1 § b) och c)
<i>Avsatt till pensioner</i>	utgör
1/1	640 000 kr.

Under året har avsättning skett till stiftelsen med 50 000 kronor. Såsom första åtgärd skall åtagandena täckas av stiftelsen. »I botten av» stiftelsen placeras därvid de löften, som icke må beaktas vid avsättning i bokföringen eller 60 000 kronor. Ovanpå tänkes återstoden lagd eller 640 000 kronor. Som stiftelsens behållning utgör endast 60 000 kronor, kommer beloppet å 640 000 kronor icke att till någon del täckas genom stiftelsen. För detta belopp, alltså 640 000 kronor, svarar då posten Avsatt till pensioner. Det bundna beloppet uppgår följaktligen till 640 000 kronor eller till samma belopp, som är redovisat såsom Avsatt till pensioner. Allt detta framgår av 5 § tredje stycket andra punkten. Exemplet visar, att i balansräkningen kommer att under rubriken Avsatt till pensioner finnas bundet ett belopp

²⁵ Ett annat sätt att lösa den föreliggande situationen hade varit att förbjuda avsättning till stiftelsen, i den mån vid samma tidpunkt disponibla medel finnes. En sådan lösning hade dock kommit i strid med önskemålet från destinatärernas sida, att stiftelsen bör erhålla tillgångar tillräckliga att täcka de arbetsgivarens åtaganden, för vilka stiftelsen utgör pant.

å 640 000 kronor, och detta *oavsett* huruvida behållningen i stiftelsen utgör noll kronor eller högst 60 000 kronor. Den företagna avsättningen till stiftelsen utlöser följaktligen icke bestämmelsen i 6 § första stycket; disponibla pensionsmedel finnes ju icke. Hade däremot avsättningen föranlett, att stiftelsens behållning blivit större än 60 000 kronor, hade detta påverkat det bundna belopp som skulle komma att redovisas under rubriken Avsatt till pensioner. Avsättningen hade då emellertid kommit att medföra täckning även av löften av det slag, som kan tryggas genom avsättning i bokföringen (det finnes med andra ord i så fall »en gemensam nämnare»).

Lika med avsättning till stiftelse har det fallet bedömts, att arbetsgivaren inköper pensionsförsäkring i försäkringsinrättning. För avgifterna föreligger nämligen avdragsrätt vid taxering, och genom försäkringsinrättningens åtagande att ansvara för pensioneringen sjunker arbetsgivarens pensionsreserv i motsvarande mån. Läget är följaktligen likartat med vad som gäller vid avsättning till stiftelse.

Andra stycket innehåller huvudstadgandet angående minskning av disponibla pensionsmedel. Till grund härför ligger den tidigare redovisade uppfattningen, att dessa medel till sin natur utgör intäktsmedel.²⁶

Utformningen av en regel om minskning av disponibla medel kan ske på många sätt. Det må erinras om den redogörelse härför, som lämnats under den allmänna motiveringen till ifrågavarande stadgande. I detta sammanhang skall endast genom *exempel* åskådliggöras, hur den av utredningen valda regeln är avsedd att tillämpas. Exemplet visar, hur posten Avsatt till pensioner kan förändras.

Exempel I. Pensionsstiftelse saknas

År 1

Konto för Avsatt till pensioner

31/12	Till vinst- och förlust-konto	23	1/1	Från ingående balans	
				pensionsreserv	230
31/12	Till utgående balans			disp. medel	70 300
	pensionsreserv	240			
	disp. medel	37 277			
		<u>300</u>			<u>300</u>

Beräkning av det belopp, som per den 31/12 skall föras till vinst- och förlustkontot:

1/10 av pensionsreserven per 1/1	23
Disp. medel per 1/1	70
Disp. medel per 31/12 före minskning (300./240)	60
<i>Att minska</i>	23

År 2

Konto för Avsatt till pensioner

31/12	Till vinst- och förlust-konto	17	1/1	Från ingående balans	
				pensionsreserv	240

²⁶ Se s. 139.

31/12 Till utgående balans	disp. medel	37 277
pensionsreserv		<u>277</u>
disp. medel		— 260
		<u>277</u>

Beräkning av det belopp, som per den 31/12 skall föras till vinst- och förlustkontot:

1/10 av pensionsreserven per 1/1	24
Disp. medel per 1/1	37
Disp. medel per 31/12 före minskning (277./260)	17
Att minska	17

Såsom framgår kännetecknas regeln av att det belopp, varmed minskning skall ske, tages ur disponibla medel vid räkenskapsårets utgång. Beloppet beräknas med ledning av förhållandena vid räkenskapsårets ingång. Den obligatoriska minskningen skall avse det *lägsta* av beloppen disponibla medel och 1/10 av pensionsreserven vid räkenskapsårets ingång. Minskning skall tagas ur disponibla medel och stannar därför i exemplet vid 17, vilket belopp är disponibelt per sista dagen i räkenskapsåret.

Disponibla pensionsmedel vid ingången av ett räkenskapsår utgör motsvarigheten till disponibla medel vid utgången av föregående räkenskapsår. En förutsättning för att minskning enligt andra stycket skall ske är således att företaget haft disponibla medel två år i följd. Regeln får därvid i många fall en fördröjande effekt på minskningen, vilket varit avsikten.

Exempel II. Pensionsstiftelse finnes

Uppgifterna i Exempel I kompletteras nu med att arbetsgivaren har en allmän pensionsstiftelse med en behållning vid ingången av år 1 å 50. Pensionsreserven antages omfatta såväl löften enligt 2 kap. 1 § a) som löften enligt 2 kap. 1 § b) och c).

År 1

Konto för Avsatt till pensioner

31/12 Till vinst och förlust-	1/1 Från ingående balans	300
konto	pensionsreserv (230), varav	
31/12 Till utgående balans	2: 1 a)	150
pensionsreserv (240), varav	2: 1 b) och c)	80 230
2: 1 a)	täckt i stift.	<u> ./ 50</u>
2: 1 b) och c)	i bokf. bundet	180
täckt i stift.	disp.	120
i bokf. bundet		<u>300</u>
disp.		87
		<u>300</u>

Beräkning av det belopp, som per den 31/12 skall föras till vinst- och förlustkontot:

1/10 av pensionsreserven per 1/1	23
Disp. medel per 1/1	120
Disp. medel per 31/12 före minskning (300./190)	110
Att minska	23

Konto för Avsatt till pensioner

31/12	Till vinst och förlust-		1/1	Från ingående balans	277
	konto	24		pensionsreserv (240), varav	
	Till utgående balans	253		2:1 a)	160
	pensionsreserv (260), varav			2:1 b) och c) ..	80 240
	2:1 a)	170		täckt i stift.	./ 50
	2:1 b) och c) ..	90 260		i bokf. bundet	190
	täckt i stift.	./ 50		disp.	87
	i bokf. bundet	210			
	disp.	43			
					<u>277</u>
					<u>277</u>

1/10 av pensionsreserven per 1/1	24
Disp. medel per 1/1	87
Disp. medel per 31/12 före minskning (277./210)	67
Att minska	24

Såsom framgår av exemplet är det nödvändigt, att pensionsreserven uppdelas på sätt skett. Åtaganden enligt 2: 1 a) skall nämligen hänföras till belopp redovisat såsom Avsatt till pensioner — de får icke hänföras till stiftelsen, såvida icke stiftelsen särskilt avser att trygga sådana åtaganden — medan övriga löften i första hand skall hänföras till stiftelsen. Sistnämnda bestämmelse kan, såsom i exemplet, komma att påverka beloppet för disponibla medel. Det bör bemärkas, att minskningen skall avse 1/10 av *hela* pensionsreserven, även om den till äventyrs är helt eller delvis täckt av pensionsstiftelse.

Tredje stycket. I likhet med andra stycket har bestämmelsen i tredje stycket till syfte att hindra arbetsgivaren från att »lagra» obeskattade medel på posten Avsatt till pensioner. Här är det fråga om en situation, som skiljer sig från det mönster som ligger till grund för den normala minskningsregeln. Bestämmelsen tager sikte främst på sovande företag och företag som upphört med sin rörelse. Har ett företag icke längre några pensionsborge-närer, bör företaget icke få lagra obeskattade pensionsmedel. Detsamma är förhållandet, om pensionsreserven nedgått avsevärt visst år utan att därefter inom de närmaste åren åter stiga till den ursprungliga nivån.

7 §.

Arbetsgivare skall årligen verkställa försäkringsteknisk beräkning av sina pensionsåtaganden. Är sannolikt att disponibla pensionsmedel saknas, behöver sådan beräkning dock icke ske oftare än vart tredje år.

Med ledning av denna beräkning skall inom linjen i balansräkningen anmärkas:
a) storleken av arbetsgivarens pensionsreserv, fördelad på avsättning enligt allmän pensionsplan och övriga pensionslöften,

b) belopp som beräknas motsvara vad som kan komma att utgå med förmånsrätt enligt 17 kap. 6 a § handelsbalken,

c) förmögenhet hos pensionsstiftelse och vilken grupp av personer som omfattas av stiftelsens ändamål samt

d) belopp som beräknas motsvara arbetsgivarens skuld för upplupen del av samtliga pensionslöften efter avdrag med den del av arbetsgivarens skuld, vilken redovisas enligt 1 § första stycket eller har täckning i pensionsstiftelse.

Frågan, huruvida på posten Avsatt till pensioner finnes disponibla pensionsmedel eller alltså medel utöver bundet belopp, är såsom framgått av bland annat 6 § av betydelse i olika hänseenden. Det är därför erforderligt att ha kännedom om beskaffenheten av de medel som finnes under rubriken Avsatt till pensioner, d. v. s. medlens egenskap av att vara bundna eller disponibla. Härför kräves i sin tur att försäkringsteknisk beräkning — med ledning av de i 2 och 3 §§ givna bestämmelserna — företages av pensionsreserven. Förevarande paragraf anger arbetsgivarens skyldighet härutinnan. Paragrafen har samtidigt ett annat syfte, nämligen att av hänsyn till arbetsgivarens borgenärer och intressenter skapa publicitet rörande arbetsgivarens skuld för dennes samlade pensionsåtaganden, oavsett om dessa är av den art att de må redovisas enligt bestämmelserna i 1 §.

Gällande rätt. Enligt 1961 års lag om pensionsstiftelse skall så mycket medel kvarhållas i en pensionsstiftelse, som erfordras för att täcka stiftelsens jämlikt 10 § beräknade pensionsreserv. Denna spärregel är av betydelse i olika avseenden. Här skall till en början i korthet erinras om de regler, som är av intresse från civilrättslig synpunkt. Sålunda är arbetsgivarens rätt att använda stiftelsens medel till gottgörelse för egna pensionsutgifter gjord beroende av att stiftelsen har medel utöver pensionsreserven; 5 och 6 §§. Vidare är för rätten till överföring av medel från en stiftelse till en annan enligt 8 § avgörande, att den avstående stiftelsen har kvar medel intill måttet för pensionsreserven. Det ankommer — enligt uttalanden i lagens förarbeten (SOU 1961: 14 s. 132 och prop. 1961: 177 s. 113) — på tillsynsmyndigheten att övervaka efterlevnaden av berörda spärregler. Till frågan om hur denna övervakning borde tillgå anförde utredningen i sitt Betänkande I följande:

Som bekant saknar länsstyrelserna försäkringsteknisk expertis. Denna omständighet behöver icke vara utslagsgivande. Det åvilar ett företag, som vill bereda sig gottgörelse ur pensionsstiftelse eller överföra medel från en sådan stiftelse till annan, att förebringa pensionsreservberäkning. I stor omfattning torde uträkningar kunna ske enligt tabeller. Anlitar företaget (stiftelsen) utomstående, har företaget (stiftelsen) naturligen att svara för dennes arvode. Länsstyrelsen bör kunna godtaga uträkning av pensionsreserv genom sakkunnig person, vilken är att anse som trovärdig. I tveksamma fall bör länsstyrelsen kunna tillfråga försäkringsinspektionen.

Vad därefter angår de skatterättsliga reglerna är till begreppet pensionsreserv hos stiftelse likaledes knutna rättsverkningar i olika hänseenden. Sålunda må enligt anvisningspunkt 2 a. till 29 § kommunalskattelagen arbetsgivare ej åtnjuta avdrag för avsättning till stiftelse, om därigenom stif-

telsens förmögenhet kommer att överstiga pensionsreserven. Jämlikt 29 § 4 mom. samma lag (avtappningsregeln) är vidare arbetsgivare betagen rätt till avdrag för avgifter till ATP, försåvitt han varit berättigad att uttaga gottgörelse ur stiftelse för beloppet i fråga. Och vid bedömande av spörsmålet, huruvida gottgörelsemöjlighet förelegat, är avgörande vilket förhållande som råder mellan stiftelsens behållning och dess pensionsreserv. Även inom hithörande område är fördenskull erforderligt med försäkringsteknisk beräkning av stiftelses pensionsreserv. Om beskaffenheten av skattemyndigheternas kontroll över pensionsreservens storlek anförde chefen för finansdepartementet i prop. 1961:178 s. 46:

Vad så angår beskattningsmyndigheternas arbete med kontrollen av pensionsreservberäkningarna i de fall, då avdrag för avsättning yrkas, må framhållas att denna kontroll liksom hittills måste grundas på den utredning, som företaget lämnar. Det åligger företaget att förete en tillfredsställande utredning angående skatte-taket. Beskattningsmyndigheterna bör kunna godtaga en uträkning av den skattemässiga pensionsreserven, som verkställts av person, vilken har erfarenhet på området och är att anse som trovärdig. Vare sig sakkunnig anlitas eller ej bör för taxeringsmyndigheterna framläggas de fakta varpå beräkningarna är grundade. Det är därvid främst fråga om vad utfästelsen åsyftat samt storleken av verkliga eller fingerade fribevis. I tveksamma fall kan frågan om pensionsreservens beräkning, om taxeringsintendenten så finner lämpligt, underställas försäkringsinspektionen. Givetvis bör detta ske endast i undantagsfall.

Om den särskilda kontroll, vartill den s. k. avtappningsregeln giver upphov, utlät sig departementschefen sålunda (s. 62):

Varje skattskyldig, som har pensionsstiftelse och som vid 1964 års taxering yrkar avdrag för avgifter till ATP, har att förete utredning, som visar att stiftelseförmögenheten inte överstiger 120 procent av pensionsreserven. Förete han inte sådan utredning eller är utredningen inte tillfredsställande får han räkna med att avdrag vägras för ATP-avgifter. Beträffande den utredning som erfordras må framhållas, att i vissa fall redan en enkel överslagsberäkning torde ge vid handen att stiftelseförmögenheten inte kan överstiga 120 procent av pensionsreserven. Ligger stiftelseförmögenheten i närheten av 120 procent av pensionsreserven blir emellertid en noggrannare beräkning nödvändig. För att underlätta dylika beräkningar kommer, som redan nämnts, pensionsstiftelseutredningen att utge vissa tabeller.²⁷ — Har den skattskyldige vid 1964 års taxering företett en tillfredsställande utredning, som visar att stiftelseförmögenheten understiger 120 procent av pensionsreserven vid 1963 års utgång, bör beskattningsmyndigheterna i normala fall — utan ny utredning — kunna utgå från att detta förhållande består under en följd av år. Företagen kan således mången gång undvika återkommande pensionsreservberäkningar genom att snabbt avtappa överskotten i stiftelserna. Vad nu sagts gäller framför allt företag med många anställda. Det är för dessa som svårigheterna att beräkna pensionsreserven är störst. Är antalet anställda litet är arbetet med pensionsreservberäkningen inte så betungande. — Granskningen av pensionsreservberäkningarna i och för tillämpning av avtappningsregeln ankommer i första hand på beskattningsmyndigheterna men de bör, som utredningen framhållit, på denna punkt få hjälp av tillsynsmyndigheten. En uträkning av pensionsreserv genom person, som har erfarenhet på området och vilken är att anse som trovärdig, bör i regel kunna godtagas.

²⁷ Jfr SOU 1961: 61 och 1964: 28.

Vad angår det berörda syftet att skapa publicitet beträffande arbetsgivarens pensionsåtaganden, må i fråga om innehållet i gällande rätt hänvisas till framställningen under 1 och 8 §§.

Utredningen. Första stycket. Enligt huvudregeln skall arbetsgivaren varje år verkställa försäkringsteknisk beräkning av sina pensionsåtaganden. Detta krav bör ses i samband med bestämmelsen i 6 §, enligt vilken disponibla pensionsmedel av skatteskäl årligen skall minskas med visst belopp. I förhållande till gällande rätt kan bestämmelsen i 6 § sägas utgöra en motsvarighet till den s. k. avtappningsregeln i kommunalskattelagen. Iakttagande av bestämmelsen gör det nödvändigt för arbetsgivaren, att han beräknar sina pensionsåtaganden, sådana dessa får beaktas enligt tryggandelagen. Kravet på beräkning sträcker sig dock längre än vad som betingas av 6 §. Pensionsåtagandena kan ju avse mer än arbetsgivarens pensionsreserv. Att kravet på beräkning likväl givits sådan räckvidd beror på att förevarande paragraf som nämnt tillgodoser ytterligare ett syfte. Arbetsgivarens borgenärer och övriga intressenter har nämligen ett starkt intresse att få kännedom om dennes samlade pensionsåtaganden. Det har fördenskull ansetts vara förenligt med god ordning att man av arbetsgivarens årsredovisning skall kunna utläsa hur hans ekonomiska ställning påverkas även av sådana förpliktelser. Arbetsgivaren själv bör också rimligen vara angelägen att få del av uppgift i detta hänseende.

Kravet på försäkringsteknisk beräkning har uppmjukats i andra punkten. Giver en mera grov uppskattning vid handen att disponibla pensionsmedel saknas, behöver beräkning icke göras oftare än en gång vart tredje år. Hör till arbetsgivaren en pensionsstiftelse, måste han såsom framgått av 5 § andra stycket för sitt bedömande ha tillgång till uppgifter om såväl stiftelsens förmögenhet som dess »pensionsreserv». Man kunde mena, att lagens eftergift från kravet på årlig beräkning icke borde vara begränsad på angivet sätt utan hellre gälla så länge den årliga uppskattningen utvisade att disponibla pensionsmedel icke funnits. Betraktas tidsfristen om tre år enbart från synpunkten att garantera efterlevnaden av 6 § är anmärkningen riktig. Emellertid har utredningen som nämnt fäst vikt även vid det i andra stycket reglerade förhållandet, att balansräkningen skall inom linjen innehålla olika uppgifter angående arbetsgivarens pensionsåtaganden samt att dessa uppgifter bör vara av någorlunda färskt datum. Fristen om tre år kan därför sägas innefatta en avvägning mellan kravet på beräkning för iakttagande av 6 § och det till grund för andra stycket liggande önskemålet om så färska uppgifter i balansräkningen som möjligt.

Antag att pensionsstiftelse icke finnes och att arbetsgivarens pensionsreserv enligt en föregående räkenskapsår gjord beräkning utgör 500 000 kronor och att på posten Avsatt till pensioner finnes redovisade 400 000 kronor. Antag vidare att pensionsåtagandena icke i betydande mån minskat under räkenskapsåret. I denna situation är arbetsgivaren — som väl då driver rörelse i mindre omfattning — icke pliktig att verkställa försäkringsteknisk

beräkning oftare än en gång vart tredje år. Med stöd av andra punkten kan arbetsgivaren följaktligen under de angivna förutsättningarna underlåta att vidtaga beräkning, och skattemyndigheten kan å sin sida eftergiva kravet på årlig beräkning för att erhålla klarhet i frågan huruvida sådan intäkt finnes, som följer av 6 §. Läget blir vid en jämförelse med gällande rätt i viss mån likartat med den situation, som råder då arbetsgivaren yrkar avdrag för avgifter till ATP och har tillgång till en pensionsstiftelse. Erinras må nämligen om det tidigare återgivna uttalandet av chefen för finansdepartementet (prop. 1961: 178 s. 62): »Har den skattskyldige vid 1964 års taxering företett en tillfredsställande utredning, som utvisar att stiftelseförmögenheten understiger 120 procent av pensionsreserven²⁸ vid 1963 års utgång, bör beskattningsmyndigheterna i normala fall — utan ny utredning — kunna utgå från att detta förhållande består under en följd av år.»

Andra stycket. Vid den beräkning, som verkställes enligt föreskriften i första stycket, skall samtidigt anmärkas olika uppgifter inom linjen. Till grund härför ligger bland annat den allmänt vedertagna uppfattningen att balansräkningen skall redovisa *samtliga* skulder. Den omständigheten, att avsättning är frivillig och att posten Avsatt till pensioner förty icke behöver upptaga den skuld som föranledes av lämnade pensionslöften, har nämligen icke ansetts vara ett tillräckligt skäl för att arbetsgivarens borgenärer och övriga intressenter skall undanhållas besked om arbetsgivarens pensionsåtaganden. Den bokföringsmässiga betydelsen av att posten redovisas endast inom linjen ligger däri — förutom att motsvarande belopp icke har redovisats såsom kostnad — att posten icke påverkar växelspelet mellan aktiv- och passivsida i balansräkningen. Kravet, att tillgångarna skall täcka minst skulderna, gäller som bekant icke de skuldposter som enbart antecknas inom linjen.²⁹

Är sådant fall för handen, att beräkning icke behöver företagas enligt första stycket, är icke heller erforderligt med en särskild beräkning av de uppgifter, som de olika punkterna innehåller. I så fall får den senast företagna beräkningen återopas.

Förevarande stadgande återverkar bland annat på bokföringslagen och aktiebolagslagen. Enligt gällande lydelse av 101 § 7 mom. aktiebolagslagen har bolag frihet mellan att upptaga det kapitaliserade värdet av pensionsförpliktelser bland sina skulder och att inom linjen anmärka sammanlagda beloppet för år av de pensioner, som på grund av bolaget åliggande förpliktelser utgår vid tiden för räkenskapsårets slut. Motsättningsvis framgår att ännu ej utgående pension icke behöver anmärkas. Utredningen föreslår, att paragrafen anpassas efter innehållet i 7 §. Aktiebolag skall därför inom linjen anmärka de uppgifter, som följer av 7 § andra stycket. Finnes icke sådana

²⁸ Överstiger stiftelseförmögenheten 120 procent av stiftelsens enligt 10 § i 1961 års lag angivna pensionsreserv träder den s. k. avtappningsregeln i verksamhet.

²⁹ Se vidare härom under inledningen till 2 kap.

uppgifter tillgängliga för räkenskapsåret — beroende på andra punkten i första stycket — antecknas senast verkställd beräkning. I sådant fall tillkommer dock skyldigheten för bolaget att — i enlighet med den allmänna regeln om plikt att anmärka samtliga skulder — anteckna de förändringar, som inträffat på grund av dödsfall och nytillkomna pensionslöften. I bokföringslagen därefter föreslås såsom ett tillägg till 7 § en bestämmelse av enahanda innehåll, nämligen att bokföringsskyldig, som icke redovisar sina pensionsåtaganden bland skulderna, har att inom linjen anmärka dessa åtaganden. Skyldigheten att inom linjen anmärka pensionsåtaganden innefattar icke krav på försäkringsteknisk beräkning. I detta hänseende kan hänvisas till kommentaren till 7 § bokföringslagen.

Till grund för den i andra stycket påbjudna uppgiftsskyldigheten ligger även en annan omständighet. Såsom framgår av föreslagna tillägg till 17 kap. handelsbalken är avsikten att pensionsfordran skall tillerkännas *förmånsrätt*. Enligt 6 a § nämnda kap. skall förmånsrätt med placering efter fastighetsinteckning men före förlagsinteckning tillkomma visst slag av pensionsfordringar intill visst mått. Till återstående del — om det bortses från den bibehållna 4 § — åtnjutes förmånsrätt enligt 11 §. Det är ett allmänt önskemål att förmånsrätten skall göras synlig utåt (publicitet).³⁰ Föreskriften i punkten b) tager särskilt sikte på detta förhållande och innebär, att uppgift inom linjen skall lämnas om storleken av det belopp som är förmånsberättigat framför förlagsinteckning.

a) Föreskriften, att uppgift skall lämnas om hur stor del av arbetsgivarens pensionsreserv som har motsvarighet i avsättning enligt allmän pensionsplan, skall ses mot bakgrund av den tidigare behandlade överenskommelsen den 26 oktober 1960. Såsom bland annat under 1 § första stycket upptagits utgjorde bildandet av särskilda stiftelser, PRI-stiftelser, och skyldighet att avsätta medel dit ett led i överenskommelsen. Avsättandet förut-sattes skola ske i den formen, att arbetsgivaren överlämnade en revers, utställd av honom själv. Därigenom att dessa stiftelsers enda tillgång utgöres av fordran mot arbetsgivaren själv, skall stiftelserna enligt förslaget upphöra att äga bestånd; se 4 § införandelagen. Det har emellertid ansetts lämpligt, att balansräkningen upptager besked om vad av pensionsreserven, som hänför sig till förenämnda föreskrift i pensionsplanen. Punkten a) skulle därför i denna del kunna sägas utgöra en ersättning för PRI-stiftelse. Arbetsgivare, vilken omfattas av FPG/PRI-systemet, har här att införa den uppgift som han erhåller från Pensionsregistreringsinstitutet (PRI) om vad som enligt pensionsplanen skall finnas redovisat i balansräkningen. En bidragande orsak till föreskriften att löften enligt allmän pensionsplan skall redovisas särskilt har varit det förhållandet, att i framtiden sådana löften icke i normalfallet kommer att tryggas genom stiftelse. Vid avsättning för

³⁰ Se t. ex. första lagutskottets utlåtande 1938 nr 17 med anledning av motioner om ändring av 17 kap. 4 § handelsbalken.

dessa löften i bokföringen skall därför bortses från stiftelsen till skillnad från vad fallet är beträffande pensionslöften till personer, som omfattas av stiftelsens ändamålsbestämning.

b) Denna punkt avser att tillgodose intresset av publicitet kring fordringar som föreslås få förmånsrätt enligt 17 kap. 6 a § handelsbalken. Det är fråga om begränsade pensioner åt arbetstagare födda år 1907 eller tidigare eller efterlevande till sådan person vid sidan av planpensioner. Av nämnda hänvisning till handelsbalken framgår nämligen att vid bestämmande av arbetstagarens förmånsberättigade fordran enligt lagrummet avdrag skall göras med den pension, som grundas på allmän pensionsplan.

c) Föreskriften i punkten c) bör ses mot bakgrund av 5 § tredje stycket. I den mån ett pensionslöfte må tryggas såväl av stiftelse som av redovisning i balansräkningen är nämligen — vilket 5 § giver vid handen — nödvändigt att ha tillgång till stiftelsens förmögenhet, då det gäller att beräkna huruvida posten Avsatt till pensioner innehåller disponibla medel. För samma ändamål är dessutom erforderligt med uppgift, huruvida stiftelsen tryggar löften, som ej innefattas i arbetsgivarens pensionsreserv; punkten d) nedan. På grund härav har synts ändamålsenligt att inom linjen anmärkes de uppgifter, som är av betydelse för tillämpningen av 5 §. Utredningen anser självfallet att stiftelses styrelse är skyldig att tillhandahålla arbetsgivaren de berörda uppgifterna.

d) En arbetsgivare kan ha lämnat pensionslöften, som är av det slag att de *icke* omfattas av punkten a) ovan. Den omständigheten, att löfte icke berättigar till avsättning för vidare redovisning under rubriken Avsatt till pensioner, innebär självfallet icke att man bör bortse från löftet då det gäller att bedöma arbetsgivarens skuldbelastning. Önskar man få en fullständig bild av de förpliktelser, som har sitt upphov i lämnandet av pensionslöften, är därför nödvändigt att ha tillgång till de löften, som faller utanför punkten a) och som icke tillika har täckning i pensionsstiftelse. Av det skälet lämnas i punkt d) föreskrift om att arbetsgivaren även skall anmärka värdet av sådana löften.

8 §.

Arbetsgivare, vilken uppsåtligen eller av grov oaktsamhet otillåtligen minskar vad som redovisats såsom Avsatt till pensioner eller eljest underlåter att iakttaga föreskrifterna i detta kapitel, dömes till dagsböter.

Gällande rätt m. m. De grundläggande reglerna om bokföring är givna i bokföringslagen. Enligt dess 4 § skall genom bokföringen lämnas redovisning ej mindre för rörelsens gång än även för den bokföringsskyldiges ekonomiska ställning vid rörelsens början och vid utgången av varje räkenskapsår. Till fullföljande härav har den bokföringsskyldige, förutom att föra dagbok och övriga handelsböcker, att upprätta balansräkning. Balansräkningen, som utgör ett sammandrag av inventariet, skall enligt 7 § upptaga

samtliga tillgångar och skulder. Skulderna skall redovisas antingen såsom skuldpost i balansräkningen eller inom linjen. Till förekommande av missförstånd har utredningen föreslagit det tillägget till 7 § bokföringslagen, att skyldigheten att redovisa skulder skall avse även upplupna pensionslöften. Den som bryter mot bokföringslagens föreskrifter ådrager sig icke omedelbart straff. Lagen innehåller nämligen icke några egna straffstadganden utan hänvisar till brottsbalken. Med hänvisningen avses bestämmelsen i 11 kap. 5 § brottsbalken. Bestämmelsen innehåller, att gäldenär, som uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosatt honom åliggande bokföringsskyldighet på sådant sätt att ställningen och rörelsens gång icke kan i huvudsak bedömas med ledning av bokföringen, skall straffas för bokföringsbrott, allt dock under förutsättning bland annat att gäldenären kommit i konkurs inom fem år från brottet.

Aktiebolagslagen uppställer vidare krav på upprättande av balansräkning så beskaffad som i 101 § angives. Såvitt angår den belastning av rörelsen, som föranledes av pensionering, innehåller 101 § 7 mom. andra stycket för närvarande den föreskriften att bolag skall antingen upptaga kapitalvärdet av pensionsförpliktelser bland skulderna eller anmärka inom linjen sammanlagda beloppet för år av de pensioner, som på grund av bolaget åliggande förpliktelser utgår vid tiden för räkenskapsårets slut. Motsättningsvis följer att ännu ej aktuell pension icke behöver redovisas. Utredningen föreslår här, att paragrafen anpassas efter innehållet i 2 kap. 7 § andra stycket tryggandelagen. I detta hänseende må hänvisas till kommentaren av sistnämnda stadgande. Enligt 213 § punkt 5 aktiebolagslagen kan straff ådömas styrelseledamot eller verkställande direktör, som vid upprättande av balansräkning uppsåtligen förfar i strid mot de uppställda reglerna för balansräkningens innehåll. Motsvarande bestämmelser finnes intagna i lagen om ekonomiska föreningar; 41 § 4 mom. och 110 §.

Utredningen. Åsidosättande av bestämmelserna i 2 kap. har belagts med straff enligt förevarande paragraf. Det har syntts ändamålsenligt att här samlat upptaga en, i tillämpning enkel, beivranderegeln utan hinder av att ett åsidosättande till äventyrs må vara hänförligt under bestämmelse i annan lag, t. ex. aktiebolagslagens ansvarskapitel med den där givna föreskriften att balansräkningen skall vara uppställd på visst sätt och att överträdelse därav medför straff enligt 213 § samma lag. I kravet på balansräkningens uppställning kan — om utredningens förslag till ny lydelse av 101 § 7 mom. andra stycket AL upphöjes till lag — anses vara innefattat att pensionsförpliktelser alltid skall redovisas inom linjen i balansräkningen, ändå att dessa må vara upptagna i själva balansräkningen. Skyldighet att inom linjen anmärka upplupen del av pensionslöften uppställs emellertid även i 7 § andra stycket tryggandelagen. Skulle det i ett konkret fall visa sig att ett arbetsgivarens beteende kan hänföras under olika straffbestämmelser, får frågan, huruvida ett eller flera brott skall anses föreligga, be-

dömas efter allmänna straffrättsliga grundsatser; se Strahl med flera, Om påföljder för brott, 2 uppl. 1955, s. 199. Vad det anförda exemplet angår bör endast ett brott anses vara för handen, och det synes vidare ändamålsenligt att 8 § tryggandelagen får omfatta hela brottsligheten.³¹

Vad därefter angår de olika paragraferna i detta kapitel, till vilka ansvarsbestämmelsen hänför sig, så är att märka, att arbetsgivare, som vill avsätta medel i bokföringen för vidare redovisning under rubriken Avsatt till pensioner, icke får lägga till grund därför andra löften om pension än dem som anges i 1 §. Härtill må läggas den avsättning, som må föränledas av 14 § införandelagen. Bestämmelserna i 2—4 §§ ansluter sig till 1 § och anger hur upplupen del utav ett pensionslöfte skall beräknas ävensom vad som avses med allmän pensionsplan.

Ehuru skuldredovisning är frivillig, får medel som avsatts för pensionering icke minskas med mindre medlen har egenskap av disponibla pensionsmedel. Detta framgår av 5 §. På *subjektiva* sidan är här liksom eljest uppställt krav på uppsåt eller grov oaktsamhet. Härav följer att icke varje brist i denna stundom rätt invecklade beräkning — som skall ske med ledning av reglerna i 2 kap. 2—4 §§ — skall föränleda straff. Även en matematiskt riktigt gjord beräkning kommer emellertid att sakna vitsord, därest icke samtliga löften medtagits. Förhållandena kan vara sådana, att även en missbedömning av naturen utav ifrågakomna löften icke är av beskaffenhet att kunna tillräknas arbetsgivaren såsom grov oaktsamhet.

Det är möjligt, att straffbestämmelsen ej är tillräcklig för att hindra en arbetsgivare från att t. ex. i resultatutjämningsyfte minska medel som skolat vara bundna. Utredningen har därför föreslagit att i kommunalskattelagen införes en bestämmelse av innehåll att avdrag icke må åtnjutas för medel, som avsatts i bokföringen, till den del åtgärden har sin grund i att medel tidigare minskats under den tillåtna gränsen (anvisningspunkt 2. c. till 29 § kommunalskattelagen).

Vad därefter angår 6 § ligger till grund för denna såsom tidigare framgått skatterättsliga överväganden om skyldighet att i viss omfattning minska disponibla pensionsmedel samt redovisa minskningen såsom intäkt på vinst- och förlustkontot. Det har synts angeläget att redan den omständigheten, att arbetsgivaren bryter — uppsåtligen eller av grov oaktsamhet — mot reglerna i 6 § skall kunna föränleda beivran. Skulle underlåtenhet att minska rätt belopp — vilket är liktydigt med att det rätta beloppet icke redovisas i vinst- och förlusträkningen såsom intäkt — vara ägnad att leda till frihet från skatt eller till för låg sådan, torde ansvar kunna följa enligt skattestrafflagen. Om skyldigheten att verkställa försäkringsteknisk beräkning, om eventuell brist i sådan och om vissa övriga på straffbarhet inverkan förhållanden må hänvisas till vad därom tidigare anförts.

³¹ Konsumtion till skillnad från lagkonkurrens. Se även SOU 1941:9 s. 662.

Överträdelse av 7 § slutligen föreslås likaledes belagd med straff. Såsom tidigare framhållits har det ansetts angeläget att i 7 § andra stycket uppräknade samtliga de uppgifter, vilka behövs såväl för borgenärers och övriga intressenters upplysning som för tillämpning av övriga paragrafer i 2 kap. Att någon uppgift skolat lämnas redan av hänsyn till innehållet i annan lag, såsom aktiebolagslagen, har av praktiska skäl icke ansetts hindra att samma uppgiftsskyldighet ålagts även jämlikt 7 § andra stycket. Påpekan- det är av betydelse, om arbetsgivaren försummar sig i förevarande hänseende. Frågan kan då uppkomma, huruvida ett eller flera brott föreligger samt, därest beteendet är att anse såsom ett brott, huruvida tryggan- delagens ansvarsbestämmelse skall konsumera straffbestämmelse i annan lag. Dessa spörsmål blir, enligt vad härövan framhållits, att bedöma enligt allmänna straffrättsliga grundsatser om sammanträffande av brott.

Är arbetsgivaren, vilket regelmässigt torde bliva fallet, *en juridisk person*, skall straff icke ådömas den juridiske personen som sådan. Särskilt bildat rättssubjekt kan nämligen enligt allmänna rättsgrundsatser icke dömas till straff. Ansvar åläggas i stället ledamöterna i den kollektiva enhetens verk- ställande organ, d. v. s. i flertalet fall styrelsen så ock verkställande direk- tören, oberoende av huruvida han är ledamot av styrelsen eller icke.³² I detta hänseende blir allmänna straffrättsliga regler att tillämpa. Vägledning synes kunna hämtas från tillämpningen av aktiebolagslagens motsvarande straff- bestämmelser.

Skulle det visa sig att det under rubriken Avsatt till pensioner upp- tagna beloppet otillåtligen minskats, blir för frågan huru bokföringen skall rättas att tillämpa vanliga bokföringsmässiga regler. Utredningen har därför ansett att särskild lagreglering i detta hänseende ej är påkallad.

3 kap. Pensionsstiftelse

Arbetsgivare äger att till tryggande av löfte om pension avsätta medel till pensionsstiftelse.

Pensionsstiftelser som ett särskilt slag av stiftelser har sitt ursprung i 1937 års lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser (1937 års lag). Enligt denna lag äger bolag att till pensionsstiftelse överföra me- del i den formen att de överförda medlen redovisas såsom skuld i bolagets balansräkning och såsom tillgång hos stiftelsen. Bolaget kommer därigenom

³² Se t. ex. Thornstedt, Om företagaransvar s. 113 ff.

Ang. frågan i vilken utsträckning styrelseledamot är skyldig att vara *aktivt verksam* för att förebygga lagöverträdelser i enhetens verksamhet, om vilka han icke på förhand har kännedom, samt ang. den därmed besläktade frågan om *ansvarsfördelning* inom kollektiva enheters ledning, se Thornstedt, a. a. s. 206 ff.

att i sin rörelse behålla det belopp, som motsvarar avsättningen. Stiftelse, som bildats i enlighet med 1937 års lag, plägar kallas *bunden* stiftelse. Såsom i annat sammanhang berörts är själva pensionsstiftelseinstitutet att betrakta mot bakgrunden av tidigare förhållanden. Det var icke ovanligt att aktiebolag gjort avsättningar av besparade vinstmedel till fonder för särskilt angivna ändamål vid sidan av lagstadgad avsättning till reservfond. Många bolag hade sålunda en pensionsfond. I det fall, att ett aktiebolags rörelse gick med förlust, skulle enligt föreskrift i 53 § sista stycket 1910 års aktiebolagslag täckning först ske genom ianspråktagande av de särskilda fonderna. Reservfonden fick således icke tillgripas förrän i andra hand. För att begagna en bild låg pensionsfonden mellan de främmande skulderna och reservfonden. Under 1930-talets depressionsperiod hade vid åtskilliga bolag pensions- och välfärdsfonder blivit tillgripna för täckning av förlust. I anledning därav hade uppmärksamheten riktats på att dessa fondbildningar icke skänkte den trygghet, som pensionsborgenärerna och även aktieägarna liksom bolagets ledning föreställt sig. Behov ansågs föreligga att bereda ökat skydd för bolagens pensionsfonder. Uppgiften att utarbeta förslag till lagstiftning anförtroddes åt lagberedningen och bedömdes icke kunna avvakta lagberedningens då pågående arbete med en ny aktiebolagslag, vilket arbete kom att resultera i den nu gällande lagen av år 1944. I förbigående må dock anmärkas att den omständigheten, att en pensionsfond måste tillgripas för att täcka bokföringsmässig förlust, icke i och för sig innebar, att bolaget skulle sakna förmåga att infria sina pensionslöften. Vad erinringarna mot den dåvarande ordningen gick ut på var däremot, att förefintligheten av pensionsfond gäve upphov till en känsla av säkerhet hos pensionsborgenärerna att dessa vore tryggade genom de fonderade medlen. Enligt lagberedningens mening syntes syftet att trygga fonderna genom en lagstiftning inom aktiebolagsrättens ram lättast kunna vinnas genom *stiftelsebildning* (SOU 1937: 13 s. 55). Mot denna bakgrund tillkom sålunda 1937 års lag. I aktiebolagslagen inskrevs därefter förbud mot att inrätta pensionsfond eller annan välfärdsfond.

Sedan institutet pensionsstiftelse genom tillkomsten av 1937 års lag införlivats i rättssystemet, dröjde det icke länge förrän en ny typ av pensionsstiftelser såg dagens ljus. Stiftelser började bildas — icke i kraft av 1937 års lag — utan med stöd av allmänna stiftelserättsliga grundsatser. Dessa stiftelser, som icke är underkastade 1937 års lag, plägar kallas *fria* stiftelser. De fria stiftelserna utvecklade sig efter olika mönster. I skattelagstiftningen uppställdes dock efterhand vissa villkor för att avsättning av medel till fri pensionsstiftelse skulle vara avdragsgill, vilket medförde viss likformighet mellan de fria stiftelserna inbördes.

Genom 1961 års lag med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse skedde en viss sammansmältning av dessa båda stiftelsetyper. Denna åstadkoms genom att lagen upptog några av de väsentligaste principerna i 1937 års

lag. Här må hänvisas främst till lagens tvingande bestämmelser, att betalning från stiftelse inom ramen för dess ändamål icke må ske till annan än arbetsgivaren (gottgörelse) samt att arbetsgivarens rätt till gottgörelse är beroende av huruvida stiftelsen har medel utöver dess pensionsreserv (överskott). Dessa bestämmelser utgjorde ett led i strävan att omvandla stiftelserna till *pantstiftelser*. Detta kännetecken, nämligen att pensionsstiftelses uppgift skulle vara att trygga arbetsgivarens pensionsåtaganden, kommer till uttryck i en av 1961 års lags inledande paragrafer: »Pensionsstiftelses medel skola tjäna till tryggande av pensioner som utgå från arbetsgivaren och, i fråga om pensioner som ännu icke börjat utgå, av arbetsgivarens utfästelser om pension». För att betydelsen av 1961 års lag på denna centrala punkt skall framträda klart må erinras om att de fria stiftelserna ofta varit beskaffade på annat sätt. Åtskilliga stiftelser hade sålunda att på egen hand ombesörja arbetsgivarens pensioneringsverksamhet, antingen så att de direkt till pensionstagarna utbetalade de pensioner som arbetsgivaren utlovat eller så att de själva såväl utfäste pension som ock därefter svarade för pensionens utgående. Som en gemensam beteckning för stiftelser med dylikt ändamål har använts *beredandestiftelse*.³³

Enligt 1937 års lag må stiftelse såsom *tillgång* äga fordran mot stiftaren-arbetsgivaren. Detta betyder, att arbetsgivaren i sin balansräkning på passivsidan upptager en post, som motsvaras av stiftelsens tillgång. Såsom framgått bygger 1937 års lag just på tanken, att den för pensioneringsändamål inrättade passivposten bäst skyddas mot upplösande genom att en pensionsstiftelse blir bärare av den fordran, varemot passivposten står. En stiftelse — fri eller bunden — kan emellertid äga tillgångar av annat slag. För bunden stiftelse gäller härvidlag de placeringsbestämmelser, som Kungl. Maj:t med stöd av 19 § 1937 års lag utfärdat den 24 november 1939. Enligt dessa må stiftelses medel anbringas bland annat i visst slag av obligationer och i skuldförbindelser, för vilka stiftelsen äger säkerhet genom inteckning i fast egendom inom två tredjedelar av taxeringsvärdet. Motsvarande begränsning finnes däremot icke i 1961 års lag samt icke heller i 1929 års tillsynslag. Fri stiftelse må följaktligen äga även aktier och fast egendom. Faktiska begränsningar följer emellertid av skattelagstiftningens bestämmelser om förutsättningarna för att avsättning skall vara avdragsgill vid beskattning. Bortsett från skiljaktigheter i detaljer gäller för närvarande, att reversavsättning till stiftelse godtages jämlikt kommunalskattelagen såsom en avdragspost endast i de fall, där avsättning av medel i bokföringen för vidare redovisning såsom Avsatt till pensioner må ske enligt utredningens förslag (2 kap.).

Beträffande stiftelses tillgångar innehåller utredningens förslag en viktig nyhet. Enligt förslaget må pensionsstiftelse icke från arbetsgivaren mottaga fordran mot denne (3 kap. 6 §). Som framgått av 2 kap. kommer emellertid

³³ Se utförligare Betänkande I s. 63 o. 69 ff.

en annan väg att stå till förfogande. Arbetsgivare må nämligen enligt förslaget avsätta medel i bokföringen för vidare redovisning i balansräkningen under rubriken Avsatt till pensioner (2 kap.). Nuvarande stiftelser med tillgångar bestående av enbart revers mot arbetsgivaren eller fordran enligt 1937 års lag (*reversstiftelser*) föreslås av utredningen i princip skola avvecklas och ombildas till enbart en passivpost i arbetsgivarens balansräkning; se införandelagen.³⁴ Vidare har utredningen — med hänsyn till övriga bestämmelser om pensionsstiftelse — ansett, att stiftelsen frånsett visst undantag bör ha full frihet att placera sina tillgångar.

Det förhållandet, att stiftelse för framtiden i princip skall äga reala tillgångar, har bildat utgångspunkt för en annan nyhet i utredningens förslag. Härmed åsyftas den förordade bestämmelsen, att stiftelse undantagslöst skall äga en egen *styrelse* och att denna styrelse skall vara sammansatt av ett lika antal ledamöter från destinatärerna och från arbetsgivaren.

I fråga om arbetsgivarens möjligheter att *taga i anspråk* stiftelsens tillgångar såsom ersättning för pensionsutgifter (gottgörelse) gäller enligt 5 § 1961 års lag, att arbetsgivaren äger kräva gottgörelse av stiftelse för »vad han utgivit såsom pensionspost eller avgift till pensionsförsäkring eller för annan utgift i samband med pensionering». Under förutsättning som anges i 6 § samma lag äger han därutöver fordra gottgörelse för vissa engångsunderstöd. Gottgörelse må dock icke i något fall ske med större belopp än att stiftelsen har kvar medel tillräckliga att täcka pensionsreserven. Initiativet till gottgörelse ligger hos arbetsgivaren. Denne har således frihet att uttaga gottgörelse eller att avstå därifrån. En annan sak är, att arbetsgivaren av hänsyn till skatteregler i kommunalskattelagen bör vara angelägen att uttaga gottgörelse. Enligt den s. k. avtappningsregeln vägras arbetsgivare nämligen avdrag för ATP-avgiften i den mån han kunnat uttaga gottgörelse för denna ur stiftelsen, låt vara att pensionsreserven därvid uppräknas med 20 procent. Utredningen föreslår, att arbetsgivaren liksom nu skall ha rätt att kräva gottgörelse för pensionskostnader samt för vissa engångsunderstöd. Såsom kostnad betraktas enligt förslaget även den avsättning i bokföringen för redovisning under rubriken Avsatt till pensioner, som arbetsgivare gör i enlighet med åtagande i allmän pensionsplan. Förutsättning för gottgörelse har jämväl vidgats i fråga om kostnader som föranleder utbetalning, t. ex. löpande pensionsposter. I detta fall äger arbetsgivaren göra anspråk på gottgörelse ur stiftelsens avkastning, ändå att stiftelsen icke har överskott å kapitalet. Ändringen har ansetts motiverad av arbetsgivarens önskan att få tillgång till likvida medel från stiftelsen.

Utredningen har haft sin uppmärksamhet riktad på frågan, om man behöver särskilda regler som tager sikte på att hindra lagring i pensionsstiftel-

³⁴ Har stiftelse tillgångar även av annat slag än fordran mot arbetsgivaren, uppdelas den i samband med ikraftträdande av tryggandelagen i en reversstiftelse och en realstiftelse. Reversstiftelsen upplöses därefter. Realstiftelsen blir underkastad 3 kap. tryggandelagen.

se av *överskottsmedel*. Enligt allmänna skatterättsliga överväganden bör i stiftelse icke få kvarstå medel, som icke kan väntas bliva erforderliga för pensionering. Ej heller bör institutet pensionsstiftelse tillåtas att tjäna resultatutjämnning. Gällande skattelag kräver därför en »avtappning», om stiftelse har medel utöver viss gräns. Såsom förut framhållits äger arbetsgivare ej avdraga utgift för ATP-avgift, om han underlåtit att söka gottgörelse ur stiftelses överskott. Denna skatteregel föreslås upphävd.

Utredningen har övervägt att i stället uppställa en civilrättslig regel av innehåll att stiftelsen skulle ha skyldighet att ur sitt överskott tillhandahålla arbetsgivaren gottgörelse för pensionsutgifter. Det visade sig emellertid, att en dylik regel skulle bliva svår att administrera. Denna lösning har därför avvisats. Vid bedömandet av frågan, hur man skall kunna hindra att överskottsmedel lagras i stiftelse för obestämd framtid, bör man beakta följande nyheter i utredningens förslag. Enligt nuvarande ordning innebär gottgörelse vanligen, att arbetsgivaren nedskriver sin skuld till stiftelsen. Detta förfarande har enligt förslaget sin motsvarighet i 2 kap. 6 §. I framtiden kommer pensionsstiftelse däremot att ha egen styrelse och äga reala medel. Här bortses då från möjligheten att stiftelsen kan såsom tillgång äga en fordran mot arbetsgivaren; denne har nämligen ej ansetts böra betagas rätten att låna tillbaka medel från stiftelsen, såvida sådant återlån kan ske utan att stiftelsens intressen eftersättes. Gottgörelse betyder förden skull normalt, att arbetsgivaren tillföres likvida medel. Gottgörelsen må vidare enligt föreskrift i 3 § avse löpande utgifter eller de utgifter arbetsgivaren haft under närmast föregående räkenskapsår, vid äventyr att ifrågasvarande utgift icke därefter får läggas till grund för gottgörelse. Arbetsgivaren kan följaktligen icke i resultatutjämnings syfte uppskjuta mottagandet av gottgörelse mer än ett år. Ytterligare har i 5 § föreslagits att stiftelse av sitt överskott må anslå medel till arbetstagares och deras efterlevandes allmänna välfärd ävensom till allmännyttigt ändamål. Denna bestämmelse, som närmast tager sikte på det fallet att arbetsgivaren icke alls eller endast i ringa omfattning har att vidkännas pensionsutgifter (»det sovande företaget»), bör ses i samband med anvisningspunkt 8 till 53 § kommunal-skattelagen. Innebörden därav är, att stiftelse med överskott måste förbruka största delen av sin avkastning för att icke gå miste om särskilda förmåner i skattehänseende. Slutligen föreslås i 9 § att stiftelse skall likvidera, när befintliga medel få anses icke längre behövlige. Såvitt utredningen kan finna är de sålunda angivna reglerna tillräckliga för att förhindra att överskottsmedel på ett ej avsett sätt lagras i stiftelse. Utredningens förslag innebär därför, att nuvarande avtappingsregel i skatteförfattning slopas för pensionsstiftelse utan att få någon direkt motsvarighet på annan punkt.

Förslaget innehåller vidare den nyheten, att arbetsgivare, som vid taxering till beskattning beräknar inkomst enligt bokföringsmässiga grunder, skall till grund för gottgörelse lägga *kostnad* i stället för utgift.

Enligt gällande rätt kan en pensionsstiftelse ha till uppgift att trygga en viss grupp av arbetstagare (*särskild* pensionsstiftelse). Denna möjlighet för arbetsgivaren att genom anlitande av stiftelseinstitutet tillgodose en begränsad krets av sina anställda föreslås kvarstå (3 kap. 1 §). I detta hänseende föreslås även den legala presumptionsregeln, att stiftelse icke tryggar åtaganden enligt allmän pensionsplan, med mindre stiftelsen särskilt avser att trygga sådana åtaganden. Härmed åsyftas närmast pensionslöften i FPG/PRI-systemet. Det i detta system ingående kravet på kreditförsäkring i FPG har ansetts tillfyllest för pensionsborgenärernas del. För arbetsgivarna åter har det bedömts vara fördelaktigt att bortse från dessa löften vid beräkning av stiftelsens pensionsreserv. Härigenom blir nämligen det belopp, som skall vara bundet i stiftelsen, lägre än eljest skolat vara fallet. En annan konsekvens blir, att avsättning för den pensionseskuld, som föranledes av löften enligt allmän pensionsplan, må ske till skuldkonto i bokföringen för redovisning under rubriken Avsatt till pensioner utan att avräkning skall göras av det skälet att arbetsgivaren har en pensionsstiftelse.

I denna allmänna översikt av institutet pensionsstiftelse må uppmärksammas ytterligare en betydelsefull fråga. Ibland innehåller stiftelseurkunden, att stiftelsen skall tjäna jämväl andra ändamål än pensionering. Det vanligaste är, att stiftelsen tillgodoser andra personaländamål såsom sjukvård, stöd vid arbetslöshet samt rekreation. Avser ändamålet uteslutande pensionering plägar stiftelsen kallas *ren* pensionsstiftelse; omfattar ändamålet även annat betecknas den *blandad* pensionsstiftelse. Medan 1937 års lag endast godtager ren pensionsstiftelse, godkänner 1961 års lag — väsentligen av tekniska hänsyn till äldre skattelagstiftning — blandad stiftelse.³⁵ Enligt utredningens förslag skall blandade stiftelser icke längre få förekomma.

Utredningens förslag innebär beträffande bestående stiftelser med blandat ändamål, att stiftelsen delas i en pensionsstiftelse och en personalstiftelse. Som framgår av den bestämmelse i införandelagen, som reglerar uppdelningen, gives därvid pensionsändamålet företräde. I vissa fall kan det därför inträffa, att medel över huvud icke finnes över till personalstiftelse. En stiftelse, där pensionsändamålet är huvudändamål, blir då förvandlad till en ren pensionsstiftelse. För framtiden har stiftare att beakta, att lagen känner två åtskilda typer av stiftelser, nämligen pensionsstiftelser och personalstiftelser, samt att lagstiftaren icke tillåter stiftelser, som sam-

³⁵ 1961 års lag gör det möjligt för pensionsstiftelse att trygga pensionering även av andra än arbetstagare, försvitt pensionering av arbetstagare utgör det huvudsakliga ändamålet. Såsom exempel må nämnas en av en fysisk person bildad stiftelse med uppgift att trygga både hans egen och hans anställdas pensionering; rörelseidkaren är icke arbetstagare (Betänkande I s. 66). Avsättning med skatteavdrag vid taxering medges dock endast till pensionsstiftelse, som har till ändamål att enbart trygga pensionering av anställda. Det på civilsidan godkända biändamålet, som icke torde vara av nämnvärd praktisk betydelse, föreslås avskaffat i samband med den uppdelning i en pensions- och en personalstiftelse, som enligt förslaget skall äga rum beträffande befintlig pensionsstiftelse med blandat ändamål.

tidig tjänar båda dessa ändamål. Skulle likväl en arbetsgivare i stiftelseurkunden komma att föreskriva att en stiftelse skall ha både pensions- och personaländamål, har man enligt allmänna grundsatser att avgöra huruvida någon stiftelse skall anses ha kommit till stånd. Anses stiftelseakten ogiltig, återgår de avsatta medlen till arbetsgivaren. Anses däremot en stiftelse ha kommit till stånd, får stiftelsen hänföras antingen till kategorien pensionsstiftelse eller till kategorien personalstiftelse, beroende på vad som är huvudändamålet. Är huvudändamålet pensionering medför detta, att man skall bortse från biändamålet. I detta sammanhang bör erinras om den möjlighet att ändra stiftelsebestämmelser, som närmare framgår av 3 kap. 10 § (permutation).

Att en stiftelse utgör pensionsstiftelse enligt utredningens förslag till tryggandelag innebär dock icke, att medlen under alla förhållanden skall användas *enbart* för pensionering. I detta avseende må hänvisas till vad som ovan sagts angående gottgörelse ur stiftelse. En annan sak är, att liksom hittills vid bedömning av avdragsrätt vid taxering för avsättning till pensionsstiftelse arbetsgivaren får beakta endast löften om pension.

Med hänsyn till karaktären av och innehållet i den framlagda tryggandelagen föreslår utredningen att såväl 1937 års lag som 1961 års lag *upphäves* i och med att tryggandelagen träder i kraft. Den skatterättsliga regleringen, som återfinnes i kommunalskattelagen, anknytes helt till tryggandelagen. En följd av förslaget är, att den hittillsvarande skillnaden mellan fria och bundna pensionsstiftelser bortfaller så ock de invecklade reglerna om förfarandet i konkurs såvitt angår samtidig bevakning av stiftelses och pensionsborgenärs fordran. Vidare försvinner skiljaktigheten mellan begreppen civilrättslig och skatterättslig pensionsreserv. Att avskaffande av reversstiftelserna därutöver bjuder åtskilliga fördelar och förenklingar har påvisats vid behandlingen av 2 kapitlet.

1 §.

Med pensionsstiftelse avses stiftelse med ändamål att i arbetsgivarens intresse främja pensionering av arbetstagare eller deras efterlevande.

Arbetsgivare må i stiftelseurkunden förordna, att pensionsstiftelse skall omfattas endast viss grupp av arbetstagare eller efterlevande. Stiftelse anses icke hava till ändamål att trygga åtaganden enligt allmän pensionsplan, med mindre stiftelsen särskilt avser att trygga sådana åtaganden.

Pensionsstiftelse, som hör till aktiebolag eller ekonomisk förening, må icke trygga förmåner åt sådan arbetstagare eller efterlevande som avses i 2 kap. 1 § tredje stycket utöver vad som inom branschen är sedvanligt för arbetstagare med motsvarande uppgifter.

Är pensionsstiftelse gemensam för flera arbetsgivare, skall det vid stiftandet bestämmas grunder angivande gemenskapen i stiftelsens tillgångar och i stiftelsens gäld.

Pensionsstiftelse är underkastad den tillsyn som gäller för stiftelser i allmänhet, även om stiftaren förordnat annorlunda.

Gällande rätt. Till en början må uppmärksammas de rättsliga betingelserna för *bildande* av pensionsstiftelse. Bunden stiftelse bildas genom beslut å bolagsstämma i samband med att belopp överföres till stiftelsen. Efter bildandet skall anmälan därom göras hos aktiebolagsregistret, vari stiftelsen registreras. För fri stiftelse däremot finnes icke motsvarande lagreglering. Bildandet sker med ledning av allmänna stiftelserättsliga grundsatser. För stiftelsebildning uppställs krav att ett stiftareförordnande meddelats, d. v. s. en viljeförklaring, som går ut på att en stiftelse skall bildas och som vidare innefattar angivande av stiftelsens ändamål, samt att det utsetts en förvaltare, vilken åtagit sig att handha stiftelsen och verka för dess ändamål på föreskrivet sätt, sålunda att stiftelsen har en styrelse.⁸⁶ Viljeförklaringen kommer till uttryck i stiftelseurkund eller i stiftelsestadgar.

Stiftaren äger i princip frihet att vid stiftandet bestämma i frågor om stiftelsens ändamål, organisation, förvaltning m. m. Stiftaren giver i dessa hänseenden mer eller mindre utförliga föreskrifter i urkund eller i stadgarna. Sedan stiftelse kommit till stånd, kan stiftelsens ändamålsbestämning i princip icke ändras vare sig av stiftaren, stiftelsens styrelse eller av destinationärerna. Ändring kan likväl vara möjlig, om det i stiftelseförordnandet gjorts särskilt ändringsförbehåll. Vidare kan stiftelseändamålet ändras av Kungl. Maj:t genom permutation. Vanligen uppstår behov av ändring med anledning av att det efter stiftelsens tillkomst inträffar nya förhållanden, som rubbar de förutsättningar under vilka stiftelseförordnandet givits. Vid ändring av en stiftelses ändamål har man i regel att söka ett nytt ändamål, som ligger det ursprungliga nära.

Det finns icke några allmänna regler om hur *styrelse* för en stiftelse skall vara sammansatt och ledamot av styrelsen utses. Stiftelsens styrelse kan utgöras av styrelse för en annan juridisk person. I fråga om pensionsstiftelser innebär detta, att enligt nu gällande rätt rättsverkan tillägges en föreskrift att stiftareföretagets styrelse skall vara styrelse för stiftelsen. Sådana föreskrifter torde för övrigt vara förhållandevis vanliga. Ofta innehåller emellertid en pensionsstiftelses stadgar föreskrift om representation för de anställda i stiftelsens styrelse; se Betänkande I s. 164 f.

I det föregående har varit tal om själva bildandet, alltså om skapandet av en juridisk person. Bundna stiftelser står under *tillsyn* av offentlig myndighet. Beträffande fria stiftelser var förhållandena ursprungligen vanligen de motsatta. Vid bildande av fri stiftelse föreskrevs i stiftelseurkunden sålunda att stiftelse skulle vara undantagen tillsyn enligt 1929 års lag om tillsyn över stiftelser. I samband med tillkomsten av 1961 års lag infördes emellertid i 1929 års lag en bestämmelse av innehåll, att alla pensionsstiftelser ställdes under tillsyn. Redan tidigare hade dock flertalet stiftelser låtit ställa sig under tillsyn, beroende på att kommunalskattelagen — efter ändring år 1955 — såsom villkor för skatteavdrag vid avsättning uppställde att

⁸⁶ Hessler, Om stiftelser s. 165 ff.

stiftelsen underkastat sig tillsyn och att stiftelsens stadgar blivit fastställda av tillsynsmyndighet.

Med hänsyn till *stiftelseändamålet* har begreppet pensionsstiftelse bestämts i olika lagar på delvis olika sätt. Frågan gäller, huruvida stiftelse kan ha även annat ändamål än pensionering³⁷ (blandad stiftelse i motsats till ren stiftelse). Stiftelse bildad enligt 1937 års lag (bunden stiftelse) skall enligt lagen ha till uteslutande ändamål att trygga pensioner. Vill arbetsgivaren »avsätta vinstmedel att användas för anställdas eller deras anhörigas välfärd annorledes än genom beredande av pension», må bolaget inrätta särskild stiftelse härför (s. k. personalstiftelse). 1961 års lag å sin sida godtager, att pensionsstiftelse har ett ytterligare ändamål än pensionering, dock att detta ändamål måste vara obetydligt och framstå såsom en bisak i förhållande till pensionsändamålet. Pensionering skall vara det huvudsakliga ändamålet. I skatterättsligt hänseende slutligen gäller, att pensionsstiftelses »ändamål uteslutande är pensionering på grund av tjänst», ett villkor utan vars uppfyllande arbetsgivaren bland annat icke medges avdrag för avsättning (punkt 6 av anvisningarna till 53 § kommunalskattelagen). I fråga om pensionsstiftelser, bildade före den 5 juni 1955, godtager dock skattelagen, att pensionsstiftelse må tjäna även annat, pensionering närstående personaländamål (punkt 3, första stycket, av övergångsbestämmelserna till 1961 års ändringar i punkt 2 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen och i punkt 6 av anvisningarna till 53 § samma lag).

Gällande lag lägger icke hinder i vägen för en inskränkning av stiftelsens ändamål till att avse en grupp av arbetstagare eller deras efterlevande (*särskild* stiftelse).

Såväl 1937 års lag som 1961 års lag förutsätter att destinatärer skall vara *arbetstagare* eller deras efterlevande. 1961 års lag betjänar sig härvidlag av samma arbetstagarebegrepp som lagen om allmän försäkring och lagen om yrkesskadeförsäkring.³⁸ Även förutvarande arbetstagare rymmes under 1961 års lag. Huvuddelägare i aktiebolag och ekonomisk förening kan också ha egenskap av arbetstagare. En annan sak är, att löfte till huvuddelägare icke enligt kommunalskattelagen får medräknas vid avsättning till stiftelse. Delägare i handelsbolag anses slutligen icke ha egenskap av arbetstagare.

Såväl 1937 års lag som 1961 års lag har slutligen till utgångspunkt att stiftelse bildas av *en* arbetsgivare (*enkel* pensionsstiftelse). Att så sker är det normala. Exempel finnes dock på det förhållandet att en fri stiftelse är gemensam för flera arbetsgivare (*gemensam* pensionsstiftelse). Det är ej heller ovanligt, att stiftelse är gemensam för flera företag i en koncern (koncernstiftelse). I utredningens Betänkande I har berörts några av de spörsmål, till vilka en gemensam stiftelse giver upphov (s. 113).

³⁷ Ang. begreppet pension se Betänkande I s. 67.

³⁸ Se även s. 121.

Utredningen. Den nu föreslagna paragrafen överensstämmer i sakligt hänseende i åtskilliga punkter med 1 § i 1961 års lag.

För *bildande* av pensionsstiftelse uppställs icke några föreskrifter utan här är att tillämpa de allmänna grundsatser, för vilka redogjorts under avsnittet om gällande rätt.

Lika med tidigare skall stiftelse stå under *tillsyn* i enlighet med 1929 års lag om tillsyn över stiftelser. Förordnande, att stiftelse skall undantagas tillsyn, tillerkännes icke rättsverkan. Erinran om dessa förhållanden har intagits i förevarande paragraf.

Vad angår stiftelses *ändamål* har i inledningen till detta kapitel framförts att stiftelse må tjäna enbart pensionering och att blandade stiftelser icke längre skall få bestå.

Pensionsstiftelse definieras i 1 § 1961 års lag som en av arbetsgivare grundad stiftelse. I 9 § samma lag talas om att pensionsstiftelse är knuten till arbetsgivaren. I utredningens förslag uttryckes sambandet med arbetsgivaren sålunda, att stiftelsen skall ha att »i arbetsgivarens intresse» främja pensionering. Skälet till denna formulering är att söka i förslaget till lag om personalstiftelse. I fråga om personalstiftelse har det ansetts angeläget att framhäva arbetsgivareintresset på ett särskilt sätt för att undanröja möjliga missförstånd. Beträffande pensionsstiftelser har utredningen valt samma formulering av kravet på arbetsgivareanknytning utan att därför avse någon ändring i förhållande till gällande rätt.

I likhet med vad som gäller enligt 1961 års lag må arbetsgivare bilda stiftelse, vars uppgift är att tillgodose viss grupp av arbetstagare eller deras efterlevande (*särskild* stiftelse). För tydlighetens skull har erinran härom gjorts i paragrafen.

I lagtexten uppställs den *presumtionen*, att pensionsstiftelse icke har till uppgift att trygga sådana åtaganden, som ingår i allmän pensionsplan. Annat gäller endast för det fall att stiftelsen särskilt avser att trygga sådana åtaganden. Presumtionsregeln är tillkommen främst med tanke på FPG/PRI-systemet. Däri ingår såsom förut framhållits krav på kreditförsäkring av de löften, som omfattas av ITP-överenskommelsen. Denna anordning måste anses tillfredsställande för pensionsborgenärerna. Från arbetsgivarhåll har det ansetts fördelaktigt att från stiftelsens tryggandeuppgift undantaga dessa löften. Löftena blir därigenom icke beaktade vid beräkning av »stiftelsens pensionsreserv». Därav föranledes i sin tur, att det belopp, som skall vara bundet hos stiftelsen, blir lägre än som eljest skolat följa. Vidare blir ett resultat av detta undantagande, att avsättning enligt tryggandelagen må ske till skuldkonto i bokföringen utan hänsyn till närvaron av en pensionsstiftelse; se vidare 2 kap. 1 § sista stycket. Beräkning av »gemensam pensionsreserv» hos arbetsgivaren och hos stiftelsen blir följaktligen icke erforderlig; 2 kap. 5 § tredje stycket. Sett från arbetstagarnas synpunkt

innebär regeln, att pensionslöften enligt 2 kap. 1 § b) och c) får företräde till realstiftelserna.

Vid lagens tillkomst bestående stiftelser kommer enligt presumptionsregeln i de flesta fall att ej avse planlöften. Vill arbetsgivaren att stiftelsen skall omfatta även dylika löften, har han att söka permutation; se 10 §.

Föremål för stiftelsens verksamhet är i förslaget *arbetstagare eller deras efterlevande*. Härutinnan råder full överensstämmelse med 1961 års lag. För en kategori av arbetstagare lämnas i paragrafen särskilda, inskränkande föreskrifter, nämligen beträffande *huvuddelägare*, avsedda att råda bot på den nuvarande spänningen mellan civilrätt och skatterätt. Med huvuddelägare förstås — på grund av hänvisningen till 2 kap. 1 § tredje stycket — arbetstagare eller efterlevande, som på grund av arbetstagarens eget och nära anhörigs innehav av aktier eller andelar i ekonomisk förening har ett bestämmande (avgörande) inflytande över bolaget eller föreningen. Till anhörig räknas därvid föräldrar, make, avkomling och avkomlings make. I fråga om sådan person må stiftelsen icke trygga förmåner utöver den gräns, som följer av vad som inom branschen är sedvanligt för arbetstagare med motsvarande uppgifter. Det förhållandet, att huvuddelägare på angivet sätt kan komma att rymmas under ändamålet, får till följd bland annat att skatteavdrag medgives för motsvarande avsättning till pensionsstiftelse; se anvisningspunkt 2. b. till 29 § kommunalskattelagen. Stiftelsen får icke heller trygga annat än vad som motsvarar sedvanlig pension. Denna begränsning blir av betydelse vid tillämpning av 3 och 9 §§. Utredningen föreslår som en garanti mot missbruk särskilda regler om sammansättning av stiftelsens styrelse. Stiftelse, som tryggar huvuddelägarers pensionering, skall sålunda jämlikt föreskrift i 8 § ha en av tillsynsmyndigheten utsedd ordförande.

En stiftelse kan såsom nämnt tänkas vara knuten till flera arbetsgivare (*gemensam pensionsstiftelse*). Anledning finnes att närmare uppmärksamma detta förhållande. Orsaken till att företag bildar en gemensam stiftelse kan vara en strävan att centralisera administrationen för de olika arbetsgivarnas pensioneringsverksamhet. Det kan vara särskilt naturligt, om flera företag ingår i en koncern. Även möjligheten att underlätta en eventuell fusion kan spela in. Såsom framgått under avsnittet gällande rätt lägger 1961 års lag icke hinder i vägen för sådan stiftelsebildning. Å andra sidan lämnar lagen inga positiva föreskrifter i ämnet. Av vunna erfarenheter kan emellertid dragas den slutsatsen, att behov föreligger av lagreglering, även om sådant behov i och för sig blir mindre sedan reversstiftelser — såsom föreslagits — bringas att upphöra. Detta behov har framträtt särskilt vid frågor rörande gottgörelse (lagförslagets 3 kap. 2—5 §§) och möjlighet till avsättning med skatteavdrag såväl till den gemensamma stiftelsen som till annan stiftelse som arbetsgivare må äga. Till dessa frågor, som behåller sin giltighet även

enligt förslaget, kan läggas förfarandet vid redovisning av skuld för pensionslöften i balansräkningen. Enligt 2 kap. 1 § sista stycket må sådan redovisning icke ske, därest pensionslöftena redan täckes av pensionsstiftelsens förmögenhet. Hur skall delaktighet i gemensam stiftelse bedömas i dessa sammanhang?

Enligt utredningens mening kan man tänka sig två huvudfall av gemensam pensionsstiftelse. I det ena fallet bildar de olika arbetsgivarna förvaltningsgemenskap, medan i det andra fallet fråga därutöver är om förmögenhetsgemenskap. Det anförda kan närmare utvecklas sålunda:

1) Arbetsgivarna A och B bildar *förvaltningsgemenskap*. A:s och B:s medel i den gemensamma stiftelsen redovisas då var för sig. B får sålunda icke någon del i den förmögenhetsökning, som må hänföra sig till A:s avsättningar. Man kan jämföra med den ordning, som gäller för förmögenhetsförvaltning hos en banks notariatavdelning, där de olika kunderna givit »förvaltaren» i uppdrag att omhänderha egendom, som alltjämt tillhör envar av dem. Stadgarna för den gemensamma stiftelsen måste i detta fall — förutom regler om styrelsens sammansättning — noggrant ange grunden för fördelning av förvaltningskostnaderna.

2) A och B bildar en *förmögenhetsgemenskap*. Tillskotten från A och B sammanslås till en gemensam förmögenhetsmassa. A och B får del i denna förmögenhet i förhållande till sina förmögenhetstillskott efter avdrag för uttag från stiftelsen. Förlust i värde på viss egendom kan då utjämnas mot värdestegring på annan. Förhållandet belyses av följande *exempel*.

A och B bildar år 1 en stiftelse med förmögenhetsgemenskap. A:s pensionsreserv vid årets utgång är 100 och B:s 400. A och B tillskjuter vid bildandet så mycket att varderas pensionsreserv blir täckt. Stiftelsestyrelsen inköper två aktieposter, nämligen O-aktier för 100 och P-aktier för 400. Under år 2 sjunker O-aktierna i värde till 80, medan P-aktierna stiger med 10 procent till 440. Pensionsreserven vid utgången av år 2 är för A 160 och för B 430. Det förutsättes, att A och B åtagit sig att årligen göra de avsättningar som erfordras för att täcka pensionsreserven.

År 1	Tillskott (A 100, B 400)	500	År 2	Stiftelseförmögenhet vid årets	
	Stiftelseförmögenhet vid			utgång före nytillskott	
	årets utgång	500		(80 + 440)	520
	Pensionsreserv (100 + 400)	500		Pensionsreserv (160 + 430)	590

Beräkning av A:s tillskott. A:s andel i stiftelseförmögenheten utgör $\frac{100}{500} \times 520 =$
104.

Erforderligt tillskott 160 — 104 = 56.

Beräkning av B:s tillskott. B:s andel i stiftelseförmögenheten utgör $\frac{400}{500} \times 520 =$
416.

Erforderligt tillskott 430 — 416 = 14.

Stiftelsens förmögenhet efter tillskott utgör 590.

A:s andel (lott) i denna förmögenhet är $\frac{100+56}{570} = 27$ procent (avrundat).

B:s andel (lott) i förmögenheten är $\frac{400+14}{570} = 73$ procent (avrundat).

Gemensamt för de båda typfallen (förvaltningsgemenskap och förmögenhetsgemenskap) är, att vad som sålunda tillkommer varje arbetsgivare betraktas som en egen (intern) stiftelse beträffande rätten till gottgörelse ur och avdragsgill avsättning till pensionsstiftelsen samt — med hänsyn till sambandet mellan stiftelse och en post Avsatt till pensioner — rätten till skuldredovisning under rubriken Avsatt till pensioner och därmed sammanhängande frågor. För en gemensam stiftelse måste det därför alltid finnas grunder, med vilkas hjälp man kan bestämma »vad som tillkommer ettvar av delägarföretagen».

Utredningen har fått sin uppmärksamhet riktad på de angivna spörsmålen bland annat genom konsumentkooperationens pensionsstiftelse. I denna stiftelses stadgar föreskrives bland annat att »för varje företag upplägger stiftelsen ett konto, som utvisar företagets i stiftelsen inestående pensionsfond. . . . För fullgörande av pensionsutfästelser, som företaget iklätt sig, må av stiftelsens medel endast tagas i anspråk så mycket, som svarar mot företagets i stiftelsen inestående pensionsfond». Denna stadgeföreskrift motsvarar — såvitt utredningen kan finna — de krav, som kan ställas på grunder för en gemensam stiftelse av typ »förmögenhetsgemenskap».

I införandelagen uppmärksammas det fall, att en vid lagens ikraftträdande befintlig gemensam pensionsstiftelse icke är så konstruerad som ovan sagts. I så fall skall grunder upprättas till ledning i här angivna hänseenden.

2 §.

Pensionsstiftelse säges hava överskott å kapitalet, när stiftelsens tillgångar överstiga — förutom den gäld stiftelsen själv må hava ådragit sig — upplupen del av de löften om pension, som tryggas av stiftelsen.

Avser pensionsstiftelsen att trygga åtaganden enligt allmän pensionsplan, är avgörande vad arbetsgivaren åtagit sig att redovisa som pensionsreserv enligt pensionsplanen.

Paragrafen bestämmer vad som förstås med överskott å kapital, ett begrepp som bland annat 3 § betjänar sig av.

Gällande rätt. I 10 § av 1961 års lag lämnas föreskrifter om hur man skall beräkna — d. v. s. till siffror översätta — pensionsstiftelsens pensionsreserv. Med stiftelsens pensionsreserv avses därvid det belopp, som skall kvarhållas i stiftelsen för att tjäna såsom trygghet för pensioner. Arbetsgivares möjlighet att uttaga gottgörelse är beroende av att stiftelsen innehar medel utöver denna reserv; 7 § 1961 års lag. Även andra rättsverkningar är knutna till begreppet pensionsreserv. I 10 § gives den formeln, att pensionsreserven är lika med kapitalvärdet av utgående pensioner samt, i fråga om pensioner som ännu icke börjat utgå, kapitalvärdet av utfästa pensioner till den del de enligt utfästelsen intjänats vid tillfället för beräkningen. Kapitalvärdet

— som i sin tur bygger på antaganden om ränta och dödlighet — är bestämt genom försäkringstekniska grunder, som med stöd av paragrafen fastställs av försäkringsinspektionen. Stiftelse, som bildats med anledning av ITP-överenskommelsen av år 1960, må beräkna sin pensionsreserv efter en särskild regel.

Utredningen. Begreppet överskott å kapitalet är bestämt i anslutning till 10 § av 1961 års lag. Med begreppet avses det belopp, som må finnas i stiftelsen utöver stiftelsens pensionsreserv. Vid beräkning av huruvida stiftelsen har överskott eller icke — d. v. s. huruvida stiftelsens pensionsreserv täckes av stiftelsens förmögenhet — måste först avgöras vilka *slag av pensionslöften* som må beaktas. Från stiftelsens synpunkt kan frågan ställas så: Vilka pensionslöften har stiftelsen till uppgift att trygga? Särskilt betydelsefull är denna fråga med hänsyn till den delvis annorlunda reglering av arbetsgivares pensionsreserv, som gäller enligt 2 kap. 5 §. Enligt sistnämnda paragraf beaktas härvidlag de löften, som angives i 2 kap. 1 § tryggandelagen jämte 14 § införandelagen. Dessa bestämmelser innehåller åtskilliga begränsningar. Sålunda skall ett pensionslöfte, som icke faller under 2 kap. 1 § första stycket a) och b), ha lämnats senast den 31 december 1966. Ett löfte givet år 1968 medför följaktligen — om löftet ej rymmes under a) och b) — icke rätt att göra avsättning i bokföringen, och löftet får fördenskull icke heller ingå i arbetsgivarens pensionsreserv. Enligt 3 kap. gäller däremot en annan utformning av begreppet pensionsreserv. Pensionsreserven är lika med kapitalvärdet av de pensionslöften, som stiftelsen har till ändamål att trygga. Och stiftelsen får som framgår av 1 § ha till ändamål att trygga alla slag av löften. Däremot presumeras stiftelsen icke trygga planlöften. Det förhållandet, att pensionsreserven i stiftelse och hos arbetsgivaren sålunda beräknas olika, blir av betydelse till exempel vid avsättning i bokföringen för vidare redovisning under rubriken Avsatt till pensioner. Härvidlag må hänvisas till 2 kap. 1 § sista stycket.

I *andra stycket* upptages det fall, att stiftelsen tryggar pensionslöften enligt pensionsplan. I stiftelsens pensionsreserv inräknas då vad arbetsgivaren åtagit sig att avsätta utöver upplupen del av pensionerna. Stadgandet, som motsvarar föreskriften i 2 kap. 1 § a), åsyftar en anpassning till innehållet i allmänna pensionsplaner. Se närmare kommentaren till nyssnämnda lagrum.

Beräklandet, huruvida stiftelsen har överskott å kapitalet eller icke, torde böra ske vid utgången av varje räkenskapsår. Därmed förstås stiftelsens räkenskapsår, vilket icke nödvändigt behöver sammanfalla med arbetsgivarens. Det har icke ansetts påkallat att föreslå särskilda bestämmelser om *värderingen* av stiftelsens tillgångar. Enligt utredningens mening bör värdet av en tillgång utgöra ett med försiktighet uppskattat saluvärde. Fast egendom bör upptagas till det högsta av anskaffningsvärdet och taxeringsvärdet, dock ej högre än saluvärdet. Bedömandet av tveksamma värderingfrågor tor-

de få överlätas åt praxis. I sammanhanget må beröras betydelsen av att stiftelse har egen bokföring ordnad i överensstämmelse med allmänna bokföringsgrunder. Påpekas bör dock att stiftelse ej är bokföringskyldig. Antag att stiftelsen för ett antal år sedan förvärvat en post aktier och att börskursen därefter stigit kraftigt. Skall denna värdestegring komma till uttryck i bokföringen? I enlighet med aktiebolagslagens allmänna värderingsprinciper står det ägaren fritt att bokföra tillgångar till anskaffningskostnaden. Uppskrivning av värdet behöver därför icke ske. Frågan gäller här, vilket värde tillgången skall anses äga vid beräkning av stiftelsens förmögenhet, en fråga som i sin tur är avgörande för huruvida stiftelsen har överskott å kapitalet eller icke. Spörsmålet har också betydelse vid bedömande av arbetsgivarens rätt till avdrag vid taxering för avsättning till stiftelse. Såsom framgått bör värdet av tillgången i detta hänseende motsvara ett med försiktighet uppskattat saluvärde. I fråga om aktier bör stiftelsen såsom ett alternativ till börsvärdet få lägga till grund det lägsta värde, som förekommit under de två senaste åren. »Bokföringsvärdet» saknar således vitsord.

Vid *placering* av stiftelsens tillgångar bör styrelsen icke vara bunden av särskilda föreskrifter. Riktmärken skall vara kraven på trygghet och erhållande av skäligen avkastning. Såsom framgår av 6 § får stiftelsen dock icke mottaga tillgångar av alla slag. Ej heller må stiftelse, som är knuten till aktiebolag, äga aktier i bolaget eller i närstående bolag.

För avsättning till stiftelse föreslås arbetsgivaren — liksom hittills — ha rätt till *avdrag* vid taxering. Bestämmelserna härom gives i förslaget till ändring av kommunalskattelagen, nämligen i anvisningspunkt 2. b. till 29 §. Avdragsrätten är bestämd av tryggandelagen, dock att pensionslöfte — vilket vanligen är fallet — måste vara av sådan egenskap att försäkring, som tecknats för löftet, varit att hänföra till pensionsförsäkring i kommunalskattelagens mening. Avdrag medgives endast för avsättning, som är erforderlig för att uppbära stiftelsens förmögenhet till att motsvara stiftelsens pensionsreserv. För sambandet mellan pensionsstiftelse och posten *Avsatt till pensioner* redogöres i kommentaren till 2 kap. 6 §. Därav framgår att, om en avsättning till stiftelse leder till uppkomsten av disponibla pensionsmedel, dessa medel skall samma år redovisas såsom intäkt.

3 §.

Pensionsstiftelse gottgör arbetsgivaren för

a) förfallna pensionsposter, avgifter för pensionsförsäkring och övriga utgifter i samband med pensionering,

b) engångsunderstöd till arbetstagare vid långvarig oförmåga till arbete på grund av sjukdom, lyte eller annat men eller vid avgång ur tjänsten på grund av uppnådd ålder samt engångsunderstöd till efterlevande vid arbetstagarens frånfälle eller för försäkring av sådana understöd samt

c) vad som i bokföringen avsatts till fullgörande av bestämmelse i allmän pensionsplan.

Vid gottgörelse enligt a) har pensionsstiftelse att beakta samtliga de begränsningar, som må avse stiftelsens ändamål, och vid gottgörelse enligt b) och c) allenast den begränsningen att fråga är om arbetstagare, som omfattas av stiftelsens ändamål.

Gottgörelse sker ur överskott å kapitalet. För gottgörelse enligt a) må dock användas årets avkastning, ehuru pensionsstiftelsen icke har överskott å kapitalet. Föreskrift i stiftelsens stadgar att avkastning, helt eller delvis, skall läggas till kapitalet länder till efter rättelse, så länge stiftelsen icke har överskott å kapitalet.

Gottgörelse må avse löpande utgifter eller de utgifter arbetsgivaren haft under det närmast föregående räkenskapsåret.

Beräknar arbetsgivare vid taxering till beskattning sin inkomst enligt bokföringsmässiga grunder, skall gottgörelsen avse kostnad i stället för utgift.

Gottgörelse för avgift till försäkring för tilläggs pension må avse den del av avgiften, som kan anses hänföra sig till lön eller annan ersättning åt person vilken omfattas av stiftelsens ändamål.

Paragrafen reglerar förhållandet mellan arbetsgivaren och stiftelsen i vad avser stiftelsens tillhandahållande av medel åt arbetsgivaren. Paragrafen överensstämmer sakligt sett i stora delar med 5—7 §§ av 1961 års lag.

Gällande rätt. Ett aktiebolag med bunden pensionsstiftelse — d. v. s. med en stiftelse som är bildad med stöd av 1937 års lag — har möjlighet att ur stiftelsen bereda sig gottgörelse för sina pensionsutgifter. Regler härom gives i 1937 års lag. Härutöver finnes bestämmelser i 5 och 6 §§ av 1961 års lag, vilka bestämmelser har avseende å såväl bundna som fria stiftelser. Även 7 § i samma lag är av betydelse, eftersom den bestämmer omfattningen av de medel som får uttagas ur stiftelsen. Innan innehållet i de berörda paragraferna beskrives, synes lämpligt med en erinran om det läge, som rådde före tillkomsten av 1961 års lag. Före denna tidpunkt var nämligen de fria pensionsstiftelsernas verksamhet icke närmare reglerad i lag. I detta hänseende må ur lagens förarbeten återgivas följande (prop. 1961 nr 177 s. 59):

Som en allmän grundsats på stiftelserättens område har ansetts gälla, att en stiftare icke blir berättigad till ersättning från en stiftelse enbart av den anledningen att han själv till destinatär utgivit belopp som eljest skulle ha kunnat betalas till denne från stiftelsen. Emellertid utgör pensionsstiftelserna en så särpräglad stiftelseform, att vanliga stiftelserättsliga regler icke utan vidare kan tillämpas på dem. Det ligger nära till hands att anse, att ett företag, som gjort utbetalningar inom stiftelseändamålets ram, liksom fallet är i fråga om de bundna pensionsstiftelserna skall äga rätt att nedsätta sin skuld till eller uttaga egendom från en fri pensionsstiftelse. I varje fall torde detta gälla, därest det i stiftelsens stadgar gjorts uttryckligt förbehåll om rätt för företaget att erhålla gottgörelse ur stiftelsen. Tillsynsmyndigheterna torde i allmänhet tillåta gottgörelse, även om stadgarna saknar gottgörelseklausul. Å andra sidan torde ett i stadgarna upptaget förbud mot gottgörelse utgöra hinder för företaget att bereda sig ersättning av stiftelsens medel. Någon gräns för företagens möjligheter till ersättning ur en fri pensionsstiftelse

har icke fastslagits. Det är icke något hinder, att arbetsgivaren helt tömmer en stiftelse för att gottgöra sig för sina pensionsutgifter, så snart han har stöd för sin åtgärd i stiftelsens stadgar. Däremot kan stiftelsestadgarna innehålla föreskrift om begränsning av möjligheten till gottgörelse. Ett exempel på en sådan föreskrift erbjuder den s. k. SAF-klausulen, som åsyftar att stiftaren skall äga rätt till gottgörelse för ATP-avgifter. Stiftelsens tillgångar må nämligen enligt denna klausul tagas i anspråk »i den mån de ej erfordras för tryggnade av alltjämt kvarstående tidigare pensionsutfästelser». Normalstadgarna för PRI-stiftelse utgör ett annat exempel. Stiftelsens medel skall enligt dessa vara spärrade intill ett belopp motsvarande en efter särskilda regler beräknad pensionsskuld.

Mot den nu tecknade bakgrunden tillkom 5—7 §§ i 1961 års lag. Genom dessa bestämmelser öppnades möjlighet för arbetsgivaren att taga i anspråk stiftelsens överskottsmedel och detta även för andra ändamål än dem, som varit åsyftade vid stiftelsens bildande. Med överskottsmedel avses enligt 7 § de medel, som finns utöver dem som är erforderliga för att trygga pensionsborgenärernas rätt. Överskottet får användas till *alla slags utgifter³⁹ i samband med pensionering*, liksom till vissa *pensionering närstående ändamål*. Gottgörelse kan följaktligen avse utgift för familjepension, trots att stiftelsens ändamål utgör tryggnade av enbart ålderspension. Medlen får dock icke brukas för andra arbetstagares räkning än dem, som är destinatarer. För att uppnå anpassning till ATP är gottgörelserätten utsträckt till att avse även avgift för pensionsförsäkring.

Om vad som förstås med pension och pensionsförsäkring lämnar 1961 års lag icke besked. Med anledning härav framhölls i Betänkande I s. 84 att, när i lagen talades om avgift för pensionsförsäkring, det jämväl avsåges engångspremie eller annan avgift för förvärv av livränta eller överlevelseränta (jfr 8 § första stycket och 14 § andra stycket 1937 års lag). Som »annan utgift i samband med pensionering» borde kunna anses exempelvis den PRI-anslutna arbetsgivarens bidrag till täckande av PRI:s omkostnader. Hit borde även hänföras dels den på arbetsgivaren belöpande årspremien för kreditförsäkring i FPG samt sådant belopp som kunde komma att uttaxeras å arbetsgivarna jämlikt FPG:s bolagsordning, dels det belopp som av FPG bestämts såsom premietillägg för täckande av FPG:s förvaltningskostnader (jfr 8 och 9 §§ i stadgarna för PRI). Jämväl andra utgifter avseende pensionering kunde tänkas vid sidan av pensionsposter och avgifter till pensionsförsäkring. Vad angår gottgörelse för förvaltningsutgifter, som arbetsgivaren haft för sin stiftelse, framhöll departementschefen (prop. 1961:177 s. 65), att sådan borde få uttagas, även för det fall att stiftelsen saknade överskottsmedel.

I begreppet avgift till pensionsförsäkring innefattas såsom nämnt avgift till försäkring för allmän tilläggspension.⁴⁰ 5 § upptager en beräkningsmetod beträffande rätt för arbetsgivaren att ur pensionsstiftelsen bereda

³⁹ Som kommer att framgå råder icke identitet mellan begreppen utgift och kostnad.

⁴⁰ ATP-avgifterna är som bekant av kollektiv natur. Detta har icke ansetts utesluta att avgiften jämställas med avgift för pensionsförsäkring.

sig gottgörelse för ATP-avgiften. Gottgörelsen får avse den del av avgiften, vilken kan anses hänföra sig till lön eller annan ersättning åt destinatärerna.

Redan i inledningen till detta kapitel har omnämnts föreskriften i 6 § av 1961 års lag av innehåll att överskottsmedel må återgå till arbetsgivaren i och för gottgörelse till honom för utbetalning av vissa engångsunderstöd. Det är då fråga om engångsunderstöd åt arbetstagare vid dennes långvariga oförmåga till arbete på grund av sjukdom, lyte eller annat men eller vid dennes avgång ur tjänsten på grund av uppnådd ålder eller till engångsunderstöd åt efterlevande vid arbetstagarens frånfalle eller också för försäkring av sådana understöd. Häri inrymmes bland annat premier för grupplivförsäkring. Gottgörelserätten för nu nämnda ändamål är dock icke ovillkorlig utan förutsätter samtycke av de i tjänst varande destinatärerna eller av deras fackorganisation, därest utgiften icke gjorts enligt bestämmelse i kollektivavtal.

Enligt 7 § är arbetsgivarens rätt till gottgörelse begränsad i tiden till det senaste räkenskapsåret. Rätten till gottgörelse är med andra ord bunden till det räkenskapsår, varunder utgiften gjorts. Tillsynsmyndigheten må dock medgiva gottgörelse för utgift under tidigare räkenskapsår, därest särskilda skäl föreligger härför.

Utredningen. Enligt 5 § i 1961 års lag får gottgörelse avse endast utgifter föranledda av pensionering av arbetstagare som omfattas av stiftelsens ändamål (*destinatärer*). Avser stiftelsen enligt sina stadgar enbart tjänstemän, får stiftelsens medel således icke användas för pensionering av arbetare. Däremot bortses enligt 1961 års lag från föreskrift att stiftelsen skall avse endast visst *slag* av pensionering, exempelvis ålderspension. Överskott får användas för all slags pensionering. Förslaget överensstämmer i den förra punkten helt med 1961 års lag. Avser stiftelsen viss personkrets, måste gottgörelsen följaktligen hänföra sig till denna personkrets. Såsom förut redovisats under 1 § skall en stiftelse presumeras icke omfatta löften enligt allmän pensionsplan. Med denna utgångspunkt synes det knappast möjligt att utan vidare behålla regeln i 1961 års lag därom, att stiftelse må tillhandahålla gottgörelse för all slags pensionering oavsett stiftelseurkundens innehåll. Avser gottgörelse förfallna pensionsposter och annat som avses i förevarande paragraf punkt a), har därför stiftelseurkunds föreskrift om pensionens art ansetts böra efterlevas. Ej heller må gottgörelse enligt a) normalt avse planpensioner. Bundenheten har dock icke syntts böra utsträckas till de gottgörelseanledningar som upptagits under b) och c). I enlighet härmed är *andra stycket* avfattat.

Gottgörelse för *engångsunderstöd* (b) avser en utvidgning i förhållande till stiftelseurkunds föreskrift att stiftelsen skall trygga pensionering. Det synes likväl riktigt att här — såsom skett i 1961 års lag — vidmakthålla endast den begränsning, som hänför sig till personkretsen. Detta uttryckes i *andra stycket* med orden »att fråga är om arbetstagare som omfattas av

stiftelsens ändamål». Samma begränsning som för engångsunderstöd har föreslagits gälla beträffande gottgörelse för *vad arbetsgivaren i bokföringen avsatt till fullgörande av bestämmelse i allmän pensionsplan (c)*. Sistnämnda punkt, som bör sammanställas med den föreslagna föreskriften i 2 kap. 1 § a), är ett uttryck för den anpassning som förslaget innehåller till allmänna pensionsplaner. Erinras må här även om den möjlighet, som enligt gällande rätt föreligger för överföring av överskott till en PRI-stiftelse från annan stiftelse med tjänstemän såsom destinatärer.

Plikten för stiftelse att lämna gottgörelse efter arbetsgivarens framställning är som regel begränsad till att avse *överskott å kapitalet*. Emellertid har arbetsgivaren ansetts böra ha möjlighet att efter eget bedömande taga i anspråk stiftelsens medel i än större omfattning. Härmed åsyftas den i *tredje stycket* intagna bestämmelsen att stiftelse i fråga om ändamål enligt första stycket a) är skyldig att efter arbetsgivarens påfordran tillhandahålla även *årets avkastning*.⁴¹ Härigenom tillmötesgås delvis ett av Skånes handelskammare anmält önskemål. Handelskammaren har nämligen i en till Kungl. Maj:t ställd, till utredningen överlämnad skrift anfört, att enligt 1961 års lags bestämmelser stiftelsens reala medel icke finge användas till gottgörelse förrän arbetsgivaren reglerat sin skuld till stiftelsen. Andra stiftelsetillgångar än fordran bleve således »nergrävda» under fordringen. Från en annan synpunkt sett innebure detta, att företagen icke kunde sörja för att likvida medel funnes tillgängliga för framtida pensionsutgifter genom att avsätta reala medel till sina pensionsstiftelser. Även om avsättningarna skett före 1961 års lag, bleve medlen ändock bundna med påföljd att den likviditetsreserv, som kunde ha byggts upp, icke längre kunde användas. Enligt utredningens mening bör liksom hittills hinder möta mot att taga i anspråk stiftelsens kapital, därest detta icke förslår till att täcka stiftelsens pensionsreserv. Däremot bör avkastningen på de av handelskammaren anförda skälen få utnyttjas, och detta oavsett att kapitalet icke räcker till att täcka pensionsreserven. Har för stiftelsen föreskrivits att avkastning skall läggas till kapitalet, skall denna föreskrift dock följas intill dess att kapitalet blir tillräckligt för att täcka pensionsreserven.

I *fjärde stycket* regleras frågan vilken tid de utgifter skall avse, som gottgöres av stiftelsen. Gottgörelse skall avse arbetsgivarens löpande utgifter eller utgifter som uppkommit under året dessförinnan. Bestämmelsen har till syfte att förmå arbetsgivaren att taga i anspråk överskottsmedel i fortlöpande takt. Gör han icke detta — t. ex. beroende på att han med hänsyn till sitt rörelseresultat hellre vill uppskjuta mottagandet av den intäktspost gottgörelsen utgör — förlorar han rätten att framdeles åberopa samma utgift såsom gottgörelsegrund. Bestämmelsen kan således sägas utgöra en preklusionsregel. Jämfört med 1961 års lag är att märka en jämkning. I 7 § 1961

⁴¹ Utnyttjas icke avkastningen under det år den inflyter förlorar den egenskap av avkastning och ingår därefter i kapitalet.

års lag anges att arbetsgivaren icke utan särskilt tillstånd får gottgöra sig för utgift under senare år än då han haft utgiften. Enligt förslaget likställs utgifter under det närmast föregående räkenskapsåret med löpande utgifter.

Femte stycket anger, att arbetsgivaren under viss förutsättning skall såsom grund för gottgörelse åberopa sina *kostnader*. Enligt 1961 års lag gäller däremot att arbetsgivaren för att erhålla gottgörelse måste ha haft en *utgift* för tillgodoseende av pensionering eller vissa pensionering närstående ändamål. Med begreppet utgift har avsetts att beloppet i fråga faktiskt utbetalats. Inom den företagsekonomiska världen användes vanligen uttrycken kostnad, utgift och utbetalning. Skillnaden skall belysas genom ett *exempel*.

Antag att ett företag i slutet av år 1965 inköper en maskin och att denna skall betalas år 1966. Maskinen beräknas kunna användas i 10 år. Utgiften har då uppkommit år 1965. Utbetalningen redovisas år 1966. Kostnaden slutligen fördelas med $\frac{1}{10}$ på ettvarvt av åren 1966—1975 (avskrivning för slitning).⁴² Kostnadsposten redovisas i vinst- och förlusträkningen.

När gottgörelserätten som i gällande rätt är knuten till utgiftsbegreppet, uppstår en skillnad mellan vad arbetsgivaren redovisat såsom kostnad för räkenskapsåret och det belopp, varmed gottgörelse för samma år får krävas ur en stiftelse. Beroende på när betalning sker kan gottgörelse vissa år icke sökas för hela kostnaden, medan andra år åter gottgörelse måste sökas för mer än kostnaden. Av praktisk betydelse är denna fråga bland annat beträffande ATP-avgiften. Utgiften är här lika med de för året preliminära avgifterna, ökat eller minskat med den samtidigt skeende slutregleringen för föregående år. Kostnaden å sin sida motsvarar de beräknade avgifterna för året.⁴³

Man skulle kunna tänka sig att giva arbetsgivaren fritt val mellan att lägga kostnad och utgift till grund för gottgörelse. Vid sina slutliga överväganden har utredningen ansett sig böra förorda, att arbetsgivare, som har kostnadsbokföring och som lägger denna till grund vid taxering till beskattning, skall vara skyldig att åberopa uppkomna kostnader såsom grund för gottgörelse.

I fråga om *sjätte stycket* må hänvisas till framställningen av gällande rätt.

Vad därefter angår innehållet av paragrafen i övrigt må följande anföras.

Om vad som förstås med utgifter i samband med pensionering, med pension, pensionsförsäkring samt med engångsunderstöd och försäkring av sådana understöd hänvisas till framställningen av gällande rätt. Har stiftelse enligt vad tidigare sagts icke till uppgift att trygga sådana pensionslöften, som ingår i allmän pensionsplan, må gottgörelse icke ske för sådana särskilda utgifter som föranledes av planens bestämmelser. Såsom exempel kan

⁴² Utgift = operiodiserad kostnad. Kostnad = den del av utgiften, som påföres årets vinst- och förlustkonto.

⁴³ Jfr prop. 1961:177 s. 73.

nämnas den PRI-anslutne arbetsgivarens utgående planpensioner samt hans bidrag till täckande av PRI:s omkostnader och hans premier för kreditförsäkring i FPG. En annan sak är, att arbetsgivaren — såsom framgår av punkten c) — äger rätt att utnyttja överskott å kapitalet som gottgörelse för vad han under året avsatt i bokföringen för fullgörande av åtagande i allmän pensionsplan.

Det i 1961 års lag för gottgörelse för engångsunderstöd uppställda kravet på samtycke från de i tjänst varande destinatärerna har icke vidmakthållits.

Har arbetsgivare och stiftelse slutligen olika uppfattning i frågan om stiftelses plikt att lämna gottgörelse samt arbetsgivares rätt att påkalla gottgörelse, må tvist härom hänskjutas till tillsynsmyndigheten för avgörande; se 11 §.

4 §.

Pensionsstiftelse äger att för arbetsgivarens räkning till arbetstagare eller deras efterlevande betala pensionspost eller annat som avses i 3 §, när den berättigade icke kan antagas erhålla betalning av arbetsgivaren utan avsevärt dröjsmål.

Tillsynsmyndighet må medgiva pensionsstiftelse att verkställa betalning även eljest, när särskilda skäl föranleda därtill. I tillståndet må angivas villkoren för sådan betalning, såsom att den får ske endast ur överskott å kapitalet.

Paragrafen anger under vilka förutsättningar stiftelsen må företaga utbetalning direkt till arbetstagare eller deras efterlevande.

Gällande rätt. Enligt 2 § i 1961 års lag (= 3 kap. 7 § tryggandelagen) får stiftelse icke utlova pension. Till grund därför ligger uppfattningen, att det är arbetsgivaren och icke stiftelsen som bör ansvara för pensioneringen. Stiftelsens uppgift blir därigenom att trygga arbetsgivarens löften om pension; stiftelsen erhåller egenskap av pantstiftelse. Det angivna förbudet för stiftelse att själv ikläda sig pensionsåtaganden kompletteras av 4 § i 1961 års lag. Enligt denna paragraf må stiftelse, så länge den är knuten till arbetsgivare, icke betala pensionspost eller avgift till pensionsförsäkring eller bestrida annan utgift i samband med pensionering eller utgift för vissa pensionering närstående ändamål, med mindre det sker i anslutning till arbetsgivarens död, likvidation av dennes företag eller dennes konkurs eller ackord utan konkurs eller tillsynsmyndigheten av annan särskild anledning finner att sådan betalning må äga rum. Paragrafen tager sikte på sådana fria pensionsstiftelser, som enligt sina stadgar själva må betala pensionsutgifter.

Utredningen. Första stycket. I likhet med 1961 års lag bygger utredningens nu framlagda förslag på den principiella uppfattningen, att pensionsstiftelse bör ha till ändamål att trygga löften om pension som utlovats av arbetsgivaren. Stiftelsen får härigenom egenskap av pantstiftelse; se härom närmare 7 §. Ett konsekvent genomförande av pantstiftelsesystemet förutsätter — förutom förbud för stiftelse att själv ikläda sig pensionsåtaganden — att

stiftelsen icke äger rätt att verkställa betalning direkt till pensionsborge-
närerna. Stiftelsens betalningar bör i stället ske i formen av gottgörelse till
arbetsgivaren. Förevarande paragraf utgör ett undantag härifrån och skapar
viss möjlighet för utbetalningar direkt till pensionsborgenärerna. Enligt
paragrafen har stiftelse sålunda rätt att betala pensionspost och annat, som
avses i 3 §, direkt till pensionsborgenären i det fall att denne icke kan anta-
gas erhålla betalning av arbetsgivaren utan avsevärt dröjsmål. Betalningen
fullgöres då för arbetsgivarens räkning. Stiftelsen är icke hänvisad att ut-
nyttja överskott å kapitalet eller årets avkastning. Har stiftelsen icke medel
att täcka sin pensionsreserv, har styrelsen emellertid att beakta kravet, att
alla stiftelsens pensionsborgenärer skall behandlas efter lika grunder. Para-
grafens största betydelse ligger däri, att pensionsborgenärerna icke blir
tvungna att avvakta arbetsgivarens försättande i konkurs eller likvidation
för att erhålla betalning för förfallna pensionsposter. Inträffar sådan hän-
delse, blir nämligen 9 § tillämplig. Förevarande stycke avser däremot icke
att rubba den ordningen, att stiftelsens normala uppgift skall vara att till-
handahålla arbetsgivaren ersättning för dennes pensionsutgifter eller pen-
sionskostnader.

Andra stycket. Efter dispens från tillsynsmyndigheten må pensionsstiftelse
företaga direkt utbetalning även på annan grund än den i första stycket an-
givna. Bestämmelsen är tillkommen för sådana fall, då avsevärda organisa-
toriska och administrativa fördelar vinnes genom direktutbetalning, t. ex.
i fråga om en gemensam stiftelse.⁴⁴ En stiftelse kan nämligen ha utrustats
med ett särskilt organ, som erhållit i uppgift att registrera de olika arbets-
tagarnas pensionsförmåner, att beräkna och från varje arbetsgivare infordra
dennes tillskott till stiftelsen samt att utbetala förfallande pensionsposter; jfr
PRI:s uppgift. Föreligger enligt tillsynsmyndighetens bedömande betryg-
gande garantier för att icke den målsättning äventyras, som ligger till grund
för första stycket, synes vidare stiftelsen under ett löpande år böra få verk-
ställa betalning oavsett huruvida medlen vid betalningstillfället visas ha
egenskap av överskott å kapitalet eller icke, allt dock under förutsättning att
de olika arbetsgivarna förbundit sig att årligen tillskjuta det belopp som
fordras för att täcka bristen.

5 §.

Har pensionsstiftelse efter fullgörande av sådan betalning som föranledes av
bestämmelserna i 3 och 4 §§ överskott å kapital, må stiftelsen av överskottet anslå
medel till arbetstagares och deras efterlevandes allmänna välfärd ävensom till
välgörande eller annat allmännyttigt ändamål.

Enligt paragrafen erhåller stiftelsen befogenhet att verkställa betalning
för ändamål utöver dem som lagfästs i de föregående bestämmelserna.

⁴⁴ Jfr prop. 1961:177 s. 56.

Gällande rätt. Paragrafen har icke motsvarighet i 1961 års lag. Däremot innehåller kommunalskattelagen för närvarande en föreskrift, som är av intresse från förevarande synpunkt. I anvisningspunkt 6 till 53 § av nämnda lag föreskrives nämligen såsom villkor för att stiftelse skall betraktas som pensionsstiftelse i skattelagens mening — med ty åtföljande frihet att betala skatt — bland annat, att stiftelsens medel »då det icke längre finnes eller kan antagas komma att finnas någon, vars rätt till pension på grund av tjänst skall tillgodoses av stiftelsen» skall anslås till välgörande eller eljest allmännyttigt ändamål. Stiftelsens medel skall sålunda icke i det angivna fallet återgå till arbetsgivaren.

Utredningen. Förevarande paragraf skapar befogenhet för stiftelse att anslå medel till annat än pensionering och därmed jämställt ändamål. Medlen måste dock utgöras av överskott å kapitalet. Pensionsborgenärernas berättigade intressen får med andra ord icke åsidosättas. Bestämmelsen tager närmast sikte på det fallet, att arbetsgivaren icke alls eller endast i ringa omfattning har att vidkännas pensionsutgifter (»det sovande företaget»). Vid sådant förhållande blir bestämmelsen i 3 § utan verkan sett från synpunkten att återföra medel från stiftelsen till arbetsgivaren. Att stiftelsens överskottsmedel — för vilka skatteavdrag normalt sett erhållits — således kommer att kvarligga i stiftelsen, har emellertid från skattesynpunkt icke ansetts tillfredsställande. Här må hänvisas till den under avsnittet gällande rätt härovan återgivna föreskriften i kommunalskattelagen. Det bör dock bemärkas att stiftelse i den angivna situationen kan vara skyldig att träda i likvidation; 3 kap. 9 § första stycket.

Vid övervägande av frågan, hur det skatterättsliga intresset i det angivna fallet enklast skall kunna tillgodoses, har utredningen — såsom framgår av kommentaren till skattedelen — stannat för det förslaget, att pensionsstiftelsens privilegierade ställning som skattesubjekt enligt 53 § 1 mom. d) kommunalskattelagen skall vara beroende av att stiftelsen använder sin avkastning för de ändamål stiftelsen har att tillgodose; jfr punkt 8 av anvisningarna till nämnda paragraf. I det angivna fallet saknades emellertid möjlighet för stiftelsen att tillhandahålla gottgörelse; arbetsgivaren hade icke några eller endast obetydliga pensionsutgifter. Önskar man att stiftelsens överskottsmedel likväl skall frånhandas stiftelsen, måste således tillskapas ett nytt ändamål för stiftelsen. Förevarande paragraf är tillkommen av denna anledning. Paragrafen bör med andra ord bedömas i samband med de skatterättsliga regler, som pensionsstiftelse anses höra vara underkastad. Såvitt angår frågan, i vilken utsträckning medel minst bör anslås för allmännyttigt ändamål, blir skattemyndighetens praxis vid tillämpning av anvisningspunkt 8 till 53 § kommunalskattelagen av betydelse. Det bör understrykas, att förevarande paragraf skänker stiftelsens styrelse långt gående befogenheter. Stiftelsen äger sålunda förbruka kapital. Enligt utredningens

mening bör kapitalet dock sparas i den utsträckning det inom rimlig framtid kan väntas bliva behövt för att täcka arbetsgivarens pensionsåtaganden.⁴⁵

6 §.

Pensionsstiftelse må icke från arbetsgivaren mottaga egendom på villkor, som begränsa dess befogenhet att förfoga över denna tillgång.

Pensionsstiftelse må icke från arbetsgivaren mottaga fordran mot denne.

Pensionsstiftelse, som hör till aktiebolag, må ej äga aktier i bolaget. Äger annat aktiebolag huvudparten av aktierna i stiftarebolaget, må stiftelsen icke heller äga aktier i det förra bolaget eller i aktiebolag, i vilket stiftarebolaget äger huvudparten av aktierna.

Paragrafen utgör en nyhet i förhållande till gällande rätt. Genom paragrafen förbjöds avsättning till stiftelse i den formen, att arbetsgivaren utställer en revers och överlämnar denna till stiftelsen. Det beskrivna tillvägagångssättet har hittills haft väsentligt större användningsområde än avsättning medelst kontanter eller andra reala medel.⁴⁶ Enligt förslagets huvudgrunder skall däremot tryggande av pensionslöften ske på ettdera av två sätt, nämligen genom avsättning av medel i bokföringen för vidare redovisning under rubriken Avsatt till pensioner och genom avsättning av reala medel eller liknande till pensionsstiftelse (1 kap. 1 och 2 §§). Tryggande genom passivering i bokföringen kan sägas utgöra en motsvarighet till bruket att avsätta medelst revers; se härom kommentaren till 1 och 2 kap.

Kännetecknet på pensionsstiftelse enligt förevarande paragraf är, att stiftelsen skall äga tillgångar, vilkas värde icke är beroende av arbetsgivarens ekonomiska ställning. Stiftelsen måste därför ha tillgångar, som består av kontanter, fastigheter, aktier eller obligationer m. m. För den bedömning, som ligger bakom tillkomsten av ifrågavarande paragraf, har redogjorts bland annat i den allmänna motiveringen. En i ögonen fallande följd av den föreslagna omgestaltningen är, att det nära sambandet mellan stiftelsen och arbetsgivaren i ekonomiskt hänseende avklippes. Betydelsen härav framträder särskilt tydligt, om man tänker på det fall, att arbetsgivaren kommer på obestånd.

Första stycket. Såsom framhållits i inledningen till detta kap. må pensionsstiftelse enligt *gällande rätt* äga tillgång av annat slag än fordran mot arbetsgivaren. För fri stiftelse finnes icke någon begränsning i detta hänseende. Bunden stiftelse får däremot på grund av Kungl. brev den 24 november 1939 icke anbringa sin förmögenhet i annat än visst slag av tillgångar. Det i 6 § första stycket uppställda förbudet för stiftelse att mottaga

⁴⁵ Ett företag kan vara utan aktuella pensionsutgifter i olika fall. Sålunda kan företaget sakna pensionsborgenärer överhuvud. Å andra sidan kan företaget ha sådana borgenärer, vilka — då de är i tjänst — emellertid icke äger uppbära pension. I sistnämnda fallet kommer pensionsutbetalningar således att bliva erforderliga i framtiden, och pensionsreserven är stadd i växande fram till denna tidpunkt.

⁴⁶ Se den allmänna motiveringen. Jfr Betänkande I s. 165.

tillgång, vartill knutits inskränkande villkor, bör ses mot den bakgrunden att styrelsen föreslås skola få full handlingsfrihet i fråga om placering av stiftelsens tillgångar. Utredningen har funnit att en sådan ordning är att föredraga framför utfärdande av detaljerade föreskrifter rörande medelsplaceringen. Av det skälet bör arbetsgivaren icke tillåtas att fästa villkor vid avsättningen, som binder styrelsen i denna fråga. Om arbetsgivaren exempelvis avsåg att till stiftelsen överlämna en post värdepapper, kunde därtill ha fogats det villkoret att han ägde rätt att uppbära avkastningen eller del därav för lång tid framåt. Förekomsten av detta villkor hindrar då stiftelsen från att mottaga denna tillgång. Det är icke heller tillåtet med villkor knutet till överlämnande av en post aktier i ett företag, att arbetsgivaren skall äga utnyttja rösträtten.

Andra stycket. Enligt *gällande rätt* kan stiftelse mottaga fordran mot arbetsgivaren såsom tillgång. Det har varit vanligt, att arbetsgivaren för att trygga ett av honom lämnat löfte om pension överlämnat en revers till stiftelsen. Stiftelsens uppgift är att utgöra pant för de löften, som arbetsgivaren givit. Förfarandet har inneburit, att arbetsgivaren ådragit sig en dubbel förpliktelse. Han blir nämligen betalningsskyldig dels för kapitalvärdet av den pension som är intjänad dels ock för det belopp som avses med den till stiftelsen överlämnade reversen. Läget är likartat med det fallet, att en gäldenär, som får ett lån å 1 000 kronor och utfärdar en revers på detta belopp, utfärdar en extra revers å t. ex. 2 000 kronor och lämnar denna såsom pant (»ackommodationsrevers»). Panträtt kan emellertid icke stiftas på detta sätt. Icke heller får borgenären i gäldenärens konkurs begagna båda skuldebrevens för *bevakning* (dubbelbevakning). En på dylikt sätt tillskapad förmånsställning i konkursen skulle komma i strid med hela den tankegång, varpå konkursinstitutet vilar, nämligen borgenärernas likställighet. Av detta skäl måste ett avräkningsförfarande göras mellan pensionsborgenärernas fordringar å pension och stiftelsens fordran. Enligt 1937 års lag får samtidig bevakning visserligen äga rum. Från den utdelning, som därigenom tillkommer den bundna stiftelsen, skall dock avdragas vad som utdelas å de direkt bevakade pensionsfordringarna; 10 § andra stycket. För de fria stiftelsernas del är avräkningsförfarandet i praxis löst på ett annat sätt. Stiftelsen är nämligen icke berättigad att bevaka mera än det belopp, varmed dess fordran överstiger de direkt bevakade pensionsfordringarna.⁴⁷

Enligt *utredningens* förslag äger stiftelse icke att från arbetsgivaren mottaga fordran mot denne. Skälen härför har angivits i det föregående. Skulle en sådan fordran likväl ha överlämnats, är den att anse som ogiltig. Skulle fordringen vara åtföljd av säkerhet, bör arbetsgivaren enligt allmänna rättsgrundsatser återfå den egendom, som utgjorde säkerheten.⁴⁸ Å andra sidan

⁴⁷ NJA 1956 s. 748.

⁴⁸ Ang. förhållandet mellan panträtt och huvudfordran, se Undén, Svensk Sakrätt I, lös egendom s. 261.

står det honom självfallet fritt att till förmån för stiftelsen avstå från denna egendom. I allt fall utslocknar det personliga skuld- och fordringsförhållandet mellan arbetsgivaren och stiftelsen. Bevakningsrätt i arbetsgivarens konkurs föreligger följaktligen icke.

Tredje stycket. Som redan nämnts giver förslaget icke några bestämmelser om placering av stiftelsens medel. Styrelsen är således oförhindrad att återlåna medel⁴⁹ till arbetsgivaren. Styrelsen har dock här liksom eljest att iakttaga destinatärernas intressen och kräva den säkerhet, som gör placeringen affärsmässigt försvarlig. Den fordran, som stiftelsen på grund av återlån erhåller mot arbetsgivaren, beröres icke av det i andra stycket uppställda förbudet mot mottagande av fordran; här är nämligen fråga om medelsplacering. Till följd härav möter icke heller hinder mot denna fordrans bevakning i arbetsgivarens konkurs.

En inskränkning göres i den fria placeringsrätten. Stiftelse, som är knuten till aktiebolag, må icke äga aktier i bolaget. I likhet med vad som gäller beträffande det förbud mot innehav av egna aktier, som finnes i 69 § aktiebolagslagen, bör förbudet avse förvärv även av aktie i moderbolag samt därutöver av aktie i dotterbolag till stiftarebolaget. Har stiftelse aktier av nämnda slag vid lagens ikraftträdande, skall innehavet jämlikt 13 § införandelagen avyttras när det lämpligen kan ske.

7 §.

Pensionsstiftelse må ej utlova pension. Sker det ändå, är löftet ogiltigt.

Har arbetsgivaren till pensionslöfte knutit villkor att pensionen skall utgå i den mån pensionsstiftelsens medel förslå därtill, är villkoret ogiltigt, och svarar arbetsgivaren för sitt löfte utan avseende å villkoret.

Paragrafen är sakligt helt överensstämmande med 3 § i 1961 års lag. Innebörden är, att, eftersom stiftelsen skall ha till uppgift att trygga arbetsgivarens pensionslöften, stiftelsen även är förhindrad att själv ikläda sig pensionsåtaganden för arbetsgivarens personal.

Gällande rätt. I 2 § uti 1961 års lag fastslås att stiftelses uppgift skall vara att *trygga* arbetsgivarens pensionering. Den bakomliggande tanken är, att arbetsgivaren själv skall lämna löften om pension till sina anställda samt med egna medel betala löpande pensioner allteftersom de olika pensionsposterna förfaller. Genom 2 § erhåller stiftelsen egenskap av pantstiftelse. De med stöd av 1937 års lag bildade stiftelserna (bundna stiftelser) är enligt tvingande föreskrifter dylika pantstiftelser. De fria stiftelserna däremot kunde före tillkomsten av 1961 års lag tilläggas uppgiften att på egen hand ombesörja arbetsgivarens pensioneringsverksamhet (beredandestiftelse). Däri kunde innefattas att stiftelsen såväl utlovade pension och betalade denna som enbart svarade för fullgörandet av arbetsgivarens pen-

⁴⁹ Man talar om återlån, då stiftelsen lånar till arbetsgivaren ett belopp som helt eller delvis svarar mot vad denne överlämnat till stiftelsen.

sionslöften. Gränsen mellan de olika typerna av fria pensionsstiftelser är dessutom stundom flytande.⁵⁰ 2 § tager sikte på dessa beredandestiftelser och omvandlar dem till pantstiftelser. Pensionsstiftelse tillföres således ex lege ett tryggandeändamål.

Den omständigheten, att stiftelsen hade egenskap av pantstiftelse, hindrade icke i och för sig att stiftelsen själv *utlovade* pension. Enär en sådan handling emellertid icke ansågs stå i överensstämmelse med grundsatsen att stiftelsen skulle ha till ändamål att trygga arbetsgivarens pensionsåtaganden, intogs i 3 § av 1961 års lag bestämmelsen »att pensionsstiftelse må ej utfästa pension». Till grund för 3 § låg följande bedömning⁵¹: Om en stiftelse lämnar ett pensionslöfte, kan den berättigade vända sig endast mot stiftelsen. Arbetsgivaren blir ju icke part i rättsförhållandet. Enär avsättning av medel till pensionsstiftelse är frivillig, kommer det typiskt sett att bero på arbetsgivarens fria skön om stiftelsen skall kunna infria sitt åtagande. Även om arbetsgivaren emellertid skulle verkställa den avsättning som föranleddes av de försäkringstekniska grunderna, är stiftelsen likväl mången gång ett bräckligt stöd. I det övervägande antalet fall är det fråga om små enheter. Stiftelsen kan därför i regel icke erbjuda den utjämning av risker, som är det utmärkande draget för en försäkringsrörelse. Vid pensionering med anlitan av pensionsstiftelse borde därför — från synpunkten att de pensionsberättigade bör erhålla största möjliga trygghet — ansvarigheten för pensionsförpliktelserna regelmässigt åvila arbetsgivaren. Uppnående av detta mål kan ske på olika sätt. Ett sätt är att stadga förpliktelse för arbetsgivaren att ansvara för fullgörandet av de rättshandlingar stiftelsen ingått. En annan möjlighet är, att stiftelsens rätt att utlova pension göres beroende av att arbetsgivaren samtidigt ikläder sig ansvar för rättshandlingen. En tredje — och enklare — möjlighet är, att man förbjuder stiftelse att utlova pension. Denna lösning är upptagen i 3 § i 1961 års lag. Den pension, som de anställda må erhålla, måste följaktligen grunda sig på löfte från arbetsgivaren.

Skulle stiftelsen likväl giva pensionslöfte, är detta löfte enligt 3 § första stycket andra punkten ogiltigt. Ogiltigheten inträder utan avseeende å huruvida löftesmottagaren är i god tro eller icke. För att minska riskerna för rättsförlust uttalades av såväl utredningen som departementschefen, att effektiv tillsyn — innefattande skyldighet för stiftelsens styrelse att uttryckligen förklara huruvida alla tillkomna pensionslöften lämnats av arbetsgivaren eller icke — vore nödvändig och att tillsynsmyndigheten, om sådant löfte uppdagades, borde jämlikt grunderna för 16 § av 1929 års tillsynslag förelägga stiftelsens styrelse att underrätta löftestagaren om den angivna rättsföljden. Utredningen tillade, att införande av representation för de anställda (destinatärerna) i stiftelses styrelse komme att ytterligare minska

⁵⁰ Se härom utförligare Betänkande I s. 69 ff.

⁵¹ Se Betänkande I s. 71.

riskan för tillkomsten av stiftelselöften.⁵² I övergångsbestämmelserna till 1961 års lag undantogs löften, som stiftelse givit före lagens ikraftträdande.

Jämlikt 3 § andra stycket förbjödes arbetsgivaren att till ett av honom givet pensionslöfte knyta det villkoret att pension skall utgå allenast i den mån stiftelsens medel därtill förslår. Ett sådant villkor medför, att gäldsunderlaget blir blott stiftelsens förmögenhet. Genom det inskrivna förbudet betages arbetsgivaren således möjligheten att skjuta emellan sig och sin arbetstagare en stiftelse, som avlyfter honom förpliktelser som grundas på tjänsteavtalet. Förbudet avser icke löften, som givits i förfluten tid. Överträder arbetsgivaren förbudet, inträder den rättsföljden att villkoret men däremot icke löftet som sådant blir giltigt.⁵³

Utredningen har stannat vid samma bedömning som i sitt tidigare betänkande. Som redan nämnt överensstämmer tryggandelagen på denna punkt sakligt med 3 § 1961 års lag. Av införandelagen framgår att 3 kap. 7 § tryggandelagen icke rubbar giltigheten av pensionslöften, som är tillkomna med stöd av rättsläget före den 13 december 1961, då 1961 års lag trädde i kraft.

8 §.

Vad i lagen om tillsyn över stiftelser är föreskrivet om anmälningsplikt, stadgar samt åligganden och ansvar för styrelse eller ledamot därav skall äga motsvarande tillämpning på pensionsstiftelse med följande ändringar och tillägg.

Ledamöter och suppleanter i styrelsen väljas till lika antal av arbetsgivaren och av arbetstagarna. Val sker för en tid av tre år, om stadgarna icke föreskriva annat. Ledamöterna må utse ordförande, om de äro ense härom. Valet må falla på ledamot eller utomstående. Kunnat ledamöterna ej enas, utses ordförande av tillsynsmyndigheten. Tryggar pensionsstiftelsen löfte om pension till sådan arbetstagare eller efterlevande som avses i 2 kap. 1 § tredje stycket, skall ordförande städse utses av tillsynsmyndigheten.

Består styrelse av enbart arbetsgivare- och arbetstigareledamöter och uppnås icke flertal, skall styrelsen hos tillsynsmyndigheten hemställa om förordnande av ordförande att deltaga i ärendets avgörande.

Arbetstagarnas ledamöter och suppleanter utses av organisation, som företräder det stora flertalet av arbetstagarna. Finnas flera organisationer, som sammanlagt företräda detta flertal, utses ledamöterna gemensamt av dessa. Val må ske även vid sammanträde med arbetstagarna. Saknas i tjänst varande arbetstagare eller förekomma eljest särskilda skäl, varför sammanträde icke bör anordnas, må tillsynsmyndigheten utse arbetstagarnas ledamöter.

Arbetsgivaren äger att för tiden fram till dess ordförande utsetts tillsätta lämplig person härtill.

Styrelsens ordförande skall i god tid före utgången av valperioden erinra arbetsgivaren och behörigt organ för arbetstagarna om deras rätt att utse ledamöter samt i förekommande fall utlysa sammanträde.

Arbetsgivaren åligger att utse revisor. Tillsynsmyndigheten äger utse särskild revisor, när anledning därtill finnes. Revisorns berättelse skall åtfölja styrelsens

⁵² Jfr 3 kap. 8 § tryggandelagen.

⁵³ Se i denna fråga Betänkande I s. 162 och prop. 1961:177 s. 49 f. Jfr även Sv JT 1964 s. 715, 731 och 737 samt Festskrift till professor Borum 1964 s. 185.

årsredovisning, som skall ingivas till tillsynsmyndigheten inom sex månader efter räkenskapsårets utgång.

Ledamot av styrelsen och revisor må av stiftelsen åtnjuta skäligt arvode för sitt uppdrag ävensom ersättning för kostnader och utlägg.

I paragrafen lämnas föreskrifter bland annat om inrättande av styrelse för pensionsstiftelse.

Gällande rätt. Enligt 1 § lagen om tillsyn över stiftelser (1929 års tillsynslag) skall stiftelse anmälas hos länsstyrelsen i det län, där stiftelsens förvaltning huvudsakligen skall utövas. Själva bildandet av stiftelsen sker icke i kraft av tillsynslagen utan med stöd av allmänna stiftelserättsliga grundsatser eller, såvitt fråga är om bunden stiftelse, jämlikt 1937 års lag. Tillsynslagen kan fördenskull sägas ha egenskap av kontrollag. Anmäld stiftelse skall i princip stå under tillsyn. Anmälningsplikt föreligger dock icke för alla slag av stiftelser. Sålunda saknas anmälningsplikt när stiftaren förordnat att stiftelsen skall undantagas från tillsyn. För pensionsstiftelse saknar sådant förordnande dock verkan. Bunden pensionsstiftelse är ej anmälningspliktig enligt 1929 års lag men är i gengäld föremål för kontroll enligt 1937 års lag. Enligt bestämmelse i 2 § 1929 års lag — vilken bestämmelse infördes på förslag av utredningen i dess första betänkande — är däremot alla övriga pensionsstiftelser underkastade anmälningsplikt. Även sådan fri stiftelse, som är hänförlig under 191 § lagen om bankrörelse och 97 § lagen om sparbanker, rymmes under tillsynslagen (Betänkande I s. 117—118). Av 3 § 1929 års lag framgår hur anmälningsplikten skall fullgöras. Såvitt angår fri pensionsstiftelse skall denna anmälas av styrelsen inom sex månader efter det styrelsen mottagit sitt uppdrag. I 4 § lämnas föreskrifter om det närmare innehållet i anmälan. Begäres länsstyrelsens fastställelse å stiftelsens stadgar, skall stadgarna innehålla uppgifter i de olika hänseenden, om vilka 5 § stadgar. De övriga bestämmelserna i 1929 års lag lämnar anvisningar till stiftelsens styrelse och till tillsynsmyndigheten hur de dem givna uppdragen skall fullgöras. Vidare innehåller bestämmelserna regler om ansvar för styrelsen, varjämte tillsynsmyndigheten har utrustats med vissa maktmedel. Slutligen är åt domstol given befogenhet att förordna om annan förvaltning av stiftelsen.

Om *styrelses sammansättning* meddelar 1929 års lag icke några bestämmelser. Då denna fråga har ansetts vara av stor betydelse med avseende å pensionsstiftelse, skall här lämnas en kortfattad översikt över de regler, som för närvarande finnes i hithörande hänseende eller eljest kan anses vara av intresse.

För *bundna* stiftelser gäller enligt 1937 års lag följande: Så länge icke annat förekommer beträffande sådana stiftelser än *överföring* av vinstmedel i balansräkningen från bolaget, behöver särskilt förvaltningsorgan ej inrättas. Tillföres stiftelsen däremot reallgångar skall i princip särskild styrelse inrättas. Så skall även, likaså i princip, ske om bolaget önskar tillgodogöra

sig ersättning för pensionsutgifter genom nedsättning av dess skuld till stiftelsen, ävensom i det fall att bolaget träder i likvidation eller konkurs. Även eljest skall styrelse i princip inrättas om intressekollision kan uppkomma mellan bolaget och stiftelsen. Det angivna förbehållet »i princip» har sin grund däri att någon möjlighet icke finnes för destinatärerna att framtvunga tillsättande av styrelse. I lagen anvisas för sådana fall däremot ett annat förfarande, nämligen utseende av *god man*. Inrättas styrelse, skall denna äga ett lika starkt inslag från pensionstagare och anställda hos bolaget som från bolaget. De valda ledamöterna skall utse ytterligare en ledamot, som skall vara styrelsens *ordförande*. I händelse av oenighet ankommer det på domstol att förordna ordförande. Såsom framgår överensstämmer 1937 års lag på denna punkt med lagen om skiljemän. Vid 1937 års lags tillkomst ifrågasattes att befogenheten att förordna ordförande borde läggas på tillsynsmyndigheten. Det ansågs dock, med hänsyn till behovet av personalkännedom, att lokal myndighet vore att föredraga framför tillsynsmyndigheten, som numera är försäkringsinspektionen. Beträffande själva ordningen för valet av den eller de styrelseledamöter, som skall utses av pensionstagare och anställda, lämnar 1937 års lag icke besked. Av förarbetena framgår, att man övervägde frågan att inrätta ett särskilt organ, en stämma, omfattande destinatärerna. Åt stämman skulle överlämnas att välja styrelseledamöter, att utöva tillsyn över stiftelsens förvaltning genom val av revisorer samt att besluta om decharge. En sådan ordning ansågs emellertid stöta på alltför stora praktiska svårigheter. I stället uttalades att det borde ankomma på bolagsstämman att meddela närmare anvisningar om huru valet skulle tillgå, t. ex. genom att meddela huru rösterna på de olika arbetsplatserna skulle insamlas.

Om representation handlar ett särskilt kapitel i *lagen om sparbanker*. I varje sparbank skall det nämligen finnas ett antal huvudmän, vilka är representanter för insättarna; 11 §. Av antalet huvudmän skall hälften väljas av fullmäktige i de städer, köpingar och landskommuner, som ingår i sparbankens verksamhetsområde, eller av landsting. Återstoden utses av huvudmännen själva bland insättarna i sparbanken. Huvudmännen väljer sedan styrelse, som handhaver den omedelbara ledningen av sparbankens verksamhet; 36 §. Valbar till styrelseledamot är med undantag av tjänsteman i bank, varje myndig svensk medborgare, som är bosatt inom sparbankens verksamhetsområde. Bestämmelse i lagen saknas om huru ordförande i styrelsen utses. — Tillsyn över sparbank utövas av bankinspektionen.

Vad härefter angår *de fria pensionsstiftelserna* finnes beträffande dessa icke alls några i lag givna regler om styrelse. Frågan om representation har emellertid tidigare varit föremål för uppmärksamhet, bland annat av företagsbeskattningskommittén (SOU 1954: 19 s. 335 ff.). Visserligen bedömde kommittén frågan från skatterättsliga synpunkter; man ville skapa garantier för att avsatta medel användes för de ändamål, som pensionsstiftelserna

vore avsedda att tjäna. Kommitténs uttalanden kan emellertid ha intresse även från nu berörda utgångspunkt, nämligen att skydda destinatärernas rätt i och för sig. Sålunda anförde kommittén:

Som ett led i kontrollen av de fria pensionsstiftelsernas verksamhet har kommittén övervägt huruvida såsom villkor för avdragsrätt borde gälla, att de anställda, som avses med stiftelsen, är representerade i stiftelsens styrelse.

Här uppkommer först frågan om gällande praxis för avdragsrätt kräver att annan än företaget utser den fria pensionsstiftelsens styrelse ävensom huruvida ledningen för det företag, som bildat stiftelsen, kan vara styrelse för densamma. Vad gäller först berörda spörsmål är det fullt klart, att hinder för att åtnjuta avdrag för stiftelseavsättning icke föreligger av den anledningen att företaget utser styrelsen. Den senare frågan är däremot inte löst i praxis. Det har emellertid gjorts gällande, att åtminstone en ledamot av styrelsen borde stå helt utanför företagets ledning. Då det för giltigheten av rättshandlingar som sker mellan företaget och stiftelsen, kan vara av betydelse, att i stiftelsens styrelse ingår åtminstone någon annan än stiftaren eller, om stiftaren är ett bolag, någon annan än medlemmar i bolagets styrelse, måste enligt kommitténs mening starka skäl anses tala för att nämnda önskemål i praktiken efterkommes.

Det måste framstå som ett betydande intresse för de anställda att genom representation i stiftelsestyrelsen få medinflytande över förvaltningen av medel, som avser att bereda trygghet för deras pensionering. Härigenom skulle personalen även få direkt information beträffande stiftelsens angelägenheter, varutinnan det för närvarande torde brista en del. I detta sammanhang må ånyo erinras om den vid 1953 års riksdag behandlade motionen I: 39, vari yrkats att riksdagen måtte besluta om översyn av gällande lagstiftning i avsikt att bestämmelserna rörande stiftelseavsättning gavs sådan utformning att såsom villkor för avdragsrätt föreskrevs bl. a. att stiftelsen skall ha särskild styrelse och att i densamma skall ingå representanter för de anställda, vilkas pensionering skall tryggas av stiftelsen. I motiveringen till motionen anfördes bl. a. att de anställda inom många företag hade mycket bristfälliga informationer beträffande pensionsstiftelsernas storlek, vilka pensionsbelopp som skulle komma att utbetalas, villkoren för pensionsrätt m. m. För de anställda skulle det därför vara av uppenbar fördel, om de erhöll bättre informationer om de avsättningar, som gjordes för deras framtida välfärd. De företag, vilka vid avsättning av medel för pensionsändamål verkligen drevs av omsorg för de anställdas trygghet, torde vara helt inställda på att erkänna det berättigade i ett sådant önskemål från de anställda.

Kommittén delar de i motionen framförda synpunkterna. I viss mån kommer emellertid det i motionen berörda önskemålet om information rörande stiftelsens förhållanden att tillgodoses, om de fria pensionsstiftelserna ställes under länsstyrelsernas tillsyn. Skulle något företag inte anse sig böra tillmötesgå de anställda med upplysningar rörande stiftelsen kan erforderliga uppgifter inhämtas hos vederbörande länsstyrelse. Då företagen alltmer torde vinna insikt om att de till stiftelse avsatta medlen inte längre utgör företagets egendom har kommittén också anledning antaga att det framdeles endast undantagsvis kommer att hända att företagen inte lämnar de informationer personalen önskar.

Som framgår av vad ovan anförts framstår det likväl från såväl det allmännas som personalens sida såsom ett berättigat önskemål att personalen är representerad i stiftelsestyrelsen. Kommittén har dock inte ansett det vara förenligt med kommitténs uppdrag att utarbeta regler för en dylik representation; ett förslag i sådan riktning skulle i huvudsak falla utom ramen för en skattelagstiftning. Kommittén för-

utsätter att frågan härom upptages i samband med den av 1953 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t den 16 maj 1953 (nr 247) begärda utredningen av frågan om ökat skydd för medel, som avsatts till pensionsstiftelser.

Kommittén vill emellertid med skärpa framhålla, att den omständigheten huruvida de anställda är representerade i stiftelsestyrelsen eller inte, bör utgöra ett betydelsefullt moment vid taxeringsmyndigheternas prövning av huruvida till stiftelse avsatta medel avses skola användas för pensionering och sålunda medföra avdragsrätt. Företag, som verkligen avser att trygga de anställdas pensioner genom stiftelseavsättning, bör därför betyga detta genom att låta i styrelsen för stiftelsen ingå representanter för den av pensioneringen berörda personalen.

Det förhållandet, att laglig skyldighet för närvarande icke föreligger för fri pensionsstiftelse att inrätta styrelse med representation för de anställda och pensionstagarna, innebär dock icke att samtliga fria stiftelser saknar representanter för destinatärerna. Tvärtom förekommer hos fria stiftelser, som inrättat styrelse, sådan representation i betydande omfattning. Av utredningens statistik per den 31/12 1958 avseende fria pensionsstiftelser (Betänkande I s. 164) framgår sålunda att föreskrift i stadgarna om representation förefanns beträffande 2 721 stiftelser medan sådan föreskrift saknades rörande 3 460 stiftelser.

Frågan om representation har även behandlats av parter på arbetsmarknaden. Uppgörelsen den 26 oktober 1960 mellan SAF, SIF och SALF ledde som bekant till bildande av särskilda pensionsstiftelser, PRI-stiftelser. För dessa stiftelser — till vilka avsättning, mot revers, skall ske för den ålderspension som de anställda intjänar från och med den 1 januari 1960 — skall finnas stadgar, i vilka föreskrifter gives bland annat om representation för pensionsborgenärerna. Styrelsen består av fem personer, vilka utses av företagets styrelse. Av dessa fem ledamöter skall två hämtas från de grupper, som företrädes av SIF och SALF. Styrelsen utser inom sig ordförande.

Utredningen. Liksom hittills bör pensionsstiftelse vara underkastad de bestämmelser, som är givna i lagen om tillsyn över stiftelser. De nu gällande särreglerna för bunden stiftelse bortfaller såsom en följd av utredningens förslag om upphävande av 1937 års lag. Pensionsstiftelse enligt 3 kap. i utredningens tryggandelag skall anmälas hos länsstyrelsen i det län, där stiftelsens förvaltning huvudsakligen skall utövas. Var stiftelsens förvaltning skall ligga blir att bestämma med ledning av 5 kap. Såsom därav framgår är avgörande, var arbetsgivaren har sitt hemvist. Vidare bör styrelse — som enligt vad nedan anges skall finnas inrättad hos varje stiftelse — vara underkastad de föreskrifter, som 1929 års lag lämnar i olika hänseenden såsom i fråga om förvaltning av stiftelsens medel. De i 1929 års lag intagna ansvarsbestämmelserna för styrelse och ledamot därav bör naturligen ock gälla. Av lagtekniska skäl lämnas bestämmelserna rörande tillsynsmyndighetens befogenheter i annat sammanhang, nämligen i 5 kap. Förevarande paragraf tager endast sikte på pensionsstiftelse som sådan och dess styrelse.

Om utseende av *styrelse* och dess sammansättning innehåller paragrafens

andra stycke detaljerade föreskrifter. Som därav framgår har utredningen ansett, att ledamöter och suppleanter i styrelsen skall till lika antal väljas av arbetsgivaren och arbetstagarna. Antalet ledamöter kan bestämmas av stiftaren. Därvid bör antalet lämpligen sättas så, att föreliggande intressen på arbetstagesidan kan bli tillgodosedda. Skulle stiftelsen avse tre kategorier, bör således möjlighet skapas för envar av dessa att låta sig företrädas i styrelsen. Föreskriften i fjärde stycket, att arbetstagarnas ledamöter utses av organisation som företräder det stora flertalet av arbetstagarna, bör läsas mot bakgrund av nämnda förhållande.⁵⁴ Det har ansetts överflödigt att anmärka, att arbetstagarna måste ha ställning av destinationärer för att betraktas som väljare. Styrelsen skall ha ordförande, som får vara ledamot. Det har nämligen sagts, att ledamöterna i många fall kunde finna det onödigt att tillkalla en utomstående, om handhavandet av stiftelsen icke föranledde meningsskiljaktigheter. I händelse av oenighet mellan ledamöterna om valet av ordförande överlämnas åt tillsynsmyndigheten att utse ordförande. Tryggar stiftelsen löfte om pension till huvuddelägare (3 kap. 1 § tredje stycket), gäller, att ordförande städse skall utses av tillsynsmyndigheten.

Styrelsen bör erhålla befogenhet att på eget ansvar handha stiftelsens medel utan att vara bunden av andra föreskrifter än dem som gives i 6 §. Även eljest bör styrelsen ha befogenhet att företräda stiftelsen, såsom i frågor om arbetsgivares rätt till gottgörelse och om fördelning av stiftelsens medel vid likvidation. Denna ordning — som tillika tillmötesgår tidigare framställda önskemål om representation från de anställdas sida — har synts mest smidig med hänsyn till de mångskiftande frågor, som kan uppstå. Den omständigheten, att olika intressen finnes företrädda i styrelsen utgör ett skydd mot missbruk. Tillsynsmyndighetens arbete bör därför bli mindre betungande än som eljest skulle ha blivit fallet.

Tredje stycket behandlar styrelsens beslutförhet. Består styrelse av enbart arbetsgivare- och arbetstagsledamöter och uppnås icke flertal, skall tillsynsmyndigheten förordna ordförande att delta i avgörandet av det aktuella ärendet.

I *fjärde stycket* stadgas hur arbetstagarnas ledamöter och suppleanter skall utses. I fråga om begreppet »det stora flertalet av arbetstagarna» må jämföras med 20 § arbetarskyddslagen.

Beträffande *femte* och *sjätte styckena* hänvisas till lagtexten.

1929 års lag innehåller icke någon föreskrift om *revisor*. I syfte att för pensionsstiftelsernas del fylla denna lucka har i paragrafens *sjunde stycke* intagits bestämmelse om utseende av revisor. Revisionsberättelsen bör åtfölja styrelsens årsredovisning, som skall ingivas till tillsynsmyndigheten. Tiden, inom vilken ingivande av denna redovisning skall äga rum, har satts till sex

⁵⁴ Påpekandet blir också av betydelse vid utseende av styrelse i personalstiftelse; 2 § personalstiftelselagen.

månader efter räkenskapsårets slut och icke till tre månader, vilket gäller enligt 1929 års lag. Anledningen härtill är, att aktiebolag ofta håller sina bolagsstämmor senare än tre månader efter räkenskapsårets slut. Enligt 121 § aktiebolagslagen skall nämligen ordinarie bolagsstämma hållas inom sex månader från räkenskapsårets utgång. Genom att utsträcka tiden för avgivande av stiftelses redovisning till sex månader åstadkommes bättre anpassning till vad som sålunda gäller för aktiebolagen. Såsom framgår av det följande föreslås de i aktiebolagslagen givna reglerna för revision av bunden pensionsstiftelse samtidigt upphävida.

Sista stycket är infört för att klargöra att uppdraget som styrelseledamot icke behöver vara oavlönat så ock att styrelsen icke är jävig att bestämma sitt eget arvode. Samtidigt undanröjes möjlig tvekan i frågan, huruvida stiftelsen må göra utbetalningar för bestridande av förvaltningsutgifter och detta oavsett huruvida överskottsmedel finnes (Prop. 1961 nr 177 s. 63 och 65). Av stadgandet framgår att stiftelse har befogenhet att betala sina med förvaltningen sammanhängande utgifter.

Avslutningsvis må nämnas att avdragsreglerna i kommunalskattelagen för avsättning till pensionsstiftelse föreslås helt anpassade till 3 kap. trygghandelagen.

9 §.

Pensionsstiftelse skall träda i likvidation, när stiftelsens medel under avsevärd tid varit helt otillräckliga att tjäna ändamålet eller när befintliga medel få anses icke längre behövlige. Stiftelse skall ock träda i likvidation, om arbetsgivaren blir försatt i konkurs eller upphör med sin rörelse utan att stiftelsen i samband med upphörandet överföres till efterträdaren på sätt stadgas i 4 kap.

Likvidationen skall handhas av stiftelsens styrelse. Om styrelseledamots ansvar gäller vad i aktiebolagslagen är stadgat om likvidation.

Äger pensionsstiftelse fordran mot arbetsgivaren, är denna genast förfallen till betalning.

Sedan medel avsatts för den gäld pensionsstiftelsen själv må hava ådragit sig, betalar stiftelsen förfallna pensionsposter.

Återstående belopp användes till inköp av försäkring för arbetstagares och efterlevandes fordringar å pension, om icke tillsynsmyndigheten finner särskilda skäl tala för att medel utbetalas till fordringshavaren.

Finnas ytterligare medel, användas dessa till pensioner och understöd åt arbetstagare eller efterlevande. Vid medlens fördelning beaktas vad som må anses utgöra skälig pension för den som haft motsvarande anställningstid och anställningsförmåner.

Skulle medel ändå återstå, anslås dessa till välgörande eller eljest allmännyttigt ändamål efter tillsynsmyndighetens medgivande.

Förslå icke pensionsstiftelsens medel till att infria skuld på grund av löften om pension, som tryggas av stiftelsen, fördelas medlen efter de grunder som skulle hava gällt i arbetsgivarens konkurs.

En pensionsstiftelse är ej inriktad på varaktighet på samma sätt som stiftelser i allmänhet. Sålunda har en pensionsstiftelse ej ansetts böra äga be-

stånd under alla omständigheter. Ifrågavarande paragraf anger, när stiftelsen skall träda i likvidation.

Gällande rätt. Bunden pensionsstiftelse upphör vid stiftarebolagets upplösning, såvida stiftelsen ej enligt särskilt stadgande överföres till annat bolag. De händelser, som föranleder bolagets upplösning, är konkurs, likvidation utan konkurs samt ackord utan konkurs. I det följande bortses från sistnämnda fall, som saknar nämnvärd praktisk betydelse. (Fallet behandlas i 10 § sista stycket av 1937 års lag). Stiftelsens tillgångar skall därvid i princip användas till gottgörelse åt bolaget eller konkursboet för vad som utgivits till sådana pensionstagare och anställda, som ägt fordran på grund av pensionsrätt mot bolaget. Återstående behållning skall tilldelas övriga intressenter i stiftelsen efter vissa närmare angivna grunder (delning). I de nu berörda fallen har stiftelsen sålunda att tjäna sitt ändamål genom direkt utbetalning av medel.

Enligt 14 § andra stycket 1937 års lag skall av stiftelsens förvaltningsorgan upprättat förslag till delning av stiftelsens medel prövas och fastställas av tillsynsmyndigheten. Vid fastställandet »bör föreskrift, att belopp som tillkommer pensionstagare eller anställd skall av stiftelsen användas till inköp av livränta eller överlevelseränta eller till pensionsförsäkring, av tillsynsmyndigheten meddelas, där ej denna finner särskilda skäl tala däremot». I motiven till lagregeln uttalades, att det i regel framstode såsom för vederbörande intressent i stiftelsen mest betryggande och från social synpunkt ändamålsenligast, att det honom tilldelade beloppet av stiftelsen användes efter omständigheterna till inköp av en genast börjande eller uppskjuten livränta eller överlevelseränta eller till pensionsförsäkring. Som skäl mot föreskrift, att medlen skulle begagnas till sagda ändamål, angavs att beloppet vore ringa eller att på grund av särskilda omständigheter användandet av kapitalbelopp skulle vara särskilt fördelaktigt för en pensionstagare eller anställd till grundande av en rörelse, inköp av fastighet e. d.

Vad angår fri pensionsstiftelse må till en början erinras om de — med 1937 års lag överensstämmande — huvudprinciper, på vilka 1961 års lag bygger, nämligen *att* arbetsgivaren och icke stiftelsen bör vara ansvarig för pensioneringen, *att* stiftelsens uppgift skall vara att trygga arbetsgivarens åtaganden, *att* pensionsposter och andra avgifter följaktligen skall utbetalas av arbetsgivaren *samt att* arbetsgivaren därefter äger vända sig till stiftelsen för att erhålla gottgörelse ur stiftelsens överskottsmedel. Förbudet för stiftelse att själv verkställa betalning — varmed avses annat än gottgörelse — är dock enligt vad som framgår av 4 § 1961 års lag försett med några undantag. Sålunda gäller förbudet endast, så länge stiftelsen är knuten till arbetsgivaren. Hinder möter nämligen icke för en fri stiftelse att fortsätta sin pensioneringsverksamhet även sedan arbetsgivaren upphört med sin rörelse. För att en dylik stiftelse skall kunna göra tjänst, måste den därför ha möjlighet att göra egna pensionsutbetalningar. Men även *under*

den tidrymd, då stiftelsen är knuten till arbetsgivaren, föreligger möjlighet till direktbetalning för stiftelsen, därest

- 1) arbetsgivaren avlidit
- 2) arbetsgivaren gått i konkurs eller erhållit ackord utan konkurs
- 3) arbetsgivaren, som då tänkes vara en juridisk person, trätt i likvidation eller
- 4) tillsynsmyndigheten lämnat tillstånd.

Till det anförda kommer att äldre stiftelse, som själv utlovat pension, har möjlighet att infria sina löften genom betalning; stiftelselöften givna före den 13 december 1961 är giltiga enligt övergångsbestämmelserna till 1961 års lag.

Efter vilka principer stiftelsen må verkställa betalning framgår icke av 1961 års lag. Enligt uttalanden i motiven (Betänkande I s. 78) kan vägledning emellertid hämtas från 1937 års lags bestämmelser i ämnet.

Vid nu nämnd betalning är stiftelse icke underkastad den i andra sammanhang gällande spärregeln. Härmed åsyftas föreskriften i 7 § 1961 års lag, att gottgörelse icke må ske med större belopp än att stiftelsen har kvar medel tillräckliga att täcka pensionsreserven.

Utredningen. En pensionsstiftelse bör i princip icke äga bestånd under längre tid än den, varunder den ursprungliga arbetsgivaren driver sin rörelse. Arbetsgivaren har därefter icke längre något intresse i saken. För pensionsborgenärerna åter måste det genomsnittligt anses fördelaktigare, att infriandet av pensionslöften övertages av ett försäkringsbolag så långt medlen förslår till inköp av pensionsförsäkringar, än att pensionsstiftelsen lever vidare. Denna bedömning står i samklang med gällande rätts uppfattning, om än utredningen utför konsekvenserna längre. Bunden stiftelse skall sålunda upphöra, därest aktiebolag träder i konkurs eller i likvidation. I motsvarande situationer gäller för fri stiftelse icke förbudet mot direktbetalning. Däremot föreligger såsom framgått enligt gällande rätt icke skyldighet att avveckla en fri stiftelse, då arbetsgivaren upphör med sin rörelse.

I det följande behandlas varje fall för sig, som enligt förslaget skall leda till stiftelsens likvidation.

Först skall dock uppmärksammas frågan på vilket sätt och under vilka former stiftelsen skall fullgöra sin angivna betalningsskyldighet. Eftersom stiftelsen är en juridisk person, bör stiftelsens upplösning — enligt vad som framgått — ske i form av *likvidation*. Nästa fråga är hur omfattande likvidationsförfarandet bör göras. Avgörande härför är, huruvida pensionsstiftelse kan tänkas ingå förbindelser gentemot tredje man eller alltså mot annan än destinatärerna. Det är nämligen exempelvis möjligt, att en stiftelse kan driva bokföringspliktig näring.⁵⁵ Med hänsyn till pensionsstiftelsernas natur och det förhållandet, att dessa skall stå under tillsyn, synes man dock icke behöva räkna med att pensionsstiftelser kommer att ikläda sig egen gäld

⁵⁵ Hessler, Om stiftelser s. 133; som exempel kan nämnas stiftelsen »Ekkronan».

eller andra förbindelser i nämnvärd omfattning. Ej heller torde pensionsstiftelse komma att driva rörelse. I allt fall synes det kunna hållas för visst att stiftelsens styrelse äger kännedom om vilka borgenärer stiftelsen har. Anledning saknas följaktligen att närmare ingå på frågan, huruvida stiftelse äger rätt att föranstalta om proklama eller sålunda om kallelse å okända borgenärer.⁵⁶ Innan stiftelsen verkställer betalning till sina pensionsborgenärer, bör således tillses, att stiftelsens egen gäld blir reglerad. Erinran härom har intagits i paragrafen. Skulle emellertid den egna gälden icke bliva reglerad innan stiftelsens medel användes till förnöjande av pensionsborgenärerna eller för tillgodoseende av de övriga ändamål förevarande paragraf uppställer, blir frågan huru stiftelsens egna borgenärer skall kunna ernå rättelse. Enligt 163 § aktiebolagslagen, som handlar om skifte av bolags behållna tillgångar, gäller att aktieägare är återbetalningsskyldig, såvida icke bolaget ändå kan fullgöra sina förbindelser, samt att likvidatorerna svarar för den brist som må kvarstå. Utredningen har avvisat tanken på en föreskrift att pensionsborgenärerna eller andra som tillgodosetts enligt 9 § skall vara skyldiga att återbära vad som erfordras för att borgenärerna skall bliva förnöjda. Däremot saknas anledning att icke, i enlighet med vad som gäller enligt 163 § nyssnämnda lag, låta likvidatorerna bliva ersättningskyldiga. Stadgande härom har intagits i 9 § *andra stycket* tryggandelagen i den formen att hänvisning gjorts till aktiebolagslagens bestämmelser om likvidators ansvar.

Såsom framgår av *första stycket* utgör de omständigheterna, att stiftelsens medel under avsevärd tid varit helt otillräckliga att tjäna ändamålet eller att befintliga medel få anses icke längre behövlige, anledning till stiftelsens likvidation. Dessa likvidationsgrunder är ett utflöde av grundsatsen, att en pensionsstiftelse utgör säkerhet för arbetsgivarens pensionsåtaganden och sålunda icke liksom stiftelser i allmänhet är inriktad på att föra en varaktig och av stiftaren oberoende tillvaro. Från praktisk synpunkt har det också ansetts vara önskvärt att pensionsstiftelser icke tillåtes bestå längre tid än vad som är betingat av syftet att trygga arbetsgivarens pensionsskuld. Även skatterättsliga överbäganden har spelat in.

Att *pensionsstiftelses medel under avsevärd tid varit helt otillräckliga* för att stiftelsen skall kunna fullgöra sitt ändamål har som nämnt upptagits som en likvidationsanledning. Utredningen har haft framförallt den situationen i sikte, att stiftelsen för en »sovande» tillvaro utan att ha någon egentlig betydelse för sina pensionsborgenärer därför att behållningen är obetydlig i förhållande till stiftelsens pensionsreserv. Om pensionsreserven skulle uppgå till en miljon kronor, finnes det icke anledning att behålla en stiftelse med en förmögenhet av 10 000 kronor. Det bör likväl stå arbets-

⁵⁶ I 10 § KF om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer anges av juridiska personer, som vid likvidation eller konkurs kan erhålla proklama, blott handelsbolag eller annat bolag, som, enligt vad särskilt är stadgat, allmänt kungjort varit, eller registrerad förening; se i frågan närmare Hessler a. a. s. 517.

givaren fritt att ha en sådan stiftelse knuten till sig, om han avser att inom rimlig framtid tillföra stiftelsen nya medel. På grund härav skall enligt förslaget likvidationstvång inträda först sedan tillståndet bestått »under avsevärd tid».

Med föreskriften, att *stiftelses medel få anses icke längre behövliga*, har åsyftats det omvända fallet, att stiftelsens förmögenhet icke i rimlig omfattning kan utnyttjas såsom pantsäkerhet beroende exempelvis på att stiftelsen icke har destinatärer eller — om sådana finnes — att destinatärerna icke är bärare av pensionslöften. Bedömandet skall med andra ord göras från deras synpunkt, som stiftelsen skall tillgodose. Bestämmelsen kan sägas utgöra en motsvarighet till den av skatteskäl motiverade minskningsregel i 2 kap. 6 §, som tager sikte på sovande företag. Beror den föreliggande över-skottssituationen på att destinatärskretsen är för snäv, kan stiftelsen, om den vill undvika likvidation, hos tillsynsmyndigheten begära ändring av stiftelseurkunden; se härom 10 §.

Att arbetsgivaren träder i *konkurs* innebär, att hans egendom övertages av borgenärerna för att användas till betalning av deras fordringar. Visserligen anses konkurs ej i och för sig rubba tjänsteavtalets bestånd.⁵⁷ Som motpart till pensionsborgenärerna äger konkursboet, till vilket arbetsgivarens förpliktelser övergår, dock icke samma värde som det arbetsgivaren hade. I detta fall tillkommer emellertid den omständigheten, att stiftelsens pensionsborgenärer i likhet med andra arbetsgivarens borgenärer har *bevakningsrätt* i arbetsgivarens konkurs. Frågan blir då, vilket belopp dessa pensionsborgenärer skall äga rätt att göra gällande i konkursen med hänsyn till att stiftelsens uppgift ju är att trygga deras pensionsanspråk. Det har syntts mest ändamålsenligt att — såsom framgår av förslaget till ändring av konkurslagen — uppställa den ordningen, att stiftelsens pensionsborgenärer i första hand skall vända sig gentemot stiftelsen, som kan betraktas såsom pant. Vad som brister må de självfallet bevaka i arbetsgivarens konkurs. Att man på detta sätt anvisar vilken egendom borgenär i första hand skall taga i anspråk står i överensstämmelse med vad som gäller bland annat för lönefordran enligt 17 kap. 4 § handelsbalken. Denna förmånsrätt får jämlikt 17 kap. 13 § samma balk nämligen icke göras gällande i fast egendom, så länge lös egendom finnes att tillgå. För att avgöra, huruvida denna lösa egendom förslår, är det nödvändigt att gäldenären sättes i konkurs. En annan sak är, att besked huruvida den lösa egendomen förslår icke alltid kan erhållas vid den tidpunkt, då fastigheten säljes på exekutiv auktion. Säljes fastigheten under ett tidigt skede av konkursförfarandet, vet man kanske icke huruvida den lösa egendomen räcker. I så fall får ändock hela lönefordran göras gällande vid den exekutiva auktionen. Den slutliga regleringen får — i brist på lagbestämmelse — anstå till köpeskillingens fördelning.⁵⁸

⁵⁷ Schmidt, Tjänsteavtalet s. 113—114.

⁵⁸ SOU 1946:62 s. 153 och där anmärkt litteratur.

Att stiftelsens pensionsborgenärer sålunda i första hand bör hålla sig till stiftelsen förutsätter i sin tur, att stiftelsen träder i likvidation. Av hänsyn till samordningen med bevakningsförfarandet i arbetsgivarens konkurs är vidare angeläget, att dessa snabbt kan erhålla besked hur långt stiftelsens tillgångar förslår i avräkning på deras pensionsfordringar. Kan besked icke vinnas före utgången av bevakningstiden, torde pensionsborgenärerna böra äga rätt att — i överensstämmelse med vad som tillämpas för lönefordrans beaktande vid exekutiv auktion — bevaka hela fordringen. Se även förslag till tillägg till 100 § konkurslagen.

Med det fall, att arbetsgivaren råkar i konkurs, bör likställas att arbetsgivaren, som då har egenskap av juridisk person, träder i *likvidation*. Även en sådan händelse innebär, att rörelsen skall upphöra. I allt fall är ändamålsenligt att stiftelsen då fullgör arbetsgivarens åtaganden intill måttet för dess tillgångar. Att stiftelsen träder till är till fördel även för arbetsgivarens övriga borgenärer.

Att arbetsgivaren *dör*, skulle också kunna sägas utgöra ett fall, då rörelsen upphör. Utredningen har emellertid såsom framgår av 4 kap. 1 § andra stycket i detta sammanhang intagit den ståndpunkten, att rörelsen icke anses ha upphört, så länge den fortsättes av dödsboet.

Upphör arbetsgivaren med sin rörelse därför att han avser att *nedlägga* den, skall stiftelsen träda i likvidation. Utredningen har nämligen på skäl ovan anförts velat undvika, att stiftelsen fortbestår sedan arbetsgivaren upphört med sin rörelse.⁵⁹ Är avsikten att rörelsen skall drivas vidare, kan dock stiftelsen under de i 4 kap. uppställda villkoren i stället för att likvideras överföras till den nye arbetsgivaren.

Vad nu sagts är att tillämpa även för den händelse arbetsgivaren av annan anledning *upphör* med sin rörelse. Härmed avses, fränsett det fallet att rörelsen skall nedläggas, vissa med överlåtelse likställda situationer. Begreppet överlåtelse användes i juridiska sammanhang för att beteckna fången köp, byte och gåva (singulärsuccession). Emellertid kan en sak övergå till någon på annat sätt än genom sådant fång. Som exempel härpå kan nämnas — förutom konkurs och likvidation — ackord utan samband med konkurs, fusion, tillskott vid bolagsbildning och upplösning av handelsbolag med en delägare.⁶⁰

I fråga om *andra stycket* hänvisas till vad tidigare upptagits.

Tredje stycket. Som ett led i likvidationsförfarandet skall stiftelsens egendom förvandlas i penningar (jfr 157 § aktiebolagslagen). Äger stiftelsen fordran mot arbetsgivaren, vare den förfallen till betalning. Sådan fordran kan ha uppkommit genom att arbetsgivaren lånat tillbaka medel från stiftelsen mot skuldebrev (återlån). Däremot avses icke »fordran», som arbetsgivaren må ha upplåtit till stiftelsen i syfte att trygga pensioner. Enligt

⁵⁹ Jfr 11 § införandelagen.

⁶⁰ Nial, Om handelsbolag och enkla bolag s. 262 ff. och Sv JT 1959 ref. s. 69.

vad som följer av 6 § är nämligen dylik »fordran» ogiltig och följaktligen ej utkrävbar. Under förevarande stadgande rymmes likväl fordran tillkommande kvarstående reversstiftelse, t. ex. stiftelse knuten till fysisk person; se härom införandelagen. Föreskriften är vidare erforderlig för att stiftelsen skall äga tillgodogöra sig den pant, som må ha ställts för fordringen.

Fjärde stycket. Sedan stiftelsens egendom förvandlats i penningar, skall stiftelsens skulder betalas. Är förfallotiden ej inne och vill borgenär icke mottaga betalning i förtid, bör medel avsättas för ändamålet; se 163 § aktiebologslagen.

Därefter skall tilldelning ske till stiftelsens pensionsborgenärer. Som första grupp av sådana angives i fjärde stycket de, vilkas fordringar är förfallna. Den tidpunkt, som avgör huruvida fordringen är förfallen eller icke, bör vara dagen då stiftelsen är utredd så att fördelning kan verkställas.

Femte stycket. Fordran på pension innefattar rätt att såvitt angår konkurs erhålla *dels* före konkursen förfallna belopp, *dels* belopp som förfaller under konkursen intill den dag, från vilken tiden för klander mot utdelningsförslaget är att räkna, *dels ock* kapitalvärdet av denna dag intjänad del av pension. Fjärde stycket tager sikte på de båda första beståndsdelarna, nämligen de fordringar som förfaller fram till den tidpunkt då stiftelsen är utredd. Enligt femte stycket skall såsom framgått stiftelsens pensionsborgenärer erhålla tilldelning för kapitalvärdet av utgående pension och för kapitalvärdet av intjänad del utav pension som ännu ej börjat utgå. Medlen bör av sociala skäl icke utbetalas till pensionsborgenären. Erinras må om det tidigare återgivna uttalandet i motiven till 14 § 1937 års lag att »det i regel framstår såsom för vederbörande intressent i stiftelsen mest betryggande och från social synpunkt ändamålsenligast, att det honom tilldelade beloppet av stiftelsen användes efter omständigheterna till inköp av en genast börjande eller uppskjuten livränta eller överlevelseränta eller till pensionsförsäkring». Tillsynsmyndigheten må emellertid — i överensstämmelse för övrigt med fortsättningen å förenämnda 14 § — medgiva undantag, när särskilda skäl talar mot inköp av livränta eller annan försäkring. Som förut nämnt hade lagberedningen i motiven till 1937 års lag närmast i sikte fallen, att beloppet är ringa eller att användandet av ett kapitalbelopp skulle vara särskilt fördelaktigt för en pensionsborgenär till börjande av en rörelse eller inköp av fastighet.

Sjätte stycket. Återstående medel bör tilldelas andra arbetstagare eller efterlevande till dem än sådana, som har fordran på pension. I första hand synes de böra gynnas, som intager ställning av destinatärer, men hinder möter icke att — såvitt angår särskild stiftelse — vid denna tilldelning tillgodose även övriga arbetsgivarens anställda eller deras efterlevande. Vid fördelningen, som skall äga rum efter billighet, må hänsyn tagas till vad som på arbetsmarknaden anses utgöra skälig pension för den som haft motsvarande anställningstid och anställningsförmåner. De angivna riktlinjerna

för fördelningen överensstämmer för övrigt väsentligen med motsvarande föreskrift i 1937 års lag (9 § andra stycket).⁶¹

Sjunde stycket. Skulle det inträffa att medel ändå återstår, skall dessa anslås till allmännyttigt ändamål. Bestämmelsens betydelse ligger i ett markerande av att avsätta medel definitivt frångått stiftarebolaget till välfärdsändamål. Bestämmelsen har motsvarighet i såväl 1937 års lag som nuvarande föreskrift i kommunalskattelagen, anvisningspunkt 6 till 53 §.

Åttonde stycket. Den ovan angivna ordningsföljden för fördelningen har grundats på antagandet att stiftelsens medel förslår till full täckning av pensionsborgenärernas fordringar. Skulle så icke vara fallet, uppkommer fråga efter vilken norm tilldelning skall ske. Det har synts ändamålsenligt att här anknyta till den ordning, som skulle ha gällt därest fråga varit om bevakning och utdelning i arbetsgivarens konkurs. Förfallna pensionsposter äger således det företräde som följer av 17 kap. 4 § handelsbalken. Såsom framgår av ett särskilt avsnitt föreslås vissa andra tillägg till förmånsrättsordningen, som också blir att beakta i detta hänseende.

Skulle arbetsgivaren vara i konkurs, får stiftelsens pensionsborgenärer i konkursen bevaka vad som brister vid denna tilldelning. Kan detta icke klargöras före utgången av bevakningstiden, må bevakningen avse hela fordringen, och avräkning av det belopp som sedermera utgår från stiftelsen får göras vid slututdelningen i konkursen; se vidare kommentaren till första stycket.

I och med att stiftelsens medel är fördelade, får stiftelsen anses upplöst; jfr 166 § aktiebolagslagen. Meddelande därom torde böra ingivas till tillsynsmyndigheten.

Skulle styrelsen fördela medlen så, att pensionsborgenär eller annan, som må komma i åtnjutande av tilldelning, anser sig förfördelad, äger denne att hänskjuta tvisten till tillsynsmyndigheten; se närmare 11 §. Bestämmelsen kan i detta hänseende sägas utgöra en motsvarighet till 1937 års lags stadgande att förslag till delning av bunden stiftelses medel skall underställas tillsynsmyndigheten för prövning och fastställelse.

10 §.

Finnes icke längre någon, som omfattas av pensionsstiftelsens ändamål, eller överstiger stiftelsens kapital väsentligen vad som kan komma att fordras för tillgodoseende av ändamålet eller förekomma eljest särskilda skäl att ändra stadgarnas innehåll, må tillsynsmyndigheten efter ansökan av stiftelsen förordna om erforderlig ändring. Förordnandet må avse även, att pensionsstiftelse sammanslås med annan sådan stiftelse.

Bedömer tillsynsmyndigheten ärendet vara av sådan beskaffenhet, att det bör ankomma på Konungen att fatta beslut, må ärendet av myndigheten underställas Konungen för avgörande.

Paragrafen möjliggör för tillsynsmyndighet att ändra en pensionsstiftelses stadgar med anledning av nya förhållanden.

⁶¹ Jfr prop. 1961: 177 s. 58.

Gällande rätt. 1937 års lag giver i 15 § föreskrifter om vissa åtgärder, som bolagsstämman må besluta med anledning av ändrade förhållanden. Sålunda må bunden stiftelses tillgångar, helt eller delvis, överföras till allmän eller särskild stiftelse, som hör till bolaget. Vidare må ändring göras beträffande de befattningar eller slag av befattningar, som skall tillgodoses av särskild stiftelse. Skulle stiftelsen sakna tillgångar, må den slutligen upphöra att äga bestånd. För åtgärdernas genomförande fordras tillstånd av tillsynsmyndigheten.

1961 års lag därefter skapar civilrättslig möjlighet för arbetsgivare att utnyttja pensionsstiftelses överskottsmedel för vissa i lagen angivna ändamål, såsom gottgörelse för avgift till ATP (5 §) och engångsunderstöd till arbetstagare vid långvarig oförmåga till arbete på grund av sjukdom, lyte eller annat men (6 §). Sådan gottgörelse må ske oavsett stadgarnas innehåll. I övrigt må hänvisas till redogörelsen i samband med 3 kap. 3 § tryggandelagen. I de ämnen, som däremot icke omfattas av 1961 års lags bestämmelser, torde Kungl. Maj:t såvitt avser fri stiftelse enligt gällande rätt äga befogenhet att vidtaga ändring (permutation). Såsom exempel på sådana fall, då permutation är möjlig, angav chefen för justitiedepartementet i prop. 1961 nr 177 s. 35, att fråga vore dels om överlåtelse av pensionsstiftelses tillgångar på pensionskassa dels ock om överföring av ett företags stiftelse till annat företag. Departementschefen tillade bland annat, att det måste vara Kungl. Maj:t obetaget att i fall, som ej avsåges med den föreslagna lagen, även i fortsättningen utöva sin permutationsrätt såsom skett dittills.⁶²

Utredningen. I likhet med 1961 års lag innehåller utredningens förslag till tryggandelag vissa generella normer för ianspråktagande av pensionsstiftelses medel. Normerna är dock icke begränsade till gottgörelse ur stiftelses förmögenhet utan avser även att reglera hur stiftelses medel skall fördelas i det fall att stiftelsen skall upphöra. De sålunda givna reglerna är tvingande. Ändock kan det föreligga behov av ändring utav stiftelsebestämmelser, som icke kan tillgodoses uteslutande genom generella normer. För att Kungl. Maj:t skall äga besluta om sådan ändring skulle i fortsättningen lika litet som hittills behövas någon föreskrift i lag. Förevarande paragraf är däremot föranledd av önskemålet att tillerkänna tillsynsmyndigheten befogenhet att förordna om ändringar. Tillsynsmyndigheten anvisas att hänskjuta svårbedömbara fall till Kungl. Maj:t för avgörande. Så bör regelmässigt ske, om justitiekanslerns hörande av någon anledning skulle anses påkallat. Det anvisade förfarandet har viss likhet med det som gäller för riksförsäkringsverket. Enligt lagen om allmän försäkring, 20 kap. 12 § andra stycket, må denna myndighet underställa sitt beslut försäkringsdomstolens prövning, om det för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av synnerlig vikt att saken prövas av domstolen eller eljest särskilda skäl förefinnes för sådan prövning; jfr 1 § lagen om försäkringsdomstol.

⁶² Jfr även Justitiekanslersämbetets remissyttrande prop. 1961 nr 177 s. 30.

Som en anledning till permutation upptages i lagtexten det fall att ingen destinatär kvarstår (ändamålet eller destinatärskretsen har bortfallit). Detta kan tänkas inträffa om en stiftelse enligt sina stadgar skall tjäna en begränsad grupp av arbetstagare och denna grupp försvunnit till följd av att yrkesuppgiften överförts på andra.

Besläktat härmed är det ävenledes omnämnda fallet, att stiftelsens kapital väsentligen överstiger vad som fordras för tillgodoseende av ändamålet. För motsvarande situation har i 9 § stadgats att stiftelse skall träda i likvidation. Stiftelsen har med andra ord valrätt beträffande frågan, huruvida stiftelsen skall likvidera eller begära en sådan utvidgning av sitt ändamål att stiftelsens förmögenhet kan utnyttjas som pantsäkerhet i större omfattning. För begäran om permutation skulle exempelvis kunna tala den omständigheten, att arbetsgivaren förklarar att han hade för avsikt att tillföra stiftelsen ytterligare medel så snart stiftelsen erhållit en vidgad destinatärskrets.

I uttrycket »särskilda skäl» rymmes övriga fall, som kan uppkomma. Att förutse alla dessa låter sig naturligen icke göra. Ett fall är önskan att sammanslå flera stiftelser. Permutation för detta syfte kan vara påkallad om destinatärskretsarna i två stiftelser är praktiskt taget lika⁶³ eller om den ena stiftelsen i det närmaste saknar medel och därför icke är duglig att fullgöra sitt ändamål. Behovet av permutation kan också föranledas av att rörelsen övergår på annan. Enligt föreskrifterna i 4 kap. kan stiftelsen då överflyttas till förvärvaren. Har även denne en stiftelse, kan det tänkas vara ändamålsenligt att stiftelserna slås samman.

Ansökan om permutation skall utgå från stiftelsestyrelsen. Det kan vara lämpligt, att styrelsen lämnar tillsynsmyndigheten upplysning om arbetsgivarens och arbetstagarnas syn på sitt förslag.

11 §.

Vägrar pensionsstiftelse att efterkomma arbetsgivares framställning om gottgörelse ur stiftelsen, äger arbetsgivaren hänskjuta saken till tillsynsmyndighetens avgörande. Samma rätt tillkommer arbetstagare eller annan, som förmenar att ersättning till honom bort utgå från stiftelsen. Grundas tvisten på frågan, huruvida giltigt pensionslöfte föreligger eller huruvida person omfattas av stiftelsens ändamål, skall dock talan väckas vid domstol. Stiftelsen sökes vid rätten i den ort, där arbetsgivaren har sitt hemvist.

Paragrafen giver föreskrift om klagorätt i vissa fall över stiftelsestyrelsens beslut.

Gällande rätt. 1961 års lag saknar föreskrift om det fall, att arbetsgivaren

⁶³ I 8 och 9 §§ 1961 års lag lämnas föreskrifter om medels överförande från en stiftelse till en annan stiftelse hos samme arbetsgivare. Dessa föreskrifter har ej ansetts behöva överflyttas till tryggandelagen. Att märka är att reversstiftelsernas avvecklande medför, att ett väsentligt antal stiftelser försvinner. Sammanslagning av stiftelser i framtiden torde icke komma att inträffa i större utsträckning än att dessa ärenden kan göras till föremål för en individuell prövning.

önskar uttaga gottgörelse ur pensionsstiftelse och stiftelsen vägrar att utgiva dylik, vilket sammanhänger med att denna lag reglerar endast de frågor som hade omedelbar aktualitet. 1937 års lag däremot upptager till behandling det fall att arbetsgivaren nedskrivit sin skuld till stiftelsen och att denna åtgärd från stiftelsens sida anses oriktig. I så fall skall frågan hänskjutas till tillsynsmyndigheten. Den fördelning av stiftelses medel åter som enligt sistnämnda lag föranledes av bolagets likvidation eller konkurs, skall städe underställas tillsynsmyndigheten; jfr 3 kap. 10 § tryggandelagen.

Utredningen. Som ett led i en mera definitiv reglering synes det lämpligt med en bestämmelse, som reglerar den situationen att arbetsgivaren och stiftelsestyrelsen har olika uppfattning i fråga om gottgörelse. Anledning till skilda uppfattningar kan exempelvis föreligga i saken, huruvida överskott finnes å kapitalet — vilket i sin tur kan bero på tvist om värderingen av tillgångarna — eller huruvida den av arbetsgivaren åberopade utgiften är sådan att den bör föranleda gottgörelse enligt 3 §.

Enligt 9 § skall, då stiftelse träder i likvidation, dess medel enligt angivna grunder fördelas på pensionsborgenärer och andra intressenter. Denna fördelning kan styrelsen företaga så, att någon person anser sig missgynnad. Sådant styrelsebeslut må överklagas enligt denna paragraf.

En annan anledning till tvist kan ligga däri, att stiftelses pensionsborgenär anser sig berättigad att erhålla betalning direkt från stiftelsen med hänsyn till att arbetsgivaren icke kan eller icke vill fullgöra sin betalningsskyldighet. Delade meningar kan då råda i frågan, huruvida »den berättigade icke kan antagas erhålla betalning av arbetsgivaren utan avsevärt dröjsmål»; 3 kap. 4 §.

Tvister av nu angivna slag må hänskjutas till tillsynsmyndighet.

Att tillsynsmyndighets beslut må överklagas till Konungen framgår av 5 kap. 3 §.

Tvister, som har sitt upphov i frågan huruvida giltigt pensionslöfte föreligger eller huruvida person omfattas av stiftelsens ändamål (destinatär), bör däremot lämpligen slitas av domstol. Föreskrift härom har intagits i paragrafens andra punkt. För att undanröja tvekan har medtagits en uttrycklig forumregel, enligt vilken stiftelsen skall instämmas till den domstol som är arbetsgivarens forum.⁶⁴

⁶⁴ Förhållandet i konkurs mellan stiftelsen och arbetsgivarens konkursbo må föranleda följande [påpekande. Antag att pensionsborgenär, som förvägrats tilldelning ur stiftelsen, överklagar styrelsens beslut under åberopande av att han intager ställning av destinatär. Med hänsyn till sakens beskaffenhet skall talan väckas hos domstol. Antag vidare att domstolen förklarat borgenären sakna dylik egenskap. I arbetsgivarens konkurs bevakar borgenären hela sin fordran. Skall konkursförvaltaren i sådant läge kunna med framgång jäva fordringen med den motiveringen att bevakanden ändock vore destinatär och fördenskull hade att hålla sig till stiftelsen i första hand; jfr förslaget till tillägg till 100 § konkurslagen? Övervägande skäl synes tala för att konkursförvaltaren som regel bör godtaga den tidigare bedömningen och därför avstå från denna invändning. Då situationen icke synes vara av större praktiskt intresse, har utredningen funnit sig kunna avvara en processrättslig bestämmelse härom. (Bestämmelsen skulle i så fall få egenskap av en rättskraftsregel, syftande till att förhindra sinsemellan stridande beslut. Jfr 10 § 1937 års lag, där den omvända situationen behandlas.)

4 kap. Upphörande av rörelse m. m.

Såsom tidigare framhållits anses en arbetstagare, som utlovats pension, för varje år under sin anställningstid intjäna dels lön dels ock andel i den utlovade pensionen. Till skillnad från lönen inestår den intjänade delen av pensionen hos arbetsgivaren ända fram till pensionsfallet, såvida icke arbetsgivaren tecknat försäkring för pensionen och betalat förfallna premier. Det påpekade förhållandet kan få till följd, att den fordran å pension, som den anställde sålunda förvärvar genom sin arbetsinsats, inestår hos arbetsgivaren under en mycket lång tidsperiod. Mellan den tidpunkt, då den anställde erhållit löfte om pension, och den tid, då pensionen börjar att utgå, antages nämligen kunna förflyta fyrtio år (så enligt 2 kap. 2 § andra stycket). Och åtskilliga personer kan vidare tänkas uppbära pension i minst tjugo år.

För utredningen, som har till uppgift att föreslå lagregler med ändamål att skapa ökad trygghet för pensionsborgenärer, har det legat nära till infria sina pensionsåtaganden? Enligt gällande rätt har pensionsborgenär kunna skydda sig mot att arbetsgivarens ekonomiska ställning försämrans i sådan grad att man kan antaga att han icke kommer att äga förmåga att infria sina pensionsåtaganden? Enligt gällande rätt har pensionsborgenär nämligen icke rätt att av sådan anledning uppsäga sin fordran å pension i *förtid*.

Av en jämförelse med läget utanför pensionsområdet framgår visserligen, att en vanlig borgenär icke i princip äger rätt till förtidsuppsägning; här bortses då från reglerna i köplagen om anteciperat dröjsmål. Men inom andra livsområden kan borgenär skydda sig genom att betinga sig säkerhet, såsom i in-teckning, eller genom att intaga förbehåll om rätt till förtidsuppsägning. Och sådant skydd torde borgenär regelmässigt skaffa sig vid beviljande av kredit för en längre tid (t. ex. åt kunder med »långa» leveranskontrakt). Att märka är vidare att borgenären, trots att han erhållit säkerhet, ändock kan ha rätt till förtidsuppsägning. Utgöres säkerheten t. ex. av förlagsin-teckning, grundar 11 § KF ang. förlagsin-teckning sålunda rätt till dylik uppsägning, i det fall att säkerhetens värde minskats i märklig mån.⁶⁵

Den sålunda gjorda jämförelsen utmynnar till nackdel för pensionsborgenären. Anledning finnes därför att uppmärksamma behovet av en skyddsregel om förtidsuppsägning, låt vara att behovet av en sådan regel i viss mån minskats genom tillkomsten av allmänna pensionsplaner. Man kan framkasta tanken att låta den omständigheten vara en allmän uppsägningsgrund, att arbetsgivaren i sin balansräkning icke har en nöjaktig rela-

⁶⁵ Jfr 8 kap. 14 § i lagberedningens förslag till jordabalk samt 20 § i förslaget till företagsin-teckning.

tion mellan tillgångar och skulder. Häremot kan emellertid invändas att en dylik jämförelse icke beaktade sådana faktorer, som framtida lönsamhet och utvecklingsmöjligheter. Ytterligare bör påpekas, att arbetsgivaren enligt nuvarande rätt icke är skyldig att skuldföra sina pensionsåtaganden. Från flera synpunkter kunde det synas önskvärt, att genom ny lagstiftning uppställdes kravet att arbetsgivaren skulle redovisa i sin balansräkning sin pensionssskuld. Som framgått av det föregående har utredningen dock ansett, att man alltjämt bör låta det bero på frivillighet vid redovisning av pensionssskulden. Det synes då icke riktigt att uppställa en uppsägningsgrund av antydd art.

Utredningen har i stället inriktat sig på vissa *särskilda förfoganden* från arbetsgivarens sida, som vore ägnade att inverka på pensionsborgenärs rätt. Gemensamt för dessa förfoganden är, att arbetsgivaren upphör med sin verksamhet och att tjänsteförhållandet därför likaså bringas att upphöra. Utredningen har särskilt haft i sikte det fallet att rörelsen överlättes å annan.

Som framgår av följande resonemang kan överlåtelse av rörelse lända pensionsborgenär till förfång, om efterträdaren *icke* övertager ansvaret för överlåtarens pensionsåtaganden. Före överlåtelsen hade pensionsborgenärerna — jämte övriga borgenärer — den säkerhet för sina fordringar, som bestod i den samlade tillgångssidan. Skulderna antages ju ha motvärde i tillgångarna såsom kollektiv. Efter den angivna överlåtelsen kommer säkerheten att avse vederlaget i penningar. Är vederlaget affärsmässigt, behåller företrädaren samma ekonomiska ställning såsom förut. Likväl var pensionsborgenärerna tryggare före överlåtelsen. Om två företag visar samma resultat i kronor räknat, men det ena har stora skulder och därmed också stora tillgångar medan det andra endast har sin pensionsskuld, är det förra företaget ur pensionsborgenärernas synvinkel bättre än det senare. Förklaringen härtill är bland annat, att pensionsfordran enligt utredningens förslag har utrustats med förmånsrätt.⁶⁶ Såsom framgår av de föreslagna ändringarna i handelsbalken har pensionsfordran förlänats förmånsrätt, i viss begränsad omfattning enligt 17 kap. 4 § och 6 a § samt i övrigt enligt 17 kap. 11 §. Antag att företrädaren har i tillgångar 1 000 000 kronor. Skulderna, *frånsett* pensionsskulden, antages vidare utgöra 900 000 kronor. För de allmänna skulderna har säkerhet ställts genom fastighetsinteckning å 600 000 kronor, medan återstoden av de allmänna skulderna eller 300 000 kronor saknar säkerhet. Pensionsskulden antages slutligen uppgå till 250 000 kronor. De sammanlagda skulderna överstiger sålunda i verkligheten tillgångarna. Genom att pensionsskulden icke behöver redovisas såsom skuldpost, kan balansräkningen likväl utvisa ett eget kapital å 100 000 kronor. I ett konkursfall *före* överlåtelsen skulle pensionsborgenärerna med åbe-

⁶⁶ Företrädaren anses vidare ha större möjligheter att undandraga borgenärerna ett vederlag i penningar än rörelsetillgångarna, vilkas förhandenvaro faktiskt kan ha spelat stor roll för kreditgivare.

ropande av sin förmånsrätt ägt utbekomma full utdelning för sina fordringar. Här har då förutsatts att konkursboets tillgångar uppgått till minst 850 000 kronor. Härmed skall jämföras situationen efter överlåtelsen. Efterträdaren antages övertaga tillgångarna å en miljon mot dels övertagande av samtliga skulder utom pensionskulden eller sålunda 900 000 kronor dels ock utgivande av 100 000 kronor. I ett konkursfall efter överlåtelsen blir pensionsborgenärerna följaktligen hänvisade att hålla sig till beloppet å 100 000 kronor. Det bör framhållas, att enligt exemplet företrädarens samtliga skulder översteg hans tillgångar. Till förekommande av missförstånd må vidare erinras om att den beskrivna situationen icke kunnat uppkomma, därest fråga varit om fusion; i så fall hade förvärvaren enligt lag varit pliktig att övertaga samtliga skulder.

Ytterligare bör i detta sammanhang framhållas att det generellt sett kan vara till fördel för pensionsborgenärerna att ha såsom gäldenär en arbetsgivare, som fortsätter med sin rörelse. Rörelsen kan nämligen komma att lämna bättre avkastning än ett »dött» kapital.

I anslutning till överlåtelsefallet må anmärkas beträffande allmänna civilrättsliga regler, att den som övertager en rörelse icke därigenom blir skyldig att ansvara för företrädarens skulder i rörelsen.⁶⁷ Semesterlagen innehåller däremot ett stadgande i motsatt riktning. Här åsyftas föreskriften i 6 § att överlåtelse av företag eller fartyg icke må inverka på arbetstagarens rätt till semester. Stadgandet är så att förstå, att ny ägare skall låta en arbetstagare, som övergår i hans tjänst, tillgodoräkna sig en vid överlåtelsen redan upplupen kvalifikationstid.⁶⁸ Semesterrätten knytes så att säga till arbetsplatsen som sådan. Efter en överlåtelse har arbetstagaren därför två gäldenärer, nämligen företrädaren och efterträdaren.

Utredningen anser dock icke lämpligt att överföra semesterlagens regler på pensionsåtaganden. Det är här fråga om gäld av helt annan storlek och om åtaganden för mycket lång tid framåt. I stället bygger utredningens förslag på tanken, att man bör främja en överenskommelse om att pensionskulden vid överlåtelse överflyttas till efterträdaren samtidigt med att företrädaren friskrives från sitt ansvar.

Kommer icke sådan överflyttning till stånd, bör arbetsgivaren vara skyldig att teckna pensionsförsäkring och betala engångspremie för sitt pensionslöfte. Detsamma föreslås gälla om rörelsen nedlägges. Man kan säga, att anspråket på tecknande av pensionsförsäkring är en förtidsuppsägning av pensionsfordringen. Pensionsborgenären har dock icke rätt att begära mer än att hans fordran säkerställes på angivet sätt.

Anmärkas må att motsvarande gäller för PRI-pensioner enligt kreditförsäkringsbolaget FPG:s bolagsordning. Överlåter en till FPG ansluten arbetsgivare sin rörelse å annan, skall nämligen ettdera av följande fall in-

⁶⁷ Nial, Ansvar för skulder vid affärsöverlåtelse, Festskrift för Marks von Würtemberg s. 444 ff.

⁶⁸ Prop. 1938:286 s. 219 och L¹U 1938:58 s. 16.

träffa: antingen träffas överenskommelse att efterträdaren skall inträda i kreditförsäkringsavtalet med företrädarens rättigheter och skyldigheter eller är företrädaren skyldig att »i vad avser hos honom intjänad pensionsrätt inköpa pensionsförsäkring i svensk försäkringsinrättning». Förmår icke företrädaren att sålunda inköpa pensionsförsäkring, är FPG skyldigt att tillskjuta bristen.

I det föregående har förutsatts att överlåtelsen avsett hela rörelsen. Det förda resonemanget blir emellertid i princip tillämpligt, även om överlåtelsen inskränker sig till en viss rörelsegren. Rörelsegrenen får likväl ej utgöra en alltför liten del av rörelsen som helhet. Som kriterium har därför uppställts att överlåtelsen måste få till följd ett friställande av en väsentlig del av arbetstagarna.

Vad angår pensioner, som omfattas av allmän pensionsplan, är att märka att den här ovan återgivna föreskriften i FPG:s bolagsordning om inköp av pensionsförsäkring avser närmast fall av total överlåtelse. Är fråga om överlåtelse av endast en rörelsegren, torde normalt den pensionsskuld få stå kvar som hänför sig till de arbetstagare vilka lämnar anställningen. FPG:s garantiåtagande gäller då alltjämt. Överlåtelsen kommer följaktligen icke att försämra pensionsborgenärernas rätt. Denna situation täckes av ett undantag i 4 § från huvudregeln om tecknande av pensionsförsäkring. Skulle hela pensionsskulden i något fall tillåtas stå kvar hos företrädaren med bibehållet garantiåtagande från FPG:s sida, bör även denna situation rymmas under undantaget.

1 §.

Upphör arbetsgivare, som lämnat löfte om pension, med sin rörelse eller med rörelsegren och friställes i samband härmed en väsentlig del av arbetstagarna, gäller beträffande pensionsborgenär, vars rätt beröres av upphörandet, vad som stadgas i 2—4 §§. Arbetsgivaren skall i god tid före upphörandet vidtaga de åtgärder, som ankomma på honom.

Arbetsgivarens rörelse anses icke hava upphört, så länge rörelsen efter hans död fortsättes av dödsboet.

För närvarande saknas bestämmelser i lag, som tillvaratager pensionsborgenärs rätt i de hänseenden 4 kap. innehåller. I allmänna pensionsplaner kan dock finnas föreskrifter i den riktning kapitlet uppställer.

Som framgått har 4 kap. till utgångspunkt att arbetsgivaren upphör med sin rörelse eller med rörelsegren. Att fastställa vad som menas med »rörelse» kan stundom vara synnerligen vanskligt.⁹⁹ Den omständigheten, att personalen uppsäges till betydande del, behöver sålunda icke i och för sig innebära att arbetsgivaren upphör med sin rörelse. Anledningen till åtgärden kan ju vara att söka i nya tekniska framsteg, som gör det möjligt att driva rörelsen med mindre personal än tidigare. Å andra sidan kan en

⁹⁹ Se om begreppet rörelse SOU 1964:10 s. 121—122. Se även Lögberg, Studier över förlagsintekningsinstitutet s. 120.

dylik åtgärd utgöra tecken på att rörelsen nedlägges. Liknande bedömning blir att göra om rörelsen ändrar karaktär till väsentlig del, t. ex. om rörelsens tillgångar till väsentlig del överlåtes men överlåtelsen ej avser företaget såsom organisation. Avgörandet måste följaktligen grundas på samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Anmärkas må vidare att begreppet rörelse av utredningen använts i traditionell betydelse och att någon skillnad icke varit åsyftad med — det av förlagsintekningskommittén begagnade — uttrycket näringsverksamhet.

Liknande svårigheter kan uppkomma vid tolkningen av begreppet »rörelsegren». Enligt utredningens mening bör härmed åsyftas närmast en produktionsenhet. I tveksamma fall bör avseende fästas vid huruvida den ifrågasatta rörelsegrenen utgör en väsentlig del av företaget såsom totalitet. Spörsmålet med att tolka begreppet rörelsegren uppkommer dock icke, med mindre det klarlagts att överlåtelsen fått till följd ett friställande av en väsentlig del av arbetstagarna.

I begreppet »upphörande» rymmes sådana händelser som rörelsens nedläggande eller dess övergång å annan. Att märka är härvid att övergång avser mer än överlåtelse, som enligt allmänt juridiskt språkbruk tager sikte endast på köp, byte eller gåva. I detta hänseende må hänvisas till kommentaren av 3 kap. 9 §.

Vad angår kravet om friställande av en väsentlig del av arbetstagarna har det ej ansetts möjligt att angiva, att friställningen skall avse en viss kvotdel. Bedömningen har nämligen samband med företagets storlek. Vid ett företag med ettusen anställda bör enligt utredningens mening redan en tiondel anses som väsentlig del. Är det åter fråga om ett företag med tio anställda, behöver ett friställande av en eller två arbetstagare icke nödvändigtvis innebära att den angivna förutsättningen skall anses uppfylld. Med uttrycket »friställa» åsyftas uppsägning, därför att arbetsgivaren icke längre har behov av arbetstagaren.

Arbetsgivare, som upphör med sin rörelse, har att välja mellan att efter överenskommelse med den som skall övertaga rörelsen (efterträdaren) överflytta ansvaret för sina pensionslöften på denne och att teckna pensionsförsäkring. Avser arbetsgivaren att överflytta ansvaret för pensionslöftena på sin efterträdare, skall han i god tid före upphörandet av rörelsen utverka pensionsborgenärernas samtycke eller i förekommande fall söka tillsynsmyndighetens tillstånd, allt efter vad i 2 § stadgas. Finnes ingen efterträdare eller har ansvaret för pensionslöftena icke blivit överflyttat, inträder i och med upphörandet av rörelsen eller rörelsegrenen i princip skyldighet att teckna pensionsförsäkring. Härom är stadgat i 4 §.

I *andra stycket* behandlas det fallet att arbetsgivaren avlider. Genom dödsfallet övergår »äganderätten» till rörelsen på dödsboet som sådant. Den samfällighet för den dödes tillgångar och skulder, som dödsboet utgör, är icke avsedd att äga bestånd under längre tid än som behövs för avveckling

av den dödes affärer. Därefter skall bodelning och arvskifte äga rum.⁷⁰ Dödsboet är enligt lag ansvarigt för den dödes skulder i samma utsträckning som den döde själv. Och arbetsgivarens död torde för övrigt icke heller rubba tjänsteavtalets fortsatta bestånd, låt vara att båda parter har uppsägningsrätt. Med hänsyn till det anförda har i andra stycket föreskrivits, att arbetsgivarens rörelse icke skall anses ha upphört, så länge rörelsen efter hans död fortsättes av dödsboet. Genom ordet »fortsättes» är avsett att markera att föreskriften i förevarande stycke ej har tillämplighet å det fall, att dödsboet i sin tur nedlägger eller överlåter rörelsen. Ej heller åsyftas att från kapitlets tillämpning undantaga bodelning och arvskifte.

2 §.

Skall rörelse eller rörelsegren i samband med försäljning eller eljest övergå på annan, må företrädaren avtala med efterträdaren, att ansvaret för företrädarens pensionslöfte skall överflyttas på efterträdaren.

Företrädaren har att begära pensionsborgenärs samtycke till överflyttningen. Utverkas icke samtycke, må tillstånd till överflyttning lämnas av tillsynsmyndigheten, om efterträdaren får anses vara god för pensionslöftet.

Har ansvaret för pensionslöfte sålunda överflyttats på efterträdaren, är pensionsborgenär beträffande löftets rättsverkningar att anse såsom anställd hos efterträdaren från dagen för anställningen hos företrädaren. Genom överflyttningen är företrädaren fri från ansvar för sitt löfte.

Vid fusion jämlikt lagen om aktiebolag och lagen om ekonomiska föreningar äger beträffande pensionsborgenärs samtycke enligt andra stycket vad i dessa lagar är stadgat om borgenär motsvarande tillämpning.

Enligt vad som framhållits i inledningen till detta kapitel har anknytning-
en av arbetsgivarens skulder till hans rörelse ansetts bereda bland annat pensionsborgenär ett visst skydd, och så länge denna anknytning föreligger gäller icke heller i 4 § föreskrivet krav på köp av försäkring. Förevarande paragraf behandlar det fallet, att rörelsen »lever vidare» hos annan än den ursprunglige arbetsgivaren. Innebär rörelsens övergång att efterträdaren övertager ansvaret för pensionslöftet, kommer den skuld vartill löftet givit upphov liksom tidigare att ha motvärde i rörelsens tillgångar. Har efterträdaren vidare en från pensionsborgenärens synpunkt tillfredsställande ekonomisk ställning — varvid blir att beakta hans övriga förpliktelser —, behöver bytet av galdenär (arbetsgivare) icke försämra pensionsborgenärens ställning, jämfört med det fallet att rörelsen fortfarande varit knuten till företrädaren.

Enligt *första stycket* må företrädare och efterträdare sinsemellan avtala om att efterträdaren skall övertaga ansvaret för de till rörelsen eller rörelse-

⁷⁰ Enligt ärvdabalken är för dödsboförvaltning ej utsatt någon maximitid. Av skatteskäl har delägare stundom ansett det fördelaktigt att hålla dödsbo »vid liv» så länge som möjligt. Ett av skatteflyktskommittén framlagt förslag (SOU 1963: 52) att dödsbo icke skulle i skattesammanhang tillåtas bestå under längre tid än tre år för närvarande föremål för övervägande inom finansdepartementet.

grenen hörande pensionslöftena. Bestämmelsen är att uppfatta endast såsom en anvisning om ett lämpligt handlande.

Ett avtal mellan företrädaren och efterträdaren av innehåll att den senare skall övertaga ansvaret för den förras pensionslöfte berör enligt allmänna rättsgrundsatser icke pensionsborgenärs rätt. För att företrädaren skall bli fri från sitt ansvar i förhållande till borgenären fordras dennes samtycke. *Andra stycket* första punkten utgör endast en erinran om att det mellan företrädare och efterträdare ingångna avtalet måste godkännas av pensionsborgenären för att företrädaren skall bli friskriven. Hur borgenärens samtycke skall utverkas, är däremot en fråga, som icke regleras av lagen. I detta hänseende blir att tillämpa allmänna grundsatser. Samma gäller beträffande frågan, huruvida ett av förhastande eller oförstånd lämnat samtycke skall kunna anses som giltigt. Utredningens förslag gör på en punkt en viktig avvikelse från vad som i allmänhet gäller vid gäldenärsbyte. Erhålles icke pensionsborgenärs samtycke, må tillstånd till överflyttning i borgenärs ställe lämnas av tillsynsmyndigheten. Här kan tänkas dels att borgenären icke alls låter sig avhöra — i sin tur beroende på att han anser sig sakna förmåga att taga ställning till saken — dels ock att borgenären motsätter sig utbyte av gäldenär. Möjligt är även att pensionsborgenären icke går att anträffa. Tillsynsmyndighetens prövning skall inrikta sig på efterträdarens ekonomiska ställning. Visas inför myndigheten att efterträdaren får anses vara god för pensionslöftena, skall tillstånd till överflyttning lämnas. Blir de berörda pensionslöftena tryggade hos efterträdaren därigenom att dessa — även i fråga om den del som hänför sig till företrädaren — kommer att omfattas av ett garantiåtagande från försäkringsbolag eller annan borgensman, som ingår i allmän pensionsplan, bör myndigheten kunna lämna tillstånd utan prövning av övriga omständigheter.

Beslut om tillstånd får den rättsföljd, som behandlas i tredje stycket. Myndighetens beslut har, som nämnts, verkan allenast för de pensionsborgenärer, vilkas samtycke ej utverkats. Bestämmelsen i andra stycket synes böra leda till att ett avtal mellan företrädare och efterträdare om överlåtelse av rörelsen icke göres definitiv, förrän samtyckesfrågan blivit avgjord. Parterna bör alltså i överenskommelsen inrycka förbehåll om rätt till ändring av köpevillkoren och köpeskillingens storlek. Utverkas icke samtycke eller tillsynsmyndighetens tillstånd, blir företrädaren nämligen skyldig att »betala» sin pensionsskuld, icke till efterträdaren i utbyte mot att denne påtager sig skulden, utan till ett försäkringsbolag i enlighet med 4 §.

Tredje stycket. Föreskriften har till syfte att skapa ett tjänsteförhållande mellan efterträdaren och pensionsborgenären, som omfattar även den tid borgenären varit anställd hos företrädaren. Förutsättning för tillämpningen av detta stycke är dock, att ansvaret för pensionslöftena överflyttas på efterträdaren.

Enligt utredningens mening blir bestämmelsen — vartill motsvarighet saknas i gällande rätt — av betydelse bland annat för bevakning av pensionsfordran i efterträdarens konkurs. Borgenärens fordran i efterträdarens konkurs omfattar även vad som motsvarar den pensionsrätt, som intjänats hos företrädaren. Genom sitt samtycke kom ju borgenären att överflytta sin dittillsvarande fordran på efterträdaren. Bevakningsrätt föreligger därför för hela fordringen. Genom föreskriften i tredje stycket åstadkommes att hela denna fordran blir förenad med förmånsrätt; jfr utredningens förslag om ändringar i 17 kap. handelsbalken.

Tredje stycket har betydelse också i skatterättsligt hänseende. Enligt 29 § 1 mom. kommunalskattelagen må såsom driftkostnad anses bland annat pensioner för personal, som är eller varit anställd i rörelsen. Stadgandet, att pensionsborgenären beträffande löftets rättsverkningar är att anse som anställd hos efterträdaren från den dag, då vederbörande tog tjänst hos företrädaren, gör det möjligt för efterträdaren att med skatteavdrag företaga skuldredovisning i bokföringen eller avsättning till pensionsstiftelse för upplupen del av övertagna pensionslöften, allt i enlighet med 2 och 3 kap. tryggandelagen.

Nu angivna rättsverkningar (förmånsrätt i konkurs för pensionsborgenär, avdragsrätt vid beskattning m. m.) inträder även för det fall, att pensionsborgenären icke tager anställning hos efterträdaren.

Som förut framhållits har pensionsborgenärens samtycke den rättsverkan att företrädaren därefter är fri från ansvar för de löften om pension, som avses med överflyttningen. Detsamma gäller, då tillstånd till överflyttning lämnats av tillsynsmyndighet. Tredje stycket andra punkten innehåller en erinran härom.

Fjärde stycket behandlar fusion. Kännetecknande för fusion enligt aktiebolagslagen (174—176 §§) är, att dotterbolaget upplöses utan likvidation och att alla dess tillgångar och skulder övertages av moderbolaget. Fusionsfrågan handhaves av domstol, som bland annat har att tillvarataga dotterbolagets borgenärers intressen. Detta går så till att borgenärerna underrättas om att de, som även i fortsättningen önskar hålla sig gentemot dotterbolaget, har att anmäla detta inom viss tid. Underlåter borgenär det, erhåller han i stället moderbolaget såsom gäldenär. Giver han sig åter till känna, får rätten icke lämna tillstånd till fusion, om icke borgenären fått betalning för sin fordran eller erhållit säkerhet som rätten godkänt. Finnes bunden stiftelse må denna enligt särskild föreskrift icke överföras utan tillsynsmyndighetens godkännande, ett godkännande som i sin tur utgör förutsättning för fusion. Vad nu sagts om fusion gäller även för fusion enligt lagen om ekonomiska föreningar. Enligt utredningens mening saknas anledning att rubba den lagfästa ordning, som uppställts för verkställande av avtal om fusion. Vad i andra stycket av förevarande paragraf (2 §) föreskrivits angående pensionsborgenärs samtycke skall därför icke gälla vid fusion.

Rättsverkningarna av att ansvaret för pensionslöfte överflyttats på efterträdaren är desamma, vare sig rörelsen övergått på det ena eller på det andra sättet.

Har företrädaren en pensionsstiftelse knuten till sig, är att märka föreskriften i 3 §, enligt vilken tillsynsmyndigheten tillagts befogenhet att i samband med överflyttningen av pensionsskulden överföra stiftelsen på efterträdaren. Det förutsättes att beslut om överförande gives av tillsynsmyndigheten även då överflyttningen av pensionsskulden föranledes av fusion. Frågan, huruvida stiftelsen efter överförandet skall tryggas även efterträdarens pensionsborgenärer, ägnas uppmärksamhet i 3 § tredje stycket. Den nuvarande föreskriften i aktiebolagslagen, att tillsynsmyndigheten måste godkänna överförande av bunden stiftelse innan rätten må giva sitt tillstånd till fusionen, föreslås samtidigt upphävd.

3 §.

Hör till företrädaren pensionsstiftelse, skall tillsynsmyndigheten med beaktande av stiftelsens ändamålsbestämning avgöra, huruvida stiftelsen må överföras till efterträdaren.

Har pensionsstiftelse överskott å kapitalet, skall tillsynsmyndigheten särskilt ange de ändamål för vilka detta må användas, såsom för inköp av ytterligare pensioner åt företrädarens arbetstagare.

Tillsynsmyndigheten må, om särskilda skäl föranleda därtill, förordna, att pensionsstiftelse efter överförandet skall tryggas endast företrädarens pensionsborgenärer. Skall stiftelsen enligt sina stadgar omfatta viss grupp av arbetstagare eller deras efterlevande, skall denna föreskrift iakttagas, såvida förordnande icke gives om ändring på sätt stadgas i 3 kap. 10 §.

Tillsynsmyndigheten skall bereda pensionsstiftelsens styrelse tillfälle att yttra sig i ärendet.

Överföres icke pensionsstiftelse, gäller vad som stadgas i 3 kap. 9 §.

Paragrafen bör ses mot bakgrund av 2 och 4 §§. Har ansvaret för företrädarens pensionslöften överflyttats på efterträdaren i enlighet med föreskrifterna i 2 §, bör detta förhållande normalt få till följd att även pensionsstiftelsen överföres till efterträdaren. Stiftelsen behåller då sin uppgift att trygga företrädarens pensionslöften. Att stiftelsen som regel kommer att trygga även efterträdarens löften framgår av tredje stycket. Enligt utredningens mening bör tillsynsmyndigheten härvid handla »i stiftarens anda». Tillsynsmyndigheten bör sålunda ha viss frihet att laga efter lägligheten. Om åter pensionsskulden icke överflyttas, inträder jämlikt 4 § skyldighet för arbetsgivaren att teckna pensionsförsäkring. I vissa undantagsfall kan det däremot vara ändamålsenligt att låta stiftelsen träda i likvidation, trots att ansvaret för pensionslöftena på behörigt sätt överflyttats på efterträdaren. Ett exempel härå kan vara det förhållandet att pensionsborgenärerna består huvudsakligen av pensionärer. Ett annat exempel kan avse det fall, att pensionsstiftelsens tillgångar består av en fordran mot arbetsgivaren, för vilken ej är ställd säkerhet. Av hänsyn till innehållet i äldre rätt kan det

nämligen även i framtiden komma att inträffa, att en så beskaffad stiftelse är knuten till enskild arbetsgivare eller handelsbolag.

Inskränker sig rörelsens övergång till viss rörelsegren, skall vad i 2 § stadgas om ansvaret för pensionslöften äga tillämpning på de löften, som kan anses hänförliga till denna rörelsegren. Kan stiftelsen hänföras till de pensionsborgenärer, om vilkas löften sålunda är fråga, må den också i överensstämmelse med det ovan anförda överföras till efterträdaren. Har stiftelsen anknytning även till annan rörelsegren, blir för frågan om överförande av betydelse, hur stiftelsens pensionsreserv fördelar sig på de olika grenarna. Lämpligen kan då så förfaras, att stiftelsens styrelse avgiver förslag om uppdelning av stiftelsen, av vilken den ena delen är avsedd att överföras till efterträdaren. Detta förslag blir att betrakta som en ansökan om permutation enligt 3 kap. 10 §. Har efterträdaren en egen pensionsstiftelse med motsvarande destinatärskrets, synes man i stället för att uppdelastiftelsen i två särskilda stiftelser kunna överföra en del av tillgångarna till efterträdarens stiftelse.

En särskild fråga är, huruvida det förhållandet att stiftelsen överföres till efterträdaren skall föranleda ändrad sammansättning av styrelsen. Att representanter för företrädaren — t. ex. den föregående arbetsgivarens disponent eller verkställande direktör — icke bör sitta kvar i stiftelsestyrelsen, efter det att stiftelsen knutits till ny arbetsgivare, synes självklart. I annat fall skulle efterträdaren utestängas från ett såsom behörigt ansett medinflytande över stiftelsens förvaltning. Vad arbetstagarnas ledamöter åter angår torde avseende böra fästas vid huruvida dessa kan anses representativa även efter överförandet samt hur lång tid av mandattiden som återstår. Av betydelse blir här vilken destinatärskrets stiftelsen med anledning av tredje stycket skall tjäna i fortsättningen. Att meddela särskilda bestämmelser i detta ämne har emellertid ansetts obehövt. Det bör ankomma på tillsynsmyndigheten att, efter samråd med berörda parter, meddela erforderliga föreskrifter.

Det fall, att stiftelsen har överskott å kapitalet, har uppmärksammats i *andra stycket*. Skulle ett sådant överskott överflyttas till efterträdaren, skulle företrädaren kunna betinga sig vederlag för överskottet av efterträdaren. Detta bör icke bli förhållandet, ty stiftelsens medel är icke stiftareföretagets egendom; de har en gång slutligen frångått detta för visst ändamål. Allmänna stiftelserättsliga grundsatsar synes därför förutsätta, att i samband med överförande skall särskilt förordnas om överskottets användning. Därvid kan ifrågakomma att medlen skall användas för inköp av pensionsförsäkring åt stiftelsens pensionsborgenärer avseende tillägg till utlovad pension. Skäl kan även finnas att gynna sådana destinatärer, som icke har pensionslöften. Viss del av medlen kan också förbehållas stiftelsens pensionsborgenärer för att möta framtida tillväxt av pensionsfordran. En sådan anordning synes motiverad främst om borgenär hos företrädaren

varit tillförsäkrad en högre »pensionsnivå» än den han kan väntas få hos efterträdaren. Meddelas sådant förordnande, kan man tala om en osjälvständig stiftelse inom stiftelsens ram. Att lämna närmare riktlinjer låter sig icke göra utan bedömande får ske från fall till fall.

Tredje stycket behandlar frågan, vilka personer stiftelsen skall tjäna efter överförandet. Tänkbart är att låta stiftelsen tjäna uteslutande dem, som hade ställning av destinatärer hos företrädaren. I så fall kan tryggheten alternativt begränsas till det fribrev, som var intjänat vid överlåtelsen. Utredningen har dock föredragit den av 1937 års lag anvisade lösningen, nämligen att stiftelsen i princip skall avse trygghet av pension både åt den personal, som övertagits, och åt förutvarande samt nyanställd personal hos efterträdaren (SOU 1937: 13 s. 97—98). Att märka är att, om stiftelsen från början tillhört efterträdaren, så hade den utan vidare kommit att omfatta alla från företrädaren övertagna arbetstagare, som rymts inom ändamålet. Företrädesrätt för efterträdarens gamla personal hade därvidlag icke kommit i fråga.

Om särskilda skäl föreligger, kan dock tillsynsmyndigheten föreskriva att företrädesrätt till stiftelsen bör tillkomma dem som varit anställda hos företrädaren. Ett sådant skäl kan vara att företrädaren i enlighet med inom företaget utbildad praxis lämnat pension först då arbetstagaren inträder i pensionsåldern. Tidigare var det ej ovanligt, att en arbetsgivare reserverade medel härför genom avsättning till stiftelse. Sådana avsättningar förekommer dock knappast numera med hänsyn till kravet i skattelagstiftningen att avsättningen måste tjäna till trygghet av den skattskyldiges utfästelser om pension. Det kan likväl tänkas, att det i äldre stiftelser allttjämt kvarligger medel av denna karaktär. Det är då skäligt, att tillsynsmyndigheten giver förordnande om företräde för dem som varit anställda hos företrädaren.

Ett annat fall har samband med fusion enligt aktiebolagslagen och lagen om ekonomiska föreningar. Frågan, huruvida dotterbolagets stiftelse efter överförandet bör vara »öppen» eller förbehållen dotterbolagets förutvarande anställda, synes vara att bedöma olika för olika fall. Har moderbolaget en pensionsstiftelse och erbjuder denna täckning för pensionsreserven åtminstone i samma utsträckning som fallet är med dotterbolagets stiftelse, bör dotterbolagets stiftelse vid överförandet kunna sammanslås med denna stiftelse. Annorlunda kan bedömandet bliva om moderbolaget saknar stiftelse eller har en stiftelse med otillräckliga medel. Ett »öppnande» av dotterbolagets stiftelse skulle medföra, att ett större antal personer än före fusionen gjorde anspråk på stiftelsens tillgångar i ett konkursfall. Är icke moderbolagets ekonomiska ställning så betryggande att tillsynsmyndigheten finner sig kunna bortse från kravet på den säkerhet stiftelsen erbjuder, bör myndigheten kunna förordna om företrädesrätt för dotterbolagets pensionsborgenärer.

Såsom framgår kan den domstol, som beslutar om fusion, för sitt bedömmande vara beroende av det beslut, som tillsynsmyndigheten sedermera har att fatta. Tillsynsmyndigheten synes därför böra samråda med domstolen före sitt beslut. För att främja handläggningen bör dotterbolaget fördenskull samtidigt med ansökan om rättens tillstånd till fusion hos tillsynsmyndigheten begära överförande av stiftelsen. Särskilda lagregler i detta ämne har ansetts kunna avvaras.

I fjärde stycket stadgas att stiftelsens styrelse skall erhålla tillfälle att yttra sig i de frågor, till vilka paragrafen kan giva upphov. Naturligen är det välkommet, att styrelsen avgiver förslag till önskade åtgärder.

Femte stycket innehåller en erinran om att stiftelse, som icke i samband med att arbetsgivaren upphör med sin rörelse överföres till efterträdaren, skall träda i likvidation.

4 §.

Finnes ingen efterträdare eller har ansvaret för pensionslöfte icke överflyttats, är arbetsgivaren, där löftet ej är kreditförsäkrat eller särskilda skäl eljest föranleda annat, skyldig att teckna pensionsförsäkring för löftet hos försäkringsbolag och att betala engångspremie för upplupen del av löftet.

Yrkande att arbetsgivaren skall fullgöra vad sålunda åligger honom framställs vid domstol. Organisation av arbetstagare är behörig att tala för den som icke själv för sin talan, om denne tillhör den grupp av personer organisationen enligt sina stadgar avser att företräda.

Domstol äger förordna, att domen må verkställas utan hinder av att den icke äger laga kraft.

Paragrafen tager sikte på situationer av den art, som beröres i 1 § första stycket (upphörande av rörelse eller rörelsegren och därav föranlett friställande av arbetstagare), när ansvaret för pensionslöfte ej överflyttats på efterträdaren. Arbetsgivaren är då skyldig att teckna pensionsförsäkring. Från en annan sida sett kan uppkomsten av denna skyldighet sägas vara detsamma som en förtidsuppsägning av pensionsfordran. I gällande rätt saknas såsom nämnt motsvarighet till paragrafen. Att skyldighet ålagts arbetsgivaren att teckna pensionsförsäkring i stället för att kontant utbetala beloppen till berörda pensionsborgenärer är förestavat av samma skäl, som uppbär 3 kap. 9 § femte stycket.

Kravet på tecknande av pensionsförsäkring behöver ej upprätthållas, om pensionslöftena även framledes tryggas genom kreditförsäkring eller eljest särskilda skäl föranleda sådant avsteg. Med hänvisningen till kreditförsäkrade pensionslöften har närmast åsyftats FPG/PRI-systemet. Enligt vad tidigare framhållits torde nämligen den försäkrade pensionsskulden normalt få ligga kvar, om överlåtelsen är begränsad till en del av rörelsen. Även eljest är tänkbart med anordningar, vilka på ett motsvarande sätt skyddar pensionsborgenärerna i de situationer som rymmes under 1 § första stycket.

Stadgandet får sin betydelse för pensioner, som icke är planpensioner.

För arbetstagare inom LO-fackförbunden giver stadgandet en möjlighet att skydda de pensioner, som utgår till personer vilka icke får del av allmän tilläggspension. Även för tjänstemännen är förslaget viktigt främst för de äldre pensionerna.

Vad angår aktuell pension avser skyldigheten att teckna pensionsförsäkring kapitalvärdet av hela pensionen. För ännu icke aktuell pension är det fråga om kapitalvärdet av det fribrev, som är att anse såsom intjänat vid upphörandetidpunkten (d. v. s. vad som i 2 kap. 2 § betecknats som upplupen del av pensionslöfte).

Till en ännu ej aktuell pension kan vara knutet det villkoret, att arbetstagaren skall stå kvar i tjänst vid pensionsåldern. Utredningen framför emellertid förslag att i avtalslagen skall infogas en 38 a §, som tager sikte på dylika villkor. Av kommentaren till detta stadgande framgår att villkoret icke torde kunna åberopas i detta sammanhang.

Andra stycket. Skulle arbetsgivaren underlåta att fullgöra vad honom åligger, har pensionsborgenären rätt att vid allmän domstol yrka förpliktande för arbetsgivaren att vid vite⁷¹ fullgöra sin skyldighet. Enskild borgenär äger icke yrka annat än för egen del. Det har ansetts praktiskt att tillerkänna vederbörande fackorganisation behörighet att föra talan för deras räkning, som tillhör den grupp av personer organisationen enligt sina stadgar avser att företräda. Utredningen har förutsatt, att fackföreningen också representerar pensionärer. Organisationen har i förslaget dock icke tillagts talerätt i förhållande till sådan person, som själv uppträder såsom kärke. Särskilda regler har icke ansetts påkallade för det — sällsynta — fall att arbetsgivaren vill väcka s. k. negativ fastställelsetalan.

Enligt utredningens mening framstår det som angeläget att arbetsgivaren fullgör sin skyldighet att teckna försäkring så snabbt som möjligt. Domstolens dom, varigenom skyldighet ålagts arbetsgivaren att teckna försäkring, bör därför normalt gå i verkställighet utan hinder av att domen ej äger laga kraft. Enligt 17 kap. 14 § rättegångsbalken har domstol tillagts befogenhet att — utan särskild föreskrift i den lag, om vars tillämplighet fråga är — med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall förordna om omedelbar verkställighet av dom. Bestämmelsen i förevarande stycke har närmast tillkommit såsom ett uttryck för utredningens mening i den processuella frågan att domstolen icke bör kräva att part åberopar särskilda skäl för omedelbar verkställighet.

Hör till arbetsgivaren en *pensionsstiftelse*, är att märka bestämmelserna i 3 kap. 9 §. Stiftelsen skall likvidera, när den ej överföres till efterträdaren. Man torde få förutsätta, att tillsynsmyndigheten meddelar förordnande om stiftelsens överförande till efterträdaren endast i de fall, då ansvaret för pensionskulden överflyttats till denne. En arbetsgivare, som blir skyldig

⁷¹ Att föreläggande vid vite i fråga om en juridisk person skall avse dess styrelseledamöter följer av allmänna grundsatsar.

att teckna pensionsförsäkring, kan därför räkna med att stiftelsens medel i samband med likvidation kommer att stå till hans förfogande.

5 §.

Har pensionsborgenär, som är anställd hos arbetsgivare med del i gemensam pensionsstiftelse, övergått i tjänst hos annan arbetsgivare med del i samma stiftelse och har efterträdaren övertagit ansvaret för företrädarens pensionslöfte, må stiftelsen efter tillsynsmyndighets tillstånd överflytta tillgångar från företrädarens till efterträdarens del i stiftelsen. Pensionsborgenären anses därefter beträffande pensionslöftets rättsverkningar såsom anställd hos efterträdaren från dagen för anställningen hos företrädaren.

Tillstånd till överflyttning må givas, när detta kan ske utan eftersättande av de pensionsborgenärens intressen, som den gemensamma stiftelsen har till uppgift att trygga. Sådant tillstånd må avse viss tidrymd men kan när som helst återkallas.

Föreskriften i 2 § om tillsynsmyndighets befogenhet att lämna tillstånd till överflyttning av ansvaret för pensionslöfte skall gälla i tillämpliga delar.

Paragrafen, som ej avser övergång av rörelse eller rörelsegren, tager närmast sikte på det konsumentkooperativa pensionssystemet.

Ett *exempel* må åskådliggöra paragrafens innehåll.

Arbetsgivarna A och B har del i en gemensam pensionsstiftelse.

Arbetstagaren X, som är anställd hos A, vill övergå i B:s tjänst. X har erhållit ett pensionslöfte av A, och av pensionen är intjänat ett fribrev å 5 000 kronor.

I samband med att X övergår i B:s tjänst, påtager sig B i förhållande till A ansvaret för pensionslöftet, vilket är liktydigt med att B ansvarar för den del av pensionen, som intjänats hos A eller sålunda 5 000 kronor, i samma utsträckning som A själv. Detta avtal mellan A och B har den rättsverkan att X under återopande därav kan kräva B på fullgörelse i enlighet med avtalets innehåll (tredjemansavtal).

Paragrafen möjliggör, att med anledning av B:s åtagande tillgångar — under i övrigt tillämpliga förutsättningar — överflyttas från A:s del i stiftelsen till B:s del i stiftelsen. För stiftelsens vidkommande betyder överflyttningen, att B och icke längre A blir stiftelsens motpart i fråga om X:s pensionslöfte. Sedan tillgångar sålunda överflyttats från A:s till B:s del i stiftelsen, skall X anses beträffande pensionslöftets rättsverkningar vara anställd hos B med verkan från dagen för anställningen hos A. En följd härav är, att A:s pensionsreserv skall — oavsett att A fortfarande kan vara gäldenär i förhållande till X — minskas med det belopp som motsvarar upplupen del av pensionslöftet. Beloppet blir i stället hänförligt till B:s pensionsreserv. I övrigt blir att tillämpa vad som upptagits i motiven till 2 § tredje stycket.

För att förebygga missförstånd må anmärkas att den omständigheten, att B i förhållande till A övertager ansvaret för X:s pensionslöfte, icke innebär att A utträder ur rättsförhållandet till X. För att A skall bliva friskriven

från sin pensionsskuld till X kräves nämligen enligt allmänna rättsgrundsatser, att X såsom borgenär samtyckt till det skedda skuldövertagandet.

I *andra stycket* uppställs instruktioner för tillsynsmyndighet vid beviljande av tillstånd till överflyttning av tillgångar. Åtgärden får icke leda till att de pensionsborgenärens intressen eftersättes, som den gemensamma stiftelsen avser att trygga. Utredningen har förutsatt, att pensionsreserven som regel måste vara täckt både hos företrädaren och hos efterträdaren. Skulle nämligen någonderas andel i stiftelsens förmögenhet vara mindre än hans pensionsreserv — d. v. s. upplupen del av de pensionslöften som skall tryggas av stiftelsen — skulle ett överförande lätt leda till förfång för destinatarerna hos företrädaren eller för den pensionsborgenär som byter tjänst. Antag att underskott föreligger hos företrädaren. Skulle då hela kapitalvärdet av pensionsborgenärens fribrev överflyttas till efterträdarens del i stiftelsen, blir följderna att företrädarens övriga pensionsborgenärer finge sin ställning försämrade. Ligger bristen åter hos efterträdaren, skulle ett överflyttande få till följd att efterträdarens pensionsborgenärer bleve delaktiga i de sålunda överflyttade tillgångarna, varigenom pensionsborgenären i fråga skulle tillskyndas förfång. Inom konsumentkooperationen förutsättes också — enligt vad som framgått av den allmänna delen — att ett enskilt företags tillgodohavande i den gemensamma stiftelsen icke får utvisa underskott i förhållande till sin pensionsreserv. Varje företag har nämligen årligen att till stiftelsen tillskjuta vad som fattas för att företagets »fond» skall motsvara pensionsreserven.

Det har ansetts lämpligt att giva tillsynsmyndigheten befogenhet att lämna generellt tillstånd till överflyttningsåtgärder för viss tid. Skulle anledning därtill uppkomma, må tillståndet genast återkallas.

Tredje stycket hänvisar till *andra stycket* i 2 §. Som framhållits är rättsföljderna i 5 § knutna till den omständigheten, att efterträdaren i förhållande till företrädaren påtager sig ansvaret för den arbetstagares pensionslöfte som träder i hans tjänst. Önskar företrädaren — som avstått från de tillgångar i den gemensamma stiftelsen, vilka utgjort säkerhet för pensionsåtagandet — bli fri från sin förpliktelse till ifrågavarande arbetstagare, måste denne lämna samtycke därtill. Enligt *tredje stycket* skapas möjlighet för företrädaren att vända sig till tillsynsmyndigheten, för den händelse sådant samtycke icke utverkas av pensionsborgenären.

5 kap. Tillsyn

Såsom framgått av 3 kap. skall pensionsstiftelse stå under tillsyn av offentlig myndighet.

Tillsynen över de *bundna* pensionsstiftelserna utövas av *försäkringsinspektionen*. Ursprungligen var pensionsstyrelsen tillsynsmyndighet; år

1953 överflyttades tillsynen till riksförsäkringsanstalten och år 1958 slutligen till försäkringsinspektionen. I Betänkande I s. 119 redogöres för vad försäkringsinspektionen jämlikt 1937 års lag har att iakttaga vid utövandet av tillsyn.

Fria stiftelser står sedan år 1961 undantagslöst under tillsyn. Regler om tillsynens utövande lämnas i lagen 1929 om tillsyn över stiftelser. Tillsynsmyndighet är *länsstyrelse*.⁷² En redogörelse för länsstyrelsens granskningsverksamhet finnes i Betänkande I s. 120.

För fria pensionsstiftelser, som är knutna till bankaktiebolag eller sparbank, gäller att de står under tillsyn även av bankinspektionen i fråga om placeringen av stiftelsens tillgångar; se 191 § lagen om bankrörelse och 97 § lagen om sparbank.

Den nuvarande tudelningen av tillsynen över pensionsstiftelser har redan tidigare givit upphov till åtskillig diskussion. Frågan uppmärksammades särskilt av *företagsbeskattningskommittén* (SOU 1954: 19 s. 327 ff.)⁷³ Kommittén hade i uppdrag att från skatterättsliga synpunkter pröva, huruvida de fria stiftelserna borde ställas under tillsyn. I samband därmed hade kommittén att taga ställning till frågan, huru tillsynen borde anordnas. För att få denna fråga belyst begärdes yttrande från bland andra samtliga landskamrerare i riket. På grundval av dessa yttranden gjorde kommittén följande bedömande:

I flera svar å kommitténs skrivelse till landskamrerarna har sålunda framförts förslag att tillsynen över stiftelserna borde åligga central myndighet såsom riksskattenämnden eller pensionsstyrelsen, vilken senare myndighet då hade kontroll över de bundna stiftelserna. En sådan ordning skulle visserligen medföra fördelar bl. a. i fråga om möjligheten att erhålla en likformig behandling av likartade frågor. Å andra sidan har kommittén funnit det ligga utanför dess uppdrag att söka utforma bestämmelser, som i mera väsentliga hänseenden faller utom ramen för en skattelagstiftning. Ej heller torde det kunna komma i fråga att i skattelagstiftningen införa dylika kontrollföreskrifter. För kommittén torde med hänsyn till det sagda inte stå annat alternativ öppet än så utforma skattereglerna att de fria pensionsstiftelserna de facto bringas in under länsstyrelsens tillsyn enligt 1929 års tillsynslag.

Härigenom torde enligt kommitténs mening även vinnas en tillfredsställande lösning av tillsynsfrågan. Som framhållits i svaret från landskamreraren i Uppsala län fordrar en effektiv tillsyn ett smidigt samarbete mellan beskattningsmyndigheten, som handhar kontrollen över avdragsrätten för avsättningarna, och den myndighet, som skall kontrollera användningen av de avsatta medlen. Med länsstyrelserna som tillsynsmyndighet skulle även den kontakt mellan myndigheten och stiftelserna, som tillsynen erfordrar, betydligt underlättas. Behov av sakkunskap på det pensionsförsäkringstekniska området, som på sin tid motiverade att de bundna pensionsstiftelserna lades under tillsyn av pensionsstyrelsen, föreligger inte i fråga om de fria pensionsstiftelserna. Frånvaron av sådan sakkunskap

⁷² Jfr kommentaren till förslaget till ändring i 1929 års lag.

⁷³ Se även Betänkande I s. 122 ff. Se också nedan s. 220.

hos länsstyrelserna utgör därför inte något hinder för att länsstyrelserna blir tillsynsmyndighet.

I remissyttranden över kommitténs betänkande anmäldes från några håll tveksamhet, huruvida tillsynen borde anförtros åt länsstyrelserna. Sålunda framhöll riksförsäkringsanstalten,⁷⁴ att starka skäl talade för att tillsynen av de bundna och de fria stiftelserna förlades till en gemensam central myndighet. Därvidlag fäste anstalten särskild vikt vid önskvärdheten av likformighet och enhetlighet i rättstillämpningen.

I propositionen (1955:100 s. 364 ff.) anförde *chefen för finansdepartementet* bland annat, att den föreslagna tillsynen visserligen icke till alla delar kunde antagas fylla anspråken på en effektiv kontroll, närmast beroende på att 1929 års lag icke toge sikte på tillsyn av den karaktär, varom här vore fråga. Å andra sidan vore vissa betydande fördelar förbundna med att tillsynen lades på länsstyrelserna, särskilt med hänsyn till samarbetet mellan tillsyns- och taxeringsmyndigheterna.

Vidare anförde departementschefen:

Under alla förhållanden var läget för dagen det, att något alternativ till en tillämpning av 1929 års tillsynslag icke kunde framföras. Emellertid kunde denna fråga vara förtjänt av fortsatta överväganden och sådana syntes lämpligen böra äga rum i samband med utredningen rörande pensionsstiftelsernas rättsliga ställning. I detta sammanhang torde alltså annat icke kunna övervägas än att såsom villkor för rätt till avdrag vid taxeringen för avsättning till fria pensionsstiftelser uppställa, att stiftelsen ställts under tillsyn enligt 1929 års lag samt att stiftelsens stadgar fastställts av tillsynsmyndigheten. Ej heller hade departementschefen något att erinra mot att ifrågavarande villkor intogs i punkt 6 av anvisningarna till 53 § kommunalskattelagen såsom förutsättning för förhandenvaron av en fri pensionsstiftelse. Härav följer även att äldre fria pensionsstiftelser måste underkasta sig nämnda tillsyn för att komma i åtnjutande av de för pensionsstiftelse stadgade undantagen från skattskyldighet.

Även *pensionsstiftelseutredningen* har ägnat frågan uppmärksamhet i Betänkande I (s. 128 ff.). Enligt vad utredningen framhöll krävdes ingående överväganden, som borde anstå till ett senare skede i utredningens arbete. Med hänsyn därtill borde tillsynen av de fria stiftelserna tills vidare ligga kvar hos länsstyrelserna.

I *remissyttranden* över utredningens betänkande berördes ävenledes frågan av flera myndigheter. Olika uppfattningar kom därvid till uttryck.

Som skäl för att tillsynen bör tilläggas en *central myndighet* åberopades önskvärdheten av följdriktighet i utövningen av tillsynen (justitiekanslersämbetet och länsstyrelsen i Örebro län) och behovet av försäkringstekniskt utbildad personal (länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län samt i Örebro län). Försäkringsinspektionen framhöll — utan att taga ståndpunkt i frågan — att enligt det s. k. PRI-systemet uträkning och utbetalning av pen-

⁷⁴ Se även Betänkande I s. 122.

sioner ävensom beräkning av pensionsreserver uppdragits åt ett gemensamt pensionsregistreringsinstitut (PRI) samt att inspektionen jämlikt institutets stadgar erhållit insyn i institutet. PRI-systemet innefattade vidare, att pensionernas utbetalande garanterades av ett för ändamålet bildat försäkringsbolag (FPG), hos vilket varje i systemet ansluten arbetsgivare skulle teckna kreditförsäkring. Över detta bolag övade försäkringsinspektionen tillsyn. Enligt inspektionens mening borde de upplysta förhållandena föranleda beaktande vid val av tillsynsmyndighet (FPG/PRI-systemet beskrivs närmare i den allmänna delen).

Vad som enligt andra remissmyndigheter främst talade för att tillsynen över samtliga pensionsstiftelser handhades av *länsstyrelserna* var önskvärdheten av ett smidigt och nära samarbete emellan tillsyns- och beskattningsmyndigheten. Därvidlag åberopades bland annat kontrollen över stiftelsernas pensionsreserv. Även företrädarna av denna uppfattning framhöll emellertid, att en noggrann granskning av pensionsreserven kunde bereda bekymmer med hänsyn till att länsstyrelserna saknade försäkringstekniskt utbildad personal (så bland annat länsstyrelserna i Södermanlands län, Kopparbergs län, Hallands län och Gävleborgs län).

Några myndigheter slutligen tog icke ställning till frågan.

Utredningen. Samtliga uttalanden angående tillsynen har skett från den utgångspunkten, att det nuvarande stiftelseinstitutet skall bestå oförändrat.

Utredningens förslag innebär emellertid, att frågan om tillsynens utformning kommer i ett helt nytt läge.

Förslaget att avskaffa reversstiftelserna får till följd att huvuddelen av nu bestående pensionsstiftelser kommer att upphöra. Avvecklingen berör såväl bundna som fria stiftelser. Den framtida motsvarigheten till reversstiftelserna blir, såsom framgått, posten Avsatt till pensioner. Befogat är därför att fråga sig, huruvida det kräves en särskild statlig tillsyn för att övervaka att arbetsgivaren följer de föreskrifter som givits i 2 kap. tryggandelagen. Besvaras den frågan jakande, skulle resultatet blott kunna sägas innebära en förskjutning av tillsynen från det allmännas sida. Enligt förslaget blir så dock icke fallet. Posten Avsatt till pensioner kan — enligt vad redogörelsen för 2 kap. givit vid handen — från pensionsborgenärernas synpunkt betraktas som jämförbar med bland andra posterna aktiekapital och reservfond i aktiebolagslagen. Dessa senare poster får icke upplösas utan vidare. Är på posterna redovisat mindre belopp än vad som motsvarar bolagets skulder, inverkar förhållandet på möjligheten att utdela vinst. I dessa och andra hänseenden är posterna sålunda underkastade lagreglering. Även den av utredningen föreslagna posten blir genom föreskriften om dess upptagande i balansräkningen underkastad reglering. Den får icke minskas i förhållande till värdet vid årets ingång annat än under vissa närmare angivna förutsättningar. Föreskrifterna i 2 kap. tryggandelagen är sanktionerade med en straffbestämmelse.

För fullständighetens skull må erinras om att tryggandelagen avser att

tillvarataga icke endast pensionsborgenärernas intressen utan även det allmännas skatteanspråk. Så sker genom föreskriften att disponibla pensionsmedel skall frångå posten Avsatt till pensioner i viss takt. Efterlevnaden i detta hänseende kommer, i likhet med vad nu är fallet beträffande den s. k. avtappningsregeln, att ske genom den sedvanliga taxeringskontrollen.

Tillsynsuppgifterna beträffande kvarstående pensionsstiftelser kommer främst att taga sikte på hur stiftelsen förvaltar sin förmögenhet och på förfarandet vid gottgörelse. Härvidlag innebär förslaget icke ändring i jämförelse med gällande rätt. På några punkter föreslås dock lättnader i fråga om uppgifternas art. Enligt vad som upplysts anslås för närvarande betydande tid åt prövning av ärenden angående överföring av medel från en stiftelse till en annan inom samma företag. Många av dessa ärenden är föranledda av FPG/PRI-systemet med dess krav på årlig avsättning till PRI-stiftelse. Det blir enligt förslaget icke längre samma behov att överföra medel från en stiftelse till annan hos samme arbetsgivare. Några regler i detta ämne upptages ej heller i tryggandelagen. Samtidigt kommer förutsättningarna för en effektiv tillsyn att bli gynnsammare än förut. Det förhållandet, att pensionsstiftelsens styrelse enligt utredningens förslag skall äga lika inslag från arbetstagarnas och arbetsgivarens sida och i vissa fall därjämte ha en av tillsynsmyndigheten utsedd ordförande, är ägnat att befordra såväl en allsidig belysning av föreliggande frågor som en ingående avvägning mellan olika intressen. Trycket på tillsynsmyndigheten kommer att bli mindre även av den anledningen, att antalet stiftelser kommer att nedgå i betydande utsträckning.

Ät vilken *myndighet* bör tillsynen över de framtida pensionsstiftelserna anförtros? Valet står såsom framgått mellan länsstyrelserna och försäkringsinspektionen. Inom utredningen har de tidigare anförda skälen för och emot vardera myndigheten ingående övervägts. Särskilt med hänsyn till den utformning av pensionsstiftelseinstitutet, som utredningens förslag innehåller, har övervägande skäl talat för att anförtro tillsynen åt länsstyrelse. Det mot valet av länsstyrelse åberopade skälet, nämligen att där icke finnes tillgång till försäkringsteknisk expertis, föranleder utredningen att göra följande påpekande. Det är stiftelsens skyldighet att beräkna sin pensionsreserv. Vid behov bör stiftelsen därvid anlita sakkunnig. Skulle länsstyrelsen finna skäl att särskilt granska stiftelsens utredning, har länsstyrelsen möjlighet att rådföra sig med försäkringsinspektionen. Särskild föreskrift härom fordras icke.

Bankinspektionens befattning med stiftelser knutna till bankaktiebolag och sparbank föreslås upphävd.

1 §.

Tillsynsmyndighet är länsstyrelsen i det län, där arbetsgivaren har sitt hemvist.

Såsom framgått av inledningen till detta kapitel föreslås länsstyrelse vara tillsynsmyndighet.

I fråga om innehållet av *gällande rätt* hänvisas till inledningen.

Paragrafen utgör en forumregel. Behörig länsstyrelse är länsstyrelsen i det län, där arbetsgivaren har sitt hemvist. Frågan, var arbetsgivarens hemvist är beläget, blir att lösa med ledning av rättegångsbalkens bestämmelser om laga domstol. För arbetsgivare, som är fysisk person, blir »hemvist» således lika med mantalsskrivningsorten. Är arbetsgivaren åter en juridisk person anses som hemvist den ort, där styrelsen har sitt säte, och i andra hand där förvaltningen föres (se 10 kap. 1 § rättegångsbalken).

Förevarande paragraf har betydelse främst för pensionsstiftelse. Är stiftelse gemensam för flera arbetsgivare, bör såsom anknytningsfaktum gälla den arbetsgivare som har den största andelen av stiftelsen, där ej stadgarna eller omständigheterna i övrigt lämna någon vägledning.

Enligt förslaget har tillsynsmyndighet även vissa uppgifter i det fall att stiftelse saknas. Här må endast erinras om bestämmelserna i 4 kap.

2 §.

Om tillsynsmyndighetens närmare åligganden och befogenheter med avseende å pensionsstiftelse skall i tillämpliga delar gälla vad som stadgas i lagen om tillsyn över stiftelser.

I fråga om *gällande rätt* hänvisas till inledningen av detta kap. Erinras må här om utredningens förslag att upphäva 1937 års lag, som gäller för bunden stiftelse.

I paragrafen utsäges att tillsynsmyndighet vid sin befattning med pensionsstiftelse skall — i likhet med vad som för närvarande gäller för fri stiftelse — ha att tillämpa 1929 års tillsynslag. Myndigheten är följaktligen utrustad med de maktmedel, som sagda lag angiver. Såsom framgår av 3 kap. 8 § är även pensionsstiftelses styrelse och enskilda ledamöter bundna av 1929 års lag. Självfallet har myndigheten därutöver att beakta efterlevnaden av de bestämmelser, som tryggandelagen innehåller. I detta hänseende må bland annat hänvisas till 3 kap. 11 §.

Tillsynsmyndigheten kan vid sin prövning av stiftelsens angelägenheter komma i beröring med arbetsgivarens bokföring. Till stöd för utgivande av gottgörelse har stiftelsen sålunda att lägga arbetsgivarens utgifter eller, om denne vid taxering till beskattning beräknar sin inkomst enligt bokföringsmässiga grunder, dennes kostnader. Även eljest råder i skilda hänseenden samband mellan arbetsgivaren och stiftelsen. Skulle tillsynsmyndigheten därvid finna att arbetsgivaren överträtt tryggandelagen eller andra tillämpliga bestämmelser, saknar myndigheten väl i denna sin egenskap befogenhet att förelägga denne att vidtaga rättelse. Myndigheten kan emellertid i sådant fall anmäla förhållandet till behörigt samhällsorgan såsom allmän åklagare eller taxeringsmyndighet. Hinder möter dock naturligen ej, att tillsynsmyndigheten först fäster arbetsgivarens uppmärksamhet på saken.

3 §.

Talan mot tillsynsmyndighetens beslut föres hos Konungen genom besvär. Såvitt angår beslut grundade på lagen om tillsyn över stiftelser, gälla de föreskrifter nämnda lag innehåller.

Enligt 20 § 1929 års tillsynslag må tillsynsmyndighets beslut överklagas hos Konungen.

Den föreslagna paragrafen har till syfte att förebygga möjlig tvekan angående klagorätt i ämnen, som ligger utanför 1929 års lag, genom att föreskriva att tillsynsmyndighetens beslut må överklagas hos Konungen.

Vad därefter angår frågan, huruvida besvären skall upptagas och avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet eller av Regeringsrätten, är att märka, att besvär i mål, som angår 1929 års tillsynslag eller 1937 års lag angående bundna stiftelser,⁷⁵ jämlikt 2 § 14:o) regeringsrättslagen ankommer på regeringsrätten. Enligt utredningens mening torde prövning av besvär i de ämnen, som tryggandelagen innehåller, likaledes böra anförtros åt regeringsrätten. För en sådan lösning talar icke endast sambandet med 1929 års lag utan även det förhållandet, att prövningen av de i tryggandelagen reglerade frågorna närmast ligger på det rättsliga planet. Undantag må dock möjligen göras för frågor, som avses i 3 kap. 10 §, d. v. s. överprövning av permutationsärenden. Dylika ärenden handläggas nämligen för närvarande av Kungl. Maj:t i statsrådet. Skulle prövningen, helt eller delvis, läggas på regeringsrätten, kräves ändring av regeringsrättslagen.

⁷⁵ Erinras må att denna lag föreslås upphävd.

Lagen om personalstiftelse

1. Gällande rätt

Begreppet personalstiftelse. I nuvarande lagstiftning användes termen personalstiftelse såsom en sammanfattande beteckning för stiftelser, som inrättas av arbetsgivare för anställdas och deras anhörigas välfärd. Personalstiftelse omfattar således både pensionsstiftelser och andra stiftelser. I det följande användes termen emellertid i en mera inskränkt mening. Personalstiftelse begagnas i betydelsen *annan välfärdsstiftelse än pensionsstiftelse*. Personalstiftelse är således enligt utredningens terminologi det samma som vad i 1937 års lag eller i skatteförfattningarna benämnes »andra personalstiftelser» (»annan personalstiftelse»).

Gränsen mellan pensionsstiftelse och personalstiftelse drages olika i nu gällande civilrätt och skatterätt.

Med *pensionsstiftelse*¹ avses enligt 1961 års lag med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse (1961 års lag) en av arbetsgivare grundad stiftelse, vars *huvudsakliga* ändamål är pensionering av arbetstagare eller arbetstagares efterlevande (1 §). På skattesidan godtages enligt gällande rätt såsom pensionsstiftelse endast stiftelse, vars ändamål är *uteslutande* pensionering. Är stiftelsen bildad före den 5 juni 1955 må stiftelsen dock förutom pensionering ha ett obetydligt, pensionering närliggande sidoändamål. (Kommunalskattelagen, punkt 6 av anvisningarna till 53 §, samt övergångsbestämmelserna till 1961 års ändringar angående pensionsstiftelse, punkt 3.) Samtliga stiftelser med »blandat» ändamål — både pensionering och annat personaländamål — hänföres på skattesidan med nu nämnt undantag till kategorien personalstiftelser.

Vad angår *personalstiftelser* är att märka uppdelningen i bundna och fria personalstiftelser. Med bunden personalstiftelse avses stiftelse, som lyder under 1937 års lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser (1937 års lag). Enligt 16 § nämnda lag må aktiebolag avsätta vinstmedel till stiftelse för anställdas eller deras anhörigas välfärd annorledes än genom beredande av pension. Denna möjlighet att inrätta bundna personalstiftelser har emellertid, såsom framgår av utredningens statistik (se

¹ Se även inledningen till 3 kap. lagen om tryggande av pensionslöften (tryggandelagen).

Bilaga 2), icke utnyttjats i någon större utsträckning. Av de 438 personalstiftelser med en sammanlagd förmögenhet av 73 miljoner kronor, som den 31/12 1961 stod under tillsyn, fanns sålunda endast 87 bundna stiftelser. Dessa hade sammanlagd förmögenhet av 10 miljoner kronor. Flertalet personalstiftelser är således fria stiftelser; för dessa saknas särskild civilrättslig lagstiftning.

Personalstiftelses skattskyldighet. Bundna stiftelser med arbetslöshetsunderstöd, sjukhjälp eller hjälp vid olycksfall såsom ändamål är vid taxeringen till kommunal inkomstskatt jämlikt 53 § d) kommunalskattelagen endast skattepliktiga för inkomst av fastighet. Vid taxeringen till statlig inkomstskatt är de jämlikt 7 § e) förordningen om statlig inkomstskatt helt skattefria. Likaså är dessa stiftelser jämlikt 6 § 1 mom. b) förordningen om statlig förmögenhetsskatt helt befriade från skattskyldighet vid förmögenhetstaxeringen. Beträffande andra personalstiftelser än de nu nämnda har man att urskilja stiftelser, som kan hänföras till »from stiftelse» eller »stipendiefond». En »from» stiftelse är skattskyldig vid taxeringen till kommunal inkomstskatt jämlikt 53 § e) kommunalskattelagen enbart för inkomst av fastighet och av rörelse samt vid den statliga taxeringen jämlikt 7 § f) förordningen om statlig inkomstskatt för inkomst av rörelse och jämlikt 6 § 1 mom. b) förordningen om statlig förmögenhetsskatt för den förmögenhet, som är nedlagd i rörelse. För övriga stiftelser gäller inga särregler. Utredningen saknar uppgifter om vilka stiftelser som sålunda kan vara skattemässigt privilegierade. Man kan likväl på goda grunder antaga, att flertalet bundna personalstiftelser och så gott som samtliga fria personalstiftelser är skattskyldiga utan inskränkning. Skattesatserna för dessa skattskyldiga är dock relativt förmånliga, vid taxeringen till statlig inkomstskatt 15 procent av beskattningsbar inkomst och vid förmögenhetstaxeringen 1,5 promille av beskattningsbar förmögenhet över 5 000 kronor.

Arbetsgivares rätt till avdrag för avsättning till personalstiftelse. Enligt punkt 2.b. av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen medges skattskyldig vid beräkning av inkomst av rörelse avdrag för avsättning till personalstiftelse, om avsatta medel kontant eller i form av aktier, obligationer eller därmed jämförliga tillgångar överlämnats till stiftelsen och under förutsättning tillika, att stiftelsens ändamål är sådant att den skattskyldige vid direkt omkostnad för dylikt ändamål är berättigad till avdrag, att stiftelsen står under tillsyn samt att stiftelsen i övrigt uppfyller villkor motsvarande dem som för pensionsstiftelse är stadgade i punkt 6 av anvisningarna till 53 § kommunalskattelagen (bl. a. krav på att stiftelsens stadgar skall ha fastställts av tillsynsmyndigheten). Motsvarande regler om rätt till avdrag för avsättning till personalstiftelse gäller enligt punkt 1 av anvisningarna till 22 §, femte stycket, kommunalskattelagen för förvärvskällan jordbruksfastighet, ifall inkomsten av sådan fastighet beräknas enligt bokföringsmässiga grunder.

2. Allmänt om personalstiftelser. Utredningens uppgifter

Enligt *direktiven* av den 18 december 1959 skall pensionsstiftelseutredningen även ägna uppmärksamhet åt personalstiftelserna. Direktiven innehåller därom följande:

Nära sammanhängande med frågan om pensionsstiftelsernas rättsliga ställning är motsvarande spørsmål beträffande andra personalstiftelser. Pensionsstiftelseutredningen torde böra få i uppdrag att undersöka, huruvida de bestämmelser, som kan komma att föreslås beträffande pensionsstiftelserna, t. ex. i fråga om publicitet och tillsyn samt i fråga om de anställdas representation i styrelsen, även bör gälla för andra personalstiftelser än pensionsstiftelser. Vidare bör de skatterättsliga reglerna om avdrag för avsättning till andra personalstiftelser än pensionsstiftelser överses. Sålunda bör, i ljuset av vunna erfarenheter, prövas, om de nuvarande förutsättningarna för avdragsrätten är i allo rationellt utformade.

I den första etappen av utredningens arbete, som utmynnade i Betänkande I (SOU 1961: 14), behandlades enbart pensionsstiftelserna. Under sitt fortsatta arbete har utredningen införskaffat en del statistiskt material rörande personalstiftelserna (Bilaga 2).

Redan här må erinras om att personalstiftelserna är av långt mindre betydelse än pensionsstiftelserna. Statistik finnes visserligen icke för samma år beträffande båda slagen av stiftelser. Emellertid må jämföras 7 201 pensionsstiftelser under tillsyn den 31/12 1958 med en sammanlagd förmögenhet av 5 924 miljoner kronor (Betänkande I s. 163 f.) med 401 personalstiftelser under tillsyn den 31/12 1960 med en sammanlagd förmögenhet av 68 miljoner kronor. Antalet pensionsstiftelser utom tillsyn uppgick den 31/12 1958 till ett antal av 465 med en sammanlagd förmögenhet av 58 miljoner kronor, medan antalet personalstiftelser utom tillsyn den 31/12 1960 var 111 med en sammanlagd förmögenhet av 25 miljoner kronor.

3. Historik med redogörelse för uttalanden av företagsbeskattningskommittén, m. m.

Före tillkomsten av 1937 års lag torde personalstiftelser icke ha tilldragit sig större intresse vare sig från civilrättslig synpunkt eller på skatteområdet. Likväl inrättades förmodligen en del personalstiftelser även före nämnda tidpunkt, kanske i anslutning till ett företags jubileum eller en företagschefs bemärkelsedag eller avgång från tjänsten. För sådan stiftelse gällde då i princip bestämmelserna i 1929 års tillsynslag, sedan denna lag trätt i kraft. Dock kunde stiftelsen med stöd av stiftares förordnande vara undantagen sådan tillsyn.

I samband med tillkomsten av 1937 års lag infördes i kommunalskatte-lagen bestämmelser om rätt för aktiebolag att göra avdrag för överföring av medel, förutom till bunden pensionsstiftelse, till bunden personalstiftelse. Sålunda stadgades i punkt 2 av anvisningarna till 29 §:

För överföring av medel till annan personalstiftelse jämlikt sagda lag är aktiebolag berättigat till avdrag, om stiftelsens ändamål är sådant, att aktiebolaget vid direkt omkostnad för dylikt ändamål är berättigat till avdrag.

Beträffande personalstiftelsens egen skattskyldighet hänfördes, genom ändring av 53 § kommunalskattelagen, bunden personalstiftelse för arbetslöshetsunderstöd, sjukhjälp eller hjälp vid olycksfall till de från skattesynpunkt privilegierade subjekt som jämlikt d) är skattskyldiga endast för inkomst av fastighet. Genom samtidig ändring i 1929 års lag undantogs bundna stiftelser från tillsyn enligt nämnda lag. 1937 års lag föreskrev tillsyn i annan ordning.

Såsom framhållits innehöll kommunalskattelagen regler för avdragsrätt för överföring till *bunden* personalstiftelse. I skattepraxis likställdes emellertid *fri* personalstiftelse med bunden. Det kom dock att dröja till år 1950, innan detta förhållande markerades i kommunalskattelagen. Det skedde genom ändring i punkt 2 av anvisningarna till 29 § samt genom hänvisning där i tillämpliga delar till den samtidigt i punkt 6 av anvisningarna till 53 § införda definitionen på pensionsstiftelse.

Punkt 2 av anvisningarna till 29 §. kommunalskattelagen, andra stycket, erhöll år 1950 följande lydelse:

Skattskyldig, som överfört medel till annan personalstiftelse än pensionsstiftelse, är berättigad till avdrag för de överförda medlen, om stiftelsens ändamål är sådant, att den skattskyldige vid direkt omkostnad för dylikt ändamål är berättigad till avdrag, samt stiftelsen i övrigt uppfyller villkor motsvarande dem som i punkt 6 av anvisningarna till 53 § stadgats beträffande pensionsstiftelse.

Den skatterättsliga behandlingen av personalstiftelserna blev icke avgjord genom tillkomsten av förenämnda bestämmelse i kommunalskattelagen. *Företagsbeskattningskommittén*, som tillsattes år 1952 fick till uppgift bland annat att granska de skatterättsliga reglerna om personalstiftelserna. Ur kommitténs betänkande (SOU 1954: 19 s. 341—364) må återgivas följande:

För avdragsrätt förutsattes icke att det avsättande företaget till de anställda lämnat utfästelser om förmåner, som skall tryggas av stiftelseförmögenheten. Principiellt torde avsättning kunna ske med obegränsat belopp och avdrag åtnjutas för detsamma vid beskattningen. Visserligen är det möjligt att i praxis en viss övre gräns för skattefri avsättning skulle kunna uppställas, närmast den beräknade kostnaden för den åtgärd, som avses med avsättningen, diskonterad till nuvärde. Frågan härom har emellertid ännu icke underställts skattedomstolarna.

Det är fullt klart att avdragsrätt för avsättning till personalstiftelse föreligger, då stiftelsens ändamål är sådant, att rörelseidkaren vid direkt omkostnad för ändamålet är berättigad åtnjuta avdrag för utgiften såsom driftskostnad i rörelsen. Hit hör kostnader för personalvård i allmänhet, d. v. s. kostnader som avser de anställdas eller deras anhörigas välfärd annorledes än genom pensionering, såsom understöd vid sjukdom, arbetslöshetsunderstöd, hjälp vid olycksfall, bidrag till resor, studier, fritidsverksamhet, kontantunderstöd i samband med de anställdas inträde i pensionsåldern, begravningshjälp och dylikt.

I sådana fall, där ändamålet med stiftelsen är att de avsatta medlen skall begag-

nas till uppförandet av byggnader — såsom semesterhem, samlingslokaler, idrottsanläggningar och bostäder — råder däremot tveksamhet huruvida avdragsrätt föreligger. Om rörelseidkaren själv uppför t. ex. en tennishall eller en badhusanläggning för personalen eller anskaffar personalbostäder, är han berättigad till avdrag för ifrågavarande kostnader allenast i form av årliga värdeminskningsavdrag. Det har därför ansetts tveksamt, om rörelseidkaren skall kunna bereda sig ett engångsavdrag för ifrågavarande kostnader genom att i stället bilda en personalstiftelse med något av nyss berörda ändamål och göra avsättning till densamma. 1944 års skattekommitté har som sin mening uttalat (SOU 1948: 22 s. 176), att avdragsrätt föreligger även om den skattskyldige vid direkt omkostnad är berättigad till avdrag endast i form av årliga värdeminskningsavdrag.

Då skattskyldig ovedersägligen är berättigad till avdrag för anskaffningskostnaden för byggnader, ehuru tempot för avdragsrättens åtnjutande är reglerat genom bestämmelserna om årliga värdeminskningsavdrag, finns anledning antaga att i praxis kommer att godkännas avsättningar till personalstiftelser med ändamål att anskaffa byggnader till personalens fromma.

Svårare torde vara att besvara frågan om avdragsrätt föreligger om i stiftelsens ändamål ingår att för visst personalvårdande behov anskaffa tomtmark. För ett sådant ändamål äger ju arbetsgivaren vid direkt omkostnad icke åtnjuta avdragens i form av värdeminskningsavdrag. I praxis synes emellertid avdragsrätten ha utvidgats till att omfatta även avsättning till stiftelser med nu nämnt ändamål. Vilken ståndpunkt skattedomstolarna kan komma att intaga till spörsmålet är ovisst.

Kommittén har för egen del den uppfattningen, att gällande bestämmelser i kommunalskattelagen innefattar rätt till avdrag för till personalstiftelse överförda medel även om stiftelsens ändamål går ut på att anskaffa t. ex. tomtmark. Denna kommitténs uppfattning grundas på följande. Enligt praxis medges rörelseidkare avdrag för direkta bidrag till välfärdsanordningar, som väsentligen kommit anställda i företaget till godo. Till välfärdsanordningar har i detta sammanhang hänförs semesterhem, idrottsplats, personalbostäder och samlingslokal m. m. Den omständigheten att de av rörelseidkaren utbetalda bidragen sålunda avsetts skola användas för ändamål, som kan innefatta anskaffning av tomtmark, har alltså icke betagit rörelseidkaren rätten till avdrag vid beskattningen för de gjorda utbetalningarna. Då det sålunda får anses fastslaget, att rörelseidkaren är berättigad till avdrag om han gjort direkt utgift för berörda ändamål till förening eller annan sammanslutning, bildad av anställda hos det ifrågavarande företaget, bör enligt kommitténs mening avdragsrätt föreligga även för det fall, att medlen i stället överföres till en personalstiftelse med samma ändamål.

Kommittén utsände en *rundskrivelse till landskamrerarna* i riket med begäran att få del bland annat av deras erfarenheter av personalstiftelserna. Från kommitténs redovisning av svaren kan inhämtas i huvudsak följande. I många svar framhölls, att uppenbara missbruk av möjligheterna att skattefritt göra avsättning till personalstiftelse icke kunnat konstateras. Andra av de svarande var dock kritiska. I ett svar betonades svårigheten att avgöra, vad som skulle betecknas som missbruk. Närmast vore väl fråga om sådana fall, då stiftelsens medel i strid mot stadgarna eller med en extensiv tillämpning av dessa användes för andra ändamål än sådana, för vilka vid direkt omkostnad avdrag finge ske. Varken lagstiftningen eller förarbetena till densamma gäve emellertid tillräcklig ledning för bedömandet av vad som skulle anses utgöra missbruk.

I ett annat svar angavs såsom missbruk det fallet, att ett företag genom avsättning till stiftelse anskaffade fast egendom, t. ex. personalbostäder, för att på så sätt omedelbart bortskryva anskaffningskostnaden för såväl byggnad som tomt. I ett svar redovisades iakttagelsen, att i två fall medel visserligen avsatts till personalstiftelse men icke använts för ändamålen utan återlånats, medan utbetalade understöd och dylikt påförts rörelsen. Från annat håll anfördes, att avsättningar skedde med stora belopp för ändamål, som icke kunde tänkas bli aktuella inom rimlig tid. Härtill komme fall där ändamålet visserligen i och för sig vore aktuellt men där utbetalningar för ändamålet ändå icke ägde rum eller allenast i mycket begränsad omfattning i förhållande till stiftelsens avkastning.

Nästan genomgående uttrycktes i svaren önskemål om skärpning av bestämmelserna om rätt till avdrag för avsättning till personalstiftelser. Påfallande samstämmigt angavs anledningen härtill vara den uppfattningen, att avsättning till personalstiftelser skulle komma att få stor omfattning, sedan övriga möjligheter till avdrag för stiftelseavsättningar uttömts.

I svaren pekades på olika möjligheter att åstadkomma *en begränsning av avdragsrätten*: a) Avdrag endast för avsättning till vissa bestämda ändamål. b) Avdrag endast vid bindande utfästelse, given av företaget. c) Ändamålet skall vara uppfyllt inom viss tid. d) Avsättningarna bör maximeras. e) Krav på viss form för placeringen av de avsatta medlen.

I sitt förslag till ändrad skattelagstiftning rörande personalstiftelser konstaterade företagsbeskattningskommittén inledningsvis, att såväl antalet personalstiftelser som det till sådana stiftelser överförda beloppet vore obetydligt, men att ett stegrat intresse för avsättning till dessa stiftelser syntes ha inträtt omkring år 1950. Ytterligare anförde kommittén bl. a. följande, här återgivet i sammandrag (s. 356 f.):

Gällande avdragsregler ger icke garanti för att den med avsättningen avsedda kostnaden kommer till stånd. Eftersom för avdragsrätt icke förutsättes, att företaget lämnat utfästelse till de anställda, torde utfästelser vanligen icke föreligga. Den anställde kan därför i regel icke göra gällande anspråk på stiftelseförmögenheten. Eftersom avsättning i huvudsak sker till fria stiftelser — i regel undantagna från tillsyn — sker oftast icke någon offentlig kontroll av att avsatta medel kommer till användning. Intet hindrar företagen från att avsätta medel till stiftelse men avföra samtliga kostnader för personalvård såsom direkt omkostnad i rörelsen. Härigenom kan företagen bereda sig dubbelt avdrag för samma kostnader. Det anförda bör leda till någon begränsning i avdragsrätten samt att personalstiftelserna ställas under offentlig tillsyn. Därför förordas, att för rätt till avdrag skall gälla, att fri stiftelse står under tillsyn enligt 1929 års lag samt att stiftelsens stadgar fastställts av tillsynsmyndigheten. Genom sistnämnda krav vinnes, att endast avsättning till allmännyttig stiftelse får ske med avdragsrätt, enär endast allmännyttig stiftelse kan stå under tillsyn enligt 1929 års lag. Krav på representation av de anställda i stiftelses styrelse såsom förutsättning för avdragsrätt avvisas.

Därefter dryftade kommittén olika förslag att begränsa avsättningsmöjligheterna. Härom må nämnas följande.

Kommittén ansåg det icke möjligt att som villkor för avdrag för avsättning uppställa, att det skulle föreligga något slags utfästelse till de anställda. Det kunde därför icke sättas något tak för avdragsrätten i enlighet med vad som gällde för avsättning till pensionsstiftelse. Att sätta avdragsrätten i relation till företagets vinst skulle enligt kommittén ge föga tillfredställande resultat. Ej heller ansågs det lämpligt att bestämma en beloppsgräns i förhållande till antalet anställda eller till en viss procent av företagets årliga lönekostnad. Kommitténs huvuddiskussion kom därför att avse två alternativ, *antingen* en strikt begränsning av de ändamål, för vilka avsättning får ske, kombinerad med en högsta gräns för tillåten avsättning »intill belopp som med hänsyn till förhållandena kunde anses vara skäligt», eller — med bibehållande av gällande, mera liberala regler beträffande ändamålet — krav på avsättning genom överförande av kontanter eller liknande. En begränsning av ändamålet till att avse understöd vid sjukdom, olycksfall, arbetslöshet och därmed jämförligt skulle dock enligt kommittén från avdragsrätt utesluta en hel del för de anställda betydelsefulla bidragsformer, såsom engångsbidrag vid inträde i pensionsåldern, pensioner som ej är grundade på utfästelse, begravningshjälp, m. m. Kombinationen med en högsta beloppsgräns skulle vidare inbjuda till en mängd taxeringstvister. Även andra praktiska skäl talade mot detta alternativ. Beträffande det av kommittén slutligen förordade alternativet med krav på kontant avsättning — vilket ansågs såsom den lämpligaste och enklaste lösningen, jämväl till fördel för de anställda i flera avseenden — framhölls bland annat, att ett sådant krav skulle avhålla företagen från att göra större avsättningar än som bedömdes vara erforderligt för att trygga stiftelsens ändamål.

Ytterligare framhöll kommittén, att — därest stiftelserna ställdes under tillsyn — behovet av en föreskrift, att avsatta medel i vissa fall skulle kunna återföras till beskattning, i stort sett bortfölla. Tillsynsmyndigheten hade då att kontrollera, att stiftelsens ändamål fullföljdes. Som ett led i kontrollen måste anses ingå att utöva tillsyn över att avsatta medel överfördes till allmännyttigt ändamål, därest de icke komme till användning för det i första hand avsedda ändamålet.

Mot bakgrund av det anförda föreslog företagsbeskattningskommittén, att för rätt till avdrag för avsättning till *fri* personalstiftelse skulle gälla, att stiftelsen stod under länsstyrelses tillsyn jämlikt 1929 års lag samt att stiftelsens stadgar fastställts av tillsynsmyndigheten. *Bunden* stiftelse stod redan under tillsyn enligt 1937 års lag. Vidare föreslog kommittén, att såsom villkor för avdragsrätt skulle beträffande *samtliga* personalstiftelser gälla, att avsättningen gjordes medelst kontanter eller på därmed jämförligt sätt.

I prop. 1955: 100 anförde *chefen för finansdepartementet*, att vad företagsbeskattningskommittén uttalat och förordat i fråga om personalstiftelser icke föranledde någon erinran från hans sida. Departementschefen uppehöll sig särskilt vid tillsynen och yttrade därom följande:

Det åligger tillsynsmyndigheten icke endast att kontrollera att de avsatta medlen verkligen kommer till användning, utan även att dispositionen av medlen står i överensstämmelse med stiftelsens ändamål. I tillsynen ingår också att i det fall, då företaget önskar låna stiftelsens medel, pröva att företaget lämnar nöjaktig säkerhet. Visserligen kan tänkas att företaget vid stiftelsens bildande förbehåller sig att få låna medlen utan säkerhet. Då emellertid ett dylikt förbehåll måste anses som ett uppenbart kringgående av det av lagstiftaren uppställda kravet på garanti för att det med avsättningen avsedda ändamålet skall bli uppfyllt, kan antagas att taxeringsmyndigheterna i sådant fall icke medger avdrag för avsättning till dylik stiftelse.

I propositionen föreslogs ändrade regler för avdrag för avsättning till personalstiftelse enligt kommitténs förslag.

Bevillningsutskottet hemställde i betänkande 1955:45, att riksdagen måtte bifalla det i propositionen framlagda förslaget rörande personalstiftelser.

Riksdagen biföll utan ändring departementschefens förslag. Den nya lagstiftningen tillämpades första gången vid 1956 års taxering.

4. Pensionsstiftelseutredningens rundfråga

Utredningen hemställde i rundfråga den 21 juni 1961 till samtliga länsstyrelser, bankinspektionen, sparbankinspektionen, försäkringsinspektionen och mellankommunala prövningsnämnden att få del av dessa myndigheters erfarenheter av och synpunkter på personalstiftelser. Svar inkom från samtliga tillfrågade myndigheter. Jämväl har från nämnda myndigheter inhämtats en del statistiskt material rörande personalstiftelser. Detta material samt visst ytterligare statistiskt material rörande personalstiftelser finnes redovisat i särskild bilaga (Bilaga 2). Av svaren på rundfrågan må följande återgivas.

Överståthållarämbetet anför:

Vad beträffar återlåning till företaget av personalstiftelses medel har ett sådant fall uppmärksamats, avseende en personalstiftelse knuten till ett aktiebolag. Denna stiftelses stadgar innehåller föreskrift, att stiftelsen må till bolaget utlåna kontant erhållna medel mot skuldebrev, löpande med en lägsta ränta motsvarande vad affärsbankerna gottgör för medel inestående på kapital-samlingsräkning och försett med borgen eller annan säkerhet, som av tillsynsmyndigheten godkännes. På ansökning av stiftelsen förklarade överståthållarämbetet att från tillsynsmyndighetens sida hinder icke mötte mot att stiftelsens å bankräkning inestående tillgodohavande jämte upplupen ränta utlånades till bolaget mot det att bolaget till stiftelsen utfärdade ett med 5 procent årlig ränta löpande skuldebrev å beloppet, förfallande till betalning ett år efter skedd uppsägning, under villkor tillika att tre andra namngivna aktiebolag iklädde sig borgen för ifrågavarande gäld. Vid ärendets prövning förelåg och granskades av överståthållarämbetet införskaffade balans- samt vinst- och förlusträkningar för samtliga fyra bolag för två år samt revisionsberättelser och bolagsordningar. Vid granskningen ansågs särskilt böra uppmärksammas, huruvida åtminstone något av borgensföretagen bedrev vinstgivande rörelse.

Ämbetet åberopar vidare en promemoria upprättad inom skatteavdelningen av följande innehåll:

De personalstiftelser — varom här är fråga — är relativt få till antalet och genom 1955 års skärpta företagsbeskattning har tidigare befarade missbruk vid såväl stiftareföretagens avsättningar som de fria stiftelsernas fullföljd av ändamål och förvaltning av tillgångar starkt begränsats. Emellertid finnes ett 25-tal kända fria personalstiftelser, som icke ställts under tillsyn. Dessa senare stiftelsers kapital synes ha tillkommit före 1955 års lagstiftning, varför några avsättningsproblem icke förelegat. Vidkommande frågan om hur dessa stiftelsers medel använts för avsett ändamål har kontrollen helt åvilat beskattningsmyndighet. I samband härmed kan noteras att dessa stiftelser många gånger presterat ett bristfälligt deklarationsmaterial — delvis först efter anmaning — samt att uppgiftsskyldighet enligt 37 § taxeringsförordningen icke torde ha iakttagits.

I vissa fall kan ifrågasättas huruvida stadgade ändamål befrämjats i dessa stiftelser.

Så t. ex. finnes en stiftelse — »för personalens trivsel» — som tillkommit år 1950 men som ännu icke bedrivit någon verksamhet. Stiftelsens enda tillgång utgöres av samtliga aktier i ett förvaltningsbolag som tidigare i sin tur ägt 90 procent av aktierna i stiftarebolaget. Förvaltningsbolaget, som år 1955 taxerats till fondskatt, redovisar numera — utöver eget kapital och skatter — allenast fordran hos diverse personer och långfristiga skulder. Stiftelsen har icke uppburit någon utdelning å sitt aktieinnehav.

Enligt stadgarna i en annan år 1946 grundad stiftelse — »för personalens studieresor och annan utbildning» — må stiftelsens medel, därest stiftelsens styrelse så beslutar, inestå hos stiftarebolaget med skyldighet för detta att därå erlägga överenskommen ränta. Oaktat stiftelsens kapital, 250 000 kronor, utlånats till stiftarebolaget har någon ränta icke redovisats. Under sistförflutna beskattningsår har utbetalda stipendier om tillhoppa 17 500 kronor kostnadsbokförts hos stiftarebolaget, ett förfarings sätt som företagsbeskattningskommittén berört i sitt förslag till 1955 års lagstiftning i vad det avser kravet på tillsyn.

Än vidare förekommer personalstiftelser, såväl ställda under tillsyn som utom sådan, med ändamål att bedriva semesterhemsverksamhet, vilka med fog kunna betraktas med viss skepsis. Härvid åsyftas sådana stiftelser som emanera från familjebolag och där man kan misstänka att ett huvudaktieägarintresse gör sig gällande. En av stiftarebolaget från tillsyn undantagen stiftelse, grundad år 1950, har t. ex. 1950/51 av direktören i stiftarbolaget förvärvat en å dennes fastighet uppförd jaktstuga för 30 000 kronor, varjämte stiftelsen av fastighetsägaren mot avgift arrenderar tillgång till två mindre hus, härbre, badplatser och fiskevatten.

Med hänsyn till de villkor för avdragsrätt för avsättning till personalstiftelse, vilka basera sig på ändamålsbestämningen, må ytterligare ett fall belyses. Här gäller det en under tillsyn ställd, år 1958 grundad stiftelse, vilken i sin årsredovisning meddelar att densamma före räkenskapsårets utgång av stiftarebolaget mottagit ett icke oväsentligt belopp för att täcka stiftelsens förutberäknade utgifter under påföljande verksamhetsår bl. a. kostnader för lunchrum. Bortsett från frågan om ändamålsbestämningen synes ett års avsättning, vilken påföljande år i stort sett förbrukas, vara att jämställa med en hos stiftarbolaget vid taxering icke avdragsgill reservering.

Vidkommande slutligen de fria personalstiftelser utom tillsyn, vars medel tillkommit vid en tidpunkt, som ligger utanför eftertaxeringsinstrumentets ram, synes beskattningsmyndighets möjligheter till åtgärder vid eventuellt konstaterade missbruk begränsade och ha ej prövats.

Länsstyrelsen i Kalmar län anför:

Flertalet av de personalstiftelser, som är ställda under tillsyn, är relativt nybildade och ha för stiftelserna nu gällande stadgar, innan dessa fastställts av länsstyrelsen, omarbetats så, att dessa erhållit en utformning, som av länsstyrelsen kunnat godtagas. Härvid har strävats efter att giva klara och entydiga formuleringar, vilket i hög grad bidragit till att underlätta den efterföljande tillsynen.

Vid bedömandet av frågan om lämplig placering av stiftelses förmögenhet har länsstyrelsen beträffande s. k. fromma stiftelser följt bestämmelserna i 1924 års förordning med särskilda bestämmelser om anbringande av omyndigs medel.

Ingen överföring av industrifastighet till personalstiftelse har skett.

De utbetalningar, som gjorts från ett aktiebolags fond å 250 000 kronor till en »Folkets Park»-förening för uppförande av medborgarhus i orten kan måhända i viss mån uppfattas som missbruk av rätten till avdrag för avsättning till personalstiftelsen. Mot bolagets avsättning av medel i 1955 års bokslut finnes i och för sig intet att erinra. Däremot är det tveksamt, om bolaget hade erhållit avdrag för beloppet, därest det direkt hade överlämnats till föreningen utan att först passera stiftelsen. Skulle sådant överlämnande ha skett, torde taxeringsfrågan icke hava blivit slutgiltigt avgjord förrän i högsta instans. Hur utgången därvid skulle blivit, är synnerligen tveksamt och torde närmast ha varit beroende av vilken bevisning vederbörande taxeringsintendent kunnat prestera. Då tillsynsmyndigheten först relativt lång tid efter beloppets överlämnande hade att taga ställning till stiftelsens årsberättelse, stod tillsynsmyndigheten inför ett fullbordat faktum. En vägran av tillsynsmyndigheten att godkänna utbetalningen skulle på detta stadium ha medfört flera icke önskvärda konsekvenser. På grund härav och med hänsyn till att tillsynsmyndigheten bedömde övervägande sannolikhet föreligga för att bolaget vid en taxeringsprocess skulle erhålla avdrag för ifrågavarande utbetalning, ansåg sig tillsynsmyndigheten icke böra vägra godkännande av den viddagna åtgärden. Länsstyrelsen finner det emellertid otillfredsställande, att en så betydelsefull taxeringsfråga som den förevarande skall kunna avgöras utan prövning av vederbörande taxeringsinstans.

Länsstyrelsen i Värmlands län konstaterar, att något uppenbart fall av direkt missbruk av rätten till avdrag för avsättning till personalstiftelse icke iakttagits sedan år 1955, samt fortsätter:

Det torde dock beträffande dessa relativt nya stiftelser ännu vara för tidigt att avgöra om stiftelsernas medel kommer att användas för avsett ändamål. Om man tar hänsyn även till äldre stiftelser, finner man, att stiftelsernas kapital i regel ej alls och avkastningen stundom endast i ringa mån tages i anspråk för avsett ändamål. Sålunda har en personalstiftelse i länet med ett ursprungligt kapital av 2 500 000 kronor ackumulerade räntefordringar på stiftarföretaget på över 900 000 kronor.

Som exempel på möjliga missbruk nämner länsstyrelsen vidare:

Ej heller i övrigt synes förhållandena vara tillfredsställande, eftersom personalstiftelserna alltför lätt synes medge möjligheter till kringgående av kommunal-skattelagens bestämmelser. En stiftelse kan exempelvis använda kapitalet för inköp av en fastighet. Eftersom stiftarföretaget fått avdrag för avsättning till stiftelsen, kan det sägas ha fått avdrag för kostnaden för inköp av fastighet, vilket icke skulle ha varit möjligt, om fastigheten förvärvats direkt av företaget.

Stiftelsens medel kan också användas för förvärv av andelar i bostadsrättsföreningar, som skall uppföra bostadsfastigheter avsedda för anställda i före-

taget, eller också användas för lån till dylika föreningar. Eftersom andelarna och lånen löper utan ränta, kommer de anställda att på detta sätt erhålla bostads-subventioner, vilka även om de överstiga 400 kronor per anställd knappast synes kunna beskattas, eftersom de icke utgått från arbetsgivaren. Företaget kommer däremot att erhålla avdrag icke blott för subventionerna utan även för det kapitaliserade värdet av dessa. Det torde dock vara lika vanligt, att företagen direkt lämnar bostadsföreningarna för anställda räntefria lån. Ej heller denna form av bostadssubventioner blir föremål för beskattning.

Återlåning av stiftelsemedel till stiftarföretaget har efter år 1954 icke i något fall kommit till stånd, men förfrågningar har framställts till länsstyrelsen om möjlighet att göra sådan återlåning. Länsstyrelsen har därvid krävt, att såsom säkerhet för återlåningen skall ställas inteckningar i fastigheter eller börsnoterade värdepapper. Aktier i det egna företaget har icke godtagits som säkerhet.

Några länsstyrelser uppehåller sig i huvudsak vid återlåning av personalstiftelsens medel till stiftarföretaget samt uppger, att de för återlåning regelmässigt krävt säkerhet. En länsstyrelse har bedömt säkerheten fritt från fall till fall men har haft viss vägledning av gällande föreskrifter angående anbringande av bunden stiftelse tillhörig egendom, fastställda av Kungl. Maj:t den 24 november 1939. En annan länsstyrelse har vid bedömning av säkerheten haft ledning av förordningen med särskilda bestämmelser om anbringande av omyndigs medel. Ytterligare en länsstyrelse har sagt sig kräva fullgod säkerhet i form av inteckning, pant eller borgen samt har därjämte fordrat ränta, motsvarande högsta inlåningsränta. En fjärde länsstyrelse slutligen — som endast har erfarenheter av återlåning från pensionsstiftelse — framhåller därom följande:

Länsstyrelsen har ursprungligen intagit en restriktiv hållning och sålunda ej velat medgiva återlåning utan säkerhet. Sedermera har länsstyrelsen dock funnit det nödvändigt att något uppmjuka denna ståndpunkt. I vissa fall ha stadgarna ansetts vara så formulerade, att i dem vore inrymd en rätt för företaget att återlåna medel mot revers utan säkerhet. I andra fall har länsstyrelsen efter undersökning funnit stiftarföretagets ställning vara sådan, att en dylik placering ur säkerhetssynpunkt kunnat tills vidare godtagas.

Försäkringsinspektionen erinrar om ovan nämnda placeringsföreskrifter för bundna stiftelser samt upplyser, att en stiftelse under inspektionens tillsyn författningsstridigt förvärvat en mindre fastighet, som användes till semesterhem. Fastigheten hade sedermera utbjudits till försäljning.

Mellankommunala prövningsnämnden framhåller:

Rätten till avdrag för avsättning till personalstiftelser är givetvis icke avsedd att möjliggöra obefogade skattekrediter. Nuvarande bestämmelser synes emellertid i viss utsträckning bereda företagen sådana möjligheter, varför en åtstramning av föreskrifterna synes önskvärd. Det finnes exempel på personalstiftelser med vag ändamålsbestämning som icke tagit sina medel i anspråk, trots att avsevärd tid förflutit sedan avsättningen, vilken här kan sägas fungera som en avdragsgill avsättning till reservfond. Avsättning till personalstiftelse bör avse ett aktuellt behov och avdrag borde icke få förekomma där ändamålet icke bestämt fixerats.

Det har vidare förekommit, att ett bolag med tillfälligt hög årsvinst avsatt

vinsten till en personalstiftelse, som använt medlen för inköp av bolagets redan befintliga bestånd av arbetarbstäder. Dylik användning av stiftelsemedlen synes ur skattesynpunkt icke tillfredsställande.

Slutligen kan anmärkas, att avsättning för mötande av lönekostnader i form av förmåner av olika slag, exempelvis fri lunch, som rätteligen bör belasta kommande års verksamhet, icke torde böra godkännas.

5. Utredningens förslag (Civilrättslig lagstiftning)

a. Allmän motivering

Enligt vad företagsbeskattningskommittén antog, skulle intresset för personalstiftelser komma att öka. Så synes dock icke ha blivit fallet. Här må jämföras följande sifferuppgifter. År 1952 fanns 90 bundna och 177 fria personalstiftelser² med en sammanlagd förmögenhet av 80 miljoner kronor. År 1960 fanns 92 bundna och 309 fria personalstiftelser under tillsyn med en sammanlagd förmögenhet av 68 miljoner kronor. Därjämte fanns samma år 111 fria personalstiftelser utom tillsyn med en sammanlagd förmögenhet av 25 miljoner kronor. Förmögenheten år 1960 hos samtliga bundna och fria personalstiftelser uppgick sålunda till 93 miljoner kronor. Förmögenheten år 1961 i personalstiftelser under tillsyn (438 st.) uppgick till 73 miljoner kronor. Avsättningarna till personalstiftelserna har varit av måttlig omfattning. Såsom framgår av utredningens statistik uppgick avsättningarna till personalstiftelser under tillsyn sammanlagt till 3,6 år 1956, 1,9 år 1957, 4,2 år 1958, 2,9 år 1959, 6,9 år 1960 och 4,8 år 1961, allt miljoner kronor (se Bilaga 2). För utredningen tillgängliga uppgifter tyder icke på att personalstiftelserna tilldragit sig ökat intresse efter år 1961.

Utredningen anser, att personalstiftelserna har en funktion såsom förmedlare av välfärd till arbetstagare vid sidan om den välfärd, som direkt erbjudes i arbetsgivarens rörelse. Personalstiftelserna bör därför enligt utredningens mening alltjämt få bestå. Nuvarande lagstiftning om personalstiftelser, som huvudsakligen finnes på skattesidan, anser utredningen dock icke tillfredsställande.

Sålunda kan det från skattesynpunkt ej anses nöjaktigt att medel — såsom nu är fallet — kan »lagras» i stiftelsen för obegränsad tid. Den omständigheten, att arbetsgivaren åberopat visst ändamål såsom grund för avsättning, hindrar honom icke från att själv bestrida samma utgift med medel ur sin egen rörelse och erhålla avdrag härför. Som huvudregel bör gälla, att till personalstiftelse anslagna medel skall komma till användning inom rimlig tid.

För personalstiftelses ändamål bör uppställas en relativt snäv ram. Per-

² Det var vid denna tidpunkt svårt att få någon riktig uppfattning om antalet fria stiftelser. Skattelagen krävde nämligen då icke för avdragsrätt vid avsättning, att stiftelsen stod under tillsyn. Det fanns troligen betydligt flera personalstiftelser än de 177 som kommittén fått uppgifter om (Se SOU 1954: 19 s. 345 f.).

sonalstiftelsen bör bliva föremål för ökad kontroll från det allmännas sida och arbetstagarna bör få inflytande på stiftelsens verksamhet. De materiella bestämmelserna bör såvitt möjligt givas i civillag och icke såsom nu i skattelag. Utredningen föreslår därför införandet av en särskild lag om personalstiftelse, utformad med 3 kap. tryggandelagen som förebild. Såsom framhållits i annat sammanhang föreslår utredningen, att 1937 års lag skall upphävas. Skillnaden mellan bundna och fria stiftelser försvinner därmed.

De viktigaste punkterna i förslaget till lag om personalstiftelse är följande.

Personalstiftelse skall ha till ändamål att i arbetsgivarens intresse främja arbetstagares eller deras efterlevandes välfärd. Med denna ändamålsbestämelse blir överflödig nuvarande föreskrift i skattelag om att stiftelsens ändamål skall vara sådant, att den skattskyldige varit berättigad till avdrag vid direkt omkostnad. *Ramen* för personalstiftelsens ändamål begränsas i förhållande till nuläget. Personalstiftelse får enligt förslaget icke ha till ändamål att sörja för pensionering eller avlöning eller annan förmån, som arbetsgivaren är pliktig att utgiva till enskild arbetstagarare. I ett hänseende har utredningen framfört förslag till föreskrift i skattelag. Som villkor för avdrag vid avsättning skall nämligen gälla att medlen beräknas komma till användning under de närmaste åren.

Det allmännas *k kontroll* över personalstiftelserna skärpes enligt förslaget. Samtliga personalstiftelser föreslås bliva ställda under tillsyn enligt 1929 års tillsynslag. Ett annat led i kontrollen utgöres av föreskriften, att ordförande i stiftelsens styrelse städse skall utses av tillsynsmyndigheten. Kravet på kontant avsättning bibehålles. Förbud uppställes mot återlån till arbetsgivaren av avsatta medel. Förbudet gäller även om fullgod säkerhet erbjudes stiftelsen.

De anställda får ökad insyn i stiftelsen och medbestämmanderätt vid förvaltningen av stiftelsens förmögenhet. Detta sker genom föreskriften, att styrelsens ledamöter — ordföranden oräknad — skall till lika delar bestå av representanter för arbetsgivaren och arbetstagarna.

Genom nu nämnda bestämmelser anser utredningen sig ha förebyggt missbruk av rätten till avdrag för avsättning till personalstiftelse. Samtidigt får anses, att arbetsgivares benägenhet att avsätta medel till personalens bästa icke motverkas i högre grad. Utredningen vill i sammanhanget erinra om att personalstiftelse även enligt förslaget tillåtes att i personalfrämjande syfte äga fast egendom, såsom semesterhem, och att detta förhållande giver arbetsgivaren avsevärda fördelar i skattehänseende vid jämförelse med det fallet att sådan fastighet inköpes i rörelsen. För inköp av fastighet i rörelsen är arbetsgivaren nämligen icke berättigad till avdrag i annan form än såsom värdeminskningssavdrag å byggnad. Avsättning till stiftelsen betraktas däremot som kostnad och grundar därför avdragsrätt.

I fråga om innehållet i utredningens förslag till ändrad skattelagstiftning

kan hänvisas till kommentaren till föreslagna ändringar i kommunalskattelagen. Här må endast erinras om att bestämmelsen om rätt till avdrag för avsättning till personalstiftelse enligt förslaget återfinnes i punkt 2. a. av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen och att den skattemässiga behandlingen av gottgörelse ur personalstiftelse finnes i 19 § samt 28 § 1 mom. Av förslaget till ändring av 53 § d) kommunalskattelagen samt av 7 § e) förordningen om statlig inkomstskatt framgår att samtliga personalstiftelser skall få åtnjuta de skatteprivilegier, som enligt gällande rätt tillkommer vissa bundna personalstiftelser med kvalificerat ändamål.

b. Specialmotivering

1 §.

Med personalstiftelse avses stiftelse med ändamål att i arbetsgivarens intresse främja arbetstagares eller deras efterlevandes välfärd. Till personalstiftelse må likväl icke anslås medel för avlöning eller pension eller annan förmån, som arbetsgivaren är pliktig att utgiva till enskild arbetstagare.

Arbetsgivare må i stiftelseurkunden förordna, att personalstiftelse skall omfatta endast viss grupp av arbetstagare eller efterlevande.

Personalstiftelse är underkastad den tillsyn som gäller för stiftelser i allmänhet, även om stiftaren förordnat annorlunda.

Första stycket. Såsom framhållits i annat sammanhang har utredningen menat, att kostnader för pensionering bör hållas i sär från andra personalkostnader. I första stycket har därför föreskrivits, att personalstiftelse icke må ha som ändamål pensionering. Den föreslagna lagtexten upptager ytterligare begränsningar. Från skattesynpunkt har det ansetts olämpligt, att en personalstiftelse har till ändamål att utgiva sådana förmåner som arbetsgivaren på grund av tjänsteavtal eller eljest är pliktig att utgiva till sina arbetstagare. Detta har ansetts framträda tydligt, när fråga är om lön eller, som nyss berörts, pension. Samma betraktelsesätt bör dock anläggas i fråga om andra förmåner, t. ex. skyddskläder, som arbetsgivare enligt avtal utgiver till arbetstagare. I överensstämmelse härmed har i paragrafen föreskrivits, att till personalstiftelse icke må anslås medel för förmån, som arbetsgivaren är pliktig att utgiva till den enskilde arbetstagaren. Regelmässigt torde det ej överensstämma med det föreslagna stadgandet, att personalstiftelse tillhandahåller bostäder åt i tjänst varande arbetstagare. Däremot synes det icke vara något hinder mot att en personalstiftelse står som ägare av pensionärsbostäder. Tillhandahåller sådan stiftelse vid lagstiftningens ikraftträdande bostad eller annan förmån till arbetstagare, må förmånen enligt införandelagen (13 §) även fortsättningsvis utgivas utan hinder av föreskriften i 1 § personalstiftelselagen.

En personalstiftelse bör få ombesörja endast sådana utgifter, som ligger inom ramen för företagets personalfrämjande verksamhet. Detta har i lagtexten uttryckts med att personalstiftelse skall ha att »i arbetsgivarens intresse» främja arbetstagares välfärd. Välfärd i personalstiftelselagens

mening kan vara t. ex. inrättande av en idrottsplats eller ett semesterhem och utgivande av resestipendier eller studiebidrag. Mottagaren av sådana förmåner kan i vissa fall bli skattskyldig för värdet därav. Huruvida skatteplikt uppkommer för mottagaren, saknar dock betydelse för tolkningen av begreppet välfärd. Den omständigheten, att välfärden skall ligga i arbetsgivarens intresse, hindrar dock icke, att exempelvis en idrottsplats får bli tillgänglig även för utomstående. Lagens krav får anses tillgodosedda, om idrottsplatsen till helt övervägande del utnyttjas av personer, som tillhör destinatärskretsen.³

Såsom anges i utredningens förslag till ändring av punkt 2 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen erhåller en arbetsgivare avdrag för avsättning av medel till en personalstiftelse, varvid dock tillika fordras att medlen beräknas komma till användning under de närmaste åren efter avsättningen.

Andra stycket. I likhet med vad som föreslås gälla för pensionsstiftelse (3 kap. 1 § andra stycket tryggandelagen) skall även personalstiftelse kunna omfatta en grupp av arbetstagare eller efterlevande. Sådan inskränkning i destinatärskretsen måste angivas i stiftelseurkunden.

Tredje stycket anger, att personalstiftelse skall stå under tillsyn.

Något krav på att stiftelsens stadgar skall vara fastställda av tillsynsmyndigheten har icke längre ansetts behövt i och med tillkomsten av en särskild lag om personalstiftelse. Gällande skattelags föreskrift härom föreslås därför slopad.

2 §.

För personalstiftelse skall finnas styrelse. Ordföranden förordnas av tillsynsmyndigheten. Övriga ledamöter utses till lika antal av arbetsgivaren och av arbetstagarna.

För personalstiftelse äger i övrigt vad som stadgas i 3 kap. 8 § lagen om tryggande av pensionslöften motsvarande tillämpning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om styrelse. Som framgår har föreslagits, att ordförande alltid skall förordnas av tillsynsmyndigheten. Förslaget, som på denna punkt innebär en avvikelse i förhållande till motsvarande stadgande beträffande pensionsstiftelser, får ses mot bakgrund av de skatterättsliga önskemålen, att det allmänna skall få kontroll över att stiftelsens medel användes på rätt sätt och på rätt tid. Övriga ledamöter skall utses till lika antal av arbetsgivare och av arbetstagare. För personalstiftelse äger i övrigt vad som beträffande styrelse stadgas i 3 kap. 8 § tryggandelagen motsvarande tillämpning. Det må erinras om att enligt sistnämnda paragraf styrelseledamot må åtnjuta skäligt arvode för sitt uppdrag.

³ Här må hänvisas till rättsfallet RÅ 1952 not. 241: Ett bruksbolag medgavs avdrag för bidrag av personalvårdande karaktär, vilka avsåg bolagets företag i brukssamhällen, som till minst 80 procent beboddes av bolagets anställda och deras familjer.

3 §.

Personalstiftelse må icke från arbetsgivaren mottaga fordran mot denne eller försträcka denne medel. Rörande innehav av annan tillgång gäller vad om pensionsstiftelse är föreskrivet i 3 kap. 6 § lagen om tryggande av pensionslöften.

Enligt gällande skatterätt åtnjutes avdrag för avsättning till personalstiftelse endast under förutsättning, att avsättningen sker i form av överlämnande av kontanter, aktier, obligationer eller därmed jämförliga tillgångar. Föreskriften i 3 §, att personalstiftelse icke må från arbetsgivaren mottaga fordran mot denne, uttrycker samma tanke nämligen att det skall vara fråga om »kontant» avsättning. På denna punkt råder överensstämmelse med 3 kap. 6 § tryggandelagen. Beträffande personalstiftelse har utredningen gått ett steg längre. Stiftelsen förbjödes att försträcka arbetsgivaren medel. Arbetsgivaren äger således icke rätt att låna tillbaka medel ur stiftelsen. Förbudet gäller, även om lånet förenas med säkerhet. Har personalstiftelse vid lagstiftningens ikraftträdande fordran mot arbetsgivaren, gäller dock särskilda övergångsbestämmelser (se 10 § införandelagen).

Rörande personalstiftelses innehav av annan tillgång än fordran mot arbetsgivaren hänvisas i paragrafen till motsvarande bestämmelser för pensionsstiftelse, nämligen 3 kap. 6 § första och tredje styckena tryggandelagen. Personalstiftelse må således ej från arbetsgivaren mottaga egendom på sådant villkor, som begränsar stiftelsens möjlighet att förfoga över egendomen. Ej heller må stiftelse, som är knuten till aktiebolag, mottaga aktie i bolaget. Äger personalstiftelse sådan aktie vid lagstiftningens ikraftträdande, skall aktien enligt införandelagen (10 §) avyttras så snart det kan ske.

Vid bedömande av vilka tillgångar personalstiftelse må inneha blir av betydelse även den föreslagna bestämmelsen i punkt 2. a. av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen om att stiftelsens medel måste beräknas komma till användning under de närmaste åren efter avsättningen. Härav framgår, att till personalstiftelse icke kan överlämnas fast egendom avsedd att användas i arbetsgivarens rörelse. Enligt vad utredningen uttalat under 1 § bör en personalstiftelse kunna inneha en bostadsfastighet för pensionärer.

4 §.

Personalstiftelse gottgör arbetsgivaren för utgifter, som denne haft inom ramen för stiftelsens ändamål.

Finnas ytterligare medel tillgängliga, förfogar stiftelsen själv över dessa.

Personalstiftelsen må vägra gottgörelse, om stiftelsen skulle nödgas avstå fast egendom eller fast anläggning som nyttjas till personalens välfärd. Stiftelsen är icke heller skyldig att för gottgörelse avstå från medel, som fordras för underhåll och skötsel av sådan egendom eller anläggning under de närmaste åren.

Gottgörelse må avse arbetsgivarens löpande utgifter eller utgifter under det närmast föregående räkenskapsåret.

Beräknar arbetsgivaren vid taxering till beskattning sin inkomst enligt bokföringsmässiga grunder, skall gottgörelsen avse kostnad i stället för utgift.

Denna paragraf behandlar frågan hur personalstiftelse skall fullgöra sitt ändamål.

Första stycket. Det normala får anses vara, att stiftelsen fullgör sitt ändamål genom att utgiva gottgörelse till arbetsgivaren för utgifter, som denne haft inom ramen för stiftelseändamålet. Arbetsgivaren tillerkännes därför i denna paragraf rätt till gottgörelse ur personalstiftelse. Förslaget bör ses som en kodifiering av gällande rätt. Det må erinras om att gottgörelsen utgör skattepliktig inkomst för arbetsgivaren, när den icke tages ur medel som redan förut beskattats hos arbetsgivaren.

Andra stycket. Har stiftelsen medel kvar, sedan arbetsgivaren utnyttjat sin rätt till gottgörelse, äger stiftelsen själv förfoga över dessa genom utbetalning inom stiftelseändamålet.

Tredje stycket. Personalstiftelsens hela förmögenhet bör i princip stå till förfogande för gottgörelse, så långt den erfordras härför. Likväl bör undantag göras för det fall att stiftelsen äger fast egendom som användes för arbetstagarnas välfärd, t. ex. ett semesterhem. Motsvarande gäller för fast anläggning, som icke rymmes under begreppet fast egendom. Den del av stiftelseförmögenheten, som är »låst» i sådan egendom eller anläggning, bör icke mot stiftelsens vilja få utnyttjas för gottgörelse. Ej heller bör stiftelse genom gottgörelse frånhändas medel, som fordras för underhåll och skötsel av sådan egendom eller anläggning under de närmaste åren.

Fjärde och femte styckena. Liksom fallet är med gottgörelse ur pensionsstiftelse må gottgörelse ur personalstiftelse avse arbetsgivarens utgifter under hans aktuella räkenskapsår eller hans utgifter under närmast föregående räkenskapsår. För arbetsgivare, som i skattehänseende beräknar sin inkomst enligt bokföringsmässiga grunder, skall gottgörelse icke avse utgift utan i stället kostnad.

I detta sammanhang må nämnas att utredningen dryftat frågan, huruvida det kunde finnas skäl att ålägga personalstiftelse att utgiva gottgörelse till arbetsgivaren även för det fall, att denne avstår från att begära dylik. Förhållandet är nämligen det, att arbetsgivaren kan belasta sin egen rörelse med utgifter för välfärd och erhålla avdrag för dessa, trots att han haft möjlighet att få gottgörelse för utgiften i fråga av stiftelsen. Vid bedömandet av behovet av en »avtappningsregel» för personalstiftelse har utredningen fäst vikt vid förslaget om att stiftelsen skall ha en styrelse med en av tillsynsmyndigheten utsedd ordförande och att övriga ledamöter av styrelsen till lika del skall representera arbetsgivaren och arbetstagarna. Om en stiftelse har medel tillgängliga, får därför styrelsen antagas tillse att medlen verkligen användes. Det skulle visserligen kunna sägas, att arbetsgivare och arbetstagare stundom kan ha ett gemensamt intresse av att arbetsgivaren — åtminstone under goda tider — själv bestrider personalkostnader, som rymmes inom stiftelseändamålet, medan han låter stif-

telseförmögenheten vara orörd. En föreskrift i utredningens förslag till ändringar i skattelag bör dock beaktas i detta sammanhang. I punkt 2.a. av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen uppställas sålunda som villkor för rätt till avdrag för avsättning till personalstiftelse, att avsatta medel kan beräknas komma till användning under de närmaste åren. Om en arbetsgivare låter en personalutgift stanna på rörelsen, fastän stiftelsen har möjlighet att lämna gottgörelse, bör detta beaktas vid bedömande av avdrag för ny avsättning till stiftelsen. Med hänsyn till erfarenheterna under gången tid kan skattemyndighet då med fog säga, att de nya medlen icke kan väntas komma till användning inom de närmaste åren. Myndigheten skall då vägra avdrag. Utredningen har därför icke funnit nödvändigt att föreslå någon avtappningsregel för personalstiftelser.

5 §.

Personalstiftelse skall träda i likvidation, när befintliga medel få anses icke längre behövliga. Stiftelse skall ock träda i likvidation, om arbetsgivaren blir försatt i konkurs eller, där ej annat följer av 6 §, upphör med sin rörelse. Hava personalstiftelses medel under avsevärd tid varit helt otillräckliga att tjäna ändamålet, skall tillsynsmyndigheten förordna, att stiftelsen skall träda i likvidation.

Likvidationen skall handhas av stiftelsens styrelse. Om styrelseledamots ansvar gäller vad i aktiebolagslagen är stadgat om likvidation.

Sedan medel avsatts för den gäld personalstiftelsen själv må hava ådragit sig, användes återstoden till att bestrida pensioner eller att på annat sätt främja deras välfärd, som omfattas av stiftelsens ändamål. Skulle medlen ej åtgå härför, användas dessa till välfärd åt andra arbetstagare och efterlevande eller, i sista hand, till allmännyttigt ändamål efter tillsynsmyndighetens medgivande.

På motsvarande skäl som utvecklats i kommentaren till 3 kap. 9 § tryggandelagen bör en personalstiftelse icke vara inriktad på varaktighet som stiftelser i allmänhet. Den bör sålunda vara »knuten till arbetsgivarens rörelse» och ej heller i övrigt bestå längre än vad som föranledes av stiftelseändamålets uppfyllande.

Första stycket. Bestämmelserna överensstämmer med vad som föreskrivits för pensionsstiftelse i 3 kap. 9 § tryggandelagen. Här må därför hänvisas till vad som anföres i kommentaren till nämnda lagrum.

I fråga om *andra stycket* hänvisas till vad som anförts under motsvarande stycke i 3 kap. 9 § tryggandelagen.

Tredje stycket. Såsom framgår får stiftelsens medel vid likvidation användas till att främja destinatarernas välfärd utan den begränsning som följer av 1 §. I övriga hänseenden må jämföras med 3 kap. 9 § tryggandelagen.

6 §.

Har rörelse eller rörelsegren övergått från en arbetsgivare till en annan, skall tillsynsmyndigheten med beaktande av personalstiftelsens ändamålsbestämning avgöra huruvida stiftelsen må överföras till efterträdaren.

Såsom framgår av 5 § skall en personalstiftelse, i det fall arbetsgivaren upphör med sin rörelse, i princip träda i likvidation. Från denna huvudregel gives emellertid i 6 § ett undantag. Om arbetsgivaren upphör med sin rörelse, men rörelsen icke nedlägges utan hela rörelsen eller en gren därav övergår till annan arbetsgivare, kan det i många fall synas naturligt, att en till företrädaren knuten personalstiftelse överföres till efterträdaren. Paragrafen giver tillsynsmyndigheten befogenhet att avgöra, huruvida stiftelsen må överföras eller skall likvideras. Vid sin bedömning har myndigheten att beakta stiftelsens ändamålsbestämning, storleken av dess förmögenhet samt om och i så fall i vilken utsträckning personal övergår till den nye arbetsgivaren. Myndigheten synes böra fästa särskilt avseende vid frågan, om det är ett intresse för företrädarens destinatarer att stiftelsen överföres. Det torde icke vara riktigt att frågan om stiftelses övergång får påverka den ekonomiska uppgörelsen mellan företrädare och efterträdare. Beträffande tolkningen av paragrafen må även hänvisas till vad som anföres i kommentaren till 4 kap. 3 § tryggandelagen.

7 §.

Vad som är stadgat i 3 kap. 10 och 11 §§, 4 kap. 3 § och i 5 kap. lagen om tryggande av pensionslöften skall äga motsvarande tillämpning beträffande personalstiftelse.

Denna paragraf erinrar om att följande bestämmelser i tryggandelagen skall gälla även för personalstiftelse, nämligen *dels* 3 kap. 10 §, som behandlar permutation, *dels* 3 kap. 11 §, som handlar om klagorätt över stiftelsens beslut, *dels* 4 kap. 3 §, som behandlar överföring av en pensionsstiftelse från en arbetsgivare till annan, *dels* ock 5 kap., som avser tillsyn.

VI

Lagen om införande av lagen om tryggande av pensionslöften och lagen om personalstiftelse

Såsom framgått bygger utredningens förslag till lag om tryggande av pensionslöften (tryggandelagen) och till lag om personalstiftelse bland annat på följande huvudprinciper. Utredningen uppställer två åtskilda typer av stiftelser, nämligen pensionsstiftelser och personalstiftelser. En pensionsstiftelse tillåtes icke tjäna annat ändamål än pensionering. Som pensionsstiftelse godkännes icke stiftelse, till vilken arbetsgivaren avsätter medel genom att överlämna en fordran på sig själv (reversstiftelse). Tillskott till pensionsstiftelse måste således göras medelst kontanter eller på därmed jämförligt sätt (realstiftelse). I gengäld skapas möjlighet för arbetsgivare, som driver rörelse i viss form, att — vid sidan av avsättning till pensionsstiftelse i tryggandelagens mening — göra avsättning i bokföringen för redovisning i balansräkningen under rubriken Avsatt till pensioner.

Den här framlagda införelagdelagen innehåller — utöver sedvanliga regler om ikraftträdande — förslag, att de nuvarande pensions- och personalstiftelserna skall inordnas under tryggandelagen och personalstiftelselagen. Bestående reversstiftelser föreslås avvecklade och »inflyttade» i arbetsgivarens bokföring. Stiftelser, som tjänar både pensionering och annat personaländamål, uppdelas i en pensionsstiftelse och en personalstiftelse. Vad uppdelningen angår bör enligt utredningens mening pensioneringsändamålet såsom det från social synpunkt viktigaste tillgodoses i första rummet.

Av hänsyn till intresset att genomföra önskvärda rationaliseringar bör utredningens förslag genomföras så snabbt som möjligt. Utgångspunkten har varit att ny lag skall kunna läggas till grund för 1968 års taxering.

1 §.

Lagen om tryggande av pensionslöften och lagen om personalstiftelse träda i kraft den 1 mars 1967, där ej nedan annat särskilt föreskrives. Genom nämnda lagar upphävas lagen den 18 juni 1937 (nr 521) om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser samt lagen den 8 december 1961 (nr 583) med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse.

Med övergångsåret avses det räkenskapsår för arbetsgivaren, som utgår närmast efter den 28 februari 1967.

Tidpunkten den 1 mars 1967 har satts efter följande bedömande. Proposition torde kunna föreläggas riksdagen under våren 1966, varefter la-

garna kan utfärdas omkring den 1 juli samma år. Hinder skulle därför i och för sig icke ha mött mot att låta lagarna träda i kraft den 1 januari 1967. Att tidpunkten i stället satts till den 1 mars beror på önskemålet, att lagstiftningen vid den taxering, då den första gången kommer till användning, skall få tillämpning på envar. Tidpunkten den 1 mars 1967 innebär en tillämpning med början vid 1968 års taxering.¹ I ett viktigt hänseende uppskjutes dock verkan av tryggandelagen ytterligare ett år, nämligen såvitt angår skyldigheten för arbetsgivare att jämlikt 2 kap. 6 § andra stycket tryggandelagen minska disponibla pensionsmedel. Se härom 10 § nedan.

Bisatsen i första punkten »där ej nedan annat särskilt föreskrives» tager sikte på vissa åtgärder, som av organisatoriska skäl måste vidtagas före övergångsårets slut. Vad som förstås med övergångsåret bestämmes i andra stycket. Som därav framgår kan övergångsåret utgå t. ex. den 31 mars 1967. Enligt 2 § andra stycket skall tillsynsmyndighetens godkännande inhämtas genom att i paragrafen angivet förslag ingives senast tre månader före övergångsårets slut. Utredningens förslag innehåller även andra bestämmelser av motsvarande art. Tidsbestämningen kan därför få till följd, att åtgärder från den berördes sida måste företagas före den 1 mars 1967. Det kan dock icke i något fall bliva fråga om att åtgärd skall vidtagas före den 1 december 1966.

1937 års lag kompletterades med tillämpningsföreskrifter av den 24 november 1939 avseende placering av bunden stiftelses tillgångar. Dessa föreskrifter bör upphävas såsom en följd av att 1937 års lag upphäves.

2 §.

Är stiftelse, som tillgodoser pensionering eller annat personaländamål, knuten till flera arbetsgivare, skola grunder upprättas angivande gemenskapen i stiftelsens tillgångar och i stiftelsens gäld där så erfordras. Om så anses lämpligt må grunderna avse, att gemensam stiftelse uppdelas på flera stiftelser.

Förslag till grunder underställes tillsynsmyndigheten för avgörande senast tre månader före övergångsårets slut.

Bestämmelserna ansluter sig till motsvarande föreskrift i 3 kap. 1 § tryggandelagen. Avsikten är, att nu förekommande gemensamma stiftelser skall anpassas till den ordning som föreslås skola gälla för framtiden, i den mån så är nödvändigt.

Bestämmelserna är icke avsedda att tillämpas, där det redan nu råder klarhet om de skilda arbetsgivarnas möjligheter att göra avdragsgill avsättning till stiftelsen och deras rätt att uttaga gottgörelse ur stiftelsen.

Föreskriften, att en gemensam stiftelse må uppdelas, är motiverad även av hänsyn till de åtgärder som skall vidtagas vid övergången till den nya

¹ För ett fall kan likväl taxering enligt de nya bestämmelserna komma att ske först vid 1969 års taxering. En arbetsgivare kan nämligen ha ett förlängt räkenskapsår, som börjar före den 2 mars 1967 och utgår efter den 29 februari 1968. Han kommer då överhuvud icke att taxeras år 1968.

ordningen. Som exempel på fall, då sådan uppdelning på flera stiftelser kan anses ändamålsenlig, må nämnas s. k. PRI-koncernstiftelser. En stiftelse av sistnämnda slag är vanligen av reversstiftelsetyp, där de olika arbetsgivarna bildat vad i kommentaren till 3 kap. 1 § tryggandelagen kallas för förvaltningsgemenskap. Genom uppdelningen underlättas den bokföringsåtgärd, som nämnes i 7 § nedan.

3 §.

Tillgodoser stiftelse, som är knuten till arbetsgivare, utöver pensionering annat personaländamål, skall stiftelsen per den 1 mars 1967 bilda en pensionsstiftelse eller — om medlen förslå därtill — uppdelas på en pensionsstiftelse och en personalstiftelse.

Pensionsstiftelsen tilldelas samtliga fordringar mot arbetsgivaren. Stiftelsen tillföres därefter av andra tillgångar ett belopp motsvarande den ursprungliga stiftelsens gäld samt upplupen del av de löften om pension, vilka tryggas av stiftelsen. Återstå tillgångar tillräckliga att under särskild förvaltning tjäna ett eget ändamål, bildas av dessa en personalstiftelse.

Förslag till grunder för förfogande över stiftelsens medel underställs tillsynsmyndigheten för avgörande senast tre månader före övergångsårets slut.

Pensionsstiftelse skall enligt tryggandelagen tjäna uteslutande pensionering; sådan stiftelse får sålunda icke i fråga om ändamålet — såsom nu är möjligt — vara »blandad». Finnes vid lagens ikraftträdande stiftelse, som tillgodoser både pensions- och annat personaländamål, skall den per den 1 mars 1967 bilda en pensionsstiftelse eller, om medlen förslår därtill, uppdelas på en pensionsstiftelse och en personalstiftelse.

Med uttrycket »per den 1 mars 1967» avses icke att åtgärden i verkligheten behöver företagas å nämnda dag. Den kan anstå till bokslutet för övergångsåret. Här har då förutsatts att andra åtgärder icke vidtages med stiftelsen under övergångsåret, innan det i lagtexten angivna förfarandet ägt rum. Utredningen har likväl ej ansett det erforderligt att »tynga» lagtexten med föreskrifter härom.

Vid den fördelning av stiftelsemedlen, som blir en följd av första stycket, iakttages att — enligt vad förut framhållits — pensioneringsändamålet har företräde. Detta ändamål har för övrigt i övervägande antalet fall varit det väsentliga för sådan äldre stiftelse, som haft att främja även annat än pensionering. Är den ursprungliga stiftelsen en reversstiftelse, tilldelas den nya pensionsstiftelsen samtliga fordringar. Det har synts riktigt att undvika, att personalstiftelse, om sådan bildas, såsom tillgång erhåller fordran mot arbetsgivaren; jfr 3 § personalstiftelselagen. Har den ursprungliga stiftelsen helt eller delvis tillgångar av annat slag (realtillgångar), föres dessa undantagslöst till den nya pensionsstiftelsen intill måttet för dess pensionsreserv; jfr 3 kap. 2 § tryggandelagen. Denna föreskrift bör ses mot bakgrund av att pensionsborgenärerna hade säkerhet i reallgångar före uppdelningen. Skulle, sedan så skett, medel återstå av någorlunda storlek, hänföres dessa till en nybildad personalstiftelse.

I likhet med vad som gäller enligt 2 § skall stiftelsestyrelsen upprätta förslag till grunder för förfogande över stiftelsens medel och ingiva dessa till tillsynsmyndigheten för godkännande.

Hos pensionsstiftelsen kommer fordringarna mot arbetsgivaren, så snart arbetsgivaren är ett aktiebolag eller motsvarande subjekt, att utgöra en »reversstiftelse», som därefter blir upplöst efter vad som framgår av 4—8 §§. Stiftelse knuten till andra subjekt t. ex. handelsbolag kommer att bestå, även om dess tillgångar skulle utgöras enbart av fordran mot arbetsgivaren.

4 §.

För pensionsstiftelse, som hör till arbetsgivare vilken avses i 1 kap. 1 § andra stycket a) och fjärde stycket lagen om tryggande av pensionslöften, gäller vad som stadgas i denna paragraf och i 5—8 §§ nedan.

Pensionsstiftelsens fordran mot arbetsgivaren bildar till den del denna överstiger värdet av mottagen säkerhet en reversstiftelse. Övriga medel utgöra en pensionsstiftelse enligt lagen om tryggande av pensionslöften. Med tillsynsmyndighetens medgivande må till reversstiftelse föras även reallgångar av mindre omfattning.

Sedan arbetsgivaren per den 1 mars 1967 vidtagit de åtgärder som angivas i 5 §, 6 § första och andra styckena samt 7 §, är reversstiftelsen att anse som upplöst.

Paragrafen tager sikte på pensionsstiftelser, som är knutna till de i 1 kap. 1 § andra stycket a) och fjärde stycket tryggandelagen angivna slagen av arbetsgivare. Har sådan stiftelse bland tillgångarna fordran mot arbetsgivaren, uppdelas stiftelsen i enlighet med föreskrifterna i förevarande paragrafs andra stycke. Arbetsgivare, som vill åberopa 1 § fjärde stycket, bör utverka Konungens samtycke till bokföring av pensioner så snabbt som möjligt. I så fall blir även hans reversstiftelse upplöst och omvandlad till en skuldpost i balansräkningen. Skulle ansökan i något enstaka fall icke göras förrän efter utgången av övergångsåret, bör Konungen — utan särskild föreskrift — kunna förordna om upplösning av reversstiftelsen.

Tillgångar, som består av en fordran mot arbetsgivaren, får bilda en reversstiftelse såsom ett genomgångsled i ett förfarande, som syftar till pensionsstiftelsens likvidation. Är fordran förenad med säkerhet, föres till reversstiftelsen dock endast den del som överstiger värdet av säkerheten. Reversstiftelsens förmögenhet överföres därefter med tillämpning av 5—7 §§ nedan till ett särskilt konto Avsatt till pensioner i arbetsgivarens bokföring. I och med att så skett anses reversstiftelsen upplöst. Övriga tillgångar utgör en pensionsstiftelse enligt tryggandelagen. Det har ej ansetts praktiskt att skapa pensionsstiftelser med tillgångar av blygsam storlek. Skulle det finnas realmedel endast i mindre omfattning, må därför även dessa föras till reversstiftelsen. Från arbetsgivarens synpunkt är överförandet av realmedlen till reversstiftelsen liktydigt med att han redovisar dessa medel bland sina tillgångar samt ökar sin skuld till reversstiftelsen med samma belopp.

Är en fordran förenad med säkerhet, blir det nödvändigt att värdera säkerheten för att få klarlagt, vilket belopp som skall hänföras till reversstiftel-

sen. Värderingen ankommer på stiftelsens styrelse, som har att följa de grundsatser som redovisas i motiven till 3 kap. 6 § tryggandelagen.

Har en gemensam pensionsstiftelse fordringar mot de olika arbetsgivarna, blir klassificeringen enligt det föregående beroende av hur stiftelsen är konstruerad. Här må hänvisas till kommentaren till 3 kap. 1 § tryggandelagen. Är stiftelsen av förmögenhetsgemenskap, föranleder den omständigheten, att stiftelsen har fordringar mot en eller flera arbetsgivare, icke till att stiftelsen utgör reversstiftelse.

Bildas pensionsstiftelse, är den äldre stiftelsens styrelse behörigt organ för denna. Skulle den äldre stiftelsen sakna styrelse eller äga styrelse, som ej är sammansatt på sätt stadgas i 3 kap. 8 § tryggandelagen, ankommer det likväl jämlikt 9 § nedan på arbetsgivaren respektive styrelsen att föranstalta om erforderliga val.

5 §.

Pensionsstiftelsens gäld hänföres till reversstiftelsen, så långt dennas tillgångar förslå. Har fordringshavare inteckning eller annan säkerhet för sin fordran i stiftelsens tillgångar hänföres dock gälden till den kvarstående pensionsstiftelsen.

Som gäld betraktas icke pension, som utlovats av pensionsstiftelse med stöd av den rätt som gällde före den 13 december 1961.

Medan 4 § tager sikte på äldre pensionsstiftelsens tillgångar, behandlar 5 § sådan stiftelsens skulder.

Med gäld avses närmast stiftelsens förvaltningsgäld. Har gälden uppkommit genom att stiftelsen mottagit intecknad fastighet är läget däremot anorlunda.² Ett hänförande av skulden till reversstiftelsen finge då till följd, att borgenärens fordran så att säga »skildes» från säkerheten, som överfördes till realstiftelsen. För att hindra ett sådant resultat har i första stycket andra punkten föreskrivits att skuld, för vilken stiftelsen ställt säkerhet i egna tillgångar, alltid skall föras till realstiftelsen. Till gäld räknas däremot icke de pensionslöften, för vilka stiftelsen utgör säkerhet. Pensionslöften räknas icke heller som gäld, när de utlovats av stiftelsen själv med stöd av den rätt som gällde före den 13 december 1961, då lagen med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse trädde i kraft.

Enligt huvudregeln hänföres pensionsstiftelsens gäld till reversstiftelsen inom ramen för dennas tillgångar. Ur arbetsgivarens synvinkel innebär regeln, sammanställd med 6 §, att han — i egenskap av ny gäldenär — blir ansvarig för skulden.

När »stiftelsens gäldsunderlag» utgjort en revers utfärdad av arbetsgivaren, saknas skäl att uppställa regler om samtycke till gäldenärsbytet från borgenärens sida. I och med att gälden i behörig ordning hänförts till arbetsgivaren, är stiftelsen därför att anse som friskriven.

² Anmärkas kan att pensionsstiftelse normalt sett ej är skuldbelastad. Enligt utredningens statistik i Betänkande I s. 165 uppgick de under tillsyn stående pensionsstiftelsernas sammanlagda bruttoförmögenhet den 31 december 1958 till nära sex miljarder kronor, medan skulderna inskränkte sig till 44 miljoner kronor.

6 §.

Reversstiftelsens tillgångar tillföras arbetsgivaren och denne övertager stiftelsens gäld.

Har reversstiftelse utlovat egna pensioner, övertager arbetsgivaren ansvaret för löftena. Uppgår vad som tillgodoförts arbetsgivaren enligt första stycket icke till upplupna delar av pensionslöftena, må löftena dock nedskrivnas till pensioner med sammanlagt kapitalvärde motsvarande det övertagna beloppet.

Arbetsgivaren skall underrätta pensionsborgenär om nedskrivning av pensionslöfte. Har underrättelse icke avsänts till denne i sådan tid, att den bort hava kommit honom tillhanda före den 1 mars 1968, är arbetsgivaren ansvarig för upplupen del av löftet. Har arbetsgivaren icke tillgång till borgenärens adress, har han att, om han vill undgå ansvar, införa underrättelsen i tidning inom orten.

Av 4 § följer att reversstiftelsens tillgångar normalt är lika med stiftelsens fordran mot arbetsgivaren.

Tillgångarna tillföres enligt förevarande paragraf arbetsgivaren mot det att denne övertager ansvaret för stiftelsens gäld. Är gälden förfallen — vilket ofta kan antagas vara fallet — synes praktiskt att gälden betalas genom att arbetsgivaren inlöser reversen till motsvarande belopp. Skillnaden mellan tillgångar och skulder tillgodoföres arbetsgivaren.

Andra stycket tager sikte på det sällsynta fallet, att pensionsstiftelsen utlovat pension utan att arbetsgivaren ansvarar för samma löfte (beredande-stiftelse). Det är då fråga om stiftelser, som haft till uppgift att bereda pension och som handlat med stöd av den rätt som gällde före den 13 december 1961; jfr övergångsbestämmelserna till 1961 års lag.

Utredningen har ansett, att arbetsgivaren bör vara skyldig att övertaga ansvaret för dessa pensioner, så snart arbetsgivaren tillgodoförts enligt första stycket så mycket som svarar mot kapitalvärdet per den 1 mars 1967 av då upplupna delar. Är det belopp, som tillgodoförts arbetsgivaren, för litet för att täcka kapitalvärdet nämnda dag av stiftelsens pensionslöften, må pensionerna nedskrivnas så att de motsvarar detta belopp.

Man bör kunna begära av arbetsgivaren, att han underrättar pensionsborgenären om nedskrivning. Försummar han detta, bör arbetsgivaren därför bli ansvarig för den pension, som var intjänad den 1 mars 1967. Underrättelse skall avsändas i så god tid att den kan antagas komma borgenären tillhanda före den 1 mars 1968. Tidpunkten har satts så, att arbetsgivaren icke skall behöva taga ställning till frågan om nedskrivning förrän i samband med övergångsårets slut. Har arbetsgivaren icke tillgång till borgenärens adress, har han att, om han vill undgå ansvar, före sistnämnda dag införa underrättelsen i tidning inom orten. För valet av tidning bör i tveksamt fall tjäna till vägledning den förteckning över tidningar inom orten, som konkursdomaren må upprätta på grund av stadgandet i 20 § konkurslagen.

7 §.

Arbetsgivaren skall per den 1 mars 1967 på särskilt konto avsatt till pensioner upptaga skillnaden mellan tillgångar och skulder överförda enligt 6 § första stycket.

Genom paragrafen åstadkommes anpassning till själva tryggandelagen.

Arbetsgivare, som har reversstiftelse, skall i sina räkenskaper upplägga ett särskilt skuldkonto, Avsatt till pensioner. På detta konto upptager han — såsom berörts i motiven till 6 § — det belopp, som tillgodoförts honom jämlikt 6 § första stycket. Genom denna överföringsåtgärd av bokföringsteknisk art har reversstiftelsen »ombildats» till ett skuldkonto och är därigenom att anse som upplöst.³ Beloppet på skuldkontot redovisas sedermera i balansräkningen såsom en särskild skuldpost under rubriken Avsatt till pensioner.

I skattehänseende fästes avseende vid skillnaden mellan ingående och utgående balans i fråga om posten Avsatt till pensioner. Vid första taxering efter nya lagens ikraftträdande träder det belopp, som med iakttagande av paragrafen per den 1 mars 1967 skall ha förts till skuldkontot i arbetsgivarens räkenskaper, i stället för posten Avsatt till pensioner i den ingående balansen. Det förutsättes därvid, att arbetsgivaren under övergångsåret fram till nämnda tidpunkt icke vidtagit någon åtgärd med stiftelsen såsom att avsätta medel dit eller uttaga gottgörelse därifrån.

8 §.

Om reversstiftelses upplösning skall arbetsgivaren göra anmälan till den myndighet, som den 28 februari 1967 hade tillsyn över stiftelsen. Anmälan skall göras senast två månader efter övergångsårets slut samt vara åtföljd av utdrag ur stiftelsens senaste räkenskapshandlingar och ur arbetsgivarens räkenskaper utvisande den redovisning som föranledes av 7 §.

Enligt 17 § 1937 års lag skall tillsynsmyndigheten föra förteckning över bundna pensions- och andra personalstiftelser. Motsvarande gäller jämlikt 21 § tillsynslagen för de fria pensionsstiftelserna.

Paragrafens ändamål är att göra det möjligt för vederbörande tillsynsmyndighet att avföra ur sin förteckning de stiftelser, vilka bragts att upphöra enligt bestämmelserna i införandelagen.

9 §.

För pensionsstiftelse enligt lagen om tryggande av pensionslöften och personalstiftelse enligt lagen om personalstiftelse skall ny styrelse utses senast två månader efter övergångsårets slut. Saknades styrelse, har arbetsgivaren att vidtaga de åtgärder som ankomma på arbetsgivare vid tillkomsten av ny stiftelse.

Enligt 3 kap. 8 § tryggandelagen och 2 § personalstiftelselagen skall pensions- och personalstiftelse vara utrustad med styrelse, som skall vara sammansatt på det sätt föreskrives i nämnda paragrafer.

Förevarande paragraf har till ändamål att åstadkomma anpassning till nämnda bestämmelser beträffande sådana vid lagens ikraftträdande befintliga stiftelser, som saknar styrelse eller väl har styrelse men där denna icke har behörig sammansättning.

³ Jfr 37 § i 1937 års lag, där pensionsfond och särskild skuldpost i balansräkningen ombildades till pensionsstiftelse.

10 §.

Under övergångsåret är arbetsgivare icke skyldig att minska disponibla pensionsmedel på sätt som sägs i 2 kap. 6 § andra stycket lagen om tryggnad av pensionslöften.

I gällande skattelag finnes en avtappningsregel för överskott i pensionsstiftelse. Bestämmelsen i 2 kap. 6 § andra stycket tryggandelagen om minskning av disponibla pensionsmedel utgör en motsvarighet härtill. Utredningen föreslår, att arbetsgivare icke skall vara skyldig att tillämpa sistnämnda bestämmelse under det första räkenskapsår, som omfattas av den nya lagstiftningen.⁴ Fördelen med det föreslagna uppskovet är en spridning på en något längre tidrymd av genomförandet av de skilda praktiska åtgärder, som den nya lagstiftningen för med sig. De skattemässiga konsekvenserna synes icke vara av sådan storlek, att en sådan anpassningsperiod icke bör medgivas.

Utredningen vill i sammanhanget erinra om att den nuvarande avtappningsregeln enligt förslaget kommer att tillämpas sista gången vid 1967 års taxering.

11 §.

Är en av arbetsgivare bildad pensions- eller personalstiftelse den 1 mars 1967 icke längre knuten till viss arbetsgivare, har tillsynsmyndigheten att med ledning av bestämmelserna i 4 kap. lagen om tryggnad av pensionslöften besluta, huruvida stiftelsen skall likvidera eller bestå, samt i sistnämnda fall meddela grunder för stiftelsens fortsatta verksamhet.

I gällande rätt finnes inga bestämmelser om fri stiftelses likvidation, då arbetsgivaren upphör med sin rörelse. Man kan därför förutsätta, att det finnes ett antal pensionsstiftelser, som icke längre är knutna till någon arbetsgivare, beroende på att arbetsgivarens rörelse likviderats utan att likvidationen fått omfatta stiftelsen. För sådana stiftelser är rättsläget i hög grad flytande. Syftet med förevarande paragraf är att åstadkomma en lämplig anpassning till de föreslagna likvidationsreglerna i 3 kap. 9 § tryggandelagen och 5 § lagen om personalstiftelse. Det förutsättes icke anmälan från stiftelsen utan myndigheten är skyldig att handla även ex officio. Som regel torde stiftelsen böra likvidera men stundom kan förhållandena vara sådana, att stiftelsen hellre bör knytas till någon arbetsgivare. Riktmärket vid prövningen bör vara hänsynen till destinatarernas bästa.

12 §.

Är arbetsgivare, till vilken är knuten pensionsstiftelse, i konkurstillstånd den 1 mars 1967, äro stadgandena i 4—8 §§ icke tillämpliga.

Paragrafen tager sikte på det fall, att arbetsgivare försatts i konkurs före den 1 mars 1967 och att stiftelsen bevakat sin fordran mot arbetsgivaren före sagda dag. Det synes utredningen opraktiskt, att stiftelsens fordran mot

⁴ Om en arbetsgivare år 1968 taxeras för två räkenskapsår (t. ex. 1/5 1966—30/4 1967 samt 1/5 1967—31/12 1967) skall minskningsregeln tillämpas beträffande det andra räkenskapsåret.

arbetsgivaren — oavsett om fråga är om bunden eller fri stiftelse — i sådant fall omvandlas till ett konto Avsatt till pensioner hos arbetsgivaren. En omvandling av stiftelsefordran till konto får anses ha någon mening endast om arbetsgivaren skall fortsätta sin verksamhet.

Vad angår bevakningen i konkursen är äldre rätt tillämplig. För bunden stiftelses del betyder detta, att stiftelsen äger åtnjuta förmånsrätt för sin fordran. Vad sålunda må tillkomma stiftelsen, har förvaltaren i konkursen att utdela till stiftelsen. För stiftelses fördelning av medlen därefter bör 3 kap. 9 § tryggandelagen vara tillämplig.

13 §.

Pensionsstiftelse, som enligt äldre rätt givit pensionslöfte, äger betala pensionspost eller använda medel för inköp av pensionsförsäkring för sådant löfte.

Vad som stadgas i 3 kap. 7 § lagen om tryggande av pensionslöften avser icke pensionslöfte, som äger giltighet enligt äldre rätt.

Aktier, som innehavas av pensionsstiftelse enligt lagen om tryggande av pensionslöften eller av personalstiftelse enligt lagen om personalstiftelse i strid med i dessa lagar upptagna stadganden, skola avyttras, då så lämpligen kan ske.

Personalstiftelse må utan hinder av föreskriften i 3 § lagen om personalstiftelse hava såsom tillgång fordran mot arbetsgivaren, när fordringen tillkommit senast den 28 februari 1967. Fordran, som förfallit till betalning, skall likväl indrivas, då så lämpligen kan ske. Har stiftelsen enligt vad därom är stadgat trätt i likvidation, är fordran mot arbetsgivaren genast förfallen till betalning.

Tillhandahåller personalstiftelse den 28 februari 1967 arbetstagare bostad eller annan förmån, må förmånen alltfört utgivas utan hinder av att den icke rymmes under 1 § första stycket lagen om personalstiftelse.

3 kap. tryggandelagen samt personalstiftelselagen är avsedda att tillämpas även på stiftelser, som består vid lagens ikraftträdande.

Paragrafen gör undantag från vissa bestämmelser i dessa lagar.

De två första styckena tager sikte på pensionsstiftelser, som själva lämnat löften om pension, något som kunnat ske före tillkomsten av 1961 års lag. Dessa löften behåller sin giltighet även framdeles. Till infriande av dessa löften äger sådan stiftelse även företaga betalning direkt till pensionsborgernärerna så ock inköpa pensionsförsäkring för löfterna. Jfr motsvarande övergångsbestämmelser till 1961 års lag.

Vad angår paragrafen i övrigt hänvisas till lagtexten.

14 §.

Utgår pension på grund av löfte givet före den 1 januari 1960, må vid tillämpning av 2 kap. lagen om tryggande av pensionlöften beaktas även tillägg till pensionen avsett att täcka levnadskostnadernas ökning.

Upplupen del av tillägget inräknas i arbetsgivarens pensionsreserv.

Paragrafen behandlar dyrtidstillägg på utgående pension, som grundar sig på pensionslöfte givet före den 1 januari 1960. Paragrafen bör ses i samband med 2 kap. 1 § punkt c) tryggandelagen. Innebörden är, att arbetsgiva-

ren äger rätt att i bokföringen — med verkan i skattehänseende — redovisa ett belopp som motsvarar upplupen del av dessa tillägg. Förutsättningen är emellertid, att tilläggen kan antagas utgå även fortsättningsvis.

Vad sålunda må beaktas vid redovisningen ingår självfallet i »arbetsgivarens pensionsreserv» enligt 2 kap. 5 § tryggandelagen.

15 §.

Konungen må efter ansökan förklara, att viss stiftelse ej skall utgöra pensionsstiftelse eller personalstiftelse, när stiftelsens tillgångar helt eller till huvudsaklig del hänföra sig till avsättning, för vilken vid taxering avdrag icke begärts eller erhållits, eller eljest särskilda skäl föreligga.

Det torde finnas ett mindre antal pensionsstiftelser, som erhållit sina tillgångar på grund av avsättning, för vilken vid taxering avdrag icke begärts eller erhållits. Det kan exempelvis ha varit fråga om testamente eller donation till stiftelsen från någon arbetsgivaren närstående person, såsom styrelseledamot i ett aktiebolag.⁵ Även eljest kan förhållandena vara sådana, att stiftelseurkundens regler beträffande stiftelsen icke bör frångås.

För sådana sällsynta fall skapas här möjlighet att undantaga stiftelsen från den lagreglering, som utredningen föreslår. Verkan härav blir, att stiftelsen icke blir underkastad bestämmelserna i tryggandelagen eller personalstiftelselagen med till dessa lagar hörande skatteregler utan i stället får bedömas enbart efter allmänna stiftelserättsliga grundsatser.

Enligt lagen om flottning i allmän flottled kan flottningsförening bilda understödsfond för »utjämnande av olika års utgifter för pensioner, olycksfalls- och sjukdomsunderstöd och dylikt åt flottningschef, annan tjänsteman eller arbetare ävensom deras anhöriga» (32 och 82 §§). Flottningsförening är ett allmänt subjekt och en fond i dess räkenskaper torde ej vara pensionsstiftelse. Det har icke legat inom utredningsuppdragets ram att inventera dessa fonder och att föreslå regler för dessas förvaltning. Skulle tvekan uppstå om fonds rättsliga status, kan vara lämpligt att föreningen gör framställning till Konungen om förklaring att fonden icke utgör pensionsstiftelse.

16 §.

Arbetsgivare, som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåter att iakttaga bestämmelserna i denna lag, dömes till dagsböter.

Enligt vad som påpekats i annat sammanhang riktar sig tillsynslagens sanktioner mot stiftelsen och dess organ. Däremot kan stiftaren-arbetsgivaren ej åtkommas. Av det skälet har det ansetts nödvändigt att föreslå en paragraf, med vars hjälp en arbetsgivare kan tvingas att iakttaga införandelagens regler.

⁵ Jfr prop. 1961 nr 177 s. 38.

VII

Förslag till ändringar av vissa civilrättsliga lagar

1. Förslag till ändring i bokföringslagen

7 §.

Gällande rätt. Enligt paragrafens nuvarande lydelse har den bokföringskyldige att redovisa samtliga sina skulder som skuldposter i balansräkningen eller i visst särskilt angivet fall »inom linjen». Arbetsgivarens åtagande att utgiva pension innebär uppenbarligen, att han ikläder sig en skuld. Icke desto mindre torde för närvarande anses att skyldighet icke föreligger att redovisa beståndet av pensionslöften vare sig i balansräkningen eller inom linjen.¹ Ej heller aktiebolagslagen — som reglerar vår mest kvalificerade typ av juridisk person — påbjuder sådan ovillkorlig redovisningsskyldighet. Enligt 101 § 7 mom. andra stycket aktiebolagslagen skall visserligen bolag antingen upptaga kapitalvärdet av pensionsförpliktelser bland skulderna eller anmärka inom linjen sammanlagda beloppet för år av de pensioner, som på grund av bolaget åliggande förpliktelser utgår vid tiden för räkenskapsårets slut. Väljer bolaget möjligheten att redovisa inom linjen, kan bolaget emellertid — vilket framgår motsättningsvis — underlåta att redovisa *ännu ej aktuell pension*.

Utredningen. Den enskilde rörelseidkarens bokföring är icke offentlig. Utredningen anser det likväl vara förenligt med god ordning, att man av årsredovisningen skall kunna utläsa hur den ekonomiska ställningen påverkas även av pensionsförpliktelser. Den bokföringskyldige borde även själv vara angelägen att ha överblick över storleken av sina pensionsåtaganden.

Enligt förevarande paragraf i dess föreslagna lydelse skall pensionsåtagandena redovisas i inventariet. Redovisningen kan göras i formen att pensionsåtagandena omräknas till ett kapitalvärde och därefter angives som en post bland övriga skulder.² Hinder möter dock icke mot att redovisa beståndet av pensionsåtaganden — i likhet med vad som nu gäller för borgens-

¹ Hemberg och Sillén uttalar i sin kommentar till bokföringslagen under 7 §: Har den bokföringskyldige förpliktat sig att till vissa personer utbetala pensioner, vilka icke i räkenskaperna upptagits bland skulderna, bör redovisning därav ske inom linjen enligt samma regel som framgår av 101 § 7 mom. andra stycket aktiebolagslagen. Detta uttalande som avser endast redovisning av utgående pension, torde närmast vara att uppfatta som ett råd från utgivarnas av kommentaren sida.

² En annan sak är, att för avdrag vid taxering fordras enligt utredningens förslag att avsättning för pensionskostnad, som ej föranlett utbetalning, ägt rum till ett särskilt skuldkonto Avsatt till pensioner. Sådan avsättning är medgiven endast för vissa bokföringskyldiga.

åtaganden — inom linjen. I så fall behöver åtagandenas upplupna kapitalvärde icke uträknas utan det är tillfyllest med vissa uppgifter om pensionsåtagandena. Har beloppet ej uträknats bör dessa uppgifter avse vem som är borgenär, pensionens art (ålderspension, familjepension eller invalidpension) och storlek. Det är ett önskemål att upplysning gives också om pensionsborgenärens födelseår, kön, tidpunkt för anställningen och pensionsålder, så att en granskare får möjlighet att uppskatta pensionskulden.

För bokföringsskyldiga, som må tillämpa 2 kap. lagen om tryggnad av pensionslöften (tryggandelagen), gäller de kompletterande bestämmelser om redovisning av pensionslöften som upptagits i den lagen. Erinran härom har intagits bland annat i 101 § 7 mom. aktiebolagslagen.

2. Förslag till ändring i aktiebolagslagen

9 § 2 mom. andra stycket, 67 § 1 mom. tredje stycket och 68 § tredje stycket.

Föreskrifterna, som avser bunden pensionsstiftelse, kan utgå såsom obehövlige.

72 §.

Paragrafen innehåller i sitt första moment föreskrift om fondering och utdelningsbegränsning i bolag, så länge bolaget icke har eget kapital som på visst sätt överstiger skulderna.

I paragrafens andra moment har införts en ny punkt, betecknad c). Finnes en post Avsatt till pensioner, skall den såsom framgår av utredningens förslag till ändring av 101 § aktiebolagslagen vara upptagen bland skulderna. Enligt vad som närmare framgår av 2 kap. 5 § tryggandelagen kan denna post bestå såväl av bundet belopp som av disponibla pensionsmedel. Med disponibla pensionsmedel avses sådana medel, vilka icke är erforderliga för att täcka arbetsgivarens pensionsreserv. Arbetsgivaren äger när som helst »förfoga» över medlen genom att minska posten med motsvarande belopp. I punkten c) har därför upptagits en föreskrift om att vid tillämpning av 1 mom. icke skall beaktas disponibla pensionsmedel på posten Avsatt till pensioner. Vad som i övrigt finnes på denna post bedömes som skulder i allmänhet.

Bestämmelserna i aktiebolagslagen om reservfond och skuldregleringsfond har kritiserats i olika sammanhang.³ Pensionsstiftelseutredningen an-

³ Man har hänvisat till att många aktiebolag är familjebolag, som till följd av reglerna om dubbelbeskattning icke redovisar nämnvärd vinst. Vinsten uttages i stället i form av lön. Fråga uppkommer därför icke om avsättning till skuldregleringsfond i dessa bolag. I de stora bolagen utanför nämnda krets gör man vanligen i konsolideringssyfte så stora frivilliga avsättningar av vinstmedel, att regeln om avsättning till skuldregleringsfond ändå saknar betydelse. Ej heller beaktar lagregeln s. k. dolda reserver. Se Nils Västnäs och Per Hanner i en artikel uti »Linje 3, Individerna, Företagen och lagstiftningen» (Stockholm 1957). Se även SOU 1957: 7 s. 145.

ser det emellertid icke som sin uppgift att bedöma, om aktiebolagslagen här skulle vara i behov av revision. Det må påpekas, att aktiebolagslagen är föremål för översyn av särskilda sakkunniga. Arbetet bedrivs i samarbete med övriga nordiska länder.

100 §.

Paragrafen lämnar föreskrifter för värderingen av bolags tillgångar och skulder.

Gällande rätt. Enligt paragrafens första moment må anläggningstillgångarna i princip upptagas till högst det belopp, vartill kostnaderna för tillgångarnas anskaffning eller tillverkning uppgått, efter avdrag för avskrivning. Ej heller må anläggningstillgång upptagas till högre värde än det, vartill den var uppförd i närmast föregående balansräkning, utom i det fall som avses i 2 mom. (uppskrivning).

I 2 mom. lämnas regler om *uppskrivning* av anläggningstillgångs bokförda värde. Som exempel på fall då sådan uppskrivning är att anse som välgrundad, nämnes i motiven till paragrafen följande: »Om ett bolag, som äger stora naturtillgångar, börjat sin verksamhet under tider då dessa naturtillgångar stodo i mycket lågt pris, vilket kanske sedan under en lång tidsperiod stigit, kan det framstå såsom obilligt att bolaget skall vara bundet vid detta anskaffningspris, medan ett nybildat bolag får lägga sitt vida högre anskaffningspris till grund för värderingen. Bolagets balansräkning blir i sådant fall missvisande beträffande bolagets verkliga ställning, och det framstår som obilligt att det sålunda föreliggande övervärdet i bolagets tillgångar, som måhända starkt påverkar aktievärdet, icke kan få komma till uttryck genom en ökning av aktiekapitalet.»

Av motiven framgår vidare att man velat förhindra, att bolagen använder uppskrivningen till vinstutdelning. Värdestegring på anläggningstillgångar vore nämligen icke vinst på bolagets verksamhet i företagsekonomisk mening. Av det skälet får uppskrivning ske endast, om det belopp varmed uppskrivning göres användes till *antingen* erforderlig avskrivning på värdet av andra anläggningstillgångar *eller* ökning av aktiekapitalet genom fondemission.

Utredningen. Som framgår av det föregående kan uppskrivning för närvarande användas till ökning av aktiekapitalet, trots att bolaget icke redovisar sina pensionsåtaganden såsom skuld utan inskränker sig till att anmärka dessa inom linjen. Härigenom blir uppskrivningsbeloppet redovisat på passivsidan bland »eget kapital» och sålunda icke bland de långfristiga »skulderna». Enligt de allmänna principer, som ligger till grund för aktiebolagslagens regler för redovisning, skulle det emellertid i och för sig vara riktigare, att uppskrivningsbeloppet användes till täckande av pensions-skuld som förut anmärkts endast inom linjen, innan något belopp får tillföras aktiekapitalet. Genom denna åtgärd skulle uppskrivningsbeloppet på

passivsidan få motsvarighet bland »skulderna». Därav påverkas i sin tur det inbördes förhållandet mellan skulder och eget kapital. Att denna relation kan vara av betydelse framgår av 72 § med dess regler om avsättning till skuldregleringsfond och av 142 §, som handlar om tvångslikvidation. Från borgenärernas synpunkt har reglerna om tvångslikvidation särskild betydelse. Man kan mena att det icke är riktigt, att bolag — vilket för närvarande kan ske — möter hotet om tvångslikvidation genom att skriva upp anläggningstillgångarna och överföra detta värde till aktiekapitalet, trots att bolaget har skulder anmärkta inom linjen.

Utdrages konsekvenserna av det ovan anförda borde i 2 mom. intagas en ny punkt, betecknad b), enligt vilken uppskrivningsbeloppet måste användas för redovisning bland skulderna av pensionsskuld som förut anmärkts inom linjen, innan ökning får ske av aktiekapitalet. Utredningen har likväl avstått från att föreskriva sådan skyldighet att redovisa pensionsskuld. Som bekant pågår en översyn av aktiebolagslagen inom ramen för samnordiskt lagstiftningsarbete. Det har därför bedömts såsom lämpligare att denna fråga — som icke utgör en nödvändig följd av förslaget till tryggandelag — överlämnades åt aktiebolagsutredningen att prövas i ett större sammanhang. Härför talar även det förhållandet, att den ifrågasatta bestämmelsen kan få vittgående verkningar inom andra delar av aktiebolagsrätten. Utredningen har därför stannat för att öppna möjlighet för bolag att taga i anspråk uppskrivningsbelopp för täckande av pensionsskuld, som förut anmärkts inom linjen (b). Anlitas denna möjlighet, redovisas beloppet under rubriken Avsatt till pensioner. Enligt utredningens förslag till skattelag åtnjutes avdrag vid taxering för nämnda belopp.

11 mom. Momentet utgör en erinran om att den pensionsskuld, som redovisas under rubriken Avsatt till pensioner i balansräkningen, skall värderas med ledning av 2 kap. 2 och 3 §§ tryggandelagen.

101 §.

Paragrafen handlar om balansräkningens uppställning.

1 mom. Pensionsskuld bör betraktas som en långfristig skuld. Det har därför synts lämpligt, att posten redovisas bland de långfristiga skulderna i balansräkningen, varvid — av hänsyn till samordningen med tryggandelagen — bör angivas vilken del därav som är upptagen under rubriken Avsatt till pensioner. Som en ny punkt 1. under rubriken III. Långfristiga skulder har fördenskull upptagits pensionsskuld med angivande av hur stor del därav som redovisas under rubriken Avsatt till pensioner. Till förebyggande av missförstånd må anmärkas att bestämmelsen icke innefattar mer än en anvisning om var i balansräkningen som pensionsskulden skall redovisas, förutsatt att bolaget önskar företaga sådan redovisning.

5 mom. I momentet stadgas att avsatta medel icke må benämnas pensionsfond. Avsikten med bestämmelsen — som tillkom i samband med införande

det av 1937 års lag om bundna pensionsstiftelser — har varit att motverka den föreställningen hos bolagets anställda att det belopp, till vilket sådan fond upptogs, skulle »tillkomma» bolagets pensionstagare (SOU 1937: 13 s. 155). Ej heller beredde fonden de anställda den trygghet, som var avsedd. Fonden kunde nämligen från början upplösas enligt 1910 års aktiebolagslag för att täcka bokföringsmässig förlust (SOU 1937: 13 s. 46). Annorlunda förhåller det sig med posten Avsatt till pensioner. Att denna post icke må upplösas annat än under viss förutsättning framgår av 2 kap. 5 § tryggandelagen. Avdrag i skattehänseende för avsättning i bokföringen för pensionskostnad förutsätter bland annat, att belopp redovisats under rubriken Avsatt till pensioner. Av sammanhanget torde framgå att ett aktiebolag icke på annat sätt med skatteavdrag får redovisa avsättning i bokföringen för fullgörande av pensionsåtaganden. Det har ej ansetts nödvändigt att längre ha ett uttryckligt förbud mot beteckning som pensionsfond.

7 mom. Ändringarna är föranledda av föreskriften i 2 kap. 7 § andra stycket tryggandelagen. Avsikten har varit att, så långt det går, erhålla ensartade regler angående bokföringsskyldighetens omfattning i hithörande hänseende.

111 § 1 mom. sista stycket, 112 § andra stycket, 113 § 1 mom. fjärde stycket, 156 § andra stycket fjärde punkten, 161 § sista punkten och 165 § första stycket sista punkten.

Föreskrifterna, som avser bunden pensionsstiftelse, kan utgå såsom obehövliga.

174 §.

Hör till dotterbolaget pensionsstiftelse, skall med denna förfaras i enlighet med bestämmelserna i 4 kap. 3 § tryggandelagen. Härom göres erinran i förslaget till ny lydelse av 1 mom. sjätte stycket. Nuvarande hänvisning till 1937 års lag, som avser bunden pensionsstiftelse, föreslås upphävd. Enligt nämnda 4 kap. 3 § ankommer det på tillsynsmyndigheten att avgöra, huruvida stiftelsen må överföras till annat företag. Pensionsborgenärernas rätt påverkas icke i och för sig av överförandet. Överföres den icke, skall stiftelsen likvidera och medlen användas till inköp av pensionsförsäkring. Överföres den däremot — vilket förutsättes vara det normala — består den alljämt såsom säkerhet för den vid fusionen intjänade pensionsrätten. En annan sak är, att det från bolagens synpunkt kan vara fördelaktigt att stiftelsen får bestå. Ökar stiftelsens tillgångar starkt i värde, skapas sålunda bland annat möjlighet att — om pensionsreserven är täckt — erhålla mera medel i form av gottgörelse.

I ett hänseende är emellertid tillsynsmyndighetens beslut av betydelse för pensionborgenärerna hos dotterbolaget och därigenom även för domstolen.

Enligt 4 kap. 3 § tredje stycket tryggandelagen har tillsynsmyndigheten att i tillståndsärendet bedöma, huruvida stiftelsen efter överförandet till moderbolaget skall vara »öppen» även för sådana moderbolagets arbetstagare, vilka rymmes under ändamålsbestämningen, eller vara förbehållen dotterbolagets pensionsborgenärer. I kommentaren till nämnda stadgande uppmärksammas den särskilda situation, som kan uppkomma i ett fusionsärende. På de skäl, som anföres där, bör tillsynsmyndigheten samråda med domstolen, innan förordnande meddelas i den nu berörda frågan. För att främja handläggningen synes lämpligt att dotterbolaget, samtidigt med ansökan om rättens tillstånd till fusion, begär hos tillsynsmyndigheten att stiftelsen må överföras.

Hör till dotterbolaget en personalstiftelse, må denna enligt bestämmelserna i 6 § lagen om personalstiftelse efter medgivande av tillsynsmyndigheten överföras till moderbolaget. En förutsättning härför bör — såsom framgår av motiven till nämnda lagrum — vara att en väsentlig del av dotterbolagets arbetstagare övergår i moderbolagets tjänst. Överföres icke personalstiftelsen, skall den träda i likvidation. Därom stadgas i 5 § nämnda lag. Rörande sambandet mellan domstol och tillsynsmyndighet vid överföring av personalstiftelse gäller i tillämpliga delar vad ovan nämnts beträffande pensionsstiftelse.

213 § punkterna 5, 6 och 8 samt 216 § punkterna 7 och 9.

De föreskrifter, som avse hänvisning till pensionsfond (101 § 5 mom.) och bunden pensionsstiftelse, utgår såsom obehövliga.

3. Förslag till ändring i lagen om ekonomiska föreningar

Ändringarna i lagen om ekonomiska föreningar ansluter sig till motsvarande ändringar av aktiebolagslagen (AL). Det må därför hänvisas till vad som anförts där.

17 § 3 mom. motsvaras sålunda av 72 § 2 mom. c) AL med dess föreskrift att skuldposten Avsatt till pensioner icke skall beaktas vid tillämpning av reglerna om avsättning till reserv- och skuldregleringsfond till större del än vad som utgör bundet belopp.

40 § 2 mom. är likalydande med 100 § 2 mom. b) AL och skapar möjlighet för förening att redovisa pensionsskuld bland skulderna genom att uppskriva anläggningstillgångarna.

40 § 6 mom. utgår i likhet med 100 § 11 mom. AL en erinran om de värderingsregler för pensionsskuld, som innehålles i tryggandelagen.

41 § 1 mom. föreskriver att — om föreningen vill i balansräkningen redovisa pensionsskulden — redovisning av pensionsskulden skall ske under

»Långfristiga skulder» med utmärkande av vad som må vara redovisat under rubriken Avsatt till pensioner. I AL finnes motsvarande föreskrift i 101 §.

I 4 mom. av 41 § — som är likalydande med 101 § 7 mom. AL — göres en erinran om innehållet i förslaget till ändring av 7 § bokföringslagen och om 2 kap. 7 § andra stycket tryggandelagen.

Till 97 § har fogats ett stycke, som erinrar om de av utredningen föreslagna reglerna för överförande av pensions- eller personalstiftelse till annan arbetsgivare (jfr 174 § AL).

4. Förslag till ändring i lagen om sparbanker

De föreslagna ändringarna har till syfte att åstadkomma anpassning såväl till det samtidigt framlagda förslaget om ändring av aktiebolagslagen som — i vad det gäller 97 § sparbankslagen — till de i tryggandelagen anvisade sätten för tryggande av pensionslöften. Det må därför här endast hänvisas till motiven till motsvarande bestämmelser i anförda lagar. Genom ändringen av 97 § upphäves bankinspektionens befattning som tillsynsmyndighet över pensionsstiftelse.

5. Förslag till ändring i lagen om tillsyn över stiftelser

1929 års lag förutsätter, att en stiftelse skall vara inriktad på varaktighet. Som framgått av den allmänna motiveringen skiljer sig pensions- och personalstiftelser på denna punkt från vanliga stiftelser.

Fri pensionsstiftelse står enligt *gällande rätt* under den tillsyn som avses med 1929 års lag. Denna tillsyn utövas av länsstyrelse. Bunden pensionsstiftelse lyder däremot ej under 1929 års lag men är i gengäld underkastad 1937 års lags bestämmelser om tillsyn, som för övrigt utövas av försäkringsinspektionen. Erinran härom är intagen i 2 § 1929 års lag.

Vad ovan sagts om bunden pensionsstiftelse gäller även för bunden personalstiftelse. Fri personalstiftelse åter behöver icke vara underkastad tillsyn; stiftarens föreskrift om att stiftelsen skall vara undantagen från tillsyn har här tillerkänts betydelse. Icke desto mindre kan sådan stiftelse frivilligt ha ställts under tillsyn. Ett skäl härför kan ha varit innehållet i gällande skattelag. Enligt de nuvarande anvisningarna till 29 § av kommunalskattelagen får arbetsgivaren nämligen ej åtnjuta avdrag för avsättning av medel till sådan stiftelse, med mindre stiftelsen lyder under 1929 års lag.

Enligt vad som framgår av 3 kap. tryggandelagen och av lagen om personalstiftelse föreslås att såväl pensions- som personalstiftelse skall framdeles vara obligatoriskt underkastad tillsyn. Tillsynen skall enligt föreskrifter i nämnda lagar — i likhet med vad nu gäller för fri pensionsstiftelse —

utövas av länsstyrelse; se vidare 5 kap. tryggandelagen. Med begreppen »pensions- och personalstiftelse» avses då den bestämning, som gives i tryggandelagen och lagen om personalstiftelse. En följd av det sagda är, att 1937 års lag avseende bunden pensions- och personalstiftelse förordas upphävd.

De föreslagna ändringarna i tillsynslagen är uteslutande förestavade *dels* av upphävandet av 1937 års lag *dels ock* av kravet att personalstiftelse skall ställas under tillsyn. Ändringarna avser 2, 3 och 8 §§.

Ändringarna i bokföringslagen och i de övriga förut uppräknade lagarna har avsett att åvägabringa anpassning till den av utredningen föreslagna tryggandelagen. Det har härvid varit fråga om främst arbetsgivarens bokföring av pensionskund. Emellertid giver ett pensionslöfte även upphov till rättsliga verkningar i olika hänseenden för den enskilde pensionsborgenären. Detta förhållande uppmärksammas i det följande, nämligen i förslagen till ändringar i eller tillägg till handelsbalken, konkurslagen, utsokningslagen och avtalslagen.

6. Förslag till ändring i handelsbalken

Gällande rätt

Såsom i annat sammanhang framhållits bör vid bedömning av pensionsfordran skiljas mellan aktuell eller utgående pension, å ena sidan, och ännu ej aktuell pension eller framtida pension, å andra sidan. Denna skillnad blir av betydelse för den följande framställningen. Likaledes bör uppmärksammas skillnaden i gällande rätt mellan bunden pensionsstiftelse och fri pensionsstiftelse.

Enligt 17 kap. 4 § andra stycket handelsbalken (HB) gäller förmånsrätt »för fordran å pension, som tillkommer pensionstagare på grund av tjänst eller annan arbetsanställning, vilken innehafts av honom själv eller av anhörig till honom, dock ej för längre tid än sammanlagt ett år och ej heller för längre tid tillbaka än ett år innan konkursansökningen gjordes». Med stadgandet avses endast utgående pension.

Bunden pensionsstiftelse — d. v. s. stiftelse bildad enligt 1937 års lag — njuter samma förmånsrätt för fordran mot stiftarebolaget, »i den mån fordringen motsvarar pensionsfordringar som utgå med förmånsrätt efter vad nu är sagt», dock att viss begränsning är gjord i beloppets storlek för varje pensionstagare.

För den del av fordran, som ej rymmes under 4 §, åtnjuter den enskilde pensionsborgenären icke förmånsrätt. Bunden stiftelse äger däremot förmånsrätt enligt 17 kap. 11 § tredje stycket för återstoden av sin fordran mot stiftarebolaget.

De anförda stadgandena infördes i samband med antagandet av 1937 års lag.

Motioner vid 1953 års riksdag

Vid 1953 års riksdag hemställdes i motionerna I: 40 och II: 51 — med hänvisning till innehållet i samtidigt avlämnade motioner angående ändringar i villkoren för skattefri avsättning till pensionsstiftelse m. m. (I: 39 och II: 50)⁴ — om en översyn av gällande lagstiftning i de avseendena att i 17 kap. HB måtte stadgas förmånsrätt för fri pensionsstiftelses fordran mot stiftareföretaget i likhet med vad som gällde för bunden stiftelse samt att i konkurslagen måtte införas bestämmelse att medel, avsatta till pensionsstiftelse, i återvinningshänseende skulle behandlas som vederlagsdisposition och således ej jämföras med gåva.⁵

En annan motion vid samma riksdag, II: 88, utmynnade i »att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning i syfte att skapa större trygghet åt de anställda genom beredande av bättre förmånsrätt för medel som tillhör s. k. bundna pensionsstiftelser, än vad bestämmelserna i 17 kap. 11 § handelsbalken medger, och genom åstadkommande av likställighet mellan fria och bundna pensionsstiftelser i vad avser förmånsrätten enligt 4 § nämnda kapitel handelsbalken».

Första lagutskottet inhämtade yttrande över nämnda motioner från pensionsstyrelsen, statskontoret och försäkringsinspektionen. Därjämte bereddes SAF, LO, TCO och SPP tillfälle att yttra sig.

Pensionsstyrelsen påpekade, att de för bunden pensionsstiftelse gällande reglerna om förmånsrätt ägde samband med de föreskrifter, som i vissa andra hänseenden gällde för sådan stiftelse. En förutsättning för att upptaga liknande förmånsrättsbestämmelser för fri pensionsstiftelse vore, att föreskrifter i berörda hänseenden utfärdades jämväl för fri stiftelse. Ett jämförelseställande i förmånsrätts-hänseende av fri och bunden pensionsstiftelse vore dock icke tillfyllest för att skapa ett tillfredsställande skydd för fri stiftelses egendom. Ifrågavarande förmånsrättsbestämmelser avsåge nämligen endast fordran hos företaget, som uppkommit genom överföring av vinstmedel. Andra tillgångar än fordran hos företaget liksom fordran hos företaget, som uppkommit i annan ordning än genom överföring av vinstmedel — t. ex. genom att stiftelsemedel utlånats till företaget — skulle icke komma att skyddas genom att fria och bundna stiftelser jämfördes i fråga om förmånsrätt. Styrelsen erinrade om att för bunden stiftelses del skydd skapats jämväl för tillgångar av sist angivet slag genom de av Kungl. Maj:t med stöd av 19 § andra stycket 1937 års lag utfärdade föreskrifterna i fråga om anbringande av sådan stiftelse tillhörig egendom av

⁴ Dessa motioner syftade till att det såsom villkor för avdragsrätt vid taxeringen för avsättning till pensionsstiftelse måtte föreskrivas, att stiftelsen i princip skulle tillgodose alla grupper av anställda och att dessa skulle vara representerade i stiftelsens styrelse.

⁵ Spörsmålet om återvinning behandlas i kommentaren till förslag om ändring av konkurslagen.

annat slag än fordran hos bolaget, som uppkommit genom överföring av vinstmedel.

Försäkringsinspektionen betonade inledningsvis att, då fråga uppkomme om att förbinda visst slag av fordran med förmånsrätt, man hade att mot varandra väga, å ena sidan, de intressen som talade för att fordringarna i fråga erhöles en privilegierad ställning, och å andra sidan, de intressen, som vore förenade med de oprioriterade fordringarna och med sådana förmånsberättigade fordringar, vilkas ställning försämrades genom den nya förmånsrätten. För kreditlivet hade det ansetts vara av vikt, att publicitet i så stor utsträckning som möjligt erhöles beträffande förhandenvaron av förmånsberättigade fordringar.

Vidare anförde inspektionen följande:

När vid tillkomsten av 1937 års lagstiftning förmånsrätt jämlikt 17 kap. 11 § andra stycket HB tillades en bunden pensionsstiftelses fordran på stiftarbolaget, var skälet härtill att det av sociala hänsyn syntes angeläget att skapa en rimlig säkerhet för utfästa eller avsedda pensionsförmåner. Utan förmånsrätt för stiftelsefordringen skulle den säkerhet, som avses med stiftelsebildningen, i avsevärd grad förminska. Betänkligheterna av hänsyn till andra borgenärer mot att tillerkänna stiftelsefordringar förmånsrätt minskades samtidigt till följd av den publicitet, som kommer till stånd genom föreskrifterna om stiftelsefordringens redovisning i aktiebolags balansräkning. Härtill kommer det förhållandet att en bunden pensionsstiftelse icke kan utsöka stiftelsefordringen hos bolaget, eventuellt genom att begära bolagets försättande i konkurs, och sålunda på denna punkt är sämre ställd än andra bolagets borgenärer. Även denna omständighet ansågs utgöra ett motiv för att tillerkänna sådan stiftelse förmånsrätt för stiftelsefordran mot vederbörande bolag. Den begränsade förmånsrätt enligt 17 kap. 4 § HB, som tillkommer bunden pensionsstiftelses fordran mot stiftarbolaget, beror helt på att det i första hand är stiftelsefordringen som skall tjäna till täckning av i konkursen bevakade pensionsfordringar — vilka i viss utsträckning utgår med förmånsrätt enligt sistnämnda lagrum — och att stiftelsen icke äger uppbära utdelning i konkursen å stiftelsefordringen i den mån utdelning utgår å pensionsfordringarna.

De i motionerna framförda önskemålen om att fria pensionsstiftelser skall erhålla samma förmånsrätt för sina fordringar mot företagen som tillkommer bundna stiftelser synes inspektionen befogade. Av tillgängliga uppgifter att döma uppgår de fria stiftelsernas fordringar på stiftarföretagen till mycket betydande belopp. Det måste anses vara otillfredsställande, att anställda hos exempelvis ett handelsbolag icke skall kunna stiftelsevägen erhålla samma rättsskydd som anställda hos ett aktiebolag. En närmare undersökning av möjligheterna att i görligaste mån likställa de olika stiftelseformerna i förmånsrättshänseende synes därför böra komma till stånd. Utredningsarbetet på området torde behöva bli ganska omfattande. Det synes sålunda icke möjligt att blott företaga en ändring av 17 kap. handelsbalken utan det torde bli nödvändigt att fastställa närmare regler för de fria pensionsstiftelserna — varvid 1937 års lagstiftning om bundna stiftelser delvis torde kunna tjäna som förebild — och att bl. a. söka skapa någon form av publicitet beträffande stiftelsefordringarnas förhandenvaro. I dessa sammanhang förefaller det också angeläget, att man överväger frågan om att undantagslöst ställa de fria pensionsstiftelserna under tillsyn av lämplig myndighet. Det synes vidare icke vara självklart, att de två huvudformerna av fria stiftelser i förmånsrättshänseende skall behandlas fullt lika.

I fråga om förbättring av de bundna pensionsstiftelsernas förmånsrätt konstaterade inspektionen, att denna fråga vore svår att bedöma samt yttrade vidare bl. a.:

Med hänsyn till kreditmarknadens intressen kan det starkt ifrågasättas, om man kan ge stiftelsefordringarna, till den del de nu har förmånsrätt enligt 17 kap. 11 § andra stycket handelsbalken, en förmånsrätt, som försämrar förmånsläget för inteckningar. En mindre jämkning av stiftelsefordringarnas förmånsrätt synes där- emot icke väcka samma betänkligheter.

Statskontoret framhöll, att det givetvis vore av stort värde för de anställda i privata företag, att inrättade pensionsstiftelsers medel skyddades i största möjliga utsträckning samt anförde ytterligare:

Då tillgångarna bestå av fordringar å företaget, måste emellertid en avvägning ske mot andra borgenärs berättigade intressen. I samband med tillkomsten år 1937 av lagbestämmelserna rörande bundna pensionsstiftelser gjordes en omsorgsfull avvägning beträffande sådan stiftelses fordringar. Detta resulterade i de nu berörda bestämmelserna i HB:s 17:e kapitel samt konkurslagen.

Kontoret anser för sin del icke tillrådligt, att en ytterligare förbättring av förmånsrätten för de bundna stiftelsernas fordringar kommer till stånd. Under alla omständigheter bör i kreditväsendets intresse synnerlig försiktighet iakttagas vid en utökning av fordringar med förmånsrätt före olika slag av inteckningar. Skulle stiftelses tillgångar anses böra säkerställas i högre grad än för närvarande, bör i stället begränsning ske av rätten att helt eller delvis redovisa stiftelses förmögenhet i form av fordran hos företaget. Det bör dock beaktas, att restriktivitet i detta avseende kan omöjliggöra eller i varje fall äventyra företagets villighet att göra avsättningar till pensionsstiftelse. Därest de s. k. fria pensionsstiftelsernas fordringar anses böra givas förmånsställning i likhet med de bundna stiftelsernas, bör detta enligt kontorets mening icke ske annat än i samband med att deras ställning och organisation regleras genom lagbestämmelser, lämpligen i anslutning till de för de bundna stiftelserna gällande stadganden.

Svenska arbetsgivareföreningen yttrade:

En verklig förbättring av den förmånsrätt, som för närvarande tillkommer bunden pensionsstiftelse enligt HB 17:11 är icke möjlig utan att pensionsstiftelsens fordran erhåller förmånsrätt före HB 17:9 eller med andra ord får en gynnsammare ställning än fastighetskrediten. Detta skulle betyda en så radikal försämring av företagets kreditmöjligheter och vara så störande på kreditmarknaden över huvud, att en dylik åtgärd får anses helt utesluten. I den mån motionärerna verkligen åsyfta en ändring av angivet slag avstyrker föreningen bestämt, att en sådan ändring vidtages.

Föreningen framhöll, att rättsläget vore oklart i fråga om de fria stiftelsernas bevaknings- och förmånsrätt, samt anförde vidare:

Ur arbetsgivaresynpunkt kunna starka skäl anföras för en förbättring av pensionsfordringarnas ställning i förhållande till fordringar i allmänhet. Även i de fall, då man — före pensionsfallet — icke kan tala om pensionsfordringar i egentlig bemärkelse, synes det rimligt, att vid företagets insolvens särskild hänsyn tas till sådana anställda, som under en lång följd av år arbetat i företagets tjänst. Huruvida och i vad mån ett sådant hänsynstagande bör — för de fria pensionsstiftelsernas del — medföra att de erhålla förmånsrätt för stiftelsefordringarna, finner föreningen icke möjligt att för närvarande taga ställning till. Härför erfordras först

och främst att full klarhet vinnes över nu gällande rättsläge. Föreningen vill i detta sammanhang blott framhålla, att sådana ändringar i förmånsrättsordningen icke böra ifrågakomma, vilka medföra olägenheter för företagen som kredittagare.

Landsorganisationen yttrade följande:

Jämfört med pensionsförsäkring genom SPP eller annan pensionsinrättning erbjuder de flesta formerna av direktpensionering med eller utan avsättningar till pensionsstiftelser betydande nackdelar ur trygghetssynpunkt för de pensionsberättigade. Som regel är försäkringsförmånerna ej oantastbara, vilket innebär att den pensionsberättigade mister rätten till pension vid förflyttning från företaget. Vidare har pensionsförmånerna en oförmånlig ställning vid konkurs. De fria stiftelserna kan ej påräkna någon förmånsrätt alls, medan däremot de bundna pensionsstiftelserna har viss förmånsrätt framför oprioriterade fordringsägare enligt 17 kap. 4 och 11 §§ HB. Säkerheten är dock icke ens för de bundna stiftelserna särskilt stor. Det synes enligt landsorganisationens mening vara synnerligen välmotiverat att, såsom föreslagits i motionerna, genom en översyn av gällande lagstiftning söka åstadkomma bättre förmånsrätt för de medel, som avsatts till fria och bundna pensionsstiftelser, och att likställighet dem emellan i detta hänseende åstadkommes.

LO hänvisade i övrigt till de uttalanden och önskemål rörande pensionsstiftelser, som LO framfört i ett den 25 januari 1937 avgivet yttrande med anledning av lagberedningens förslag till lagstiftning om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser. I nämnda yttrande anfördes bland annat, att en bättre förmånsrätt än jämlikt 17 kap. 11 § HB borde beredas den del av stiftelsefordringen, som ej åtnjöte sådan rätt enligt 4 § samma kapitel.

TCO delade i princip de skäl rörande behovet av bättre förmånsrätt, som framförts i motionerna.

SPP framhöll, att den förmånsrätt, som tillkomme bunden pensionsstiftelse enligt 17 kap. 4 § HB, i många fall icke finge någon reell innebörd med hänsyn till bestämmelserna i 1937 års lag om avräkning å stiftelsens fordran hos aktiebolaget. Det syntes därför SPP vara en underordnad fråga, huruvida yrkandet om likställighet mellan fria och bundna stiftelser i vad avsåge förmånsrätten enligt nämnda paragraf, vunne bifall eller icke. Av större betydelse vore enligt SPP frågan huruvida den förmånsrätt, som jämlikt 17 kap. 11 § HB tillkomme bundna stiftelser, borde utvidgas. Härom anförde SPP bl. a. följande:

Genom vissa bestämmelser i lag såsom rörande publicitet, avräkningsförfarande m. m. har man sökt skapa garantier för att den förmånsrätt, som enligt 17 kap. 11 § tillerkänts bunden stiftelse för fordran hos bolaget, icke skall lända andra bolagets borgenärer till allvarligt men. Härvid har man främst haft i tanke sådana borgenärer som äga fordringar på grund av löpande affärer med bolaget. Hur önskvärt det än kan vara, att ökad säkerhet för gjorda pensionsutfästelser beredes även anställda vid företag, vilka bildat fria stiftelser, kan detta resultat uppenbarligen icke nås enbart genom att ändra 11 § i 17 kap. så att den kommer att omfatta jämväl fria stiftelsers fordringar. En sådan ändring måste kompletteras med lagbestämmelser, vilka inskränka den nu rådande friheten på detta område och vilka kanske icke kunna i någon större utsträckning avvika från dem som nu gälla för bundna stiftelser.

Skulle det anses möjligt att — utan att åsidosätta andra borgenärens berättigade intressen — vidtaga åtgärder i motionernas syfte, synes det ligga nära till hands att undersöka, huruvida icke genom ändringar i 1937 års stiftelselag ramen för denna lag kan utvidgas och de bindande bestämmelserna lättas, så att företagens obenägenhet att anlita den utväg, lagstiftningen anvisar för beredande av förmånsrätt åt pensionsfordringar, minskas eller bortfaller.

I sitt utlåtande (L:U 36) redogjorde *utskottet* för gällande rätt samt anförde beträffande yrkandet om förbättrad förmånsrätt: Det i motionen II: 88 framställda yrkandet om en förbättring av den förmånsrätt, som tillkommer bunden pensionsstiftelse enligt 17 kap 11 § HB, har avstyrkts av statskontoret och arbetsgivareföreningen, medan andra remissinstanser ställt sig tveksamma till detsamma. Endast i det av landsorganisationen åberopade yttrandet av den 25 januari 1937 har direkt tillstyrkts, att en bättre förmånsrätt än jämlikt 17 kap. 11 § HB borde beredas den del av stiftelsefordringen, som ej åtnjuter sådan rätt enligt 4 § samma kapitel. Gentemot motionärernas yrkande i förevarande hänseende har särskilt anförts, att man i kreditväsendets intresse borde iakttaga synnerlig försiktighet vid ökning av de fordringar, som ha förmånsrätt före olika slag av in-teckningar. Den sålunda framhållna synpunkten är otvivelaktigt så tungt vägande, att en bättre förmånsrätt än jämlikt 17 kap. 11 § handelsbalken knappast synes möjligt att genomföra. Utskottet anser dock, att även denna fråga må kunna göras till föremål för utredning.

Utredningen

Säkerställande av en fordran kan ske även i annan ordning än genom förmånsrätt i gäldenärens konkurs. Såsom exempel härå kan nämnas panträtt och borgen. Panträtt i lösören har betydelse förutom i konkurs vid *utmätning* för annan borgenärs räkning av tillgångar hos gäldenären. Den pantsatta egendomen kan visserligen utmätas för annan borgenärs räkning. Därest så sker, är emellertid panthavaren icke skyldig att avstå från panten annat än mot full lösen. Om full betalning icke bjudes, har panthavaren att välja mellan att låta panten gå till försäljning och i så fall göra gällande sin förmånsrätt i köpeskillingen eller att behålla panträtten, varvid panten säljes med förbehåll om panträttens bestånd (71, 92 och 138 §§ UL).

Såsom framgår kan panthavaren vid en av annan borgenär påkallad utmätning skydda sin rätt på olika sätt. Rätten att hålla sig till köpeskillingen tillkommer enligt 139 § utsökningslagen också den som jämlikt lag eller sedvanerätt äger rätt att kvarhålla gäldenärs egendom till säkerhet för sin fordran (retinent, t. ex. hyresvärd, hantverkare, låntagare och legotagare).

Vid den fördelning av köpeskillingen, som sker vid försäljning av det utmätta godset, äger panthavaren och retinenten den företrädesrätt till betalning, som följer av förmånsrätten.

Pensionsborgenären äger enligt gällande rätt icke ställning av panthavare

eller retinent. Han kan därför icke hävda sin rätt vid utmätning i kraft av de lagregler, som ovan uppräknats.

En borgenär, som varken har panträtt eller retentionsrätt i lös egendom, kan emellertid draga fördel av att själv påkalla utmätning. Han förvärvar nämligen då förmånsrätt enligt 17 kap. 8 § handelsbalken i den utmätta egendomen, låt vara att förmånsrätten kan bringas att förfalla om konkursförfarande inledes inom 30 dagar från utmätningen (31 § KL). För erhållande av utmätning kräves enligt gällande rätt — förutom en exekutionstitel — att fordringen är förfallen. Utmätning skulle följaktligen, såvitt angår fordran å pension, icke kunna ske för annat än förfallen aktuell pension.

Det kunde i och för sig synas önskvärt, att pensionsfordran skyddades vid utmätning för annan borgenärs räkning. Frågan har inom utredningen gjorts till föremål för ingående överväganden. En sådan reform skulle emellertid förutsätta djupgående ändringar i det tekniska förfarandet. Utredningen har därför ej ansett sig kunna föreslå ändring av gällande rätt.

Vad härefter angår förmånsrättens placering i förmånsrättsordningen är först att märka förhållandet till *fastighetsinteckning*. Utredningen anser sig icke kunna framföra förslag att förmånsrätten skall tillåtas störa fastighetskrediten i större grad än vad som är fallet enligt redan nu gällande regler. Stadgandet om förmånsrätt i 17 kap. 4 § andra stycket har därför ansetts böra behålla sin nuvarande ram.⁶

Frågan härnäst blir behandlingen av den del av fordran å pension, som ej åtnjuter förmånsrätt enligt 4 §. Praktiskt sett kan frågan ställas så: Bör pensionsfordran utgå framför eller efter fordran, som är säkerställd genom *förlagsinteckning*.

Enligt 17 kap. 7 § HB åtnjuter borgenär, som har förlagsinteckning, vid konkurs förmånsrätt i förlagsegendomen. Beloppet av förlagsintecknad gäld utgjorde vid utgången av år 1961 drygt 5 100 miljoner kronor; SOU 1964: 10 s. 40. Härmed må jämföras värdet av inteckningar i fast egendom, som vid samma tidpunkt var omkring 63 miljarder kronor; Statistisk årsbok. Objektet för förlagsinteckning måste vara av lös egendoms karaktär.⁷ Likväl godtages ej all lös egendom som kreditunderlag (förlagsegendom). Med be-

⁶ Jfr L¹U 1938: 17 och SOU 1946: 62 (Betänkande med förslag till lag om tryggnadsarbetarens lönefordran m. m.). Frågan om utformningen av 17 kap. 4 § är föremål för lagberedningens uppmärksamhet.

⁷ 1 § KF 1883 ang. förlagsinteckning lyder i vissa delar:

Utfäster den, som driver industriell rörelse, för vilken i regel användes drivkraft om minst fem effektiva hästkrafter eller ock minst tio arbetare, att hans för rörelsen avsedda lösa inventarier och råvaror samt i rörelsen frambragta alster skola utgöra säkerhet för förlag eller annan fordran, må på grund därav inteckning beviljas i egendomen i den ordning här nedan stadgas; och njute förslagsgivaren sedan den förmånsrätt som i 17 kap. handelsbalken sägs. Under förlagsegendomen inbegripes vid gruvdrift jämväl gruva.

Förlagsinteckning må ock beviljas, där den som driver hotell, pensionat- eller restaurangrörelse, i vilken under minst två månader årligen sysselsätts minst tio anställda, utfäster att hans för rörelsen avsedda lösa inventarier skola utgöra säkerhet för fordran, så ock där den som driver apoteksrörelse gör sådan utfästelse beträffande sina för rörelsen avsedda lösa inventarier och råvaror, i rörelsen frambragta alster samt övriga för rörelsen avsedda varor.

greppet lös egendom avses då all egendom, som ej är »fast» enligt lagen 1895 ang. vad till fast egendom är att hänföra. Under senare tid har uttalats önskemål om att kreditunderlaget inom ramen för kategorien lös egendom borde vidgas särskilt för serviceföretagen. Sådan vidgning har också föreslagits av förlagsinteckningskommittén i dess år 1964 avgivna betänkande (SOU 1964: 10). Förlagsinteckningsinstitutets värde är i särskilt hög grad beroende av hur gränsen drages mellan fast och lös egendom. Frågan gäller här närmast klassificeringen av industritillbehör, t. ex. maskiner. I detta hänseende må endast nämnas de — till innehållet olika — förslag i ämnet, som avgivits av lagberedningen (SOU 1960: 24—26) och jordabalksutredningen (SOU 1963: 55); dessa förslag överväges för närvarande inom justitiedepartementet.

Såsom framhållits gäller den inom utredningen dryftade frågan, huruvida pensionsfordran bör förlänas bättre förmånsrätt än förlagsinteckning. Till stöd för ståndpunkten att så bör vara fallet kan då åberopas, att pensionsborgenärerna kan sägas ha lämnat arbetsgivaren kredit därigenom att den intjänade pensionen får inestå i företaget. Å andra sidan är den enskilda företagsamheten i behov av att utnyttja så stor del av rörelseegendomen som möjligt såsom kreditunderlag. Företagsinteckningen blir betydelsefull särskilt om gränsen mellan fast och lös egendom skulle komma att dragas så, att industritillbehören betraktas som lös egendom.

Vid avvägningen av denna fråga har arbetsgivare- och arbetstagarerepresentanterna i utredningen enats om en lösning enligt följande linje, som utredningens övriga ledamöter har ansett sig kunna biträda. Avgörande bör vara att tillförsäkra pensionsborgenären ett rimligt grundskydd. Härvidlag är att märka betydelsen av folkpensionen och tilläggs pensionen. De personer, som är födda tidigare än 1896, åtnjuter icke tilläggs pension. De som är födda mellan 1896 och 1914 har reducerad tilläggs pension, sålunda att den som är född 1896 erhåller 10 procent, den som är född år 1897 15 procent o. s. v. För den som är född år 1907 uppgår pensionen till 65 procent av full pension. Som förutsättning gäller att pensionsgrundande inkomst föreligger för varje år från och med år 1960 till och med det år, då arbetstagaren fyller 65 år. För äldre åldersgrupper talar de sociala skälen med särskild styrka för att privata pensioner utrustas med god förmånsrätt. Utredningen har dragit en gräns, så att personer födda år 1907 eller tidigare tillgodosetts genom en förmånsrätt, som har bättre förmånsrättsläge än förlagsinteckning. Den begränsningen har likväl ansetts böra göras, att fribrevet vid tidpunkten för utdelning i konkursen icke må antagas gälla högre belopp än ett basbelopp enligt lagen om allmän försäkring. Jämväl i övrigt har viss begränsning uppställts.

Den del av pensionsfordringen, som sålunda icke rymmes under ifrågakomma lagrum — av utredningen åsatt paragrafbeteckningen 6 a —, har givits förmånsrätt enligt 11 §, d. v. s. efter förlagsinteckning.

Som framgått har det av hänsyn till andra borgenärers intressen ansetts önskvärt, att en förmånsrätt göres synlig utåt. Detta önskemål tillgodoses delvis genom föreskriften i 2 kap. 7 § andra stycket tryggandelagen och förslaget om motsvarande ändringar i vissa andra lagar.

Huvuddelägares i aktiebolag och ekonomiska föreningar ställning i konkurs må till sist uppmärksammas. Erinras må att huvuddelägare vid tillämpning av tryggandelagen (se särskilt 2 kap. 1 §) ansetts vara arbetstagare. 17 kap. 4 §, som ävenledes anses betjäna sig av arbetstagarebegreppet, innehåller inga särregler angående huvuddelägares förmånsrätt för lön och pension. Däremot lämnas i 100 a § konkurslagen vissa bestämmelser rörande betalningsrätt för huvuddelägares anspråk på lön. Trots frånvaron av regler i förmånsrättsfrågan har i praxis likväl huvuddelägare ansetts uteslutna från förmånsrätt; jfr Adlercreutz, Arbetstagarebegreppet s. 338. Utredningen föreslår icke någon ändring i behandlingen av huvuddelägares fordran å pension i förmånsrätts hänseende utan förutsätter tvärtom att gällande rätts ståndpunkt, som hittills avsett 4 §, utsträcker till de föreslagna stadgandena i 6 a och 11 §§. Vid bedömandet, huruvida en person är huvuddelägare eller icke, bör däremot beaktas den bestämning av begreppet huvuddelägare som utredningen föreslår.

4 §.

Första stycket. Tillägget till första stycket tager sikte på det fall, då arbetsgivaren tecknat pensionsförsäkring för arbetstagaren och i förhållande till försäkringsinrättningen åtagit sig att betala premierna. Härigenom skapas ett rättsförhållande mellan försäkringsinrättningen och arbetsgivaren. I praxis har varit föremål för bedömande, huruvida inrättningen för krav på oguldna avgifter kan åtnjuta förmånsrätt enligt 4 §. Såsom grund för sådan talan har då åberopats, att arbetsgivarens betalning av försäkringsavgifterna vore att jämställa med betalning av lön. Enligt rättsfall i NJA 1956 sid. 719 har sådan talan bifallits av enhälliga domstolar. Utredningens förslag åsyftar att i anknytning till denna praxis giva förmånsrätt för oguldna avgifter för pensionsförsäkring för ett år. Tiden ett år — som är den längsta tiden för förmånsrätt för lön — bör gälla för alla arbetstagare. Skäl har nämligen ej ansetts föreligga att här bibehålla uppdelningen mellan olika kategorier av arbetstagare.

Det föreslagna stadgandet avser däremot icke avgifter för tilläggspension (ATP).

Ändringarna i *andra stycket* består till en början i att bestämmelsen i punkt 2 rörande pensionsstiftelses förmånsrätt utgår.

Den nuvarande punkt 1 är oklar till sin formulering och man kan ha delade meningar om dess tolkning. Utredningen föreslår en fullständig omformulering som i materiellt hänseende nära ansluter sig till utredningens uppfattning av gällande rätt. Förmånsrätt gäller för pensionsposter, som för-

fallit till betalning före eller under konkursen fram till den dag, från vilken tiden för klander mot utdelningsförslag är att räkna. Mer än ett års pension får dock icke sammanlagt bevakas med denna förmånsrätt.

Till stycket har vidare fogats en föreskrift om att förmånsrätten i vissa fall må avse fordran å pension, som intjänats hos föregående arbetsgivare. Enligt gällande rätt torde förmånsrätt vara förenad med en fordran endast så länge fordringen göres gällande mot den ursprunglige gäldenären. Överlåter gäldenären sin skuld till annan, lär borgenären ej äga rätt att hävda förmånsrätten mot den nye gäldenären. Som jämförelse må nämnas att förmånsrätten består vid byte av borgenär; SOU 1946: 62 s. 151. I 4 kap. tryggandelagen föreslår utredningen, att, om ansvaret för pensionslöfte överflyttats på efterträdaren, så är pensionsborgenär beträffande löftets rättsverknningar att anse såsom anställd hos efterträdaren från dagen för anställningen hos företrädaren. Denna bestämmelse har ansetts böra återverka i förmånsrätts hänseende. Innebörden av förslaget på denna punkt är följande. Antag att pensionsborgenären varit anställd hos arbetsgivaren A under 20 år, då A överlåter sin rörelse till B. I samband härmed övergår borgenären i B:s tjänst. B övertager samtidigt ansvaret för borgenärens pensionslöfte, som avser pension å 15 000 kronor. Efter 10 års tjänst hos B når borgenären pensionsåldern. Kort därefter sättes B i konkurs. Det förutsattes, att särskilda regler om intjänande icke givits utan att man har att tillämpa den s. k. fyrtioårsregeln i 2 kap. 2 § tryggandelagen. Av pensionen »för ett år» hänför sig då en tredjedel till den tid, som borgenären varit anställd hos B. Återstoden intjänades ju hos A. Tillägget syftar till att låta hela fordran bli förenad med förmånsrätt. Hela beloppet å 15 000 kronor och alltså icke blott en tredjedel därav blir därför förmånsberättigat i B:s konkurs.

6 a §.

Paragrafen, som är ny, skapar förmånsrätt för vissa åldersgrupper av pensionsborgenärer intill ett visst belopp. Förmånsrätten — som till sin typ är generell — kommer att gälla i lös egendom framför förlagsinteckning. Fast egendom tages enligt föreskrift i tredje stycket i anspråk endast till den del fastigheten icke häftar för fordringar enligt 9 § — d. v. s. främst fastighetsinteckning. Är en teckning icke alls belånad eller endast belånad till ett lägre värde än det nominella (ägarhypotek), gäller förmånsrätten i den ej belånade delen; ägarhypoteket anses nämligen tillkomma fastighetsägaren. Paragrafen avser till skillnad från 4 § pension, som *icke* är förfallen till betalning den dag, från vilken tiden för klander mot utdelningsförslag är att räkna i konkursen. I lagtexten har detta förhållande uttryckts med orden »fordran å framtida pension», varvid samtidigt är att uppmärksamma bestämmelsen i 139 § konkurslagen.

Avgränsningen av gruppen pensionsborgenärer har gjorts genom hänvisningen att arbetstagaren måste vara född år 1907 eller tidigare.

Begränsningen av det belopp, som får bevakas enligt denna paragraf uttryckes med orden, att intjänad del av löfte om pension (fribrev) icke må antagas gälla högre pension än ett basbelopp enligt lagen om allmän försäkring. Kapitalvärdet av detta fribrev framräknas med ledning av 139 § konkurslagen. Har arbetstagaren löfte om icke blott ålderspension utan även familjepension och invalidpension, beräknas varje pensionsslag för sig. Skulle arbetstagaren sålunda vara tillförsäkrad ålderspension om 12 000 kronor och familjepension om 8 000 kronor allt per år, får fribrevet vid tillämpningen av denna paragraf sättas till ett basbelopp för vardera pensionslaget.

Från det sålunda bestämda fribrevet skall i vissa fall avdrag göras enligt paragrafens första stycke andra punkten. Till grund för paragrafen ligger såsom framgått av de allmänna övervägandena den uppfattningen att vissa grupper av arbetstagare bör — i förekommande fall vid sidan av den offentliga pensioneringen — genom en god förmånsrätt i arbetsgivarens konkurs vara tillförsäkrade en pension om högst ett basbelopp. Därav följer å andra sidan att arbetstagaren bör tåla avdrag för pension från sin arbetsgivare, som han kan vänta få uppbära utan bevakning i konkursen. I enlighet härmed föreskrives att avdrag skall göras med pension, som på föranledande av arbetsgivaren tillkommer arbetstagaren genom privat pensionsförsäkring eller allmän pensionsplan. En följd härav blir, att pension som grundas på allmän pensionsplan överhuvudtaget icke kommer att omfattas av förmånsrätt enligt paragrafen.

Förhållandet mellan fribrev och full pension bör slutligen uppmärksammas. Enligt första stycket första punkten måste arbetstagaren vara född år 1907 eller tidigare. Vid lagens ikraftträdande år 1967 är således ingen yngre än 60 år. Huvuddelen av de personer, som beröres av paragrafen, uppbär därför pension redan vid lagens ikraftträdande. Efter sju år eller 1974 har praktiskt taget samtliga av paragrafen gynnade trätt i pension. Är hela den utlovade pensionen intjänad, kan likhetstecken sättas mellan fribrev och pension. Avdragsposten enligt andra punkten skall självfallet beräknas efter samma normer, som ligger till grund för första punkten. Skulle pensionerna vid konkurstillfället undantagsvis icke vara till fullo intjänade, kommer jämförelsen följaktligen att göras mellan fribreven enligt första och andra punkterna. Uttrycken i lagtexten »för ett år» och »för samma år» utgör en erinran om att de pensionsbelopp, som tillkommer arbetstagaren, kan vara bestämda till olika storlek för olika tidsperioder, såsom ett högre belopp för tiden mellan 65 och 67 år och ett lägre belopp för tiden därefter.

Innebörden av *andra stycket* framgår av kommentaren till motsvarande stadgande i 4 §.

11 §.

Den del av fordran å framtida pension, som ej utgår med förmånsrätt enligt 6 a §, erhåller förmånsrätt enligt *tredje stycket* av ifrågakvarande para-

graf. I enlighet med vad i övrigt föreslagits är förmånsrätten knuten till pensionsborgenärens fordran. Nuvarande förmånsrätt för bunden pensionsstiftelse förordas upphävd. Visserligen kan pensionsstiftelse även i fortsättningen — genom att utlåna medel åt arbetsgivaren — äga fordran mot arbetsgivaren. Dylik fordran är likväl ej utrustad med förmånsrätt; se närmare motiven till 3 kap. 6 § tryggandelagen.

Vid tillämpning av *första punkten* beräknas kapitalvärdet av den pension, som ej är förfallen till betalning å den dag från vilken tiden för klander mot utdelningsförslag är att räkna. Härvid är att iakttaga 139 § konkurslagen.

Andra punkten äger avseende å borgensman för allmän pensionsplan. Det har befunnits praktiskt att skapa en bestämmelse, som tager sikte på de särskilda förhållanden vilka i hithörande hänseenden råder på arbetsmarknaden. Enligt vad som utvecklats i tryggandelagen kan arbetsgivare, som är ansluten till den s. k. ITP-överenskommelsen (se närmare under den allmänna motiveringen till tryggandelagen), »bereda» de av överenskommelsen omfattade kompletterande ålderspensionsförmånerna »antingen genom tecknande av pensionsförsäkring eller på annat sätt, som kan anses vara betryggande». Med hänvisningen till »annat sätt, som kan anses vara betryggande» åsyftas här FPG/PRI-systemet. Pensioneringen enligt detta system är så utformad, att arbetstagarna erhåller samma förmåner som om arbetsgivaren valt vägen att teckna ålderspensionsförsäkring i SPP. Inom SPP finnes vissa överskottsfonder, som uppkommit genom att det verkliga försäkringsförloppet visat sig gynnsammare än det vid pensionernas beräkning förutsatta. En faktor av betydelse härvidlag är räntan. Förrentningen av premierna har således — bortsett från 1930-talets lågränteperiod — kunnat ske till högre räntefot än den, som innehålles i de försäkringstekniska grunderna och varefter pensionsreserven beräknas. I SPP uppkommande överskott återbäres till de försäkrade främst i form av tillägg å utgående pensioner. Enligt SPP:s grunder gäller att dessa tillägg högst skall uppgå till vad som motsvarar »den procent, varmed pensionspristalet (bas december 1951) ökat från januari månad det år, då pensionen började utgå, till januari månad det år, då återbäring enligt nämnda procentsats skall börja utgivas». Att en allmän pensionsplan kan innehålla krav på vissa pensionstillägg framgår av 2 kap. 1 § a) tryggandelagen.

Det förhållandet, att SPP genom användande av sina överskottsmedel lämnar tillägg — beslutade för ett år i sänder — å utgående pensioner, är således av betydelse för FPG/PRI-systemet. Om FPG i egenskap av borgensman skall inlösa ett pensionslöfte, har FPG att teckna en pensionsförsäkring som tillförsäkrar arbetstagaren samma pension som övriga SPP-pensionärer. Härför betingar sig SPP då en engångspremie, som är så bestämd att tillägg skall kunna utgivas å utgående pensioner efter samma grunder som gäller för SPP-försäkrade i allmänhet. Lagrummet föreskriver, att FPG skall äga förmånsrätt för just det belopp som FPG utgivit i enlighet med

pensionsplanens villkor, oavsett om detta belopp är större eller mindre än ett kapitalvärde beräknat enligt de försäkringstekniska grunderna. Det är ej avsett, att förmånsrätten skall omfatta ränta å sådant belopp.

Enligt *tredje punkten* kan detta förenämnda belopp undergå en viss begränsning. Reglerna om förmånsrätt bygger på uppfattningen, att fordran icke skall ha stått ute förfallen en längre tid utan att borgenären sökt att få ut sin rätt. Har mer än ett år förflutit från den dag, då FPG löste in arbetstagarens pension i SPP, till dagen för konkursansökan, kan FPG enligt förvarande punkt icke längre göra anspråk på att förmånsrätten skall avse just vad FPG utgivit. Enligt utredningen bör man i detta fall jämföra med det tänkta läget, att pensionen icke varit garanterad men intjänandet avbrutits i det ögonblick FPG inträdde som borgensman. Vilken fordran skulle planens pensionsborgenärer under denna förutsättning själva ha ägt att bevaka i konkursen? Bevakningen bör avse högst kapitalvärdet av vid konkursen ännu bestående pensionslöften. Begränsningen får praktisk betydelse främst då fråga är om aktuella pensioner. Under perioden mellan dagen, då pensionen inlöstes i SPP, och tiden för konkursen kan pensionstagare ha avlidit. I så fall finnes det icke något belopp att bevaka för denna del.

Enligt övriga av utredningen föreslagna stadganden skall förmånsrätt åtnjutas för ett kapitalvärde beräknat med utgångspunkt i den dag, då konkursen avslutas. I det nu föreliggande fallet torde det vara praktiskt att helt bortse från händelseutvecklingen under den tid konkursen pågår. Att en person avlider efter konkursansökan blir utan betydelse liksom det förhållandet att någon under denna tid uppbär pensionsposter på grund av en aktuell pension. Utredningen har därför föreslagit att begränsningen skall avse, att borgensmannen äger med förmånsrätt bevaka högst kapitalvärdet av pensioner å dagen för konkursansökan. I intet fall må borgensmannen dock bevaka mer än vad han erlagt till fullgörande av sitt borgensåtagande. Den praktiska tillämpningen av det föreslagna stadgandet belyses av följande *exempel*.

FPG har såsom borgensman år 1968 mot en engångsavgift av 540 000 kr. i SPP inlöst ett bestånd av män med nedan angivna konstanta livslånga ålderspensionsbelopp. Pensionsåldern är 65 år.

	Ålder 1968	Pensionsbelopp
	år	kr/år
A.....	40	3 000
B.....	50	4 000
C.....	60	8 000
D.....	66	20 000
E.....	68	12 000
F.....	75	6 000

Arbetsgivaren går i konkurs efter fem år, 1973. Under tiden mellan FPG:s inlösen och dagen för konkursansökan har arbetsgivaren av sin skuld till

FPG amorterat en tredjedel eller 180 000 kr. Å dagen för konkursansökan återstår således av vad FPG utgivit 360 000 kr. Om alla pensionsborgenärerna (A t. o. m. F) lever å dagen för konkursansökan, utgör kapitalvärdet då av deras pensioner 503 000 kr. Begränsningen av förmånsrätten »till kapitalvärdet av pensioner å dagen för konkursansökan» blir följaktligen icke tillämplig i denna situation. Om däremot pensionsborgenären D avlidit före dagen för konkursansökan, utgör kapitalvärdet av de kvarlevandes pensioner 302 000 kr. och FPG:s förmånsrätt begränsas således här till detta belopp. Om förutom D även F avlidit före dagen för konkursansökan, sker en ytterligare begränsning av det förmånsberättigade beloppet till 263 000 kronor. Det bör tilläggas, att föreskriften i andra och tredje punkterna lämnar en uttömmande reglering av den förmånsrätt, som tillkommer borgensman till allmän pensionsplan.

I fråga om *fjärde stycket* må hänvisas till kommentaren till motsvarande stadgande i 4 §.

7. Förslag till ändring i konkurslagen

Återvinning

Gällande rätt

I samband med tillkomsten av 1937 års lag intogs i konkurslagen bestämmelser om återvinning av avsättning till bunden pensionsstiftelse; 28 a § samt tillägg till 34 §. Som motivering härför anfördes (SOU 1937: 13 s. 168):

(28 a §.) På sätt i motiven till 2 § förslaget till lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser (1937 års lag) framhållits kan överföring av medel från aktiebolag till pensionsstiftelse, som hör till bolaget, lända till skada för dess borgenärer, och i händelse av bolagets konkurs bör därför, under vissa förutsättningar, återvinningsrätt föreligga.

Visserligen är icke utfästelse eller utgivande av pension enligt nutida rättsuppfattning gåva. Men då överföring av medel till pensionsstiftelse kan ske utan hänsyn därtill, om utfästelser av pensionsrätt givits eller icke, och det helt ankommer på bolaget att fritt bestämma det belopp av vinstmedel som överföres till stiftelsen, synes överföringen — såsom i nämnda motiv jämväl anförts — böra i återvinningsavseende likställas med gåva. Lagberedningen föreslår därför införande i konkurslagen av en ny paragraf, betecknad 28 a §, enligt vilken återvinningsrätt skall föreligga, därest bolagets borgenärer finnas hava lidit märklig skada av medels överförande till stiftelsen och konkursansökningen gjorts tidigare än etthundraåttio dagar efter det överföringen vunnit publicitet, d. v. s. efter det den balansräkning inkommit till registreringsmyndigheten, enligt vilken medlens överföring skett, eller, där stiftelsen registrerats senare än balansräkningens inkommit, efter stiftelsens registrering.

Landssekretariatet har i sitt å *landsorganisationens* vägnar avgivna yttrande anført, att det vore stridande mot förslaget allmänna uppfattning av pensionsanspråkets natur att i återvinningsavseende likställa överföring av vinstmedel till pensionsstiftelse med gåva, i varje fall till den del överföringen motsvarades

av för bolaget bindande pensionsutfästelser. Att giva en särskild återvinningsregel beträffande överföringen av vinstmedel, såvitt överföringen överstiger sådana utfästelser, har syns lagberedningen alltför mycket komplicera såväl denna frågas legislativa lösning som ock dess behandling i rättstillämpningen. Skapandet av en stiftelseförmögenhet eller en ökning av en sådan förmögenhet senare än sex månader före bolagets försättande i konkurs kan vidare innebära en i övriga borgenärers intressen så ingripande åtgärd, att rätt till återvinningsstalan bör stå öppen, även om med åtgärden avsetts tryggheten av tidigare pensionsutfästelser. Det må påpekas, att om överföringen icke avsett större belopp än att sammanlagda stiftelseförmögenheten icke väsentligt överstiger vad som i konkursen utdelas för där bevakade pensionsfordringar, överföringen med hänsyn till reglerna i 10 § 1937 års lag icke medfört märklig skada för bolagets borgenärer, varför återvinning i dylikt fall icke kan ifrågakomma.

(34 §.) Frågan huruvida återvinningsstalan enligt konkurslagen kan, utöver vad som följer av den föreslagna 28 a §, äga rum i avseende å bolagsstämmas beslut om överföring av medel till pensions- eller annan personalstiftelse saknar, på grund av tidsfristerna för sådan talans anställande, praktisk betydelse utom såvitt angår 34 § konkurslagen. Detta lagrum, som efter vad av hänvisningen till 28 § framgår äger tillämpning i fråga om gåva, bör kunna äga tillämpning jämväl på överföring av förevarande slag. Hänvisning har därför i 34 § intagits till 28 a §.

I avseende å andra transaktioner mellan bolaget och stiftelsen än beslut om överföring av medel kunna naturligtvis konkurslagens återvinningsregler komma till tillämpning, exempelvis 29 och 30 §§ för fall att bolaget erlagt betalning till stiftelsen.

Vid 1953 års riksdag väcktes motioner (I: 40 och II: 51) om att »i konkurslagen införas sådan bestämmelse, att medel, avsatta till pensionsstiftelse, i återvinningshänseende behandlas såsom vederlagsdisposition och således ej jämföras med gåva».

Pensionsstyrelsen och *SPP*, som bereddes tillfälle att yttra sig över motionerna, anförde, att de skäl, som åberopades till stöd för införandet av ifrågavarande bestämmelse, alltjämt förtjänade beaktande. *Försäkringsinspektionen* yttrade:

Ehuru starka skäl synes tala för lagstiftningens nuvarande ståndpunkt, torde anledning finnas att överväga, om det ej kan vara motiverat att i återvinningshänseende göra åtskillnad med hänsyn till de betingelser, under vilka överföringarna gjorts, så att exempelvis mera normala överföringar — som kanske är ett led i en mångårig överföringsplan — kommer i gynnsammare läge än överföringar, som gjorts under intryck av en hotande, näraliggande konkurs. Därest en utredning göres beträffande stiftelsernas förmånsrättsläge, torde i utredningsmännens uppdrag lämpligen böra ingå att överväga, huruvida det icke finnes möjlighet att jämka återvinningsreglerna för tillgodoseende av inspektionens nysnämnda synpunkt.

I ett av *LO* åberopat yttrande framhölls att den av lagberedningen föreslagna konstruktionen att i återvinningshänseende likställa överföring av vinstmedel till pensionsstiftelse med gåva knappast syntes rimma med förslagens allmänna principiella uppfattning av pensionsanspråkets natur. I

varje fall syntes enligt landsorganisationen ett sådant likställande icke vara berättigat till den del överföringarna motsvarades av för bolaget bindande pensionsutfästelser.

Första lagutskottet (L¹U 36) anförde i sitt utlåtande: De skäl, som motiverade införandet i samband med 1937 års lagstiftning av återvinningsregeln i 28 a § konkurslagen, måste alltså anses beaktansvärda. Att för alla situationer upphäva denna regel synes utskottet icke vara möjligt utan att åsidosätta andra borgenärens berättigade intressen. Å andra sidan kunna skäl obestriddigen anföras till stöd för att i återvinningshänseende göra åtskillnad mellan olika fall med hänsyn till de skilda betingelser, under vilka överföringarna av medel till stiftelsen ägt rum. Då den föreslagna utredningen⁸ enligt utskottets mening bör taga sikte på olika möjligheter att bereda ökat skydd för medel, som avsatts till pensionsstiftelser, bör därvid även övervägas, huruvida nu berörda synpunkt må kunna tillgodoses.

Utredningen

I likhet med vad lagberedningen och lagutskottet anført bör vid återvinning beaktas anledningen till att avsättning skett till pensionsstiftelse. Har avsättningen skett i syfte att fylla pensionsreserven saknas skäl att anse avsättningen i återvinningshänseende vara att jämställa med gåva. Tvärtom synes det då naturligt att bedöma förhållandet på samma sätt som när en gäldenär antingen betalat gäld, som icke var förfallen, eller lämnat pant för gäld, vid vars tillkomst sådan säkerhet icke betingats; 29 § konkurslagen. Om åter överlämnandet av medel till stiftelsen medfört att stiftelsen erhållit överskott å kapitalet eller sålunda medel utöver vad som enligt tryggandelagen betingats av syftet att trygga arbetsgivarens pensioner, kvarstår jämförelsen med gåva. Bedömandet av avsättningens karaktär bör göras med utgångspunkt i läget vid avsättningstidpunkten. Efter dessa riktlinjer har förslaget till ändring i 28 a och 29 §§ utformats. Avsättning till personalstiftelse bör utan inskränkning behandlas efter samma norm, som gäller för avsättning av överskottsmedel till pensionsstiftelse.

28 a §.

Paragrafen, som för närvarande behandlar överföring av medel från aktiebolag till bunden pensionsstiftelse, föreslås avse fall av avsättning av medel till pensionsstiftelse i tryggandelagens mening, då avsättningen giver upphov till överskottsmedel i stiftelsen. Likaså upptages fall av avsättning till personalstiftelse.

Enligt paragrafens gällande lydelse förutsattes för tillämpning av återvinningsregeln bland annat att »bolagets borgenärer därav (av avsättningen)

⁸ Pensionsstiftelseutredningen.

lidit märklig skada». Med utredningens uppdelning av avsättningsåtgärder på två skilda paragrafer kan detta rekvisit bortfalla. Avsättning, som rymmes under 28 a §, förutsättes således alltid medföra märklig skada för bolagets övriga borgenärer.

Utgångspunkt för tidsfristen bör vara den dag, då medlen överlämnats till stiftelsen, och icke den tidigare dag, då arbetsgivaren må ha bokfört avsättningen.

Till undanröjande av möjlig tvekan må erinras om att avsättning till pensionsstiftelse kan företagas av varje arbetsgivare och att avsättningen måste göras i form av överlämnande av annan tillgång än fordran mot arbetsgivaren; 3 kap. tryggandelagen.

29 §.

Paragrafen behandlar bland annat de fall, då gäldenären betalat gäld, som icke var förfallen, eller lämnat pant för gäld, vid vars tillkomst sådan säkerhet icke betingats.

Enligt utredningens mening synes det ligga nära till hands att med förenämnda åtgärder likställa avsättning till pensionsstiftelse upp till belopp motsvarande pensionsreservens storlek. Om arbetsgivaren överför medel till pensionsstiftelse i syfte att trygga sina pensionslöften, kan överförandet sägas innebära ett sätt att i förtid betala den skuld, vartill löftet givit upphov. Träder stiftelsen sedermera i likvidation, har ju stiftelsen att fullgöra betalning av pensionsfordringar, låt vara att detta skall ske i form av inköp av pensionsförsäkring. Även utan likvidation är stiftelsen betalningsskyldig, då arbetsgivaren äger rätt att erhålla gottgörelse för vad han erlagt i form av förfallna pensionsposter. Resultatet blir detsamma, om man i stället jämställer överförandet av medel till pensionsstiftelse med pantsättning för skuld i de fall då borgenären icke fordrat dylik säkerhet.

Till paragrafen har i enlighet härmed fogats ett särskilt stycke, enligt vilket överförande av medel till pensionsstiftelse skall bedömas lika som gäldenärens åtgärder enligt första stycket.

Föreskriften i tredje stycket om att mottagaren skall ha skälig anledning till antagande att gäldenären varit på obestånd äger tillämpning även på avsättningsåtgärd. Någon praktisk betydelse har dock knappast denna begränsning, eftersom pensionsstiftelsens styrelse som regel torde ha god kännedom om stiftareföretagets ekonomiska förhållanden.

Att längre återvinningsfrist gäller för avsättning, som skett i syfte att tillföra pensionsstiftelse medel utöver dess pensionsreserv, framgår av 28 a §.

Personkretsen i 32 a §

Gällande rätt

Då aktiebolag, i vilket en aktieägare på grund av sitt aktieinnehav har ett bestämmande inflytande, kommer i konkurs, befinnes ej sällan denna aktie-

ägare ha ingått eller föranlett ingående av rättshandlingar eller vidtagande av andra åtgärder till fördel för honom själv eller honom närstående personer men till skada för bolaget och dess borgenärer. För sådant fall har ökat rättsskydd givits bolagets borgenärer genom förlängning av de för återvinning jämlikt 28—32 § bestämda tider till samma tid, som enligt konkurslagen 33 § andra stycket gäller för återvinning från konkursgäldenärs make, eller ett år innan konkursansökningen gjordes. Med hänsyn till den ställning sådan aktieägare som här avses intager till bolaget och den insikt han måste antagas äga i bolagets förhållanden gäller denna förlängning av återvinningstiden mot honom, vare sig han själv eller annan handlat för bolaget och utan avseende därå om aktieägaren kan visas ha genom sitt inflytande över bolaget medverkat till den åtgärd varom fråga är eller icke. Samma återvinningsmöjligheter som mot aktieägaren föreligger mot hans make, avkomling eller den som är gift med hans avkomling. (SOU 1941: 9 s. 710).

Utredningen

Frågan om behandlingen av huvuddelägare i aktiebolag och i äldre ekonomiska föreningar har varit föremål för utredningens uppmärksamhet, då det gällt att bestämma formerna för tryggande av löften om pension till sådana personer. I detta hänseende må hänvisas bl. a. till framställningen under 2 kap. 1 § tredje stycket tryggandelagen. Såsom där framhållits har — mot bakgrund av gällande skattelags bestämning av begreppet — behov ansetts föreligga av en definiering av begreppet huvuddelägare. Likaledes har ansetts önskvärt med ett uttalande av lagstiftaren i frågan, huruvida de olika anförvanternas aktieinnehav skall läggas samman vid bedömandet av ifrågavarande arbetstagares ställning i hithörande hänseende.

Enligt utredningens mening har det syntts befrämja enhetlighet i lagtillämpningen, att förevarande bestämmelse i konkurslagen anpassas efter utredningens förslag i tryggandelagen på dessa punkter, så mycket mer som tryggandelagens stadganden torde komma att erhålla avsevärt större praktisk betydelse än återvinningsbestämmelserna i konkurslagen.

Av den föreslagna lagtexten framgår att vid bestämningen av personkretsen tillägg göres för föräldrar samt att man vid bedömandet, huruvida en person är huvuddelägare, har att lägga samman aktieinnehav hos samtliga de personer som rymmes inom personkretsen. Anmärkas må att dylik sammanläggning torde vara godtagen av praxis; se Högsta domstolens dom i NJA 1957 s. 747 II.

Bevakning i konkurs

Utredningen

Enligt 3 kap. 6 § tryggandelagen må pensionsstiftelse icke mottaga avsättning, som sker i den formen att arbetsgivaren överlämnar en fordran mot

sig själv. Bunden stiftelses befogenhet enligt gällande rätt att med förmånsrätt bevaka fordran mot arbetsgivaren föreslås avskaffad såsom en följd av att 1937 års lag förordas upphävd. I gengäld har pensionsborgenärens personliga fordran — enligt vad som framgår av förslaget till ändring av 17 kap. handelsbalken — föreslagits bliva utrustad med förmånsrätt.

Är pensionsborgenären destinatär i en till arbetsgivaren knuten pensionsstiftelse och går arbetsgivaren i konkurs, uppkommer frågan, på vilket sätt och i vilken ordning stiftelsens tillgångar skall tagas i anspråk av destinarerna. Det har syntts ändamålsenligt att anvisa det förfarandet, att stiftelsen — som har att träda i likvidation vid beslutet om konkurs — skall tagas i anspråk i första hand. Förslår icke stiftelsen till täckning av pensionsfordringarna, må bristen självfallet göras gällande i arbetsgivarens konkurs. Att man på detta sätt anvisar vilken egendom borgenär i första hand skall taga i anspråk står i överensstämmelse med vad som gäller bland annat för lönefordran enligt 17 kap. 4 § handelsbalken. Denna förmånsrätt får jämlikt 17 kap. 13 § samma balk nämligen icke göras gällande i fast egendom, så länge lös egendom finnes att tillgå.

I enlighet härmed är förslaget till ett nytt stycke i 100 § *konkurslagen* avfattat.

Även om stiftelsen likviderar utan dröjsmål, torde man ändock före bevakningstidens utgång icke veta hur stor del av pensionsfordran som stiftelsen kan betala. Hur skall bevakningen då göras? En likartad fråga uppkommer i det förut skildrade fallet med bevakning för lönefordran. Säljes en i konkursboet ingående fastighet innan den lösa egendomen fördelats, kan borgenären icke slutligt bestämma hur stor bristen är. I så fall får ändock hela lönefordran göras gällande vid den exekutiva auktionen. Den slutliga fördelningen av köpeskillingen får anstå.⁹ I likhet med det beskrivna förfarandet bör pensionsborgenären äga bevaka hela sin fordran, om det vid bevakningstillfället ej är känt vad som kan utgå ur stiftelsen. Avräkning på bevakningsbeloppet får då göras under konkursens vidare förlopp eller sålunda senast i förslaget till slututdelning. Det förutsättes, att avvecklingen av stiftelsen sker snabbare än avvecklingen av konkursen.

Även pensionsstiftelsen kan ha fordran mot arbetsgivaren. Enligt äldre rätt kan sådan fordran ha uppkommit genom att arbetsgivaren överlämnat revers i syfte att säkerställa pensioner. Visserligen kommer det stora flertalet av de stiftelser, som vid tryggandelagens tillkomst innehar fordringar mot arbetsgivaren, att upplösas. Ett mindre antal kommer dock att bestå; se vidare 4 § första stycket införandelagen. För dessa bestående stiftelser har i andra punkten införts den bestämmelsen att stiftelsen icke får bevaka större del av dylika fordringar än det belopp, varmed stiftelsens fordran överstiger summan av direktbevakning från destinarernas sida; se härom närmare kommentaren till 3 kap. 6 § andra stycket tryggandelagen.

⁹ SOU 1946: 62 s. 153 med där omnämnd litteratur.

Enligt utredningens förslag kan stiftelse visserligen också förvärva fordran mot arbetsgivaren. Denna fordran skiljer sig emellertid i ett viktigt hänseende från den ovan beskrivna. Stiftelse är nämligen enligt 3 kap. 6 § andra stycket tryggandelagen förbjuden att mottaga fordran från arbetsgivaren. Förbudet träffar däremot icke förfarandet, att stiftelsen efter eget bedömande lånar ut medel till arbetsgivaren. Bevakas sådan fordran i konkursen — och härför föreligger icke någon begränsning — kan dess värde icke beräknas, förrän de förmånsberättigade fordringarna erhållit utdelning; stiftelsens fordran åtnjuter ej förmånsrätt. Undantag från bevakningsproceduren kan ifrågakomma, om stiftelsen till säkerhet för fordran har panträtt; 123 § konkurslagen.¹⁰ Härav följer att pensionsborgenären icke kan bestämma det belopp, som kan utgå ur stiftelsen, vid den tidpunkt då återstoden av pensionsfordran skall bevakas i arbetsgivarens konkurs; stiftelsefordringens tillgångsvärde är då icke känt. Vid beräkning av det avdrag, som föranledes av att del av pensionsfordran kan bli gäldad av pensionsstiftelse, bör man därför kunna bortse från stiftelsetillgång bestående i fordran mot arbetsgivaren, såframt fordran ej är förenad med panträtt. Särskild lagbestämmelse härom har ansetts kunna avvaras.

Beräkning av pensionsfordrans värde vid utdelning i konkurs (139 §)

Gällande rätt

Ett löfte om pension (ålderspension) har växlande innebörd beroende på sammanhanget. Förhållandena är enklast att bedöma, då arbetstagaren/pensionsborgenären uppnått pensionsåldern och pensionen således börjat att utgå (*aktuell pension*). För arbetstagaren betyder pensionslöftet ett ovillkorligt anspråk att, så länge han lever, få ut den utlovade pensionen, allteftersom den förfaller till betalning.

Det är dock ovisst, vilken ekonomisk belastning löftet kommer att innebära för arbetsgivaren. Framtiden innehåller många osäkerhetsmoment, av vilka det viktigaste är hur länge pensionsborgenären kommer att leva. Dör arbetstagaren efter två månader, blir det ett relativt litet belopp. Skulle arbetstagaren i stället leva i ytterligare 20 år, blir pensionen en avsevärd tunga för arbetsgivaren.

Går arbetsgivaren i konkurs, måste arbetstagarens fordran på pension översättas till ett belopp i penningar som lägges till grund för utdelning i konkursen. Enligt 139 § *konkurslagen* skall fordran å pension, som ej är förfallen å den dag, från vilken tiden för klander mot utdelningsförslag är att räkna, uppskattas till sitt kapitalvärde »efter den dödlighets- och livslängdstabell för riket, som av vederbörande myndighet sist blivit utgiven» och på grundval av en räntefot om 5 procent. Lagrummets innebörd synes oklar. Det har hävdats, att man borde tillämpa de dödlighets- och livslängds-

¹⁰ Enligt förslag av förlagsinteckningskommittén (SOU 1964: 10) skall företagsinteckning härvidlag jämföras med panträtt.

tabeller, som senast i auktoritativ ordning publicerats av statistiska centralbyrån. Häremot har invänts att konkurslagen med hänsyn till omständigheterna vid dess tillkomst åsyftade de tabeller, som senast officiellt anvisats för tillämpning.¹¹

Dessa tabeller, som i lagboken är införda vid förordningen om statlig förmögenhetsskatt, är föråldrade; de bygger nämligen på den svenska befolkningsstatistiken för årtiondet 1901—1910.

1961 års lag innehåller föreskrifter om pensionsstiftelses pensionsreserv, varmed förstås det belopp som skall vara spärrat i stiftelsen (10 §, jfr 7 § första stycket). Försäkringsinspektionen fastställer de försäkringstekniska grunder, som skall tillämpas vid beräkning av pensionsreserven. Nu gällande grunder, som är av den 29 januari 1964, anknyter väsentligen till samma antaganden, som ligger till grund för den premiereserv som ett försäkringsbolag är skyldigt att hålla vid kollektiv pensionsförsäkring.¹² Detta kapitalvärde är högre än kapitalvärdet enligt nyssnämnda tabeller. Man räknar nämligen i dödlighetsantagandena med längre livslängd. Skillnaden är avsevärd. Sålunda antages enligt 1964 års grunder en 65-årig man ha en återstående medellivslängd om 16,5 år, medan han enligt de antaganden, som ligger till grund för förmögenhetsskatteförordningens tabeller, endast hade en livslängd om 12,8 år. Kapitalvärdet blir högre också av den anledningen att räntefoten är 3,5 procent mot 5 procent i de äldre tabellerna. Därtill innehåller 1964 års grunder vissa säkerhetsmarginaler.

Utredningen

Enligt utredningens mening är det naturligt att så bestämma pensionsfordran, att beloppet — under förutsättning av full utdelning i konkursen — skall förslå till inköp av en pensionsförsäkring å den utlovade pensionen till den del denna är intjänad. Avsättningar enligt FPG/PRI-systemet till PRI-stiftelser är till sin storlek bestämda enligt denna princip.¹³ Vidare har synts ändamålsenligt att låta samma beräkningssätt gälla för fordran på ränta eller annan förmån, vars utgående likaledes är knutet till den berättigades livstid. I enlighet härmed har andra stycket omarbetats. Fordran å pension, ränta eller annan livsvarig förmån föreslås således skola beräknas efter samma norm, som ligger till grund för bestämmande av skuldredovisning för pensioner enligt tryggandelagen. Förslaget till ändring av 139 § har utformats i anslutning härtill.

De förordade ändringarna bör komma till uttryck även i utsökningslagen,

¹¹ Se SvJT 1958 s. 399 ff och 547 f (Hahr) samt 545 (Lawski). Jfr även den numera (SFS 1964 nr 846) upphävda kungörelsen 1917 om landsfiskals och stadsfiskals dagbok i utsökningsmål 12 §. Se vidare SvJT 1964 s. 731 (Schmidt).

¹² Se Beräkning av pensionsreserv i pensionsstiftelse, 1964 års grunder. Rådgivning från pensionsstiftelseutredningen (SOU 1964: 28).

¹³ För detta system är redogjort i utredningens förslag till tryggandelag. Ang. den s. k. PRI-puckeln hänvisas till kommentaren av 2 kap. 1 § tryggandelagen och av 17 kap. 11 § handelsbalken.

som också innehåller regler för beräkning av kapitalvärde. Utredningen har framlagt förslag härom.

Regler finnes därutöver bland annat i arvsskatteförordningen. I 23 § D angives sålunda att »nyttjanderätt eller rätt till ränta, avkomst eller annan förmån, som utgår under viss tid eller någons livstid, uppskattas till sitt kapitalvärde». Därvid begagnas — i likhet med vad som nu gäller enligt konkurslagen — en räntefot av fem procent och de tabeller, som i lagboken är införda vid förmögenhetsskatteförordningen. Ändring av konkurslagen behöver i detta fall icke föranleda en motsvarande ändring av denna förordning. Syftet med ändringen i konkurslagen är att giva bevakningsrätt för ett belopp, som möjliggör inköp av pensionsförsäkring motsvarande den utlovade förmånen. Reglerna för värdering av arv och gåva vid beskattning uppbäres av delvis andra skäl. Det ligger i allt fall utanför utredningens uppgift att föreslå ändring på denna punkt.

8. Förslag till ändring i utsökningslagen

Utredningen

Som framgått av förslaget till ändring av konkurslagen har utredningen föreslagit, att beräkning av pensionsfordrans kapitalvärde i konkurs skall ske med ledning av bestämmelserna i 2 kap. 2 och 3 §§ tryggandelagen. Härvidlag må hänvisas till motiven till ändring av 139 § konkurslagen. Som framgår därav föreslås vidare enahanda beräkningsgrund komma till användning vid kapitalisering av ränta eller annan förmån, vars utgående likaledes är knutet till den berättigades livslängd.

I utsökningslagen finnes också bestämmelser angående uppskattning av livsvarig ränta. Denna uppskattning bygger på samma principer som dem, som föreslås upphävida i konkurslagen. För uppnående av enhetlig lagtillämpning föreslås därför, att utsökningslagens hithörande bestämmelser bringas i överensstämmelse med de förordade ändringarna av konkurslagen.

De avsedda ändringarna i utsökningslagen gäller 110 och 149 §§.

9. Förslag till tillägg till avtalslagen

Utredningens förslag innebär, att till kapitlet om rättshandlingars ogiltighet (3 kap.) föres en ny paragraf, betecknad 38 a §. Paragrafen tager sikte på viss typ av — under anställningstiden lämnade — pensionslöften, som utmärkes av föreskriften att pensionen utgår endast om arbetstagaren är i arbetsgivarens tjänst vid uppnåendet av pensionsåldern. Pensionslöfte med sådan föreskrift plägar kallas antastbara pensionslöften. Motsatsen benämnes oantastbart pensionslöfte. Det utmärkande för ett oantastbart pensionslöfte

är, att arbetstagaren har en slutlig rätt till den pension han intjänat jämförbar med ett fribrev på en pensionsförsäkring. Fribrevet behåller arbetstagaren, om han byter anställning före pensionsåldern.

Gällande rätt. Den lagberedning, som författade förslaget till lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser (1937 års lag) synes ha ansett att endast pensionslöften, som är förenade med fribrev, giver upphov till ett fordringsanspråk. Är löftet antastbart uppkommer enligt beredningens mening över huvud icke någon fordran, förrän arbetstagaren, i arbetsgivarens tjänst, uppnår pensionsåldern (SOU 1937: 13 s. 79). Med denna syn är ett antastbart pensionslöfte icke bevakningsgillt i företagets konkurs. Denna uppfattning synes ha genomsyrat de framställningar angående de antastbara löftenas natur, som gjordes under tiden därefter (se t. ex. SOU 1954: 19 s. 300, där företagsbeskattningskommittén uttryckligen hänför sig till 1937 års motiv).

I doktrinen har emellertid framförts ett delvis annat betraktelsesätt. Sålunda har Hessler i en uppsats »Om pensionsutfästelser till arbetstagare i enskild tjänst», intagen i Festskrift för Nils Herlitz (s. 188 not 4), uttalat, att det syntes riktigast att anse löftet (utfästelsen) innebära att det skapats en fordran, ehuru denna vore förenad med ett suspensivt villkor, nämligen att arbetstagaren vore kvar i tjänst vid pensionsålderns inträde. Enligt denna uppfattning föreligger bevakningsrätt i företagets konkurs. För rätten till utdelning blir i så fall avgörande, om pensionsfallet inträffar innan kungörelse om framläggande av förslag till slututdelning utfärdats (136 § konkurslagen).

I *skatterättsligt* hänseende gällde tidigare, att varje »bindande utfästelse» grundade rätt till avsättning till pensionsstiftelse. Utfästelsen behövde således icke vara oantastbar. På utredningens förslag genomfördes dock 1961 det nuvarande villkoret, att utfästelsen skall innefatta att arbetstagaren vid avgång ur tjänsten utan samband med inträffat pensionsfall har rätt till den del av pensionen som intjänats vid avgången (fribrev). Antastbara löften givna före den 1 januari 1963 berättigar dock till avdrag. I denna fråga hänvisas till framställningen under 2 kap. 1 § tryggandelagen.

Utredningen. Numera torde det vara mindre vanligt, att ett pensionslöfte göres antastbart. Samtliga överenskommelser om kompletterande pensioner för tjänstemän enligt kollektiva uppgörelser bygger på principen att pensionen skall vara förenad med fribrev. Skatterättsligt får antastbara löften givna efter den 1 jan. 1963 icke föranleda avdrag. Sannolikt förekommer det dock alltjämt, att enskilda näringsidkare, handelsbolag och andra, som icke på grund av innehållet i kommunalskattelagen äger göra avsättning till pensionsstiftelse genom revers, knyter föreskrift om antastbarhet till pensionslöften givna vid sidan av de kompletterande tjänstemannapensionerna. Det finns också exempel på att pensionen avser en försäkring med arbetsgivaren som försäkringstagare och arbetstagaren som förmånstagare

enligt ett återkalleligt förordnande. Vad man har i tankarna när man talar om »trotjänarpensioner», torde dock vanligen vara pensioner av annan art. Arbetsgivaren kan sålunda tillämpa den praxis, att han lämnar pensionslöfte den dag då arbetstagaren på grund av ålder eller invaliditet upphör med sitt arbete. Dessförinnan har det över huvud icke funnits någon utfästelse. På sin höjd har arbetstagaren kunnat säga sig, att hans arbetsgivare brukade giva sina »trotjänare» trygghet. Att en viss arbetsgivare i allmänhet visade sådan välvilja, har dock vanligen icke betraktats som grund för något rättsligt anspråk på pension från hans arbetstagare.

Utredningen har kommit till uppfattningen, att lagstiftaren bör begränsa arbetsgivares rätt att knyta antastbarhetsvillkor till pensionslöfte. Utredningen önskar ånyo anföra sina uttalanden i Betänkande I i samband med förslaget om att skatterettsligt skulle få beaktas endast pensionslöften för- enade med fribrev.

»Att pensionsutfästelse skall medföra rätt till fribrev ligger i den enskildes intresse. Han behöver inte känna sig lika bunden till sin arbetsgivare som han annars skulle ha gjort, om han till en ny anställning kan medföra värdet av intjänad pension.

Det skulle kunna anföras, att det för arbetsgivarna vore ett intresse, att de kunde när de så önskar göra pensionsutfästelser villkorade. En arbetsgivare skulle på detta sätt kunna knyta en anställd fastare till sitt företag. Ur en mera allmän synvinkel är arbetskraftens rörlighet likväl även ett arbetsgivarintresse. För en arbetsgivare, som tar en medelålders arbetstagare i sin tjänst, är det en fördel om arbetstagaren medför ett fribrev, så att kostnaderna för arbetstagarens pensionering fördelas på flera händer. Mot utredningens förslag kan man vänta invändningen, att krav på fribrev skulle göra arbetsgivare mindre benägna att ge pensionsutfästelser än som eljest skulle ha varit fallet. De senaste uppgörelserna på arbetsmarknaden talar emellertid mot detta antagande.

Även allmänna rättsliga överväganden må anföras till stöd för principen om rätt till fribrev för intjänad del av pensionen. Betraktas utfästelse om pension som en skuld för arbetsgivaren, mot vilken svarar en fordran för arbetstagaren, är det icke tilltalande att godtaga villkor, att arbetstagarens fordran skall upphöra om han lämnar sin anställning. På arbetsgivar sidan har man också varit medveten om detta förhållande. När en tjänsteman avgått i förtid, har arbetsgivaren vanligen lämnat ett fribrev eller vid bestämmandet av avgångsvederlag sökt att kompensera förlusten av pensionsrätt. Arbetstagarens krav på fribrev är särskilt befogat när — såsom i nu berörda fall — arbetsgivaren avskilt medel motsvarande åtminstone en del av utfästelsen genom avsättning till pensionsstiftelse. Från rent skatterettsliga synpunkter har hittillsvarande ordning ingett betänkligheter. En fondering avseende utfästelse utan fribrev kan lätt komma att omfatta även medel som aldrig behöver tagas i anspråk för sitt ändamål.»

Utredningen önskar tillägga. Under förutsättning att en antastbar pension uppfattas såsom innehållande ett (resolutivt) villkor, ligger det nära till hands att antaga att domstolarna redan nu skulle anse sig befogade att åsidosätta antastbarhetsvillkoret, om dess tillämpning i det särskilda fallet skulle anses otillbörlig. Det bör inskjutas att det synes bero på godtycke, om man väljer att bedöma ett pensionslöfte som suspensivt eller som

resolutivt betingat. I det förra fallet antages rätten till pension få aktualitet först i samband med att pensionsborgenären, i arbetsgivarens tjänst, uppnår pensionsåldern. I det senare fallet åter anses rätten vara aktuell omedelbart men förverkas vid villkorets inträde. Stadgandet i 8 § skuldebrevslagen anses ha analogisk tillämpning även utanför skuldebrevsrätten. Förverkande av fribrevsrätt har vidare stora likheter med förverkande av ett utfäst vite, vilket fall regleras av 36 § avtalslagen. Med hänsyn till den uppfattning om antastbara pensionslöften som uttalades av lagberedningen i motiven till 1937 års lag, vågar pensionsstiftelseutredningen likväl icke förutsätta en sådan rättstillämpning utan anvisning av lagstiftaren.

På grund av det anförda föreslår utredningen ett stadgande, att villkor om antastbarhet må jämkas eller lämnas utan avseende, där dess tillämpning skulle vara uppenbarligen stridande mot god sed på arbetsmarknaden eller eljest otillbörlig.

Man kan ha delade meningar om var ett sådant stadgande skall placeras. Stadgandet passar icke i tryggandelagen, som väsentligen avser bokföring av pensionskund och pensionsstiftelser. Att tillskapa en särskild lag, som innehölle enbart det föreslagna stadgandet, synes likväl icke nödvändigt. I 3 kap. avtalslagen finnes mot slutet ett antal bestämmelser, som tager sikte på att undanröja de obilliga verkningarna av vissa typer av avtalsklausuler. 38 §, som är det sista stadgandet i denna katalog och avser konkurrensklausuler, har praktisk betydelse främst vid tjänsteavtal. Det av utredningen föreslagna stadgandet låter sig därför infoga som en 38 a § i avtalslagen.

Vad angår tolkningen av den föreslagna paragrafen — som utformats med 8 § skuldebrevslagen såsom förebild — bör vägledning kunna hämtas ur motiven till 8 § skuldebrevslagen. I likhet med vad där anföres bör vid tillämpningen av 38 a § vara avgörande, icke huruvida villkoret i ett antastbart löfte i och för sig är ogiltigt och under alla förhållanden obilligt, utan huruvida villkorets hävdande i ett särskilt föreliggande fall är otillbörligt. Därav följer att villkoret i vissa fall — med hänsyn till arbetsgivarens intressen — kan te sig berättigat, medan villkoret under andra omständigheter kommer att framstå som otillbörligt.

Av betydelse är också 38 § avtalslagen. Det synes föreligga en skillnad mellan fall, då anställningens upphörande beror på arbetsgivaren, och då den beror på arbetstagaren. Efter vad som uttalades vid tillkomsten av avtalslagen, bör en arbetsgivare icke få göra gällande en konkurrensklausul, om anställningen upphör på arbetsgivarens eget initiativ. Det synes lika obilligt att i ett sådant läge göra gällande ett villkor om förverkande av pension.¹⁴

Har arbetstagaren lämnat sin tjänst för att få ett annat, bättre betalt arbete eller har han givit arbetsgivaren skälig anledning till uppsägning, torde bedömningen få bero på vad arbetstagaren skulle komma att förverka. En arbetstagare, som varit anställd under en lång följd av år, synes böra få be-

¹⁴ Jfr Arbetsrättsliga föreningens skrifter I 1960 s. 103.

hålla åtminstone någon del av sin pension, även om hans eget handlande varit grunden till anställningens upphörande.

Särskilda synpunkter gör sig gällande, då arbetstagaren stått såsom förmanstagare till en försäkring som tecknats av arbetsgivaren. Har arbetsgivaren betalat premier för viss arbetstagare, bör denne anses ha rätt till ett fribrev för vad som inbetalats under hans tjänstetid, där icke starka skäl talar för en motsatt lösning.

I ett konkursfall bör de antastbara löftena få bevakas på samma sätt som vanliga ovillkorliga fordringar med den förmånsrätt som följer av förslaget till ändring av handelsbalken. Konkursförvaltaren har att bedöma, huruvida han bör åberopa villkoret som jävsgrund. Av det sagda följer att detta kan komma i fråga endast i undantagsfall.

Enligt den föreslagna övergångsbestämmelsen — som överensstämmer med 5 § lagen angående införande av skuldebrevslagen — skall 38 a § äga tillämpning även å villkor i äldre pensionslöften, förutsatt att villkoret göres gällande efter lagens ikraftträdande.

VIII

Förslag till ändringar i skatterättslig lagstiftning

A. Inledning

De föreslagna bestämmelserna om rätt till avdrag vid inkomsttaxering på grund av arbetsgivares löfte om pension bygger på civilrättslig lagstiftning i långt större utsträckning än vad som är fallet med 1961 års skatteregler om pensionsstiftelse. Vad som i framtiden må föranleda avdrag såsom kostnad liksom vad som skall anses som intäkt har därför i förslaget till nya skattebestämmelser i flera fall kunnat angivas genom hänvisning till lagen om tryggande av pensionslöften (tryggandelagen). Överhuvud skall skatteförslaget icke ses isolerat utan som en komplettering av de i tryggandelagen införda bestämmelserna.

Rörande gällande rätt i fråga om avdrag för avsättning till pensionsstiftelse samt rörande pensionsstiftelses skattskyldighet må hänvisas till Betänkande I s. 134—161 samt prop. 1961 nr 178.

Utredningen föreslår ändrade civilrättsliga och skatterättsliga bestämmelser även rörande personalstiftelser. Därmed förstås med utredningens terminologi annan välfärdsstiftelse än pensionsstiftelse. Beträffande förslaget till lag om personalstiftelse må hänvisas till ett särskilt avsnitt därom å s. 218.

Här må erinras om några av huvudpunkterna i utredningens förslag på civilsidan. Förefintliga stiftelser underkastas per den 1 mars 1967 olika förändringar. Sålunda får »blandad» stiftelse — stiftelse som förutom pensionering har annat personaländamål — icke längre förekomma. Stiftelsen förändras till pensionsstiftelse eller uppdelas på en pensionsstiftelse och en personalstiftelse. Pensionsstiftelser ombildas till reversstiftelser eller realstiftelser; de senare utgör pensionsstiftelser i tryggandelagens mening. Reversstiftelserna avvecklas och ersättes av skuldredovisning i arbetsgivarens balansräkning under rubriken Avsatt till pensioner. Efter den nya lagstiftningens genomförande kommer sålunda att finnas, förutom medel redovisade under rubriken Avsatt till pensioner, endast rena pensionsstiftelser och rena personalstiftelser.

Tryggande av privata pensioner vid sidan av försäkring skall enligt förslaget kunna ske på två sätt, antingen genom redovisning av medel under rubriken Avsatt till pensioner eller genom avsättning till pensionsstiftelse

av reala tillgångar. Det förra sättet står öppet för arbetsgivare som är aktiebolag eller annat därmed likställt subjekt, det senare för varje arbetsgivare. Redovisning av medel under rubriken Avsatt till pensioner må dock ej avse samtliga pensionslöften; se härom vidare 2 kap. 1 § tryggandelagen.

Beteckningen »arbetsgivare» användes på flera ställen i skatteförslaget, t. ex. i 19 § och 28 § 1 mom. och i punkt 2 av anvisningarna till 29 §. Avsikten härmed är att markera att fråga är om regler avseende intäkt och utgift (kostnad) för en skattskyldig som har anställda.

Sett från skattesidan betyder utredningens förslag i huvudsak.

1. Kvarstående pensionsstiftelser (realstiftelser) är hänförliga under 3 kap. tryggandelagen. Varje arbetsgivare har rätt att bilda pensionsstiftelse. Stiftelse må ha till ändamål att trygga samtliga slag av pensionslöften. Avsättning av medel till pensionsstiftelse får endast ske med kontanter och därmed jämförliga tillgångar.¹ Till pensionsstiftelse må avsättning ske med avdragsrätt intill måttet av kapitalvärdet på de upplupna pensionslöften som tryggas av stiftelsen.

2. Under rubriken Avsatt till pensioner redovisas medel, som vid den nya lagstiftningens ikraftträdande tillförts arbetsgivare vid upplösning av reversstiftelse.

Under nämnda rubrik får efter avsättning i bokföringen redovisas ett belopp, som motsvarar summan av vad arbetsgivaren är skyldig att där redovisa enligt allmän pensionsplan och vad som fordras för att täcka kapitalvärdet av upplupen del av övriga i 2 kap. 1 § tryggandelagen angivna pensionslöften (löften till person född år 1907 eller tidigare, dock ej för högre pension än tre basbelopp, samt löften givna före den 1 januari 1967). Finnes pensionsstiftelse, skall vid beräkning av det belopp som högst må redovisas såsom Avsatt till pensioner avdrag ske med vad som har täckning i stiftelsen. Är posten Avsatt till pensioner större än motsvarande post i föregående balansräkning, åtnjutes avdrag för skillnaden.

3. Vad arbetsgivare uppbär i gottgörelse från pensionsstiftelse är intäkt.

4. Som intäkt betraktas också det belopp, varmed posten Avsatt till pensioner minskats under året. Reglerna om minskning finnes i tryggandelagen. Minskning får icke ske under viss gräns. Belopp, som icke får minskas, benämnes bundet. Detta belopp motsvarar arbetsgivarens pensionsreserv, om pensionsstiftelse icke finnes. Belopp på posten Avsatt till pensioner som icke är bundet benämnes disponibla pensionsmedel. Arbetsgivare är skyldig att minska sina disponibla pensionsmedel i viss takt (jfr gällande rättsavtappningsregel). Skulle han underlåta detta skall likväl enligt bestämmelse på skattesidan såsom intäkt upptagas det belopp, varmed minskning bort ske. Varje minskning räknas som intäkt, även om minskningen avsett

¹ Har pensionsstiftelse, knuten till handelsbolag eller enskild rörelseidkare, vid lagstiftningens ikraftträdande tillgång som består av fordran mot arbetsgivaren utan säkerhet, räknas stiftelsen ändå som pensionsstiftelse i tryggandelagens mening.

bundet belopp. En särskild minskningsregel gäller för »sovande företag». Företag, som upphört med rörelsen, är skyldigt att omedelbart upptaga disponibla medel som intäkt.

5. Avdrag medgives för avsättning av reala medel till personalstiftelse, dock endast om medlen beräknas komma till användning under de närmaste åren.

6. Gottgörelse från personalstiftelse utgör intäkt.

7. Gällande rättsregler om »avtappning» från pensionsstiftelse slopas som icke längre erforderliga.

8. Huvuddelägare i aktiebolag eller ekonomisk förening bedömes efter nya grunder. Kretsen av huvuddelägare bestämmes något snävare än enligt gällande skattepraxis. Pensionslöfte till huvuddelägare får vid avsättning till pensionsstiftelse beaktas så länge fråga är om sedvanliga förmåner i branschen för arbetstagare med motsvarande uppgifter. Jämväl vid redovisning under rubriken Avsatt till pensioner får löfte till huvuddelägare beaktas, dock att löftet måste grundas på allmän pensionsplan. Rörande huvuddelägare i aktiebolag och ekonomisk förening hänvisas till ett särskilt avsnitt å s. 91.

9. Bestämmelsen i 1961 års skattelagstiftning om arbetsgivares skyldighet att förränta revers till pensionsstiftelse upphäves.

10. Den olikhet som enligt gällande rätt kan föreligga mellan civilrättslig och avdragsgill pensionsreserv försvinner.

11. Förslaget innefattar rätt till avdragsgill avsättning till pensionsstiftelse i förvärvskällorna rörelse, jordbruksfastighet — vid såväl kontantmässig som bokföringsmässig redovisning — och annan fastighet. Utredningen har icke funnit tillräckliga skäl att föreslå särskilda bestämmelser om rätt till avdrag för avsättning till pensionsstiftelse i förvärvskällorna tjänst och kapital.

Aktiebolag eller motsvarande rättssubjekt, som har inkomst av jordbruksfastighet, föreslås vara skyldigt att tillämpa bokföringsmässig redovisning.

Aktiebolag eller motsvarande rättssubjekt har enligt förslaget rätt till avdrag i förvärvskällorna jordbruksfastighet och rörelse för medel, som redovisas under rubriken Avsatt till pensioner.

12. Samtliga personalstiftelser tillerkännes beträffande stiftelsens egen beskattning samma gynnade ställning som redan nu tillkommer pensionsstiftelser samt personalstiftelser med vissa särskilda ändamål.

Rörande motiveringen till särskilda delar av utredningens förslag hänvisas till följande specialmotivering samt till motiven till *dels* tryggandelagen, särskilt motiven till 2 kap. 1, 5 och 6 §§, *dels* personalstiftelselagen, särskilt motiven till 1 §, och *dels* införandelagen.

B. Särskilda motiv till förslag om ändring i skatteförfattningar

I. Ändringar i kommunalskattelagen

19 §.

Till skattepliktig — — — räknas *icke*:
 vad som — — — likartad form;
 gottgörelse till arbetsgivare från pensions- eller personalstiftelse ur beskattade medel vid första tillfälle sådana medel finnas tillgängliga.

I denna paragraf angives sådan inkomst, som icke är skattepliktig. Paragrafen är gemensam för samtliga förvärvskällor. Utredningens förslag på skattesidan innebär bl. a., att rätten att göra avdragsgill avsättning till pensions- och personalstiftelse vid jämförelse med gällande rätt författningsmässigt reglerats till att omfatta även förvärvskälla jordbruksfastighet med kontantmässig inkomstberäkning samt annan fastighet.

I det allmänna stadgandet i 19 § göres en erinran om att gottgörelse ur pensionsstiftelse eller personalstiftelse, som sker av beskattade medel vid första tillfälle sådana medel finnes tillgängliga, icke utgör skattepliktig inkomst för arbetsgivaren. Detta tillägg utgör beträffande stiftelse en motsvarighet till nuvarande bestämmelser i 28 § 1 mom. femte stycket. Om i stiftelsen finnes både beskattade och icke beskattade medel, skall gottgörelsen i första hand tagas av beskattade medel. Detta framgår även av lagtexten. Den som uppbär gottgörelsen äger sålunda icke uppskjuta framtagande av beskattade medel.

Motsvarande spørsmål rörande posten Avsatt till pensioner — minskning av beskattade disponibla pensionsmedel — behandlas enligt förslaget i punkt 5 av anvisningarna till 28 §, tredje stycket.

28 §.

1 mom. Till intäkt — — — honom tillgodo.
 Räntor samt — — — tillhört rörelsen.
 Royalty och — — — annan fastighet.
 Ersättning, som — — — av rörelse.

Gottgörelse, som arbetsgivare uppburit från pensions- eller personalstiftelse, räknas såsom intäkt av rörelse, om avsättning till stiftelsen skett enligt 29 §.

Redovisar arbetsgivare enligt 2 kap. lagen om tryggande av pensionslöften i sin balansräkning en post Avsatt till pensioner, som är mindre än denna post vid utgången av föregående räkenskapsår, räknas skillnaden mellan de två beloppen såsom intäkt av rörelse.

1 mom. Femte stycket. Bestämmelsen innebär i sak ingen ändring av gällande rätt. Villkoret i lagtexten i femte stycket, att avsättning till stiftelsen skall ha skett enligt 29 §, har tillkommit för att undanröja varje tvivel om principen, att från stiftelse uppburna medel skall hänföras till den

förvärvskälla, vari avsättning till stiftelsen skett. Att gottgörelse, som tagits ur beskattade medel första gången sådana medel finnas tillgängliga, icke utgör skattepliktig inkomst framgår av tillägget till 19 §.

Sjätte stycket. Utgångspunkten för utredningens förslag är att söka i föreskriften i punkt 2.c. av anvisningarna till 29 §. Det belopp, varmed posten Avsatt till pensioner ökat under beskattningsåret har varit av den art, att avdragsrätt förelegat. Medel, som upplöses på posten Avsatt till pensioner, är att betrakta såsom ett ianspråktagande av en reserv av obeskattade medel. De är därför skattepliktig inkomst. Vid beräkning av den skattepliktiga inkomsten har man att jämföra beloppet Avsatt till pensioner i föregående års balansräkning med beloppet Avsatt till pensioner i balansräkningen för beskattningsåret. Det belopp, varmed det förra beloppet överstiger det senare, är den skattepliktiga inkomsten.

I 2 kap. 5 § tryggandelagen angives vad som är bundet och vad som är disponibelt för arbetsgivaren av beloppet under rubriken Avsatt till pensioner. Bundna medel får icke upplösas. Skattemässigt saknar detta dock betydelse. Minskningen under beskattningsåret blir skattepliktig inkomst, även om arbetsgivaren underskridit den tillåtna gränsen.

En arbetsgivare, som minskar posten Avsatt till pensioner under gränsen för bundet belopp, gör sig skyldig till en handling som är straffbar, om han handlat uppsåtligt eller grovt oaktsamt (2 kap. 8 § tryggandelagen). Det kan tänkas att straffbestämmelsen icke är tillräcklig för att ensam motverka att en arbetsgivare utnyttjar posten Avsatt till pensioner i vinstreglerande syfte. Utredningen har därför upptagit en bestämmelse om att arbetsgivare icke har rätt till avdrag, när han efter otillåten minskning åter avser att öka posten Avsatt till pensioner. Bestämmelsen återfinnes i punkt 2.c. av anvisningarna till 29 §.

41 §.

Inkomst av rörelse skall beräknas enligt bokföringsmässiga grunder, i den mån dessa icke stå i strid med särskilda bestämmelser i denna lag. Inkomst av jordbruksfastighet skall beräknas på samma sätt, därest den skattskyldige utgör aktiebolag, ekonomisk förening, ömsesidigt försäkringsbolag eller sparbank. Även annan skattskyldig må beräkna inkomst av jordbruksfastighet enligt bokföringsmässiga grunder, om han för föreskrivna räkenskaper.

I andra — — — ägt rum.

Denna paragraf är införd i kommunalskattelagen under rubriken »För beräkning av inkomst gemensamma bestämmelser». I paragrafen föreskrives, att inkomst av rörelse i princip skall beräknas enligt bokföringsmässiga grunder. I nuvarande avfattning stadgas där även, att inkomst av jordbruksfastighet skall beräknas på sådant sätt, om den skattskyldige för räkenskaper enligt vad därom särskilt stadgas (Förordning den 7/12 1951 om skyldighet för vissa idkare av jordbruk eller skogsbruk att föra räkenskaper

såsom underlag för taxering). För stadgandets tillämpning i sistnämnda avseende förutsättes yrkande av den skattskyldige.

Mot bakgrund av bestämmelserna i 1 kap. tryggandelagen om vilka rättssubjekt, som må redovisa medel under rubriken Avsatt till pensioner, föreslår utredningen, att inkomst av jordbruksfastighet alltid skall redovisas enligt bokföringsmässiga grunder ifall den skattskyldige är aktiebolag, ekonomisk förening, ömsesidigt försäkringsbolag eller sparbank. Samtidigt har regeln formulerats så, att därav framgår gällande ordning, att annan ägare av jordbruksfastighet har valfrihet i fråga om redovisningsmetod.

53 §.

1 mom. Skyldighet att — — — av rörelse;

d) akademier, Nobelstiftelsen samt stiftelsen Dag Hammarskjölds Minnesfond, så ock allmänna undervisningsverk, sådana sammanslutningar av studerande vid rikets universitet och högskolor i vilka de studerande enligt gällande stadgar äro skyldiga att vara medlemmar, sjömanshus, svenska skeppshypotekskassan, norrlandsfonden, malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete, järnkontoret, så länge kontorets vinstmedel användas till allmänt nyttiga ändamål och kontoret icke lämnar utdelning åt sina delägare, aktiebolaget tipstjänst, svenska penninglotteriet aktiebolag, allmänna pensionsfonden, allmänna sjukförsäkringsfonden, pensionstiftelser, allmänna försäkringskassor, understödsföreningar, som icke bedriva till livförsäkring hänförlig verksamhet, personalstiftelser, sådana ömsesidiga försäkringsbolag för försäkring av egendom, å vilka lagen om försäkringsrörelse icke äger tillämpning eller vilkas verksamhetsområden falla utanför Stockholm och omfatta allenast visst län eller del av län, ävensom sådana ömsesidiga försäkringsbolag, som avses i lagen om yrkesskadeförsäkring:

för inkomst av fastighet;

e) kyrkor, andra — — — eller rörelse.

Riksskattenämnden må, — — — icke föras.

1 mom. d) Enligt gällande rätt är samtliga pensionsstiftelser — såväl bundna som fria — enligt förevarande punkt vid taxering till kommunal inkomstskatt skattskyldiga endast för inkomst av fastighet. Denna förmånliga ställning har enligt samma lagrum även bundna personalstiftelser för arbetslöshetsunderstöd, sjukhjälp eller hjälp vid olycksfall, medan övriga bundna personalstiftelser och samtliga fria personalstiftelser är oinskränkt skattskyldiga vid kommunaltaxeringen.

I förslaget göres ingen ändring beträffande pensionsstiftelsers skattskyldighet. Beträffande personalstiftelse föreslår utredningen — såsom redovisats i annat sammanhang — att dessa stiftelser inordnas under en särskild lag om personalstiftelse. I denna lag preciseras personalstiftelsens ändamål och gives regler om styrelsens sammansättning. Det föreskrives vidare, att personalstiftelse alltid skall stå under tillsyn och att styrelsens ordförande skall utses av tillsynsmyndigheten. I framtiden kommer därför att finnas helt andra garantier mot missbruk än hittills. Utredningen menar, att samtliga personalstiftelser bör erhålla samma förmånliga ställning i fråga om skattskyldighet som pensionsstiftelse.

Anvisningar till 21 §.

3. Såsom intäkt — — — stadgandena i 35 §.

Gottgörelse, som arbetsgivare uppburit från pensions- eller personalstiftelse, räknas såsom intäkt av jordbruksfastighet, om avsättning till stiftelsen skett enligt 22 §.

Därest inkomst — — — om jordbruksfastighet.

Redovisar arbetsgivare enligt 2 kap. lagen om tryggnad av pensionslöften i sin balansräkning en post Avsatt till pensioner, skall vad i 28 § 1 mom. sjätte stycket samt i punkt 5 av anvisningarna till 28 § stadgas angående rörelse äga motsvarande tillämpning i fråga om jordbruksfastighet.

Har skattskyldig — — — i stället tillämpas.

Anvisningar till 22 §.

1. Såsom driftkostnad — — — ny sådan.

Värdet av — — — som driftkostnad.

Avdrag för avsättning av medel till pensions- eller personalstiftelse må ske på det sätt och i den ordning, som enligt punkt 2 av anvisningarna till 29 § gäller för rörelse.

Därest inkomst — — — nedan sägs.

Kostnad för anskaffande av djur får alltid avdragas, enär djuren anses såsom varor i jordbruket. Kostnad för anskaffande av maskiner och andra dylika för stadigvarande bruk avsedda inventarier får däremot avdragas endast genom årliga värdeminskningensavdrag. Är sådan tillgång underkastad hastig förbrukning, vilket vanligen kan anses vara fallet, när den beräknas hava en varaktighetstid av högst tre år, får dock under anskaffningsåret avdragas hela kostnaden för dess anskaffande.

Vad som stadgas i punkt 2 av anvisningarna till 29 § angående post Avsatt till pensioner och i punkterna 3 och 4 angående avdrag för värdeminskning av inventarier i rörelse skall äga motsvarande tillämpning i fråga om jordbruksfastighet.

Värdet av — — — som intäkt.

Förslaget till ändring i anvisningarna till 21 och 22 §§ innebär — till skillnad från gällande rätt — att bestämmelser rörande intäkt och kostnad i fråga om pensionering i förvärvskällan jordbruksfastighet uppdelas på skilda paragrafer. Intäkt behandlas i 21 § och kostnad i 22 §.

Avsättning till pensionsstiftelse kan med avdragsrätt företagas av samtliga idkare av jordbruk, oavsett sålunda hur redovisningen sker. Rätt att redovisa medel under rubriken Avsatt till pensioner tillkommer däremot endast arbetsgivare, som är aktiebolag och vissa andra subjekt. Sådan arbetsgivare skall enligt utredningens förslag till ny lydelse av 41 § kommunalskattelagen alltid redovisa inkomst av jordbruksfastighet enligt bokföringsmässiga grunder.

Anvisningar till 24 §.

8. Gottgörelse, som arbetsgivare uppburit från pensions- eller personalstiftelse, räknas såsom intäkt av annan fastighet, om avsättning till stiftelsen skett enligt 25 §.

Anvisningar till 25 §.

6. Avdrag för avsättning av medel till pensions- eller personalstiftelse må ske

på det sätt och i den ordning, som enligt punkt 2 av anvisningarna till 29 § gäller för rörelse.

Såsom redan omtalats utgör de föreslagna tilläggen till anvisningarna till 24 och 25 §§ en kodifiering av praxis beträffande bedömningen av inkomst i förvärvskällan annan fastighet. I denna förvärvskälla medges enligt förslaget avdrag för avsättning till pensionsstiftelse eller personalstiftelse. Intäkt behandlas i 24 § och kostnad i 25 §. Av bestämmelserna i 41 § kommunalskattelagen följer, att inkomst i förvärvskällan annan fastighet icke må redovisas enligt bokföringsmässiga grunder. Redovisning av medel under rubriken Avsatt till pensioner kan därför icke ifrågakomma i denna förvärvskälla.

Anvisningar till 28 §.

5. Som intäkt upptages det belopp, varmed disponibla pensionsmedel enligt 2 kap. 6 § lagen om tryggande av pensionslöften skolat minskas under räkenskapsåret, ändå att posten Avsatt till pensioner jämfört med föregående års balansräkning minskats med lägre belopp.

Upphör arbetsgivare med sin rörelse, upptagas disponibla pensionsmedel såsom intäkt av rörelse det räkenskapsår händelsen inträffar. Träder arbetsgivare i likvidation, upptagas dessa medel såsom intäkt senast räkenskapsåret efter det, då beslutet om likvidation fattades. För fusion som avses i 28 § 3 och 4 mom. gäller vad där föreskrivits.

Beskattade medel räknas icke som intäkt enligt 28 § 1 mom. sjätte stycket eller enligt föreskrifterna i första och andra styckena härövan första gången dessa medel finnas tillgängliga.

Riksskattenämnden äger medgiva, att intäkt som avses i första stycket må fördelas till beskattning på högst sex räkenskapsår. Över riksskattenämndens beslut må klagan icke föras.

5. Första stycket. Bestämmelsen tager sikte på det fallet, att en arbetsgivare minskar disponibla pensionsmedel med mindre belopp än vad som följer av föreskrifterna i 2 kap. 6 § tryggandelagen. Arbetsgivare skall ändå upptaga såsom intäkt det belopp, varmed minskning skolat ske.

Andra stycket. Detta stycke utgör beträffande redovisning av medel under rubriken Avsatt till pensioner en komplettering på skattesidan till de bestämmelser om upphörande av rörelse, som återfinnes i 4 kap. tryggandelagen.

Om arbetsgivaren upphör med sin rörelse, har han enligt 4 kap. att teckna pensionsförsäkring för sina pensionsåtaganden, såvida icke en efterträdare övertager ansvaret för pensionsskulden i viss ordning. Därvid blir det belopp, som hos arbetsgivaren (företrädaren) må finnas redovisat under rubriken Avsatt till pensioner, disponibelt i sin helhet. Beloppet skall enligt föreslagen skatteregel redovisas såsom intäkt det år rörelsen upphör.

Det kan ibland vålla svårigheter att avgöra vid vilken tidpunkt en rörelse har upphört. Några allmänna regler kan icke uppställas. För likvidation

föreslås, att disponibla medel skall redovisas såsom intäkt senast året efter det, då beslutet om likvidation fattats. Bestämmelsen är avsedd att tillämpas även för det fall, att rörelsen då ännu icke helt avvecklats.

Upphör arbetsgivare med sin rörelse i samband med fusion, gäller särskilda bestämmelser i 28 § 3 och 4 mom. En hänvisning till dessa moment har intagits i andra stycket.

Tredje stycket. Bestämmelsen utgör beträffande medel under rubriken Avsatt till pensioner en motsvarighet till stadgandet i 19 § om att gottgörelse ur pensionsstiftelse av beskattade medel icke utgör skattepliktig inkomst. Medel, som upplöses på posten Avsatt till pensioner, räknas icke som skattepliktig inkomst, i den mån där funnits beskattade medel. Förhållandet belyses av följande *exempel*.

En arbetsgivare, som enligt tryggandelagen skolat minska posten Avsatt till pensioner under räkenskapsåret med t. ex. 100 000 kronor, har icke vidtagit sådan åtgärd. Posten består icke till någon del av beskattade medel. Arbetsgivaren beskattas för en intäkt, som svarar mot den minskning som bort ske, alltså 100 000 kronor. Nästa räkenskapsår vidtager han en enligt tryggandelagen tillåten minskning av posten med 150 000 kronor. Beskattningen föregående år av beloppet 100 000 kronor bör ha till följd att detta belopp i skattelagens mening anses utgöra beskattade medel på posten Avsatt till pensioner. Av minskningen om 150 000 kronor under det andra året bör således 100 000 kronor anses tagna ur redan beskattade medel. Som skattepliktig inkomst är således att räkna 50 000 kronor.

Fjärde stycket. I 2 kap. 6 § tryggandelagen gives i första och andra styckena regler om minskning av disponibla pensionsmedel. I tredje stycket upptages en bestämmelse om minskning av sådana medel, som närmast tager sikte på »sovande» företag. Om en arbetsgivare tre räkenskapsår i följd haft disponibla medel utöver 110 procent av sin pensionsreserv samt disponibla medel finnes även vid utgången av det fjärde året, skall minskning sistnämnda år ske med samtliga då disponibla medel. Denna regel kan tänkas ställa stora anspråk på likvida medel. Särskilt med sikte på denna situation föreslår utredningen, att riksskattenämnden får rätt att medgiva, att intäkt, som uppstår till följd av bestämmelserna i 2 kap. 6 §, fördelas till beskattning under högst sex räkenskapsår. Nämnden äger därvid även avgöra, hur beloppet skall fördelas mellan de olika åren. En särskild anledning för riksskattenämnden att utnyttja hela tidsskalan föreligger, då intäkten kan antagas ha sitt upphov i familjebolags avsättning till pensionsstiftelse för pensionslöfte åt huvuddelägare, som skett före år 1955 med stöd av då gällande skatterätt; jfr redogörelse i den allmänna delen om familjebolagen, där den angivna situationen närmare behandlas under avsnitt 5.

Anvisningar till 29 §.

2. a. Arbetsgivare åtnjuter avdrag för medel, som avsatts till personalstiftelse, när medlen kunna beräknas komma till användning under de närmaste åren.

b. Arbetsgivare åtnjuter avdrag för medel, som avsatts till pensionsstiftelse för att uppbringa stiftelsens tillgångar till vad som motsvarar — efter avdrag för den gäld stiftelsen själv må hava ådragit sig — upplupen del av de löften om pension, som tryggas av stiftelsen. Att stiftelsens ändamål icke må omfatta pension för vissa personer utöver visst belopp framgår av 3 kap. 1 § tredje stycket lagen om tryggnad av pensionslöften.

Avser pensionsstiftelsen att trygga pensionslöften enligt allmän pensionsplan, åtnjutes avdrag för avsättning för att täcka pensionsreserv enligt pensionsplanen.

c. Redovisar arbetsgivare enligt 2 kap. lagen om tryggnad av pensionslöften i sin balansräkning en post Avsatt till pensioner, som är större än denna post vid utgången av föregående räkenskapsår, åtnjutes avdrag för skillnaden mellan de bägge posterna. Har arbetsgivare under ett tidigare räkenskapsår nedsatt posten Avsatt till pensioner under bundet belopp och har åtgärden icke berott på ursäktligt förbiseende, skall dock avdrag vägras för ett motsvarande belopp.

d. Vid beräkning av avdrag enligt b. och c. ovan får pensionslöfte beaktas endast under förutsättning, att försäkring tecknad för löftet skulle hava varit pensionsförsäkring i den mening, som angives i punkt 1 av anvisningarna till 31 §.

e. Vederlag, som arbetsgivare utger till efterträdare i rörelse eller i rörelsegren för att denne övertagit ansvaret för pensionslöfte, räknas icke till driftkostnad.

Punkt 2 av anvisningarna har underkastats ändring i både sakligt och redaktionellt avseende. I sistnämnda hänseende innebär förslaget, att personalstiftelse behandlas först (2.a.). Därefter behandlas pensionsstiftelser (b.), medel redovisade under rubriken Avsatt till pensioner (c.) samt göres en hänvisning till definitionen på pensionsförsäkring (d.). Slutligen behandlas ett fall om pensionskostnad vid övergång av rörelse (e.).

2.a. I fråga om arbetsgivares rätt till avdrag för avsättning till personalstiftelse må hänvisas i första hand till avsnittet om personalstiftelser å s. 218. Såsom framgår därav innebär utredningens förslag sådana garantier mot missbruk, att skattemyndighet i huvudsak befrias från uppgiften att bedöma om avsättning skall medföra avdragsrätt. I ett hänseende har det likväl ansetts nödvändigt, att skattemyndighet alltjämt prövar det befogade i yrkat avdrag för avsättning. För sådant avdrag kräves, att avsatta medel kan beräknas komma till användning under de närmaste åren. Beträffande större avsättningar bör skattemyndighet kunna kräva, att arbetsgivaren framlägger en plan, som utvisar i vilken takt medlen skall förbrukas. I övrigt må hänvisas till den förut nämnda redogörelsen om personalstiftelser.

2.b. Denna punkt behandlar arbetsgivares rätt till avdrag för avsättning till pensionsstiftelse. Avdragsrätten omfattar enligt första stycket upplupen del av arbetsgivarens samtliga pensionsåtaganden till de arbetstagare som omfattas av stiftelsen. Beträffande pensionslöfte till huvuddelägare gäller dock att pensionsstiftelse icke må ha till ändamål att trygga pension åt sådan person utöver vad som inom branschen är sedvanligt för arbetstagare med motsvarande uppgifter. Andra meningen utgör en erinran om denna begränsning.

I en pensionsplan kan vara föreskriven en pensionsreserv, som är större

än upplupen del av pensionslöften. Avser stiftelsen att trygga åtaganden enligt allmän pensionsplan, må enligt andra stycket avsättningen avse dessa åtaganden, ändå att de överstiger upplupen del av löfterna; jfr 3 kap. 2 § andra stycket tryggandelagen. Genom föreskriften uppnås likställighet med vad som beträffande planpensionering föreslås skola gälla för redovisning under rubriken Avsatt till pensioner enligt 2 kap. 1 § a) nämnda lag.

För pensionsborgenärernas del är avsättning till stiftelse att föredraga — såsom tryggare — framför redovisning av medel under rubriken Avsatt till pensioner. Arbetsgivaren har därför ansetts böra ha rätt till avdrag för avsättning till stiftelsen av ett belopp svarande mot stiftelsens pensionsreserv, ändå att redovisning redan skett härför under rubriken Avsatt till pensioner i balansräkningen. Å andra sidan bör en och samma skuld icke få redovisas som tryggad samtidigt både hos arbetsgivaren och hos stiftelsen. Arbetsgivare, som gör avsättning till pensionsstiftelse, skall därför samma räkenskapsår minska disponibla medel under Avsatt till pensioner med det belopp som han avsatt till stiftelsen.

2.c. Första meningen erinrar om sambandet mellan tryggandelagen och skattereglerna och anger vilket belopp arbetsgivaren må med avdragsrätt avsätta till konto Avsatt till pensioner. Skillnaden mellan vad arbetsgivaren redovisar under rubriken Avsatt till pensioner i sin balansräkning vid räkenskapsårets utgång och motsvarande post i föregående balansräkning är det belopp som avsatts under året. Detta belopp är avdragsgillt, om och i den mån beloppet varit erforderligt för att uppbringa beloppet under rubriken Avsatt till pensioner till det högsta belopp som enligt 2 kap. 1 § första stycket tryggandelagen med beaktande av sista stycket samma paragraf må redovisas under denna rubrik.

Andra meningen är kommenterad under 28 § 1 mom. sjätte stycket.

2.d. Innehållet motsvarar i sak 2.a. andra stycket av nuvarande bestämmelse. Texten har underkastats en översyn från redaktionell synpunkt.

2.e. Enligt 29 § 1 mom. räknas såsom driftkostnad vid beräkning av inkomst av rörelse bland annat pension. Om rörelse eller rörelsegren övergår från en arbetsgivare till en annan är det ofta praktiskt, att efterträdaren övertager ansvaret för företrädarens pensionsskuld. Om företrädaren erlägger ett vederlag till efterträdaren för att denne övertager hans pensionsskuld kunde det synas naturligt att betrakta detta som avdragsgill pensionskostnad. Enligt förslaget är detta dock icke tillåtet. Det bör påpekas att arbetstagare, som övergått i efterträdarens tjänst, anses såsom anställd hos efterträdaren från dagen för anställningen hos företrädaren. Efterträdaren har rätt till avdrag för avsättning till pensionsstiftelse eller till skuldkonto för sina nya pensionsborgenärer även för att trygga pension som dessa intjänat hos företrädaren. Se även kommentaren till 4 kap. tryggandelagen.

Anvisningar till 53 §.

8. Frågan om skattskyldigheten för stiftelse skall bedömas med hänsyn till det ändamål som tillgodoses i den bedrivna verksamheten.

Stiftelse, som i sin verksamhet främjar flera ändamål, anses hänförlig under 53 § 1 mom. e), därest verksamheten huvudsakligen avser att tillgodose ändamål av sådan beskaffenhet som i nämnda stadgande omförmåles. Detta anses vara fallet, om i verksamheten allenast i ringa omfattning främjas ändamål av annan art.

Om stiftelse under längre tid icke bedrivit eller icke kan väntas komma att bedriva verksamhet i en omfattning som skäligen svarar mot avkastningen å stiftelsens tillgångar, skall stiftelsen, oavsett dess ändamål, anses hänförlig under 53 § 1 mom. f). Att pensionsstiftelse lägger avkastning till kapitalet, skall icke medföra sådan påföljd, med mindre stiftelsen har överskott å kapitalet.

Vad i denna punkt sagts om stiftelse skall jämväl gälla förening, dock att, därest under föreningens förvaltning finnes stiftelse, frågan om skattskyldigheten skall för stiftelsen och föreningen var för sig bedömas på sätt ovan anges.

Enligt gällande skatterätt har pensionsstiftelse under vissa betingelser en privilegierad ställning såvitt gäller skattskyldighet för inkomst och förmögenhet. Såsom dylik privilegierad pensionsstiftelse skall enligt punkt 6 av anvisningarna till 53 § betraktas *dels* bunden pensionsstiftelse, *dels* fri pensionsstiftelse under följande förutsättningar. Stiftelsens ändamål skall uteslutande vara pensionering på grund av tjänst. Ändamålet skall vara oförändrat så länge stiftelsen består. Vid stiftelsens upplösning eller då det icke längre finnes eller kan antagas komma att finnas någon, vars rätt till pension skall tillgodoses av stiftelsen, skall återstående medel antingen användas för dylik pensionering eller anslås till välgörande eller eljest allmännyttigt ändamål. Såsom i skattehänseende privilegierad pensionsstiftelse anses även jämlikt särskilda övergångsbestämmelser sådan äldre stiftelse bildad före den 5 juni 1955 som vid sidan av pensionering har ett mindre annat ändamål som är närstående pensionering.

Med hänsyn till den noggranna reglering av pensionsstiftelserna som föreslås i tryggandelagens 3 kap. anser utredningen, att punkt 6 av anvisningarna till 53 § kan utgå.

I punkt 8 av anvisningarna till 53 § föreskrives enligt gällande rätt, att frågan om skattskyldighet för stiftelse skall bedömas med hänsyn till det ändamål som tillgodoses i den bedrivna verksamheten. Om stiftelse under längre tid icke bedrivit eller icke kan väntas komma att bedriva verksamhet i en omfattning som skäligen svarar mot avkastningen å stiftelsens tillgångar, är stiftelsen dock oavsett ändamålet skattskyldig för all inkomst. Nämnda punkt har enligt praxis icke tillämpats på pensionsstiftelse. Denna praxis kan försvaras med att pensionsstiftelse utgör en pant för upplupen del av de pensionslöften, som stiftelsen avser att trygga, och att panten bör få ligga orörd intill det belopp som motsvarar stiftelsens pensionsskuld. Har pensionsstiftelse däremot överskott å kapitalet, bör stiftelsen vara underkastad samma regler som vanliga stiftelser. Detta framgår av föreslaget tillägg till anvisningspunkten. Pensionsstiftelse, som har överskott å kapitalet, skall följaktligen i framtiden behandlas som övriga stiftelser.

Övergångsbestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1967 och skall tillämpas första gången vid

1968 års taxering. Äldre bestämmelser skola fortfarande gälla i fråga om 1967 års taxering samt i fråga om eftertaxering för år 1967 eller tidigare år. Vid ikraftträdandet skall följande iakttagas. Vid första taxering enligt de nya bestämmelserna anses skattskyldig i sin balansräkning föregående räkenskapsår hava en post Avsatt till pensioner, som svarar mot vad han enligt 7 § lagen om införande av lagen om tryggande av pensionslöften och lagen om personalstiftelse skall hava fört till konto Avsatt till pensioner. Att skattskyldig icke är skyldig att under övergångsåret minska disponibla pensionsmedel på sätt i 2 kap. 6 § andra stycket lagen om tryggande av pensionslöften sägs framgå av 10 § lagen om införande av lagen om tryggande av pensionslöften och lagen om personalstiftelse.

Såsom redovisats i kommentaren till lagen om införande av tryggandelagen och personalstiftelselagen (införandelagen) föreslås, att den nya lagstiftningen skall träda i kraft den 1 mars 1967. Detta innebär, att de nya skattebestämmelserna första gången skall tillämpas samtidigt för alla arbetsgivare, d. v. s. vid 1968 års taxering eller, för arbetsgivare vilkens räkenskapsår börjar före den 2 mars 1967 och utgår efter den 29 februari 1968, vid 1969 års taxering.

Vid den första taxering då de nya bestämmelserna tillämpas skall det belopp, som den skattskyldige enligt 7 § införandelagen per den 1 mars 1967 skolat överföra till särskilt skuldkonto, vid tillämpningen av punkt 2. c. av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen betraktas som en post Avsatt till pensioner i hans balansräkning föregående räkenskapsår. En erinran därom har intagits i övergångsbestämmelserna på skattesidan liksom även en påminnelse om att arbetsgivare enligt 10 § införandelagen icke är skyldig att tillämpa minskningsregeln i 2 kap. 6 § andra stycket tryggandelagen under övergångsåret. Minskning av disponibla pensionsmedel behöver därför normalt icke ske vid 1968 års taxering. Jfr kommentaren till förenämnda 10 §.

II. Ändring i förordningen om statlig inkomstskatt

7 §.

Från skattskyldighet — — — ävensom hushållningssällskap:
för all inkomst;

e) akademier, Nobelstiftelsen samt stiftelsen Dag Hammarskjölds Minnesfond, så ock allmänna undervisningsverk, sådana sammanslutningar av studerande vid rikets universitet och högskolor i vilka de studerande enligt gällande stadgar äro skyldiga att vara medlemmar, sjömanshus, svenska skeppshypotekskassan, norrlandsfonden, malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete, järnkontoret, så länge kontorets vinstmedel användas till allmänt nyttiga ändamål och kontoret icke lämnar utdelning åt sina delägare, aktiebolaget tipstjänst, svenska penninglotteriet aktiebolag, allmänna pensionsfonden, allmänna sjukförsäkringsfonden, pensionsstiftelser, allmänna försäkringskassor, understödsföreningar, med undantag för dem, vilka enligt sina stadgar äga meddela annan kapitalförsäkring än sådan som omfattar kapitalunderstöd å högst 500 kronor för medlem, personalstiftelser, sådana ömsesidiga försäkringsbolag för försäkring av egendom, å vilka lagen om försäkringsrörelse icke äger tillämpning eller vilkas verksamhetsområden falla utanför Stockholm och omfatta allenast visst län eller del av län, även-

som sådana ömsesidiga försäkringsbolag, som avses i lagen om yrkesskadeförsäkring:

för all inkomst;

f) kyrkor, andra — — — hänförlig verksamhet.

Riksskattenämnden må, — — — icke föras.

Aktiebolag och — — — bolagens verksamhet.

Om aktierna — — — lös egendom.

Riksskattenämnden må, — — — icke föras.

Att personer, — — — samma paragraf.

Enligt gällande rätt hänföres bundna personalstiftelser med visst kvalificerat ändamål — i likhet med vad som är fallet för pensionsstiftelser — under 7 § e) förordningen om statlig inkomstskatt och åtnjuter därigenom frihet från skattskyldighet för all inkomst. Enligt bestämmelsen i 6 § 1 mom. b) förordningen om statlig förmögenhetsskatt är samma stiftelser även frikallade från skyldighet att utgiva förmögenhetsskatt. För övriga personalstiftelser gäller däremot enligt 6 § 1 mom. b) förordningen om statlig inkomstskatt jämfört med 6 § 1 mom. b) förordningen om statlig förmögenhetsskatt oinskränkt skattskyldighet för inkomst och förmögenhet. Såsom en konsekvens av utredningens förslag att samtliga personalstiftelser jämföras med pensionsstiftelser i fråga om skattskyldighet vid den kommunala inkomsttaxeringen föreslås, att genom ändring i förenämnda 7 § e) samtliga personalstiftelser frikallas från skattskyldighet även vid den statliga inkomsttaxeringen och som en följd därav vid förmögenhetstaxeringen.

Rörande övergångsbestämmelser, se kommentaren till ändringar i kommunalskattelagen.

III. Ändring i taxeringsförordningen

33 §.

Är stiftelse — — — till beskattning.

Uppgiftsskyldighet, som i första stycket sägs, åligger

1) pensionsstiftelse,

2) personalstiftelse,

3) stiftelse som — — — statlig inkomstskatt.

Uppgift avfattas — — — från skattskyldighet.

Uppgift avlämnas — — — nämnda skyldighet.

Det åligger — — — föreningens skattskyldighet.

Ändringen utgör en följdändring till utredningens förslag att vid såväl statlig som kommunal inkomsttaxering i fråga om skattskyldighet jämställa personalstiftelse med pensionsstiftelse. Innebörden av ändringen är, att samtliga personalstiftelser åläggas att senast den 31 mars till länsstyrelsen avlämna särskild uppgift rörande inkomst och förmögenhet för det räkenskapsår, som gått till ända före den 1 mars under taxeringsåret.

Rörande övergångsbestämmelser, se kommentaren till ändringar i kommunalskattelagen.

BILAGA 1

Statistik angående förmögenhet i pensionsstiftelser, m.m.

Under ett skede av sitt arbete planlade utredningen i samarbete med statistiska centralbyråns utredningsinstitut en omfattande statistisk undersökning av arbetsgivarnas pensionsåtaganden. Utredningen hemställde hos Kungl. Maj:t om medel för att utföra undersökningen. Kungl. Maj:t fann emellertid icke skäl bifalla denna hemställan, varför undersökningen icke kom till utförande.

Utredningen lät därefter utföra den mera begränsade undersökning angående börsnoterade aktiebolag som här redovisas.

Undersökningen avser *förmögenhet och pensionsreserv hos pensionsstiftelser knutna till börsnoterade företag* kring utgången av år 1962.

Undersökningen, som gjordes under sommaren 1963, avsåg *antalet pensionsstiftelser*, storleken av stiftelsernas *förmögenhet* (tillgångar minus andra skulder än pensionsskuld) och *pensionsreserv* samt vidare de undersökta företagens *ATP-avgift och utbetalade pensioner*. Uppgifter i dessa hänseenden skulle lämnas av varje företag för sig och avse det närmast i tiden liggande räkenskapsår, för vilket uppgifter kunde tillhandahållas. Undersökningen omfattade 84 aktiebolag, motsvarande samtliga i juni 1963 på fondbörsens A-lista noterade bolag med undantag av investmentbolag, banker och försäkringsbolag.

Inkomna uppgifter avser som regel ett *räkenskapsår* omfattande tiden den 1/1—31/12 1962. Både något tidigare och något senare räkenskapsår förekommer dock, det senaste avseende tiden 1/10 1962—30/9 1963. Redovisade belopp för ATP-avgift torde till helt övervägande del avse räkenskapsårets kostnad för ATP-avgift, d. v. s. den beräknade ATP-avgiften för under året använd arbetskraft, i förekommande fall kompletterad med förut icke kostnadsförd post avseende ATP-avgift för ett tidigare år. Angivna belopp för pensioner, utbetalade under året, torde normalt motsvara årets kostnader för förfallna pensionsposter. Att förfallen pension icke uttages lär sällan förekomma. Uppgifter har däremot icke inhämtats om andra kostnader för pensionering än utgående pensioner och ATP-avgift. Uppgifter saknas sålunda om kostnader för pensionsförsäkring.

Samtliga 84 bolag har lämnat uppgift om antalet pensionsstiftelser och om förmögenheten hos stiftelserna. Antalet pensionsstiftelser hos bolagen uppgick till 218. Antalet stiftelser hos varje bolag växlade. Flertalet bolag hade sålunda 2 eller 3 stiftelser, nio bolag hade endast en stiftelse, medan åtta bolag hade 4 stiftelser och fem bolag hade 5 stiftelser. Inget bolag hade flera än 5 stiftelser. Den sammanlagda förmögenheten hos stiftelserna uppgick till 2 336 miljoner kronor.¹

En jämförelse mellan pensionsstiftelsernas förmögenhet, å ena sidan, och dessas pensionsreserv, å den andra sidan, har icke gått att utföra beträffande samtliga 84 bolag. En del bolag har nämligen icke tillhandahållit besked om sina stiftelsers pensionsreserv, d. v. s. kapitalvärdet av de fribrev på framtida pension och av

¹ Förmögenheten den 31/12 1958 hos pensionsstiftelser, knutna till vid denna tidpunkt på börsens A-lista och dess fria lista noterade aktiebolag, 135 bolag, varav 122 hade pensionsstiftelser, uppgick till 1 766 miljoner kronor. Härmed må jämföras förmögenheten hos samtliga pensionsstiftelser under tillsyn vid nämnda tidpunkt, 5 924 miljoner kronor (Betänkande I s. 169).

de utgående pensioner som tryggas av stiftelsen. Jämförelse har däremot varit möjlig i fråga om 69 bolag. Som regel har härvid uppgift lämnats om den sammanlagda pensionsreserven för de stiftelser, som är knutna till det uppgiftslämnande bolaget. Den omständigheten, att pensionsreserv icke redovisas särskilt för varje stiftelse och att sålunda överskott respektive underskott icke beräknas för den enskilda stiftelsen utan för bolaget såsom helhet, torde likväl ej nämnvärt påverka helhetsbilden.² Den samlade förmögenheten i stiftelser hos de 69 bolagen uppgår till 1 992 miljoner kronor. Samma bolag redovisar för sina stiftelser en sammanlagd pensionsreserv om 1 338 miljoner kronor. Av de 69 bolagen redovisar 51 bolag överskott i stiftelserna med tillhoppa 687 miljoner kronor, 10 bolag underskott med tillhoppa 33 miljoner kronor, varjämte 8 bolag uppgivit, att stiftelseförmögenheten överensstämmer med pensionsreserven. Av de 69 bolagen har 56 bolag därjämte redovisat, hur reserven är fördelad mellan tjänstemän och arbetare. Av en sammanlagd pensionsreserv om 999 miljoner kronor har sålunda 798 miljoner kronor avsett tjänstemän och 201 miljoner kronor avsett arbetare.

Det kan vara av intresse att känna till hur många av de 84 bolagen, som vid utgången av respektive räkenskapsår var anslutna till FPG/PRI-systemet. Av uppgifter inhämtade från Pensionsregistreringsinstitutet framgår, att 64 av bolagen vid denna tidpunkt var anslutna till detta system. Av dem hade ett anslutits under räkenskapsåret. För övriga 63 bolag, vilka sålunda varit anslutna under minst ett helt räkenskapsår, uppgick den sammanlagda PRI-pensionsskulden (= pensionsreserven med visst tillägg) — vilken skall motsvararas av förmögenhet i PRI-stiftelse — till 253 miljoner kronor.

Samtliga 84 bolag har lämnat uppgift om ATP-avgiften. Den sammanlagda ATP-avgiften för bolagen uppgår till 150 miljoner kronor. Några bolag har en ATP-avgift understigande 100 000 kronor, medan den största redovisade ATP-avgiften är 11,3 miljoner kronor.

82 bolag redovisar årsbeloppet för utgående pensioner. Ett bolag har på denna punkt med hänsyn till förekomsten av en bolagets pensionskassa icke ansett sig kunna beräkna ett rättvisande belopp. Ett annat bolag har icke haft någon utbetalning av pensioner. I några fall har medräknats även pensioner utbetalade av pensionsstiftelser. Det sammanlagda beloppet hos de 82 bolagen för utbetalade pensioner uppgår till 94 miljoner kronor. Ett tiotal bolag redovisar ett årligt pensionsbelopp understigande 100 000 kronor, medan det största beloppet för utbetalade pensioner uppgår till 6,6 miljoner kronor.

Rörande det insamlade materialet hänvisas i övrigt till nedanstående tabeller. Belopp angives i miljoner kronor.

1. *Förmögenhet hos pensionsstiftelser knutna till 84 börsnoterade företag*

<i>Förmögenhet</i>	<i>Antal bolag</i>
0 - 10	29
10,1 - 20	20
20,1 - 30	12
30,1 - 40	5
40,1 - 50	6
50,1 - 75	3
75,1 - 100	3
100,1 - 150	6
	84

² Vid tillämpning av den s. k. avtappningsregeln är det stundom nödvändigt att beträffande förmögenhet och pensionsreserv granska varje stiftelse för sig, så t. ex. om ett företag endast har en stiftelse för tjänstemän och en för arbetare.

2. Storleken av pensionsreserven vid 69 av de börsnoterade företagen

Pensionsreserv	Antal bolag
0 - 10	32
10,1 - 20	17
20,1 - 30	8
30,1 - 40	3
40,1 - 50	4
50,1 - 75	3
75,1 - 100	1
100,1 - 150	1
	69

3. Av de 69 företag som avses under 2. har 51 överskott i pensionsstiftelser enligt följande fördelning

Överskott	Antal bolag
0 - 10	32
10,1 - 20	10
20,1 - 30	2
30,1 - 40	3
40,1 - 50	1
50,1 - 75	2
75,1 - 100	1
	51

4. Av de 69 företag som avses under 2. har 10 underskott i pensionsstiftelser som fördelar sig sålunda

Underskott	Antal bolag
0 - 2	4
2,1 - 4	3
4,1 - 6	1
6,1 - 8	1
8,1 - 10	1
	10

5. ATP-avgiftens storlek hos de 84 börsnoterade företagen fördelar sig sålunda

Årtligt belopp	Antal bolag
0 - 1	45
1,1 - 2	18
2,1 - 4	11
4,1 - 6	5
6,1 - 8	3
8,1 - 10	1
10,1 - 12	1
	84

6. Storleken av utgående pensioner hos 82 av de 84 företagen
fördelar sig sålunda

Arligt belopp	Antal bolag
0 -1	56
1,1 -2	14
2,1 -4	7
4,1 -6	3
6,1 -8	2
	<u>82</u>

Utredningen har inhämtat vissa uppgifter från *statistiska centralbyrån* rörande avsättningar till pensions- och andra personalstiftelser gjorda under åren 1958—1963 av aktiebolag och ekonomiska föreningar med mer än 50 anställda; några företag med lägre antal arbetare har dock medtagits.³ Centralbyrån har endast siffror på den sammanlagda avsättningen till dessa slag av stiftelser. Emellertid torde avsättningarna så gott som uteslutande ha avsett pensionsstiftelser. Det må nämnas, att uppgifterna omfattar flertalet större företag inom samtliga industribranscher. För samma företag har centralbyrån även lämnat uppgifter rörande förändringen av företagets nettoskuld till pensions- och andra personalstiftelser för samma år.

Antalet undersökta företag samt avsättningar till stiftelser och förändring av skuld till stiftelserna framgår av nedanstående tabell. Belopp anges i *miljoner kronor*.

	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal företag.....	1701	1659	1660	1659	1649	1635
Avsättning till pensions- och andra personalstiftelser.....	392 ⁴	432	103	77	92	100
Förändring av skuld till nämnda stiftelser.....	+406	+497	+157	+296	+214	-16

Skandinaviska Banken undersöker kontinuerligt 100—125 större svenska aktiebolag — av vilka några icke är noterade på fondbörsen — rörande bruttovinstens användning samt granskar vissa poster på balansräkningen. Resultatet av dessa undersökningar publiceras årligen i *Skandinaviska Bankens Kvartalsskrift*. Därvid medtages dock endast företag, för vilka tre helt jämförbara redovisningar föreligger. De publicerade siffrorna avser som regel 90—100 företag. Följande siffror avseende avsättning till pensionsstiftelser och företagets skuld till sådana stiftelser är hämtade ur *Kvartalsskriften* för åren 1961 och 1964.⁵ Belopp anges i *miljoner kronor*.

	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Avsättning till pensionsstiftelser...	247	252	64	17	19	15
Skuld till pensionsstiftelser.....	1627	1963	2039	2145	2267	2245

³ Statistiska centralbyrån inforrar årligen uppgifter ur företagets årsredovisningar för att bearbeta dessa i olika hänseenden; uppgifter inkommer dock ej från samtliga företag.

⁴ Härmed må jämföras det sammanlagda beloppet för avsättning till samtliga pensionsstiftelser år 1958, nämligen 578 miljoner kronor.

⁵ Siffermaterialet för åren 1958 - 1960 har hämtats ur *Kvartalsskriften* 1961 nr 3. De publicerade siffrorna avser samma företag. Siffrorna för åren 1961 - 1963 har hämtats ur *Kvartalsskriften* 1964 nr 3 och avser även de för de tre åren i fråga en och samma grupp företag. De båda grupperna är icke identiska och jämförelser avseende tiden före och efter år 1961 bör därför göras med viss försiktighet. Flertalet av de företag, som är medtagna i den senare undersökningen, återfinnes dock i den tidigare undersökningen, som dessutom omfattar några andra företag.

BILAGA 2

Statistik angående personalstiftelser¹

I. Statistiska uppgifter om personalstiftelser hämtade ur företagsbeskattningskommitténs betänkande (SOU 1954:19)

a) Bundna personalstiftelser

Den 1 januari 1953 uppgick antalet sådana stiftelser till 90 med en sammanlagd förmögenhet av omkring 11,5 miljoner kronor.

b) Fria personalstiftelser

Avdrag för avsättning till personalstiftelse var tidigare medgivet, även om stiftelsen ej stod under tillsyn. Företagsbeskattningskommittén kunde därför icke vänta sig att få några uppgifter av värde från tillsynsmyndighet. I avsikt att förse kommittén med något material rörande fria personalstiftelser utsände emellertid Industriförbundet ett frågeformulär angående sådana stiftelser till 985 aktiebolag med minst 100 anställda. Svar inkom från 933 bolag. Därav framgick att till dessa bolag var knutna 177 *personalstiftelser*. Stiftelsernas förmögenhet uppgick till omkring 68 miljoner kronor. Därav utgjordes 70—80 procent av fordringar på stiftarföretagen.

Följande *tabeller* giver närmare upplysningar om dessa 177 stiftelser. Belopp anges i 1 000 kronor.

1. Stiftelsernas förmögenhet per sista bokslutsdag²

Storleksgrupp	Antal stiftelser	Belopp
1 - 100.....	89	3 300
100 - 500.....	49	10 200
500 - 1 000.....	19	11 900
1 000 - 10 000.....	19	42 600
Ej svarat.....	1	-
	Summa	177
		68 000

¹ Personalstiftelse användes här i betydelsen *annan välfärdsstiftelse än pensionsstiftelse*. Bunden personalstiftelse får icke till ändamål ha pensionering. Fri personalstiftelse kan ha sådant ändamål vid sidan om annat personaländamål.

² I betänkandet har ej angivits vilken bokslutsdag undersökningen av fria personalstiftelser avser. Troligen är dock fråga om bokslutsdag under år 1952.

2. Fördelning på olika ändamål

Ändamål	Antal stiftelser	Belopp
Sjuk-, olycksfall etc. (a).....	68	7 600
Personalbostäder (b).....	9	5 600
Semesterhem och fritidssysselsättning (c).....	25	6 200
Kombination av a och b.....	2	200
» » b och c.....	2	1 700
» » a och c.....	14	8 300
» » a, b och c.....	6	10 700
Sociala ändamål och välfärdsanordningar i allmänhet.....	17	11 500
Studier och utbildning.....	17	7 100
Barnkoloni.....	2	1 500
Understöd ej närmare angivet.....	6	2 300
Utbildning + sjukhus + bibliotek.....	1	100
Sjukhjälp + studier.....	3	900
Semesterhem + studier.....	5	4 300
	Summa	177
		68 000

3. Personalens inflytande på medlens användning

	Antal stiftelser
I stadgarna föreskrivet medlemskap:	
Bolaget väljer bland de anställda.....	36
De anställda väljer.....	49
Valsätt ej angivet.....	31
De anställda ej representerade.....	47
Styrelse väljes av:	
Bolagets styrelse.....	6
Företagsnämnden.....	3
De anställda sköter stiftelsen.....	3
Ej svarat.....	2
	Summa
	177

II. Statistiska uppgifter om personalsstiftelser inhämtade av pensionsstiftelseutredningen

Utredningen hemställde under år 1961 hos samtliga länsstyrelser, bankinspektionen, sparbanksinspektionen och försäkringsinspektionen om vissa uppgifter för åren 1956—1960 rörande personalsstiftelser, som stod under tillsyn av nämnda myndigheter. Uppgifter inkom från samtliga tillfrågade myndigheter. Denna undersökning av personalsstiftelser under tillsyn kompletterades senare med några uppgifter för år 1961.

År 1961 inhämtade utredningen även en del uppgifter från skattemyndigheterna angående personalsstiftelser, som icke var underkastade tillsyn. Uppgifterna avsåg förhållandena år 1960.

De av utredningen inhämtade uppgifterna om personalsstiftelserna redovisas i följande tabeller. Detaljerad statistik föreligger för år 1960 och avser endast personalsstiftelser under tillsyn. Uppgifterna avser utgången av respektive räkenskapsår. Belopp anges i 1 000 kronor. Före den statistiska bearbetningen av grundmaterialet har beloppen avrundats uppåt eller nedåt till jämna 1 000 kronor.

a) Uppgifter för åren 1956—1961 angående personalstiftelser under tillsyn

A. Uppgifter om personalstiftelserna år 1960

1. Bundna	92
Fria	309
	Summa 401
2. Rena personalstiftelser	376
Stiftelser för både pensions- och annat personaländamål	25
	Summa 401
3. Stiftarföretaget utgöres av:	
Aktiebolag (ej bankaktiebolag)	368
Bankaktiebolag eller sparbanks	5
Ekonomisk förening	4
Annan juridisk person (ej handelsbolag och kommanditbolag)	12
Handelsbolag, kommanditbolag eller fysisk person	12
	Summa 401
4. Stiftelsen knuten till ett företag	367
Stiftelsen knuten till flera företag	34
	Summa 401
5. Innehåller stadgarna uttrycklig föreskrift om representation för de anställda i stiftelsens styrelse?	
Ja	155
Nej	155
Övriga	91
	Summa 401

B. Personalstiftelserna år 1961, fördelade på län m.m.

	Antal	Netto- förmögenhet	Avsättning under året
Överståthållarämbetet	37	4 778	622
Länstyrelsen i Stockh. l.	8	1 116	54
» » Uppsala l.	3	454	—
» » Söderm. l.	14	1 630	8
» » Österg. l.	16	5 341	30
» » Jönköp. l.	35	2 300	537
» » Kronob. l.	7	499	24
» » Kalmar l.	11	1 024	107
» » Gotl. l.	1	50	—
» » Blek. l.	1	124	—
» » Krist. l.	2	402	155
» » Malm. l.	36	7 841	1 776
» » Hall. l.	10	1 085	93
» » Göteb. o. B. l.	40	4 640	178
» » Älvsb. l.	23	3 414	90
» » Skarab. l.	10	725	—
» » Värml. l.	8	766	70
» » Örebro l.	15	1 891	154
» » Västm. l.	8	177	235
» » Kopparb. l.	8	1 071	54
» » Gävleb. l.	23	1 911	20
» » Västern. l.	18	14 555	297
» » Jämtl. l.	—	—	—
» » Västerb. l.	13	4 681	202
» » Norrb. l.	—	—	—
Förs. insp.	87	9 731	49
Bank- o. fondinsp.	4	1 509	67
	Summa	438	72 713
			4 821

C. Personalstiftelserna åren 1960 och 1961. En jämförelse

År	Bundna	Fria	Summa	Netto- förmögenhet	Avsättning under året
1960.....	92	309	401	67 827	6 901
1961.....	87	351	438	72 713	4 821

D. Summa inkomster (avsättning medräknad) och utgifter för personalstiftelser under åren 1956—1960

	Inkomster.	Därav avsättning.	Utgifter	»Vinst»	»Förlust»
1956.....	5 709	3 624	2 520	3 189	
1957.....	4 466	1 878	3 159	1 287	
1958.....	6 772	4 177	3 788	2 984	
1959.....	6 592	2 934	4 042	2 550	
1960.....	11 660	6 901	13 657		1 997

E. Indelning av personalstiftelserna i storlek efter nettoförmögenheten år 1960

	Antal
Mindre än 1.....	14
1 - 10.....	61
11 - 100.....	175
101 - 1 000.....	143
1 001 - 10 000.....	7
Större än 10 000.....	1
Summa	401

F. Personalstiftelsernas ändamål år 1960

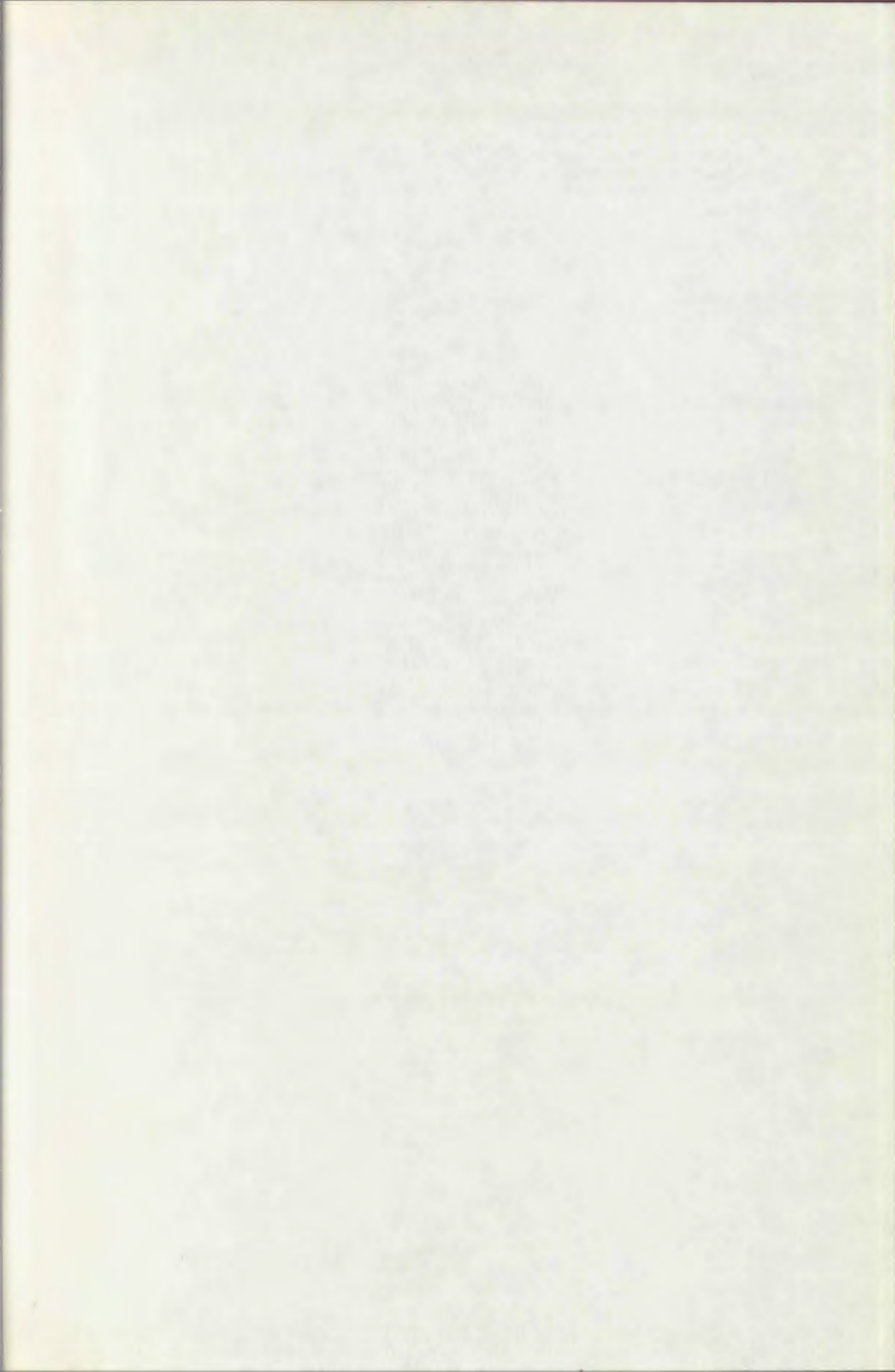
	Enbart	Dessutom annat ändamål
1. Pensioner, pensionstillägg, kapitalunderstöd.....	-	21
2. Sjukunderstöd.....	21	86
3. Understöd i allmänhet.....	34	137
4. Utbildning, stipendier.....	21	35
5. Personalbostäder.....	29	13
6. Semesterbidrag.....	3	33
7. Semesterhem.....	14	40
8. Fritidsverksamhet i allmänhet.....	14	49
9. Sociala ändamål och välfärdsanordningar i allmänhet (antingen 1-8 uppräknade eller allmän formulering, som täcker nämnda ändamål).....	78	57

G. Uppdelning av personalstiftelsernas förmögenhet år 1960

	Bundna	Fria	Samtliga
I. Bruttoförmögenhet, varav i.....	10 648	71 775	82 423
a) fordringar på stiftarföretaget.....	8 739	30 250	38 989
b) andra reversfordringar.....	283	1 339	1 622
c) aktier i stiftarföretaget.....	89	2 674	2 763
d) andra aktier.....	322	3 407	3 729
e) fastigheter.....	38	15 201	15 239
f) obligationer.....	613	2 544	3 157
g) bankmedel eller kontanter.....	531	12 320	12 851
h) annat.....	33	4 040	4 073
II. Skulder.....	32	14 564	14 596
III. Nettoförmögenhet.....	10 616	57 211	67 827

b) Uppgifter för år 1960 angående personalstiftelser utom tillsyn (111 stiftelser)

I. Bruttoförmögenhet, varav i.....	26 718
a) fordringar på stiftarföretaget.....	18 921
b) andra reversfordringar.....	340
c) aktier i stiftarföretaget.....	744
d) andra aktier.....	463
e) fastigheter.....	2 591
f) obligationer.....	2 224
g) bankmedel eller kontanter.....	1 215
h) annat.....	367
II. Skulder.....	2 117
III. Nettoförmögenhet.....	24 601

WORLD BANK
NOV 1965
STOCKHOLM

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1965

1. Transportekonomisk forskning i Norden.
3. Enkelte mellomriksveger mellom Norge og Sverige.

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1965

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 1. Allmänna uttalanden samt 1 och 2 kap. i förslaget till regeringsform. [2] Del 2. Kap. 3, 4 och 5 i förslaget till regeringsform. [3] Del 4. Kap. 7, 8, 9 och 10 i förslaget till regeringsform samt övergångsbestämmelserna. [34] Del 5. Förslaget till riksdagsordning. [37]
Rättegångshjälp. [13]
Godtrosförvärv av lösöre. [14]
Fastställande av faderskapet till barn utom äkten-skap. [17]
Fartygs befälhavare. Gemensamt haveri och dispasch. Ansvarsbestämmelser m. m. [18]
Dagstidningarnas ekonomiska villkor. [22]
Ändringar i ensattlagen m. m. [26]
Pensionsstiftelser II. [41]

Utrikesdepartementet

Sveriges sjöterritorium. [1]

Socialdepartementet

Tandvårdsförsäkring. [4]
Institutet för arbetshygien och arbetsfysiologi. [24]

Kommunikationsdepartementet

Skånes och Hallands vattenförsörjning. [8]
Frluftslivet i Sverige. Del II. Frluftslivet i samhällsplaneringen. [19]
1960 års radioutredning. 1. Radions och televisionens framtid i Sverige I. Bakgrund och förutsättningar, programfrågor. Organisations- och finansieringsfrågor. [20] 2. Radions och televisionens framtid i Sverige II. Bildnings- och undervisningsverksamhet. Forskningsfrågor. [21]
Vägmärken. [33]
Nykterhet i trafik. [35]

Finansdepartementet

Mättenheter. [5]
Uppbördsfrågor. [23]
Nytt skattesystem. Remissyttranden. [28]

Eckleslastikdepartementet

Antikvitetskollegiet. [10]
1963 års universitets- och högskolekommitté 1. Utbyggnaden av universitet och högskolor. Lokalisering och kostnader I. [11] 2. Utbyggnaden av universitet och högskolor. Lokalisering och kostnader II. Specialutredningar. [12]
De svenska utlandsförsamlingarnas ekonomi. [15]
1960 års lärarutbildningssakkunniga III. 1. Studienplaner för lärarutbildning. [25] 2. Lärarutbildningen IV: 1. [29] 3. Lärarutbildningen IV: 2. [30] Specialundersökningar om lärarutbildning V. [31]

Jordbruksdepartementet

Ny jordförvärvslag. [16]
1960 års jordbruksutredning. 1. De svenska jordbruksprodukternas distributions- och marginalförhållanden. [27]

Handelsdepartementet

Sveriges släktnamn 1965. [36]

Inrikesdepartementet

Kommunalrättskommittén VI. Om den kommunala självstyrelsens lokala förankring. [6] VII. Kommunala bolag. [40]
Praktik- och feriearbetsförmedling. [7]
Arbetsmarknadspolitik. [9]
Affärstidsutredningen. 1. Affärstiderna. Del I. Motförslag. [38] 2. Affärstiderna. Del II. Konsumentundersökning. [39]